

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ ВО СКОПЈЕ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ „БЛАЖЕ КОНЕСКИ“
ИНСТИТУТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК „КРСТЕ МИСИРКОВ“

Сунчица Радослав Трифуновска Јаниќ

**ЕТИМОЛОШКА АНАЛИЗА НА ЛЕКСЕМИ ОД
ТЕМАТСКАТА ОБЛАСТ ХИДРОГРАФИЈА**

- Докторски труд -

СКОПЈЕ 2026

Докторанд:
СУНЧИЦА РАДОСЛАВ ТРИФУНОВСКА ЈАНИЌ

Тема:
ЕТИМОЛОШКА АНАЛИЗА НА ЛЕКСЕМИ ОД ТЕМАТСКАТА ОБЛАСТ ХИДРОГРАФИЈА

Ментор:
проф. д-р ГОЦЕ ЦВЕТАНОВСКИ
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје,
Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“

Лектура:
Сунчица Трифуновска Јаниќ

Комисија:

проф. д-р Марјан Марковиќ, претседател,
Македонската академија на науките
и уметностите

проф. д-р Гоце Цветановски, ментор,
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје,
Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“

проф. д-р Еленка Стоевска-Денчова, член,
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје,
Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“

проф. д-р Светлана Давкова-Ѓоргиева, член,
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје,
Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“

проф. д-р Катица Трајкова, член,
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје,
Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“

Научна област:

МАКЕДОНИСТИКА – ПРИМЕНЕТА ЛИНГВИСТИКА И МАКЕДОНИСТИКА

Изјавувам дека докторскиот труд е оригинален труд што го имам изработено
самостојно.

Потпис на авторот, с.р.

Изјавувам дека електронската верзија на докторскиот труд е идентична со
отпечатениот докторски труд.

Потпис на авторот, с.р.

ЕТИМОЛОШКА АНАЛИЗА НА ЛЕКСЕМИ ОД
ТЕМАТСКАТА ОБЛАСТ ХИДРОГРАФИЈА

АПСТРАКТ

Во докторскиот труд *Етимолошка анализа на лексеми од темајтската област хидрографија* предмет на истражување ќе бидат називите од хидрографската апелативна лексика во македонскиот јазик, од словенско и несловенско потекло. Хидрографската лексика претставува една од најстарите и најосновните слоеви во јазичниот систем на секој јазик, бидејќи е непосредно поврзана со природната средина и егзистенцијалните потреби на човекот. Фокусот е насочен кон лексеми што означуваат водни површини, со посебно внимание на нивното потекло, семантички развој и дијалектна распространетост. Основни методи во трудот што се применуваат се етимолошката анализа на називи од тематската област *хидрографија* во македонскиот јазик како и споредбата со словенските и балканските јазици. Во рамките на хидрографските проучувања, посебно значење имаат хидрографските апелативи – зборови со кои се именуваат различни облици и појави на вода, како *река, извор, море, вир, ѝојок* и сл., при што тие претставуваат значаен дел од лексичкиот фонд и имаат важна улога во именувањето и опишувањето на природната средина. Во лексичкиот состав на македонскиот јазик и неговите дијалекти во најголем број влегуваат зборови од прасловенскиот лексички фонд, но значајно место заземаат и балканизмите и зборовите од супстратот. Токму затоа е потребна подлабока етимолошка анализа на лексиката од областа на хидрографијата. Наведенава тема нуди богат и инспиративен материјал за истражување, што претставува интересно поле за етимолошки и дијалектолошки истражувања од областа на јазикот.

Клучни зборови: македонски јазик, етимологија, дијалектологија, хидрографија, славистика, балканистика, индоевропеистика, апелативи.

Sunchica Trifunovska Janikj

**ETYMOLOGICAL ANALYSIS OF LEXEMES FROM THE
THEMATIC AREA OF HYDROGRAPHY**

A b s t r a c t

In the doctoral dissertation *Etymological Analysis of Lexemes from the Thematic Field of Hydrography*, the subject of research will be hydronyms in the Macedonian language of both Slavic and non-Slavic origin. Hydrographic lexis represents one of the oldest and most fundamental layers of the linguistic system of any language, as it is directly connected with the natural environment and the existential needs of human beings. The focus is placed on lexemes denoting bodies of water, with particular attention given to their origin, semantic development, and dialectal distribution. The dissertation will examine the etymological analysis of terms from the thematic field of hydrography in the Macedonian language, as well as their comparison with Slavic and Balkan languages. Within hydrographic studies, special significance is attributed to hydrographic appellatives—words used to name various forms and manifestations of water, such as rivers, springs, seas, pools, streams, and similar features. These constitute an important part of the lexical stock and play a significant role in naming and describing the natural environment.

In the lexical composition of the Macedonian language and its dialects, the majority of words derive from the Proto-Slavic lexical stock; however, Balkanisms and substratum words also occupy an important place. For this reason, a more in-depth etymological analysis of the lexicon from the field of hydrography is necessary. This topic offers rich and inspiring material for research and represents an engaging field for etymological and dialectological studies within linguistics.

Keywords: Macedonian language, etymology, dialectology, hydrography, Slavic studies, Balkan studies, Indo-European studies.

СОДРЖИНА

ВОВЕД	21
МЕТОДОЛОГИЈА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО	23
I. ХИДРОГРАФИЈА	25
II. ЕТИМОЛОГИЈА	28
II.1. ЕТИМОЛОШКА АНАЛИЗА НА ХИДРОГРАФСКИТЕ АПЕЛАТИВИ	29
1. ‘МЕСТО КАДЕ ШТО ИЗВИРА ВОДА’	31
1.1. Извор	31
1.2. Кајнак	32
1.3. Кладенец	33
1.4. Врело	35
1.5. Вруток	36
1.6. Врис	36
1.7. Топлик	37
1.8. Вргешка	38
1.9. Врток	39
2. ‘МЕСТО КАДЕ ШТО ИЗВИРА ВОДА СО ИНТЕРВЕНЦИЈА НА ЧОВЕК’	40
2.1. Бунар	40
2.2. Аус	41
2.3. Чешма	43
2.4. Пус	44
2.5. ‘Рвеник’	44
2.6. Излак	46
3. ‘РЕКА И НЕЈЗИНИТЕ ДЕРИВАТИ’	49
3.1. Река	47
3.2. Деривати на називот река	49

4. ‘МЕСТОТО НИЗ КОЕ ТЕЧЕ РЕКАТА, КАКО И МЕСТОТО ПОКРАЈ РЕКАТА’	50
4.1. Корито	51
4.2. Речиште.....	52
4.3. Дол.....	52
4.4. Трап	53
4.5. Канал	54
4.6. Водотек	54
5. ‘СТРАНИТЕ НА РЕКАТА (ЗЕМЈАТА ШТО ГО ГРАНИЧИ РЕЧНОТО КОРИТО)’	55
5.1. Брег.....	55
5.2. Крај.....	56
5.3. Страна	57
6. ‘РЕКА ШТО НЕМА ПОСТОЈАНО ВОДА’	58
6.1. Суводолица.....	58
6.2. Сува река.....	59
6.3. Сушица.....	59
6.4. Порој	59
7. ‘РЕКА ШТО ИМА ВОДА САМО ЗА ВРЕМЕ НА ГОЛЕМИ ДОЖДОВИ’	60
7.1. Порој	60
7.2. Поројница	61
7.3. Бура	61
8. ‘ОНОЈ ДЕЛ ВО РЕКАТА КАДЕ ШТО ИМА НАЈМНОГУ ВОДА И КАДЕ ШТО Е ТАА НАЈБРЗА’	63
8.1. Матица	63
8.2. Брзак.....	64
8.3. Сук.....	64
8.4. Глава.....	64

8.5. Цифун.....	65
9. ‘МЕСТОТО КАДЕ ШТО ТЕЧЕ ВОДАТА МНОГУ БРЗО’	67
9.1. Брзак.....	67
9.2. Брза вода	68
9.3. Брза река	68
9.4. Сук.....	69
9.5. Силнач.....	69
10. ‘МЕСТОТО КАДЕ ШТО ЕДНА РЕКА ВЛЕГУВА ВО ДРУГА, ПОГОЛЕМА’ 70	
10.1. Улив.....	70
10.2. Уста	71
10.3. Утока	72
10.4. Состав.....	73
10.5. Устие	73
11. ‘ПОМАЛА РЕКА ШТО ВЛЕГУВА ВО ПОГОЛЕМА’	74
11.1. Притока.....	74
11.2. Поток.....	75
12. ‘МЕСТО ВО РЕКАТА КАДЕ ШТО ВОДАТА ПАЃА (СКОКА) ОД ВИСОЧИНА’	76
.....	76
12.1. Водопад.....	76
12.2. Скок.....	77
12.3. Скакало	77
12.4. Скакалиште.....	78
12.5. Скаквица	78
12.6. Бучало	79
12.7. Богаз	79
12.8. Катаракти.....	79
12.9. Јарбол.....	80
12.10. Ујвар.....	81

12.11. Шопор	81
13. ‘МЕСТОТО КАДЕ ШТО ПАЃА ВОДАТА ОД ПОВИСОКО МЕСТО И БУЧИ’	82
13.1. Бучало	82
13.2. Бучалиште.....	83
13.3. Бучи	83
13.4. Клуч.....	84
13.5. Скок.....	85
14. ‘ПОТОК’	86
14.1. Поток.....	86
14.2. Дол.....	88
14.3. Ендек/андак	88
14.4. Дере	89
15. ‘ИСКОПАН КАНАЛ НИЗ КОЈ СЕ ВОДИ ВОДА ЗА НАВОДНУВАЊЕ, ВАДЕЊЕ’	90
15.1. Бразда	90
15.2. Вада	92
15.3. Водоважа.....	94
15.4. Вија.....	95
16. ‘ГОЛЕМА БРАЗДА СО КОЈА СЕ ВОДИ ВОДА НА ВОДЕНИЦА’	96
16.1. Јаз.....	96
16.2. Арк.....	97
16.3. Вада	97
16.4. Канал	98
17. ‘МЕСТО ВО РЕКАТА КАДЕ ШТО ВОДАТА СЕ ВРТИ’	99
17.1. Вител	99
17.2. Вир.....	100
17.3. Вртилиште	100

17.4. Вртлок	101
17.5. Витлиште	101
17.6. Скалиште	102
17.7. Сивек	102
17.8. Кулак	102
18. ‘ДЛАБОКО МЕСТО ВО РЕКА’	103
18.1. Вир.....	103
18.2. Ѓол	105
18.3. Вител	106
19. ‘ПЛИТКО МЕСТО ВО РЕКА’	106
19.1. Плиток.....	106
19.2. Разлив.....	107
19.3. Тијач.....	108
20. ‘МЕСТО ВО РЕКАТА КАДЕ ШТО ВОДАТА НАВЛЕГУВА ДЛАБОКО ПОД НЕКОЕ ДРВО ИЛИ КАРПА’	109
20.1. Подмол.....	109
20.2. Мол.....	110
20.3. Лагум.....	110
20.4. Мутла	111
20.5. Вител	112
20.6. Вир.....	112
20.7. Лом	112
20.8. Бош	113
20.9. Аралак	113
21. ‘МЕСТОТО КАДЕ ШТО ИМА ПОДМОЛ’	115
21.1. Подмолно/Подмолито	115
21.2. Молно/Моловито	115
21.3. Умољиште	116

21.4. Лагам/Лагум	116
22. ‘МЕСТОТО СРЕДЕ РЕКА’	117
22.1. Средорек	117
22.2. Остров	118
22.3. Ада.....	118
22.4. Софа	119
22.5. Тумбурка/Тумба.....	119
22.6. Налишче.....	120
22.7. Острик.....	121
22.8. Брег.....	121
23. ‘СУВА ЗЕМЈА ОПКОЛЕНА СО ВОДА (ВО ЕЗЕРО ИЛИ МОРЕ)’	123
23.1. Остров	123
23.2. Ниси	124
23.3. Ада.....	124
23.4. Град	124
23.5. Средорек	125
24. ‘ДЕЛ ОД КОПНОТО ДЛАБОКО НАВЛЕЗЕН ВО ВОДА (ЕЗЕРО, РЕКА)’	126
24.1. ’Рт	126
24.2. Рот	127
24.3. Колтук	128
24.4. Език	128
24.5. Муцун.....	128
24.6. Ракав.....	129
24.7. Наталк	130
24.8. Трап	130
24.9. Ѓол	130
24.10. Полуостров	131

24.11. Ѓул	131
24.12. Кор.....	132
25. ‘ШТО ПРАВИ ВОДАТА ВО РЕКА (ИЛИ ВОДАТА ОД ЧЕШМАТА КОГА ЌЕ СЕ ПУШТИ)’	133
25.1. Тече	133
25.2. Дотече	134
26. ‘ИЗВОР СО ТОПЛА МИНЕРАЛНА ВОДА ШТО СЕ КОРИСТИ ЗА ЛЕКУВАЊЕ’	134
26.1. Бања.....	134
26.2. Топлик.....	136
26.3. Лица.....	136
26.4. Лутро	136
26.5. Вир.....	137
27. ‘ВИР, ЛОКВА, ЛОКАЧКА’	137
27.1. Вир.....	137
27.2. Локва	138
27.3. Локача	139
27.4. Бара.....	140
27.5. Пиф.....	140
27.6. Ѓол	141
28. ‘МАЛА ПОВРШИНА ПОД ВОДА ШТО НЕ ИСТЕКУВА (НАЈЧЕСТО Е МАТНА)’	141
28.1. Бара.....	141
28.2. Валто	142
28.3. Блато.....	143
28.4. Ѓол	143
28.5. Вир.....	144
28.6. Жабјак	144

28.7. Локачка	145
28.8. Локва	145
29. ‘ПОДВОДНО ЗЕМЈИШТЕ КАДЕ ШТО РАСТЕ ТРСКА’	146
29.1. Мочуриште	146
29.2. Блато.....	147
29.3. Мочара	147
29.4. Валто	148
29.5. Шамак	148
29.6. Кајнак.....	148
29.7. Азмак.....	149
29.8. Батак.....	149
30. ‘ГОЛЕМА ПОВРШИНА ПОД ВОДА (НА ПРИМЕР КАЈ ОХРИД)’	149
30.1. Езеро.....	150
30.2. Ѓол	151
30.3. Блато.....	151
30.4. Ликен.....	151
31. ‘МОРЕ – ‘ГОЛЕМА ПОВРШИНА СО СОЛЕНА ВОДА’	152
31.1. Море	152
32. ‘ШТО ПРАВИ МОРСКАТА (ЕЗЕРСКАТА, РЕЧНАТА) ВОДА КОГА ДУВА СИЛЕН ВЕТАР’	153
32.1. Талас.....	153
32.2. Далга.....	154
32.3. Бран	155
32.4. Склап	156
32.5. Вал	156
32.6. Шлап	157
32.7. Слап.....	158
33. ‘БЛАТО’	159

33.1. Блато.....	159
33.2. Кал.....	161
33.3. Батак.....	161
33.4. Валто.....	161
33а. 'КАЛ'	162
33а.1. Кал.....	162
33а.2. Азмак.....	163
33а.3. Блато.....	163
33а.4. Тиња.....	163
34. 'СИТЕН, РЕЧЕН НАНОС'	164
34.1. Тиња.....	164
34.2. Тињак.....	165
34.3. Мил.....	165
34.4. Батак.....	166
34.5. Наталак.....	167
34.6. Кал.....	167
34.7. Намил.....	168
34.8. Лун.....	168
34.9. Талог.....	169
35. 'МЕСТО СО ЖИВА КАЛ'	170
35.1. Глиб.....	170
35.2. Батак.....	171
35.3. Глибаица.....	171
35.4. Тиња.....	171
35.5. Валта.....	172
35.6. Бара.....	172
35.7. Тресибабец.....	172

35.8. Тресилиште.....	173
36. ‘ВЛАЖНО МЕСТО ЗАРАСТЕНО СО ТРЕВА’	174
36.1. Млака	174
36.2. Валто	175
36.3. Мртвак.....	175
36.4. Лака	175
36.5. Шмрк	175
36.6. Чаир.....	176
37. ‘МЕСТО КАДЕ ШТО ПОСТОЈАНО ИЗВИРА ПО МАЛКУ ВОДА’	177
37.1. Водоврик.....	177
37.2. Извор	178
37.3. Шмрк	178
37.4. Топлик.....	178
37.5. Кланец	179
37.6. Глип.....	179
37.7. Ѓерен	179
37.8. Ѓирис	180
37.9. Смочур	181
38. ‘ШАМАК, ШАМАЧИШТЕ’	182
38.1. Шамак	182
38.2. Шавар.....	183
39. ‘МЕСТОТО ПОКРАЈ РЕКА КАДЕ ШТО ВРТИ РЕКАТА’	184
39.1. Лака	184
39.2. Лонга	185
39.3. Колтук	185
39.4. Свиок.....	186
39.5. Завој.....	187

39.6. Лун.....	187
39.7. Лаг	187
39.8. Вртеж	188
39.9. Кривина.....	188
40. ‘ПОДВОДНО МЕСТО ПОКРАЈ РЕКА (ОБИЧНО ТАМУ СЕ СЕЕ ПЧЕНКА)’	189
40.1. Лаг	189
40.2. Лака/Лука.....	190
40.3. Лун.....	190
40.4. Влака	191
40.5. Лонга	191
40.6. Валто	191
40.7. Локва	191
41. ‘ИЗВОР КАДЕ ШТО ВОДАТА НЕ Е ЧИСТА’	192
41.1. Матен	192
41.2. Кален	193
41.3. Бистар.....	193
42. ‘СПРОТИВНО ОД МАТЕН’	193
42.1. Бистар.....	193
42.2. Чист	194
43. ‘СУВ’	195
43.1. Сув.....	196
43.2. Длабок	196
44. ‘СПРОТИВНО ОД СУВ’	197
44.1. Мокар	197
44.2. Воден.....	198
44.3. Влажен	198

45. ‘ДЛАБОК’	200
45.1. Длабок	200
45.а. Длабочок.....	201
46. ДЛАБИНА, ДЛАБОЧИНА – ‘ДЛАБОКО МЕСТО’	202
46.1. Длабочина.....	202
46.2. Длабина.....	203
47. ‘МАТИ’	204
47.1. Мати	204
47.2. Кален	205
ЗАКЛУЧОК	207
СПИСОК НА ОБРАБОТЕНИ ХИДРОГРАФСКИ АПЕЛАТИВИ ПО АЗБУЧЕН РЕД	211
КЛАСИФИКАЦИЈА НА ХИДРОГРАФСКИТЕ АПЕЛАТИВИ СПОРЕД НИВНАТА СЕМАНТИЧКА ФУНКЦИЈА	215
КЛАСИФИКАЦИЈА НА ХИДРОГРАФСКИТЕ АПЕЛАТИВИ СПОРЕД ПОТЕКЛОТО	217
СПИСОК НА ПУНКТОВИ	220
КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА	227
БИОГРАФИЈА ЗА АВТОРКАТА	236

СКРАТЕНИЦИ ЗА ЈАЗИЦИ И ДИЈАЛЕКТИ

Скратеница	Значење / јазик	Скратеница	Значење / јазик
акад.	Акадски	далм.-ром.	Далматоромански
алб.	Албански	длат.	Доцнолатински
амер.-англ.	американски	дгерм.	Долногермански
	англиски		
англ.	Англиски	длуж.	Долнолужички
англсакс.	Англосаксонски	дор.	Дорски
ант.-мак.	антички македонски	егип.	Египетски
арамеј.	Арамејски	еол.	Еолски
арап.	Арапски	ест.	Естонски
аром.	Аромански	ерм.	Ерменски
ат.	Атички	з-	Западно
авест.	Авестиски	зсл.	Западнословенски
австр.	Австриски	и-	Источно
азерб.	Азербеџански	инд.	Индиски
балт.	Балтиски	индоиран.	индо-ирански
бав.	Баварски	исл.	Источнословенски
баск.	Баскиски	исланд.	Исландски
блр.	Белоруски	ирс.	Ирски
блтсл.	Балтословенски	итал.	Италијански
брет.	Бретонски	италс.	Италски
буг.	Бугарски	јакут.	Јакутски
влат.	Вулгарнолатински	јаван.	Јавански
венец.	Венецијански	јон.	Јонски
венет.	Венетски	јсл.	Јужнословенски
вгерм.	Високогермански	каш.	Кашупски
велш.	Велшки	кат.	Каталонски
гег.	Гегиски	кин.	Кинески
гал.	Галски	кирг.	Киргиски
галором.	Галоромански	ломб.	Ломбардски
Германски	Германски	лат.	Латински
глуж.	Горнолужички	латв.	Латвиски
гот.	Готски	литв.	Литвански
грч.	Грчки	лув.	Лувиски
груз.	Грузиски	луж.	Лужички

Скратеница	Значење / јазик	Скратеница	Значење / јазик
мак.	македонски	слн.	словенечки
мегл.-ром.	мегленоромански	слов.	словенски
мик.	микенски	словин.	словински
млет.	млетачки	слч.	словачки
малај.	малајски	согд.	согдски
мл-	Младо	ср-	средно хол.
мор.	моравски	срвгерм.	средновисокогермански
монг.	монголски	сргрч.	средногрчки
нгрч.	новогрчки	сркин.	среднокинески
норв.	норвешки	срлат.	среднолатински
норд.	нордски	срп.	српски
нперс.	новоперсиски	срперс.	средноперсиски
осет.	осетиски	ст-	старо швед.
осман.	османски	стангл.	староанглиски
пгерм.	прагермански	стблр.	старобелоруски
перс.	персиски	ствгерм.	старовисокогермански
пие.	праиндоевропски	стгрч.	старогрчки
пкелт.	пракелтски	стинд.	староиндски
пол.	Полски	стиран.	староирански
полап.	полапски	стирс.	староирски
помер.	померански	стнорд.	старонордски
порт.	португалски	стперс.	староперсиски
прованс.	провансалски	стпол.	старополски
псем.	прасемитски	стпрус.	старопрусски
псл.	прасловенски	струс.	староруски
ром.	романски	стеакс.	старосаксонски
ромс.	Ромски	стел.	старословенски
рус.	Руски	сттур.	старотурски
рус.-цел.	рускоцрковнословенски	стукр.	староукраински
сем.	семитски	стфр.	старофранцуски
сирис.	Сириски	стхол.	старохоландски
ситал.	северноиталијански	стчеш.	старочешки
сканд.	скандинавски	тамил.	Тамилски
скит.	Скитски	тат.	татарски
скрт.	санскритски	тоск.	тоскиски

Скратеница	Значење / јазик
тоскан.	Тоскански
тох.	Тохарски
тур.	Турски
ујг.	Ујгурски
укр.	Украински
умбр.	Умбриски
унг.	Унгарски
фин.	Фински
фр.	Француски
фран.	Франкски
фриг.	Фригиски
фриз.	Фризиски
хебр.	Хебрејски
хол.	Холандски
хрв.	Хрватски
цг.	Црногорски
цсл.	Црковнословенски
чаг.	Чагајски
чуваш.	Чувашки
чеш.	Чешки
Шведски	Шведски
шкот.	Шкотски
шп.	Шпански

В О В Е Д

VERBA VOLANT, SCRIPTA MANENT

- Зборовиџе леџааџџ, наџџшаноџџ оџџанува

Македонскиот јазичен простор, како дел од поширокиот балкански ареал, се карактеризира со сложена јазична и етничка историја. На македонската територија се вкрстувале и заемно влијаеле различни јазичи и култури, што оставило трајни траги и во хидрографијата. Предмет на истражување на овој докторски труд е *Еџџмолошка анализа на лексеми од џемаџџскаџџа обласџџ хидроџџрафија*, кој нуди богат и инспиративен материјал за истражување. Идејата за една ваква длабока и системска анализа потекнува од мојот ментор проф. д-р Гоце Цветановски, кој несебично помагаше во сите фази на изработката на докторската дисретација, од идеја до реализација. Од голема помош за етимолошкото толкување на голем број лексеми беше неговиот труд „Македонски етимолошки речник, т. 1 (А–Ж) со кој се поставија стандардите за етимолошките истражувања во македонската лингвистика.

Хидрографската лексика претставува еден од најстарите и најстабилните слоеви во лексичкиот фонд на македонскиот јазик. Називите за водни појави, водни текови и водни површини ја одразуваат длабоката поврзаност на човекот со природната средина и неговата егзистенцијална зависност од водата како основен природен ресурс. Токму затоа, лексемите од тематската област хидрографија имаат исклучително значење за историско-јазичните истражувања, бидејќи претставуваат вреден извор за реконструкција на прасловенскиот лексички фонд, за утврдување на балканските јазични влијања и за идентификација на евентуалните супстратни слоеви.

Во лексичкиот состав на македонскиот јазик и неговите дијалекти доминира прасловенскиот наследен фонд, но значајно место заземаат и заемките од балканските јазичи, како и лексемите со можна супстратна основа. Хидрографските апелативи, како називи за извори, реки, потоци, вирови, бунари, кладенци и други водни појави, претставуваат особено погоден материјал за етимолошка анализа поради нивната старинска природа, широка ареална распространетост и семантичка стабилност.

За обработка на хидрографските називи во македонскиот јазик и дијалектите во македонскиот јазик, како основен етимолошки извор при анализата на словенските и заемните лексеми од тематската област хидрографија ќе биде користен „Македонски етимолошки речник“, том 1 (А–Ж) (Цветановски 2025), кој претставува релевантна научна база за проучување на потеклото и развојот на лексиката во македонскиот јазик. Како и трудовите од Божидар Видоески *Прашалник за собирање материјал за Македонскиот дијалектен атлас* од каде што ќе бидат обработени 47 прашања од областа на *Хидрографијата* и *Географска терминологија во дијалектите на македонскиот јазик*. Во текот на истражувањето ќе бидат разгледани прашањата врз основа на дијалектниот материјал од картотеката на проектот „Македонски дијалектен атлас“ при Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ во Скопје, каде што најпрво ќе дадеме географска дистрибуција на хидрографските називи, потоа ќе дадеме толкување на овие називи според *Толковниот речник на македонскиот јазик* и на крај ќе направиме етимолошка анализа на ексцерпираните називи.

Етимологијата е наука за историското богатство и еволуцијата на зборовите на еден јазик. Таа го проучува потеклото на зборовите, односно настанувањето и развитокот на одделни зборови. Цветановски (2023 : 9–10) наведува „За етимологијата како наука и нејзините почетоци е пишувано многу, уште во античко време, кога самиот збор *ἐτυμολογία* бил изведен од грчките корени *ἐτυμος*, што значи ‘вистинит’ или ‘автентичен’ и *λόγος*, што се преведува како ‘збор’ или ‘израз’, односно зборот етимологија би се толкувал како ‘вистинито, точно, проучување на зборовите’“.

Предмет на ова истражување се апелативите од тематската област хидрографија во македонскиот јазик и неговите дијалекти. Во фокусот на анализата се нивното потекло, генетската припадност, семантичката еволуција и ареалната распределба, како и нивната споредба со сродните лексеми во другите словенски и балкански јазици.

Целта на трудот е:

- да се изврши систематска етимолошка анализа на избраните хидрографски лексеми;
- да се утврди нивната генетска припадност (прасловенска, балканска, супстратна, заемна);
- да се согледаат нивниот семантички развој и можните мотивациски модели;

- да се направи компаративна анализа со податоци од другите словенски и балкански јазици.

Истражувањето се заснова на дијахрониски и компаративен метод, со примена на принципите на историско-компаративната лингвистика. Анализата се темели врз релевантни етимолошки речници, дијалектолошки материјали и современа научна литература од областа на славистиката, балканистиката и индоевропеистиката. Особено внимание се посветува на утврдување на фонетските, морфолошките и семантичките кореспонденции меѓу македонските лексеми и нивните паралели во сродните јазици.

Преку споредба на различните дијалектни варијанти на еден ист назив, се настојува да се утврдат постарите форми и да се објаснат разлики во наречјата. Дијалектите, како што покажуваат истражувањата на Видоески и Конески, често ги зачувуваат архаичните јазични црти, што ги прави незаменливи во етимолошките истражувања.

Научниот придонес на трудот се состои во систематизирање и продлабочување на сознанијата за етимологијата на хидрографската лексика во македонскиот јазик, како и во нејзино поставување во поширок словенски и балкански контекст. Со тоа, истражувањето придонесува кон подобро разбирање на историскиот развој на македонскиот јазик и на неговите лексички слоеви.

Централниот дел на трудот е структуриран во неколку основни поглавја: воведен дел, методологија на истражувањето, теоретска рамка (хидрографија и етимологија), аналитички дел со детална етимолошка обработка на избрани лексеми, како и заклучок во кој се сумираат резултатите од истражувањето. На крајот се приложени список на обработени лексеми, список на пунктови и обемна и релевантна библиографија, што дополнително ја потврдува научната заснованост на трудот.

МЕТОДОЛОГИЈА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Истражувањето во оваа дисертација се заснова на принципите на историско-компаративната лингвистика и дијахрониската етимолошка анализа. Методолошкиот пристап е насочен кон систематско утврдување на потеклото, генетската припадност, семантичката еволуција и ареалната распространетост на лексемите од тематската област хидрографија во македонскиот јазик и неговите дијалекти.

1. Корпус на истражувањето

Корпусот го сочинуваат апелативни лексеми што именуваат различни водни појави и водни површини (извори, реки, потоци, вирови, кладенци, бунари, канали и сл.), застапени во современиот македонски јазик и во неговите дијалекти. При селекцијата на материјалот се применети следните критериуми:

- тематска припадност (лексеми од областа на хидрографијата);
- застапеност во стандардниот јазик или во дијалектите;
- етимолошка релевантност (потенцијал за генетска или ареална анализа);
- споредливост со сродни форми во другите словенски и балкански јазици.

Корпусот опфаќа како наследени прасловенски лексеми, така и заемки од балкански и други јазици, како и можни супстратни елементи.

2. Метод на анализа

Во обработката на материјалот се применуваат следните методи:

а) Дијахрониски метод

Се утврдува историскиот развој на лексемата, почнувајќи од реконструираната прасловенска форма (доколку постои), преку старословенските и средновековните форми, до современата македонска состојба.

б) Компаративен метод

Се врши споредба со сродни форми во другите словенски јазици (бугарски, српски, хрватски, словенечки, словачки, чешки, полски, руски, украински, белоруски и др.), како и со релевантни балкански јазици (албански, грчки, романски, турски), со цел да се утврдат генетските и ареалните врски.

в) Ареална анализа

Се разгледува географската распространетост на одделни лексеми во македонските дијалекти и нивната поврзаност со пошироки балкански јазични процеси.

г) Семантичка анализа

Се следи развојот на значењето на лексемата, можните семантички проширувања или стеснувања, како и мотивациските модели во процесот на именување.

3. Извори и научна литература

Етимолошката анализа се темели врз релевантни етимолошки речници, дијалектолошки материјали и научни студии од областа на славистиката, балканистиката

и индоевропеистиката. Во истражувањето се користат податоци од македонската лексикографска и дијалектолошка традиција, како и компаративни материјали од другите словенски и балкански јазици.

Посебно внимание се посветува на критичка проценка на различните етимолошки толкувања, при што се разгледуваат фонетските законитости, морфолошките структури и семантичките корелации.

4. Класификација на лексемите

Врз основа на спроведената анализа, лексемите се групираат според нивната генетска припадност:

- прасловенски наследен фонд;
- заемки (балканизми, турцизми, грцизми и др.);
- можни супстратни елементи;
- лексеми со нејасна или спорна етимологија.

Оваа класификација овозможува појасно согледување на слоевитоста на хидрографската лексика во македонскиот јазик.

5. Ограничувања на истражувањето

Имајќи предвид дека станува збор за дијахронична анализа, дел од реконструкциите се засноваат врз индиректни податоци и компаративни паралели. Во случаите кога етимологијата останува несигурна или контроверзна, се наведуваат различните можни толкувања без донесување конечен заклучок.

I. ХИДРОГРАФИЈА

1. Поим и предмет на хидрографијата

Хидрографијата како научна дисциплина претставува гранка на географијата што се занимава со проучување на водите на Земјата, нивната распределба, својства, движење и заемно дејство со природната средина. Во поширока смисла, хидрографијата ги опфаќа сите површински и подземни води, вклучително и реките, езерата, морињата, изворите, потоците и другите водни појави.

Од лингвистички аспект, хидрографијата е релевантна како тематска област што ја опфаќа лексиката поврзана со водните појави и нивното именување. Во тој контекст, се разграничуваат:

- **хидроними** – сопствени имиња на водни објекти (на пример, имиња на реки, езера, мориња);
- **хидрографски апелативи** – општи именки што означуваат видови водни појави (река, извор, вир, поток, бунар, кладенец и сл.).

Во ова истражување предмет на анализа се хидрографските апелативи, односно општата лексика што именува различни форми и манифестации на вода во македонскиот јазик и неговите дијалекти.

2. Хидрографската лексика како стар слој во јазикот

Називите за водни појави припаѓаат меѓу најстарите лексички слоеви во повеќето јазици. Водата како основен природен и егзистенцијален ресурс имала централна улога во животот на човекот, што се одразува и во раната стабилизација на соодветната лексика. Поради тоа, голем дел од хидрографските апелативи се наследени од прасловенскиот период и често имаат паралели во сите словенски јазици.

Истовремено, поради географската положба на македонскиот јазик во рамките на балканскиот јазичен сојуз, во хидрографската лексика се забележуваат и заемки и ареални влијанија, особено од грчкиот, турскиот и албанскиот јазик. Во одделни случаи се претпоставуваат и постари, супстратни слоеви.

Оттука, хидрографската лексика претставува погоден материјал за:

- реконструкција на прасловенските форми;
- утврдување на ареални контакти;
- согледување на заемните јазични влијанија;
- анализа на семантичката стабилност и променливост.

3. Класификација на хидрографските апелативи

Во рамките на ова истражување, хидрографските апелативи можат да се групираат според нивната семантичка функција:

- **Називи за природни извори на вода** (извор, врело, врукот, врук итн.)

- **Називи за вештачки создадени водни извори** (бунар, кладенец итн.)
- **Називи за водни текови** (река, поток, порој итн.)
- **Називи за водни површини и водни акумулации** (езеро, море итн.)
- **Називи за делови и карактеристики на водни текови** (вир, корито, брег, дол итн.)

Оваа класификација не е исклучиво географска, туку лексиколошко-семантичка, со цел да се овозможи појасна етимолошка и мотивациска анализа.

4. Хидрографијата како лингвистичко поле

Во лингвистиката, хидрографската лексика се разгледува како дел од тематската лексика поврзана со природната средина. Таа претставува значаен сегмент од јазичниот систем, бидејќи:

- покажува висока стабилност низ времето;
- често задржува архаични фонетски и морфолошки обележја;
- може да биде носител на супстратни и ареални елементи;
- овозможува компаративна анализа во рамките на словенските и балканските јазици.

Во таа смисла, проучувањето на хидрографските апелативи не е само опис на тематска лексика, туку претставува средство за подлабоко согледување на историскиот развој и јазичните контакти.

5. Врска со предметот на истражување

Разгледувањето на поимот хидрографија во ова поглавје има за цел да ја постави теоретската основа за етимолошката анализа што следува. Јасното разграничување меѓу хидроними и апелативи е особено важно, бидејќи предмет на оваа дисертација се општите лексеми, а не сопствените имиња на водни објекти.

Со ова се обезбедува концептуална прецизност и се поставува основата за систематската дијахронична и компаративна анализа во следното поглавје.

II. ЕТИМОЛОГИЈА

Јазикот претставува историски организиран систем во кој секоја лексичка единица носи траги од сопственото потекло, развој и семантички трансформации. Иако говорителот го познава современото значење на зборот, неговата изворна форма, првичното значење и историскиот развој најчесто остануваат скриени. Токму тие аспекти се предмет на етимологијата.

Етимологијата е научна дисциплина што го проучува потеклото на зборовите, нивната формална и семантичка еволуција, како и нивната генетска поврзаност со сродни форми во други јазици. Таа се потпира врз методите на историската фонологија, морфологијата, зборообразувањето и семантиката, како и врз компаративно-историскиот метод. Преку систематска споредба на сродни јазични форми, се реконструираат постари јазични состојби и се утврдува изворниот облик на одредена лексема.

Етимологијата не е само лексиколошка дисциплина, бидејќи нејзиниот предмет не е исклучиво значењето, туку и формата на зборот и законитостите што довеле до нејзината промена. Таа не е ниту само лексикографска дисциплина, иако својот најконкретен научен придонес го реализира преку изработката на етимолошки речници. Нејзината суштинска задача е реконструктивна: да го утврди изворот на зборот, неговата морфолошка структура, зборообразувачкиот модел, семантичкиот развој и историските околности што влијаеле врз неговата еволуција.

Во рамките на хидрографската лексика, етимолошката анализа има особена вредност. Називите на водните објекти честопати припаѓаат на најстарите лексички слоеви на јазикот и можат да зачуваат архаични форми што не се сочувани во други делови од лексиката. Хидронимите често преживуваат јазични промени, етнички преселби и културни трансформации, што ги прави значаен извор за проучување на јазичната стратиграфија.

Во македонскиот јазик хидрографската лексика во најголем дел потекнува од прасловенскиот лексички фонд, но истовремено содржи и елементи од постари балкански јазични слоеви, како и заемки од грчкиот, латинскиот и турскиот јазик. Затоа етимолошката анализа на оваа лексика овозможува:

- идентификација на словенскиот слој,
- разграничување на супстратните и адстратните влијанија,
- утврдување на заемките и нивните адаптациски процеси,
- согледување на семантичките проширувања и преносни значења.

Целта на етимолошката анализа во овој труд е да се утврди:

- од кој јазик потекнува одреден назив,
- преку кој зборообразувачки модел е оформен,
- кои гласовни и морфолошки промени го обликувале неговиот современ лик,
- како се развивало неговото значење низ времето,
- каква е неговата поврзаност со сродни форми во другите словенски и балкански јазици.

На тој начин, етимологијата не се сведува само на објаснување на зборовите, туку претставува средство за реконструкција на историските јазични процеси и културниот континуитет на македонскиот јазик.

II. 1. ЕТИМОЛОШКА АНАЛИЗА НА ХИДРОГРАФСКИТЕ АПЕЛАТИВИ

Во овој дел се врши етимолошка обработка на лексемите од областа на хидрографијата врз основа на ексцерпираниот дијалектен материјал од „Прашалникот за собирање материјал за Македонскиот дијалектен атлас“ (Видоески 2000), како и од картотеката на проектот „Македонски дијалектен атлас“ при Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“.

Материјалот е организиран според семантички прашања (вкупно 47), при што за секое прашање се разгледуваат регистрираните називи од различни дијалектни пунктови. Анализата се спроведува по следнава методолошка постапка:

1. **Географска дистрибуција** – се утврдува распространетоста на конкретниот назив во македонските говори и неговата дијалектна варијантност.
2. **Семантичка анализа** – се дава толкување врз основа на Толковниот речник на македонскиот јазик и други релевантни извори.

3. **Етимолошка реконструкција** – се разгледува потеклото на називот преку компаративно-историски пристап, со споредба со сродни форми во словенските и, каде што е потребно, во балканските и други јазици.

Особено внимание се посветува на:

- фонетските варијанти,
- морфолошката структура,
- зборообразувачките модели,
- семантичките проширувања,
- заемките и нивната адаптација во македонскиот јазик.

Хидрографската лексика претставува стратифициран систем во кој се преплетуваат различни јазични слоеви. Во најголем број случаи станува збор за лексеми од прасловенско потекло, но во анализираниот материјал се идентификуваат и балканизми, турцизми, грцизми и можни супстратни елементи. Географската распределба на одделни називи често укажува на нивниот пат на навлегување во македонскиот јазик и на нивната историска динамика.

Семантичката класификација овозможува согледување на начинот на кој народниот говор ја категоризира водната средина. Во рамките на исто семантичко поле (на пример ‘место каде што извира вода’) се јавуваат повеќе конкурентни називи, кои можат да бидат:

- од ист етимолошки корен (извор, врело, врукот),
- различни по потекло (кладенец),
- или заемки (кајнак).

Оваа варијантност ја отсликува дијалектната динамика и богатството на македонскиот лексички систем. Во одредени случаи се забележува паралелна употреба на повеќе називи во ист дијалектен пункт, што укажува на семантичка диференцијација или на коегзистенција на различни јазични слоеви.

Етимолошката анализа овозможува:

- реконструкција на прасловенските основи,
- идентификација на индоевропските корени,
- утврдување на заемките и нивните морфолошки адаптации,
- согледување на семантичките поместувања (метафорични и метонимиски),

- разграничување меѓу народна и научна етимологија

Со оваа постапка хидронимите не се третираат само како географски називи, туку како историско-лингвистички факти што сведочат за континуитетот, контактите и културната историја на македонскиот јазик.

1. МЕСТОТО КАДЕ ШТО ИЗВИРА ВОДА

Прашањето бр. 1 од главата XXIV „Хидрографија“ во Прашалникот за собирање материјал за Македонскиот дијалектен атлас (Видоески 2000: 179) се однесува на називите што го означуваат ‘местото каде што извира вода’. Во дијалектниот материјал се регистрирани повеќе лексеми што ја именуваат оваа појава, при што дел од нив означуваат природни извори (без интервенција на човекот), а дел се однесуваат на уредени или изградени водни објекти.

Во овој потпункт се разгледуваат називите: **извор, врело, врток, врис, вртешка, врток, кладенец, топлик и кајнак**. Дел од нив припаѓаат на ист етимолошки круг (*извор, врело, врушок*), дел претставуваат деривациски варијанти (*вршешка, вршок*), а дел се заемки (*кајнак*).

1.1.Извор

Географска дистрибуција

Називот *извор* е најраспространетата лексема во македонскиот дијалектен простор за означување на ‘место каде што извира вода’. Регистриран е во речиси сите наречја, со бројни фонетско-фонолошки и морфолошки варијанти: *извур, извир, изварок, изворче, изворја* и др. Оваа варијантност ја одразува дијалектната диференцијација, но и стабилноста на основата.

Во одделни пунктови се бележи паралелна употреба со други називи употреба во западното наречје, централни говори, во пунктот Простране (134) – *извор, извир, водоврик*, малорекански говори, во пунктот Душегубица или Попец (137) – *извор, врело* (бањски извор) и во југоисточното наречје, костурско-корчански говор во пунктот Габеш (381a) – *џвор, извџри, извџрче, џџоџлик* (врел извор), што укажува на коезистенција на различни лексички слоеви.

Семантика

Според Видоески, (1999: 64) во *Географската терминологија во дијалектите на македонскиот јазик* називот *извор* е со значење ‘место каде што извира вода’, извор С. Истревник, *извор* (←извор) Савек, *извор – извѹри* Езерец, *изур* (←извор) Либјахово итн.

Во современиот македонски јазик, според *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ II, 2005: 263), *извор* означува:

- ‘Место од каде што извира вода, нафта и сл.’.

Семантичкото поле е проширено и со преносно значење (‘почеток, извор на нешто’), што претставува метафорична екстензија врз основа на концептот „почетна точка“.

Етимологија

Називот *извор* потекнува од прасловенското **jъzvorъ*, образувано со префиксот **jъz-* ‘из’ и основата од **vъrěti* ‘врие, клокоти’. (ЭССЯ IX, 1983: 100; ERNJ I, 2016: 388; БЕР II, 1974: 22).

Споредбено:

- стсл. *изворъ*
- срп. *извор*
- буг. *извор*
- хрв. *izvor*
- слн. *izvor*

Основата *vъrěti* се поврзува со индоевропскиот корен **wer-* / *wr̥h₁-* ‘врие, клокоти’, кој лежи и во македонските лексеми *врие, врел, врушок*.

Првичното значење најверојатно било ‘место каде што водата врие, клокоти’, што упатува на перцепцијата на изворот како динамична, активна водна појава.

1.2. Кајнак

Географска дистрибуција

Називот *кајнак* е регистриран претежно во југоисточните говори на македонскиот јазик. Самостојна употреба е забележана во пунктот Крецово (314), додека во пунктовите Мутлово (311) и Амбар Кој (315) се јавува паралелно со називот *извор*. Формата варира

како *кајнак*, *кајна́к*, *кајник*, а во топонимијата се среќава и во множински и деривациски облици (*кајнаците*, *кајначиња*, *кајнаклар*).

Географската ограниченост укажува на регионален карактер на лексемата, со јасна ареална распределба во источниот и југоисточниот дел од македонскиот јазичен простор.

Семантика

Според Видоески (1999: 68) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *кајнак* е со значење ‘извор’, Струм, Дојран *кајнак*, Радовиш, Благоевград, *кајна́к* Мутлово, Крeцово, Амбар Кој, *кајник* Николич итн.

Лексемата означува ‘природен извор на вода’. Во дијалектната употреба нема значително семантичко отстапување од називот *извор*, но често се употребува за силен или постојан извор.

Називот не е регистриран во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што укажува на неговиот дијалектен статус.

Етимологија

Називот *кајнак* е заемка од турскиот јазик: тур. *kaynak* ‘извор, извориште’.

Турскиот збор е изведен од глаголот *kaynamak* ‘врие, клокоти’, со именската наставка -ак, што означува место или резултат на дејство. Во старотурски се реконструира форма *qay-* ‘место од кое блика вода’, со суфиксална деривација.

Семантички, основното значење ‘место каде што нешто врие’ е паралелно со словенската основа кај *извор* (< *vbrěti* ‘врие’), што претставува интересна типолошка конвергенција во именувањето на водниот извор како динамична, „врела“ појава.

Како балкански турцизам, лексемата е распространета и во други балкански јазици, што укажува на османлиски културно-јазичен слој во хидрографската терминологија.

1.3. Кладенец

Географска дистрибуција

Називот *кладенец* е регистриран во повеќе дијалектни пунктови, најчесто во паралелна употреба со називот *извор*. Се јавува во западномакедонските говори (Маврово), во централните говори (Ѓавато, Башино Село, Карабуниште), како и во корчанскиот говор (Бобошица), каде што е засведочена формата *klajānec*.

Во дијалектниот материјал значењето варира: ‘извор’, ‘заграден извор’, ‘бунар заграден со камења’, ‘длабок бунар од кој водата се вади со кофа’. Ова упатува на семантичка диференцијација во однос на степенот на човечка интервенција.

Семантика

Според Видоески (1999: 73) во *Географската терминологија во дијалектите на македонскиот јазик* називот *кладенец* е со значење ‘извор’, ‘бунар заграден со камења’ Филиповци, Жидилово, Градец, Осиче, ‘длабок бунар од кој водата се вади со кофи’ Враштица, Елешница, С. Истевник, ‘извор со чешма’ Мариово итн.

Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ II, 2005: 520), *кладенец* е дефиниран како:

- ‘извор, вруток’.

Меѓутоа, дијалектниот материјал покажува пошироко значење, кое вклучува и уредени или оградени водни објекти. Ова укажува дека лексемата во одредени говори се оддалечува од значењето ‘природен извор’ и се приближува до значењето ‘бунар’.

Етимологија

Називот *кладенец* се поврзува со прасловенската основа *klad- ‘поставува, реди, гради’, сродна со именката *клада* ‘греда, дрво’. Во тој контекст, *кладенец* првично би означувал ‘ограден, уреден воден објект’, односно ‘извор или бунар со конструкција од дрво или камен’.

Споредбено:

- слв. *kládenec*
- чеш. *kladenec* (дијал.)
- рус. дијал. *колодец*

Во литературата се среќава и обид за поврзување со герм. *kalt* ‘ладен’, но ова толкување не е општоприфатено и се смета за помалку веројатно.

Со оглед на семантичката транспарентност и зборообразувачката структура, словенската етимологија се смета за поверојатна.

1.4. Врело

Географска дистрибуција

Називот *врело* е регистриран во ограничен број дијалектни пунктови. Во ексцерпираниот материјал се јавува во западномакедонските говори (малорекански, галички), каде што е засведочен паралелно со називот *извор* (Душегубица / Попец).

Во други дијалектни извори лексемата е потврдена со значење ‘силен извор’, ‘извор во кој водата не замрзнува’, како и во топоними (Врела, Врело). Ова укажува на постара и поширока распространетост отколку што покажува ексцерпираниот материјал.

Семантика

Според Видоески (1999: 35) во *Географската терминологија во дијалектите на македонскиот јазик* називот *врело* е со значење ‘силен извор во кој водата не замрзнува’ Мидлинци (Кичевско), ‘јак извор’ Поповец (Кичевско), сх. *врѐло*, буг. дијал. *врелò*, позајмено и во албанскиот *vrellë*; топ. Врела ‘извор’ Барово (Тиквешко), ‘силен извор’ Градско (Велешко), ‘неколку извори во кои водата врие’ Црешево (Скопско), βριάλα во Епир итн.

Според *Македонски етимолошки речник* (МЕР I, 2025: 286), *врело* се дефинира како:

- ‘извор што блика силно’.
- ‘силен извор во кој водата не замрзнува’.

Во дијалектната употреба *врело* означува ‘силен, постојан извор’, често со нагласена динамичност на водата. Значенската компонента ‘врие, клокоти’ е имплицитно содржана во самата основа.

Лексемата не е засведочена како стандардна во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што укажува на нејзин претежно дијалектен статус, иако е семантички транспарентна во однос на глаголот *врие*.

Етимологија

Според Цветановски (МЕР I, 2025: 286) називот *врело* е изведено од псл. (dial.) **vǝrǝdlo*, од псл. глагол **vǝrǝti*.

Споредбено:

буг. *врелò*, срп. *врѐло*, хрв. *vrèlo*, слч. *vriedlo*, чеш. *vřídlo*.

1.5. Вруток

Географска дистрибуција

Називот *врѹток* е регистриран во северните и западните говори на македонскиот јазик, со ограничена ареална распространетост. Лексемата е засведочена и како топоним (Вруток – извор и населено место кај Гостивар), што упатува на нејзина постара употреба и стабилност во локалната традиција.

Во дијалектниот материјал означува ‘силен извор’, ‘место каде што извира вода’, често со нагласена динамичност.

Семантика

Во *Македонски етимолошки речник* (МЕР I, 2025: 292) и *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ I, 2003: 315), *врѹток* е дефиниран како:

- ‘Место каде што извира вода, река; извор’.
- (прен.) ‘Извор, почеток на нешто’.

Етимологија

Според Цветановски (МЕР I, 2025: 292) од псл. (dial.) **vr̥rotъkъ* ‘извор’; сп. срп. *врѹтак*, слн. *vr̥otek* ‘извор’, тој упатува на лексемите што се обработени во *Македонскиот етимолошки речник* **врѹк, врѹе, врѹл**.

1.6. Врис

Географска дистрибуција

Називот *врис* е регистриран во југоисточните говори на македонскиот јазик, особено во подрачјата со историски и ареален контакт со грчкиот јазик (Сухо, Солунско, Горноцумајско и поширокиот егејски ареал). Се јавува во форми како *врис*, *вриз*, *врисе*, *вриска*, а во некои пунктови и во множинска форма (*вризѹви*).

Во одделни говори означува ‘извор’, а во други ‘чешма’, што укажува на семантичко поместување кон уреден воден објект.

Семантика

Основното значење е ‘извор’, но во дел од говорите се употребува и во значење ‘чешма’. Оваа семантичка двојност е типична за заемките што навлегуваат во локален систем каде што веќе постои домашна лексема (*извор*), па заемката се специјализира или се преклопува со сродно значење.

Лексемата не е регистрирана во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што укажува на нејзин дијалектен и ареално ограничен карактер.

Етимологија

Називот *врис* е заемка од новогрчкиот збор *βρύση* ‘чешма, извор’, кој потекнува од средногрчкото и старогрчкото *βρύσις*. (Аргировски 1998: 89).

Грчката основа е поврзана со глаголот *βρώω* ‘тече, извира, клокоти’, со првично значење ‘блика, избива’.

Фонетската адаптација во македонските говори (*βρύση* → *врис* / *врис*) е во согласност со редовните адаптациски модели на грцизмите во југоисточниот македонски ареал.

Важно е да се нагласи дека, иако формално потсетува на словенската основа *vřěti*, лексемата *врис* не е етимолошки поврзана со *врие*, туку претставува независна грчка заемка. Совпаѓањето е резултат на случајна фонетска блискост и на семантичка сродност (‘извирање’).

1.7.Топлик

Географска дистрибуција

Називот **топлик** е засведочен во повеќе југоисточни и источни говори, како и во топонимијата (Топлици, Топлик). Во дијалектниот материјал се јавува со значење ‘топол извор’, ‘минерален извор’, но и пошироко – ‘присојно место’, ‘место изложено на сонце’.

Ова укажува на секундарна хидрографска употреба на лексемата во одредени ареали.

Семантика

Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ VI, 2014: 81), *шојлик* е дефиниран како:

- ‘Место изложено на сонце.’
- ‘Место со минерална топла вода.’

Примарната семантика е придавска (‘топол’), додека хидрографското значење претставува специјализација – ‘топол извор’, односно извор со повисока температура на водата. Во дијалектната употреба често се однесува на извор што не замрзнува во зима, што ја објаснува мотивираноста на именувањето.

Етимологија

Називот *ѡоѡлик* е изведен од придавката *ѡоѡол*, која потекнува од прасловенските форми **teplъ / topъ*.

Споредбено:

- стсл. *топлъ*
- рус. *тёплый*
- пол. *ciepły*
- срп. *ѡоѡао*
- буг. *топъл*

Праславенската основа се поврзува со праиндоевропскиот корен **tep-* / **top-* ‘топол’. Формално, *ѡоѡлик* е дериват со суфикс *-ик*, кој во словенските јазици може да означува место или објект карактеризиран со својството на основата.

Структура: *ѡоѡол* → *ѡоѡл-ик*

Првично значење: ‘топло место’. Секундарно значење: ‘топол извор’.

Во хидрографски контекст, лексемата не е примарно именување на ‘извор’, туку резултат на семантичка специјализација врз основа на физичката особина на водата.

1.8.Вртешка

Географска дистрибуција

Називот *врѡешка* е регистриран во ограничен број западни и централни говори. Се употребува за означување на ‘место каде што водата извира’, но и за ‘место каде што водата се врти’, што укажува на семантичко преклопување меѓу извор и вител.

Формата е транспарентна и јасно мотивирана во народниот говор.

Семантика

Во хидрографски контекст означува ‘извор со силно движење на водата’, односно ‘место каде што водата врти’. Во одредени случаи може да означува и ‘вител’ или ‘вртлог’. Семантиката не е поврзана со ‘вриење’, туку со кружно движење.

Етимологија

Според Цветановски (МЕР I, 2025: 291) *врѡешка* е изведен од прасловенската глаголска основа *вѡrtѡti* ‘врти, завртува’, со деривацискиот суфикс *-ешка*. Псл. **вѡrtѡti* → *врѡи-* + *-ешк*. Основното значење би било ‘место каде што нешто се врти’.

Споредбено:

- мак. *вр̄ӣи*
- срп. *вр̄ӣе̄ӣи*
- рус. *вертеть*
- пол. *wiercić* (сродно)

1.9. В̄рток / Врток

Географска дистрибуција

Формата *в̄р̄ток* / *вр̄ток* е регистрирана во западни говори. Во некои случаи се јавува како паралелна форма со *вр̄ӣешка*, а во други како самостоен назив за извор или место со кружно движење на водата. Се среќава и во топонимијата.

Семантика

Означува ‘место каде што водата се врти’, односно ‘вртлог’, а во некои говори и ‘извор’.

Семантичкото проширување од ‘вртлог’ кон ‘извор’ најверојатно е резултат на перцепцијата на водата што извира како кружно движење.

Етимологија

Според Цветановски (МЕР 2025: 291) *вр̄ток* е дериват од прасловенска основа *в̄рт̄ѣти* ‘врти’. Изведено псл. *в̄рт̄ѣти* со суф. –ок.

Синтеза на називите за ‘место каде што извира вода’

Анализата на називите што го означуваат ‘местото каде што извира вода’ покажува јасна стратификација на хидрографската лексика во македонскиот јазик. Во основата доминира словенскиот лексички слој, при што се издвојуваат две прасловенски глаголски основи како носечки модели на именување: *в̄р̄ѣти* (‘врие, клокоти’) и *в̄рт̄ѣти* (‘врти’). Од првата основа се изведени лексемите *извор*, *врело* и *врток*, кои ја концептуализираат изворската вода како динамична, „врела“ појава. Од втората основа потекнуваат *вртешка* и *врток*, кај кои доминира перцепцијата на кружното движење на водата. Ова укажува на различни когнитивни модели на именување: преку концептот на вриење и преку концептот на вртење.

Покрај словенскиот слој, во ова семантичко поле се присутни и заемки што сведочат за историските јазични контакти. Називот *врис* претставува грчка заемка (βρύση), додека *кајнак* е турцизам (каупак). Нивната ареална распределба ја потврдува улогата на југоисточниот македонски простор како зона на интензивен јазичен контакт. Лексемата *џојлик* претставува семантичка специјализација на придавската основа *џојол*, при што физичката особина на водата станува мотив за именување. *Кладенец*, пак, упатува на сложена етимолошка историја со повеќе интерпретации, што дополнително ја илустрира разновидноста на хидрографската терминологија.

Во целина, прашањето бр. 1 открива дека називите за извор не се едноставни синоними, туку резултат на различни историски слоеви, зборообразувачки модели и перцептивни стратегии. Хидрографската лексика, во овој случај, функционира како лингвистички архив што ја чува стратиграфијата на македонскиот јазик и неговите контакти со соседните јазични системи.

2. МЕСТОТО КАДЕ ШТО ИЗВИРА ВОДА СО ИНТЕРВЕНЦИЈА НА ЧОВЕК

На прашањето бр. 2 ‘местото каде што извира водата’ (*бунар, џус, аус, чешма* итн.) од глава XXIV *Хидрографија* од *Прашалникоӣ за собирање материјал* за Македонскиот дијалектен атлас (Видоески 2000: 179) ќе се задржиме на дел од називите што го означуваат ‘местото каде што извира вода’, пред сè на оние називи кои во себе ја содржат и семантичката компонента ‘извори, со интервенција на човекот’ каде што поконкретно ќе ги разгледаме називите **бунар, пус, аус, чешма, излак и’рвеник**.

2.1. Бунар

Географска дистрибуција

Називот *бунар* е широко распространет во сите македонски наречја како основен назив за ‘ископан и обидан воден објект за вадење подземна вода’. Во дијалектниот материјал формата е стабилна и без значајни фонетски варијанти, што упатува на рана и целосно интегрирана заемка. При ексцерпција на дијалектниот материјал, констатиравме дека во неколку островски ареали називот *бунар* е забележан во паралелна употреба со други називи: Граждено (390) – *бунар, ѓрвеник*, Тречно (348), Сневче (Штемница) (313),

Градобор (316) – *кајнџк, бунар*, Сухо (305) – *klajanc, bunar*, Висока (306) – *cesma, bunar*, Банско (267) *žiris, бунар*, Стојанково (201), Николич (206) – *кајник, бунар*, Боровец (80) – *кленец, бунар* и Радожда (86) – *чешма, бунар*.

Во одредени пунктови се јавува паралелно со *кладенец*, при што се забележува јасна семантичка диференцијација: *бунар* означува ископан воден објект со човечка интервенција, додека *извор* и сродните називи означуваат природно извирање.

Семантика

Според Цветановски во *Македонски етимолошки речник* (МЕР 1: 180–181), *бунар* се дефинира како:

- ‘ископана и обзидана длабока јама за вадење подземна вода’.

Во истата одредница се наведени и дериватите: *бунарче, бунаришиџе, бунарски*, што укажува на продуктивна интеграција во македонскиот зборообразувачки систем.

Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* значењето е суштински идентично и ја задржува компонентата ‘човечка интервенција’.

Етимологија

Според Цветановски (МЕР I, 2025: 180–181), називот *бунар* е позајмен од тур. (дијал.) *bunar*, балкански турцизам, со широка распространетост: буг. *бунар*, срп. *бунар*, алб. *Bunár*. Турската форма *bunar* (како и *binar*) претставува дијалектна варијанта на стандардното тур. *pinar* ‘извор’, кое потекнува од старотур. *biñar* ‘водено око; чешма’. (МЕР I, 2025: 180–181; Јашар-Настева 2001: 58; БЕР 1: 90; ПЕРСЈ 1: 102; Skok 2: 236; ERHJ 1: 96; Tietze 1: 688).

Со оглед на ова, македонската форма е резултат на адаптација на османлиската дијалектна варијанта, а не на современата стандардна турска форма.

Лексемата претставува типичен ориентален адстрат во македонската хидрографска терминологија и е целосно интегрирана во јазичниот систем, без стилска маркираност.

2.2. Аус (Ауз)

Географска дистрибуција

Називот **аус (ауз)** со значење ‘вид бунар’ е регистриран во пунктот Ресен (109), каде што се јавува паралелно со повеќе називи, при што се забележува јасна семантичка диференцијација:

- **аус** – вид бунар

- **кладенец** – незаграден природен извор
- **бунар** – артески бунар
- **ђрвеник** – извор изграден со камења

Оваа четиричлена дистинкција укажува на висока степен на лексичка специјализација во локалниот говор.

Лексемата има изразено дијалектен карактер и не е регистрирана во *Толковниот речник на македонскиот јазик*.

Семантика

Во дијалектната употреба *аус* означува ‘вид бунар’, односно воден објект со човечка интервенција, најчесто со конструктивни карактеристики што го разликуваат од природниот извор.

Во поширокиот балкански ареал сродните форми означуваат ‘базен’, ‘резервоар’, ‘собирник за вода’, ‘бања’.

Етимологија

Според Видоески (1999: 16), лексемата се поврзува со балканските форми:

- алб. *haiúz* ‘базен’
- срп. дијал. *аус* ‘бања, дупка за собирање вода’
- буг. *хавуз*
- аром. *hāvúzǎ* ‘резервоар’
- нгр. χαβού(τ)ζα

Називот претставува балкански турцизам од тур. *havuz* ‘базен’, кој потекнува од арапскиот збор *ḥawḍ* ‘локва, базен, цистерна’.

Според Skok (I, 662) и Škaljić (1966: 323), лексемата е широко распространета во јужнословенските говори како ориентализам. Јашар-Настева (2001: 69–70) бележи форми со значење ‘мијалник од камен или цемент’ (Битола) и ‘базен за капење’ (Охридско).

Според Nişanyan (2017), тур. *havuz* е заемка од арап. *ḥawḍ* (< корен *ḥwd* ‘собира вода’), при што се изнесува можност за постара блискоисточна етимолошка поврзаност.

Фонетската редукција *havuz* → *avuz* → *aus* е во согласност со балканските адаптациски модели (губење на почетно *h*- и редукција на вокалната структура).

Со оглед на семантиката (‘базен, резервоар, воден собирник’), развојот кон значење ‘вид бунар’ е природен во локален хидрографски контекст. Насоки за ваква етимолошка анализа добивме од менторот проф. д-р Гоце Цветановски.

2.3. Чешма

Географска дистрибуција

Називот *чешма* е широко распространет во сите македонски наречја како основен назив за уреден воден објект со изведена вода. Во дијалектниот материјал формата е стабилна, без значајни фонетски варијанти, што укажува на целосна интеграција во лексичкиот систем.

Во одделни говори се јавува паралелно со *кладенец* или *бунар*, при што семантичката разлика е јасна: *чешма* означува изведен, изграден и уреден воден објект, најчесто со сидана конструкција и изливник.

Семантика

Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ VI, 2014: 365), *чешма* се дефинира како:

- ‘Сидан воден објект од кој тече вода.’

Семантичката компонента ‘конструктивно уреден воден објект’ ја разликува лексемата од природниот извор (*извор*, *врело*) и од копаниот воден објект (*бунар*).

Етимологија

Називот *чешма* е заемка од тур. *çeşme* ‘чешма, извор’, кое потекнува од персискиот збор *čēšte* ‘извор, око (на вода)’, изведен од персискиот глагол *čēšidan* ‘тече’. (Јашар-Настева 2001: 36, 207; Nişanyan 2019; Skok I, 1971: 313; Škaljić 1966: 172).

Во балканските јазици лексемата е широко распространета:

- срп. чешма
- буг. чешма
- алб. çezmë
- аром. ceasmă

Таа претставува типичен балкански турцизам од османлискиот слој.

Фонетската адаптација во македонскиот јазик е редовна (тур. ç → ч), а лексемата е целосно интегрирана во зборообразувачкиот систем: *чешмар*, *чешмарка*, *чешмарски* итн.

2.4. Пус

Географска дистрибуција

Називот **пус** како одговор на ова прашање е регистриран во два пункта од западнопреспанскиот говор.

Во пунктот Гломбочани (385) се јавува во паралелна употреба со три називи:

- *кладенче* – извор
- *ѝус* – бунар
- *’рвеник* – пус

Во пунктот Шулин (389) се јавува како *ѝус* со значење ‘бунар’.

Ареалната ограниченост укажува на локален, регионален карактер на називот.

Семантика

Во дијалектната употреба *ѝус* означува ‘бунар’, односно ископан воден објект за вадење вода. Семантички е целосно поклоплив со *бунар*, но е ограничен на западнопреспанската зона.

Лексемата не е регистрирана во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што го потврдува нејзиниот дијалектен статус.

Етимологија

Називот *ѝус* потекнува од албанскиот јазик: алб. *pus, pus-i* ‘бунар’, што пак е заемка од лат. *puteus* ‘јама, бунар, извор, цистерна’.

Развојот на називот *ѝус*, лат. *puteus* → алб. *pus* → мак. дијал. *ѝус*.

Според Ogel (1998: 351), алб. *pus* е редовна адаптација на лат. *puteus*. Присуството на оваа лексема во западнопреспанските говори се објаснува со долготрајниот контакт со албанскиот јазик во овој ареал.

Со оглед на географската ограниченост и јасната контактна зона, *ѝус* претставува пример на романски (латински) лексички слој во македонските дијалекти, посредуван преку албанскиот јазик.

2.5. ’рвеник

Географска дистрибуција

Називот *’рвеник* на македонската дијалектна територија се среќава во повеќе фонетско-фонолошки разновидности: *ѝрвеник, ’рвенк, ’рвенко, ’рвенци, ервеник*. Заведочен е во 17 пункта, најчесто во паралелна употреба со други називи за воден објект.

Во западномакедонското наречје (преспански говори) е регистриран во пунктовите Лескоец (101), Љубојно (103), Претор (107), Царев Двор (108).

Во централните говори се јавува во Тополчани (128), Крушовјани (129), Стровија (172), а во југоисточното наречје (костурски говори) во Нивици (388) и Граждено (390), најчесто со паралелна употреба на *кладенец* и *бунар*.

Во пунктот Гломбочани (385) се јавува во паралелна дистинкција:

- *кладенче* – извор
- *ѝус* – бунар
- *'рвеник* – пус

Во пунктовите Судик (232) и Чеган (341) е засведочен само како топоним.

Оваа широка, но ареално јасно концентрирана распространетост укажува на стар словенски слој со локална семантичка специјализација.

Семантика

Во дијалектната употреба означува:

- ‘бунар’
- ‘кладенец’
- ‘бунар изсидан со камења’

Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ V, 2011: 164) е регистриран како дијалектен збор со значење:

- ‘бунар’

Семантичката компонента ‘изсидан, ограден воден објект’ е особено изразена во повеќе пунктови.

Етимологија

Називот *'рвеник* има словенско потекло и се поврзува со прасловенскиот глагол **r̥vāti*, **r̥va* ‘копа, рови’, од кој е изведена именската форма **r̥v̥nikъ* ‘ров, ископ, копано место’. Семантичкиот развој ‘ископ’ → ‘ископан воден објект’ е природен, со оглед на тоа што бунарот претставува вештачки ископ во земјата.

Лексемата претставува автохтона словенска деривација во рамките на хидрографската терминологија. (Видоески 1999: 133; БЕР VI, 2002: 361–362; Skok III, 1973:178).

2.6.Излак

Географска дистрибуција

Називот *излак* е засведочен во седум пункта од југоисточното наречје, поточно во малешевско-пиринските говори, со паралелна употреба на *кладенец* и *бунар*:

- Калиманци (248) – *излак, кладенец, бунар*
- Киселица (253) – *излак, кладенец, бунар*
- Тработериште (255) – *излак, кладенец*
- Мачево (257) – *излак, кладенец*
- Пехчево (260) – *излак, кладенец*
- Берово (261) – *излак, кладенец*

Во дијалектите се среќава и во варијантите *извлак* и *излек*.

Семантика

Означува ‘длабок бунар од кој водата се вади со кофи’, односно бунар кај кој водата се извлекува (се влече) од длабочина.

Семантичката компонента ‘влечење’ е клучна за мотивацијата на називот.

Лексемата не е регистрирана во *Толковниот речник на македонскиот јазик*.

Етимологија

Називот *излак* има словенско потекло. Првичната форма е *извлак* (< из- + влече), со понатамошна редукција во *излак*.

Праславенска основа: *iz-* + *volkti / velti* ‘влече’

Од глаголот *влече* (< псл. *volkti / velti*) со значење ‘влече, извлекува’.

Семантичкиот развој: ‘извлекува вода’ → ‘место од каде што се извлекува вода’ → ‘длабок бунар’.

Освен во македонските говори, лексемата е засведочена и во бугарските дијалекти (*излак, извлак, излек*) со истото значење. (БЕР II, 1979: 21, 36).

Синтеза на називите за вештачки водни објекти

Анализата на називите што означуваат вештачки водни објекти (бунар, чешма, кладенец, аус, пус, ’рвеник, излак) открива јасна лексичка стратификација и комплексна контактна историја во македонските дијалекти. За разлика од природните извори, кај овие

називи доминира семантичката компонента ‘човечка интервенција’, односно ‘копање, сидање, уредување, извлекување вода’.

Во рамките на словенскиот слој се издвојуваат ’рвеник и излак, кои се образувани од прасловенски глаголски основи што означуваат дејство: *r̥vāti* ‘копа, рови’ и *volkti / velti* ‘влече’. Овие лексеми претставуваат автохтон модел на именување врз основа на функционалниот аспект на објектот – бунар како ископан простор и бунар како место од кое се извлекува вода.

Паралелно со словенскиот слој е присутен силен ориентален лексички слој. Називите бунар (< тур. *bunar / pınar*), чешма (< тур. *çeşme* < перс. *čēšme*) и аус (< тур. *havuz* < ар. *ḥawḍ*) сведочат за османлиската културно-јазична интервенција во водната терминологија. Нивната широка распространетост и семантичка стабилност укажуваат на долготрајна институционална и инфраструктурна улога на овие објекти во урбаниот и руралниот простор.

Особено значаен е називот пус, кој потекнува од алб. *pus* (< лат. *puteus*), што сведочи за романски (латински) лексички слој посредуван преку албанскиот јазик во западнопреспанската контактна зона. Оваа лексема претставува доказ за повеќеслојната јазична интеракција во западниот македонски ареал.

Во целина, лексиката за вештачки водни објекти во македонските дијалекти функционира како јасен индикатор на историската стратиграфија на јазикот:

- автохтон словенски слој (’рвеник, излак),
- ориентален османлиски слој (бунар, чешма, аус),
- романски слој преку албански (пус).

Оваа стратификација ја потврдува тезата дека хидрографската терминологија претставува чувствително семантичко поле во кое се огледуваат културните, историските и јазичните контакти на македонскиот народ.

3. НАЗИВОТ РЕКА И НЕЈЗИНИТЕ ДЕРИВАТИ

3.1. Река

Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија, во однос на прашањата бр. 3 и 3а од глава XXIV (Хидрографија) од Прашалникот за Македонскиот дијалектен атлас (Видоески 2000: 179), најраспространет назив е *река*.

Лексемата е засведочена во сите наречни зони, со различни фонетско-фонолошки разновидности: (*рекѝа, реки, рекѝа, рекѝ, рекѝѝ, rāka, rjaka*), што ја потврдува нејзината длабока историска вкоренетост и системска стабилност.

Топонимската продуктивност е исто така значајна: *Река, Мала Река, Голема Река* (област во Западна Македонија), *Речани* (Гостивар, Тетово) и др.

Семантика

Според Видоески (1999: 134) во *Географската терминологија во дијалектите на македонскиот јазик* називот *река* е со значење ‘поголема маса вода што тече од изворот кон вливот во определено корито’.

Според *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ V, 2011: 197), *река* се толкува како:

- ‘Голем воден тек, протечна вода, поголем и подолг од поток.’

Преносни значења:

- ‘Голема количина течност’ (реки крв, река од солзи),
- ‘Голема количина од нешто’ (река од зборови, мисли),
- ‘Множество луѓе што се движи’ (река од народ).

Етимологија

Називот *река* потекнува од прасловенската форма *reka*, стсл. *рѝка*.

Праславенската форма се поврзува со праиндоевропската основа *h₃reiH-* ‘тече, бранува’, од коренот *h₃er-* ‘движење, тек’.

Сродни форми:

- рус. *река*
- срп. *река*
- хрв. *rijeka*
- укр. *рика*
- слов. *reka*
- чеш. *řeka*
- пол. *rzeka*
- лат. *rīvus* ‘поток’
- алб. *rëke* ‘река’

Лексемата претставува стар словенски наследен слој.

3.2. Деривати од називот река

Од основната лексема се изведени повеќе деминутивни и варијантни форми:

- *рекица*
- *рекичка*
- *рекиче*
- *рекче*
- *речица*
- *речина*
- *речинка*
- *речајче*

Сите тие претставуваат деминутивни деривации со суфикси *-ица*, *-ичка*, *-ина*, *-инка*, *-ајче* и др.

3.2.1. Рекичка / рекиче / рекче

Најзастапени се во југоисточното наречје. Паралелна употреба е засведочена во:

- Младо Нагоричане (19) – *рекче*, *рекиче*, *рекичка*
- Крушовјани (129) – *рекче*, *рекиче*, *рекичка*
- Думановце (23) – *рекичка*, *речица*
- Дојран (207) – *рекичка*, *бърика*
- Г. Пожарско (343) – *малечка река*, *рекичка*
- Крчишта (376) – *рекче*, *рекичка*
- Ошчима (383) – *рекичка*, *рече*

3.2.2. Речајче

Засведочен во:

- Ресен (109) – *речејче*
- Езерец (369) – *рејче*, *рејчуле*

Се јавува и како топоним: *Речајчено река* (планина Сопотско, Ресен).

3.2.3. Речина / речиња

Засведочен во:

- Лескоец (101) – *рече*, *речина*
- Слешче (130) – *рече*, *речиња*

Се јавува и како топоним: *Речина нивје*, *Речинаѿа ѿоѿок* и др.

3.2.4. Речица / рекица

Засведочени во повеќе пунктови: Кркља (2), Четирце (18), Д. Дивјаци (131), Бобошица (391), Думановце (23).

Формата *рекица* е регистрирана само во Ранковце (8).

3.3. Аналитички конструкции

Во дел од пунктовите наместо деминутивни форми се употребува двокомпонентната конструкција **мала река**.

Оваа појава е засведочена во 12 пункта (Страцин, Стеблево, Радожда, Зелениково, Лаки, Пустец, Слимница и др.).

Во некои случаи се јавуваат алтернативни називи:

- **војче мало** (Рамне 95),
- **речиште** (Вранештица 135),
- **малка рјака** (Савек 300).

Синтеза на називот *река*

Називот *река* претставува стабилен, наследен прасловенски лексички слој со целосна дијалектна покриеност.

Неговите деривати покажуваат богата суфиксална продуктивност и јасна деминутивна функција.

Интересна е појавата на аналитичката конструкција *мала река*, што укажува на постепена заменливост на суфиксалните деминутиви со синтаксички средства во одредени ареали.

Во споредба со претходните тематски групи (извор, бунар), тука доминира автохтониот словенски слој без значајни заемковни интервенции.

4. МЕСТОТО НИЗ КОЕ ТЕЧЕ РЕКАТА, КАКО И МЕСТОТО ПОКРАЈ РЕКА

На прашањето бр. 4 „местото низ кое тече реката, како и местото покрај река“ (речиште, корито и сл.) од глава XXIV (Хидрографија) од Прашалникот за МДА (Видоески 2000: 179), ќе се задржиме на називите: **корито, речиште, дол, трап, канал, водотек**.

4.1. Корито

Географска дистрибуција

Називот *корийџо* е најраспространет одговор на прашањето бр. 4 на македонската дијалектна територија. Засведочен е со повеќе фонетско-фонолошки разновидности: *курийџо*, *коурийџо*, *курийџе*, *курийџу*, *курийџа* итн. Самостојно се јавува во повеќе наречни зони (северни, западни периферни, централни, тиквешко-мариовски, штипско-струмички, малешевско-пирински, солунско-воденски говори).

Во поединечни пунктови се јавуваат деминутиви: **коритце** (Вратница 40), **куритце** (С'ботцко 326). Во југоисточните говори е честа вокална промена **о > у** (*курийџо/курийџу*), а во Вељуса (220) е засведочено **коурито**. Во Сухо (305) се бележи поголема варијантност: **куриту**, **куритуту**, **курита**.

Честа е паралелната употреба со *речишџе*: Луке (5), Галичник (61), како и во низа централни пунктови (Речица 114, Крушовјани 129, Простране 134, Душегубица/Попец 137, Светорача 144, Звечан 147). Во Вранештица (135) има семантичка поделба: *корийџо* = 'кај што тече реката', *речишџе* = 'мала река'.

Паралелност со други називи е забележана и со *дол* (Челопек 48, Куново 54), како и со перифрастични конструкции (тип „покрај река/покрај вода“). Во некои пунктови се јавува конструкцијата „корито на река“ (Драгош 117, Попадија 344, Хрупишта 365, Добролошта 368).

Семантика

Во современиот јазик *корийџо* е многузначна лексема. Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ II, 2005: 609), називот *корийџо* се бележат како:

- 'издолжен сад',
- 'сад за вода пред чешма/кладенец',
- 'издлабено место каде што тече река; речно/езерско корито'.

Етимологија

Називот *корийџо* потекнува од псл. *koryto*, што се поврзува со пие. корен *(s)ker- / (s)kor- 'сече' + суф. -yto.

Словенската распространетост е општа: срп. *корийџо*, рус. *корито*, буг. *корито*, хрв. *kòrito*, слов. *koríto*, пол. *koryto*, чеш. *koryto*. (Snoj 2016: 336; Skok I, 1971: 156; Gluhak 1993: 334; ERNJ I, 2016: 482-483; Voryš 2008: 249).

4.2. Речиште

Географска дистрибуција

Називот *речиштие* (и деминутив *речишче*) е втор по застапеност одговор на прашањето бр. 4. Самостојно и/или паралелно се јавува во северните и централните говори, во малешевско-пиринските и во костурско-корчанските говори.

Паралелни образувања се чести (на пр. Ѓавато (110) – *речиштие* и *долиштие*). Тројни комбинации се засведочени во: Ржаново (79) – *речиштие*, *кориџо*, *џоречиштие*; Љубаништа (100) – *речиштие*, *дол*, *кориџо*; Лескоец (101) *речиштие*, *џрај*, *широка река*; Буф (357) – *речиштие* (*сув дол*), *џај*, *кориџо* (со забелешка дека *кориџо* се вели ако е технички направено).

Семантика

Според Видоески (1999: 134), *речиштие* означува: ‘речно корито; пресушено речно корито; суводолица’. Називот има богата топонимска продуктивност (Речиште, Река и др.).

Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* не е евидентиран како стандардна лексика, што е во согласност со неговиот дијалектен статус.

Етимологија

Речиштие е домашна деривација од *река* со суф. *-išče* (> мак. *-иште*): псл. *reka* + *-išče*. Етимолошката основа е иста како кај *река* (в. *река* стр. 48).

4.3. Дол

Географска дистрибуција

Називот *дол* се јавува поретко како директен одговор на прашањето бр. 4, но е важен поради семантичката преклопливост со ‘суво/пресушено корито’ и поради неговата топонимска продуктивност. Самостојно е засведочен во Смилево (115) и Праведник (186), а мн. *долови* во Жеровница (58). Паралелно се јавува со *кориџо* (Челопек 48; Куново 54) и со *речиштие* (Љубаништа 100; Ѓавато 110). Во Сухо (305) и Висока (306) се бележат варијанти *дол/дуло*.

Семантика

Според *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ I, 2003: 500), називот *дол* се бележи како:

- ‘Вдлабнато место меѓу два рида каде што тече или некогаш течела река.’

Етимологија

Според Цветановски (MEP 2025: 471-472), називот *дол* потекнува од псл. **dolъ* којшто е потврден само во косите падежи во стсл. *долѡѢ D*, *долѣ L* (во функција на прилог). Псл. **dolъ* најчесто се споредува со пгерм. **dalq* n. или **dalaz* m. ‘долина’ (згерм. облици се генерално среден род, иако ствгерм. *tal* е потврден и во среден и во машки род, додека сгерм. облици се машки род, а родот на гот. *dals* m., **dal* n. (?) не може да се утврди, па затоа останува нејасно дали изворната пгерм. форма е **dalq* или **dalaz*); сп. ствгерм. *tal* m./n., герм. *tal*, хол. *dal*, стисл. *dalr*, англ. *dale*. Врската со стгрч. *θόλος* ‘куполест свод’ е семантички проблематична и најчесто се отфрла (за грч. збор се претпоставува дека е технички термин позајмен од непознат извор).

Споредбено:

стсл. *долъ*, срп. *дол*, рус. *дол*, пол. *dół*, хрв. *dól*. (Derksen 2008: 112; Gluhak 1993: 202-203; ERNJ I, 2016: 183; Воруѓ 2008: 122; Фасмер I, 1986: 523; Skok I, 1971: 419; ЭССЯ 33: 45).

4.4. Трап

Географска дистрибуција

Во материјалот за прашањето бр. 4, *ѡрай* е засведочен само во два пункта: Лескоец (101) (паралелно со *речишѡе* и *широка река*) и Крушје (113) (самостојно).

Семантика

Според Видоески називот *ѡрай* го среќаваме со различни значења во различни дијалекти и тоа во: С. Истевник (Делчевско) со значење ‘бразда во нива’, Берово со значење ‘граница меѓу две ниви, меѓу две бразди’, Старавина (Мариово), Конопиште (Тиквеш), Лезово (Пробиштип) со значење ‘дол’; ‘длабнатина меѓу две височинки’, Кратово *ѡрай* (голема бразда), Царев Двор (Преспанско) ‘суводолица’, Попадија (Леринско) ‘клисура’ итн.

Во современиот македонски јазик називот *ѡрай* евидентиран е во *Толковниоѡ речник на македонскиоѡ јазик* (TRMJ VI, 2014: 95) со следново значење:

- ‘Јама, длабока дупка; долг тесен ископ’ и ‘бразда’.

Етимологија

Етимологијата е проблематична во литературата; најчесто се поврзува со прасловенска основа (*torpъ* / *trapъ*) и балтски паралели. Не е поврзано со англискиот *trap*

или старогрчкиот $\tau\rho\acute{\alpha}\lambda\epsilon\zeta\alpha$ (од каде што е бугарскиот трапéза → трапéц (trápés, „трапезоид“)). (Skok III, 1973: 491; ERHJ II, 2021: 475; Фасмер IV, 1987: 110; Borys 2008: 641).¹

4.5. Канал

Географска дистрибуција

Како одговор на прашањето бр. 4, *канал* е засведочен само во Ваташа (194) со значење ‘речиште/голема река’. Топонимски: Канал (Катланово), Канало (Жабени), Каналот (Берилци) и сл.

Семантика

Според *Толковнио̄и речник на македонскио̄и јазик* (ТРМЈ II, 2005: 465), називот *канал* се бележат како:

- ‘Ископ по кој тече вода за наводнување/одвод, како и географско и техничко значење’.

Етимологија

Интернационализам од лат. *canalis* ‘цевка’, преку западноевропски посредници (герм./итал.) germ. *kanal*, итал. *canale* ← лат. *canalis* ‘цевка’.

Во останатите јазици фран. *canal*, срп. *канал*, хрв. *kànāl*, буг. *канал*, слов. *kanal*. (Skok 1972: 30; Фасмер 1986: 177; БЕР 2012: 197; Сној 2016 : 777).

4.6. Водотек

Географска дистрибуција

Називот *водо̄итек* во материјалот е засведочен само во два пункта: Судиќ (232) – *водо̄итек* и Калиманци (248) – *водо̄итек* паралелно со *речник*.

Семантика

Во *Толковнио̄и речник на македонскио̄и јазик* (ТРМЈ I, 2003: 277), *водо̄итек* е со следново значење:

- ‘Течење, тек на вода’.

---

¹ Според Фасмер (IV, 1987: 110) и Бориш (2005: 641) станува збор за континуитет на псл. **trōdъ* со значење ‘печурка која расте на дрво’, но и ‘одредена болест (кожна)’. Се поврзува со литв. *trandis* ‘црв во дрво, молец; гнилеж, скапано дрво’, *trandėiti/trendėiti* ‘полн со молци/црви’, латв. *trenēt* ‘гние, се расипува’, и понатаму вел. *trwyddo* ‘дупчи, врти’, стинд. *trnāti* ‘дупчи, врти’, од пие. **tre(n)d-* кое, пак, е од пие. корен **ter-* со значење ‘трие’.

Етимологија

Називот *водоџек* претставува сложенка: *вода* (псл. *voda*) + *џек* (псл. *tekъ*).

Напомена за празни пунктови

Важно е да се задржи и статистичката забелешка дека во значителен број пунктови (35) не е регистриран директен одговор на прашањето бр. 4, односно не е засведочен ниту еден од наведените називи.

Синтеза на називите за ‘местото низ кое тече реката, како и местото покрај река’

Анализата на називите што го означуваат ‘местото низ кое тече реката, како и местото покрај река’ открива јасна лексичка стратификација, каде што во основа доминира словенскиот лексички слој. Во рамките на словенскиот слој се издвојуваат лексемите **речиште, корито, трап, дол и водотек**, коишто имаа широка распространетост. Покрај словенскиот слој, во ова семантичко поле е присутна и заемката **канал** од латинско потекло, (герм. *kanal*, итал. *canale* ← лат. *canalis* ‘цевка’), со што дополнително се истакнува разновидноста на хидрографската терминологија.

5. СТРАНИТЕ НА РЕКАТА (ЗЕМЈАТА ШТО ГО ГРАНИЧИ РЕЧНОТО КОРИТО)

На прашањето бр. 5 ‘страните на реката (земјата што го граничи речното корито)’ од глава XXIV (Хидрографија) од Прашалникот за МДА (Видоески 2000: 179), ќе се задржиме на називите: **брег, крај, страна**.

5.1. Брег

Географска дистрибуција

Називот *брег* и неговите бројни деривати (*бреже, брекче, брего, брек, брегови, брегови, брегој, бреце* и др.) се распространети во сите наречја. Паралелност со *сѝрана* е ретка (Хрупишта 365; Куново 54).

Деминутивот *брекче* е многу чест (Огут 6; Орашац 25; Вратница 40; Жерноница 58; Марена 197; Клење 74; Ново Село 210; Робово 216; Белица 267а; Тресино 340). Паралелни деминутиви *бреже/бреце* се бележат во Пештани (96), Звечан (147), Никодин (177), Чеган

(341). Аугментативи (*бреџишиџа/бреџишича*) се јавуваат во повеќе пунктови (Миравци 199; Љуботен 227; Припечани 239; Гратче 240; Градобор 316; Луковец 337).

Семантика

Во МЕР (2025: 159) и *Толковниоџ речник на македонскиоџ јазик* (ТРМЈ I, 2003: 179) називот *бреџ* е со следново значења:

- ‘Земјата во појасот покрај река/езеро/море’ и ‘помал рид’.

Етимологија

Според Цветановски (МЕР 2025: 159) називот *брег* потекнува од псл. *bêrgъ* < пие. **bêrgʰos*, што е изведено од ие. *bʰergʰ-*.

Споредбено:

стсл. *врѣгъ*, срп. *бреџ*, рус. *берег*, хрв. *brijeg*, буг. *бряџ*, пол. *brzeg*, слов. *breg*, алб. *breg*. (Фасмер I, 1986: 155-156; Аникин IV, 2011: 179; Bezlaј 1977: 40; Skok I, 1971: 210; Snoј, 2016: 86; ERHJ I, 2016: 85; Борис, 2008: 42-43; Orel, 1998: 34; БЕР I, 1971: 84-85).

5.2. Крај

Географска дистрибуција

Називот *крај* е засведочен ограничено во југоисточното наречје (П’теле 353; Пустец 386а; Слимница 392).

Семантика

Во *Толковниоџ речник на македонскиоџ јазик* (ТРМЈ II, 2005: 625) називот *крај* е општ збор со повеќе значења. (ТРМЈ II, 2005: 625).

Етимологија

Називот *крај* потекнува од прасловенскиот **крајъ* којшто е изведен од прасловенскиот глагол **krojiti* ‘сече’.

Споредбено:

стсл. *краи*, срп. *крај* ‘крај, брег, раб’, рус. *край* ‘раб, крај, област, земја’, укр. *край*, буг. *край*, пол. *крај*, хрв. *крај*. (Фасмер II, 1986: 364; Bezlaј 1977: 79; Derksen 2008: 244, 248; Skok II, 1972: 176; Snoј 2016: 86; ERHJ I, 2016: 492; ECCJ XII, 1985: 88-89; БЕР II, 1979: 707).

5.3. Страна

Географска дистрибуција

Називот *сѝрана* е ограничено засведочен како директен одговор (Волковија 50; Г. Косоврасти 64; Гломбочани 385), со ретка паралелност во југоисточното наречје, нестрамско-костенариски говор Хрупишта (365) – *брек*, *сѝрана* и во западно наречје, горнополошки говори Куново (54) – *бреџ*^{*}, *сѝърна*.

Семантика

Во *Толковниоѝ речник на македонскиоѝ јазик* (ТРМЈ V, 2011: 583-584), називот *сѝрана* означува:

- ‘Гранична површина на некое тело или гранична линија на некоја површина’.

Етимологија

Називот *сѝрана* потекнува од прасловенската форма **stôrnъ* со ие. основа *sterh-*.

Споредбено:

стел. *страна*, срп. *сѝрана*, рус. *сторона*, укр. *сторона*, хрв. *strana*, чеш. *strana*, пол. *stona*. сл. *strana*, горлуж. *strona* ‘страна’, доллуж. *strona* ‘страна’. (Фасмер III, 1987: 768; Bezlaј III, 1973: 323-324; Derksen2008: 469; Skok III, 1973: 341-342; Snoј 2009: 702; Gluhak 1993: 586-587; БЕР VII, 2010: 487-489).

Синтеза на називите за ‘страните на реката (земјата што го граничи речното корито)’

Анализата на називите што ги означуваат ‘страните на реката (земјата што го граничи речното корито)’ укажува на прасловенското потекло на хидрографската лексика во македонскиот јазик, каде што се издвојуваат лексемите **брег**, **страна** и **крај**. Назвиот *бреџ* е широко распространет при што често се среќаваат и неговите деминутив *брекче*, *бреже*, *бреџе* како и аугментативите *бреџишиѝа*/*бреџишича*.

6. РЕКА ШТО НЕМА ПОСТОЈАНО ВОДА

На прашањето бр. 6 ‘река што нема постојано вода’ од глава XXIV (Хидрографија) од Прашалникот за МДА (Видоески 2000: 179), ќе се задржиме на називите: **суводолица, сува река, сушица, порој**.

6.1. Суводолица

Географска дистрибуција

Називот *суводолица* е најраспространет назив; со варијанти: *суодолица, судолка, суадола, суодолина, суводолина, судолинка, суадолина* итн. Честа паралелност со *сува река* и *сув дол*, забележано е во: северни говори во пунктот Думановце (23) – *суодолина, сув дол*, во горнополошки говори во пунктовите Волковија (50) – *суодолица, сув дол*, Пожаране (51), Печково (52), Косоврасти (64), Горенци (67) – *суодолица, суа река*, вевчанско-радошки говори во пунктот Боровец (80) – *суводолица, ѿрај*, во централни говори во пунктовите Буково (120) и Попец (137) – *суодолица, суа река*, Вранештица (135) – *сушица, суодолица*, Тајмишта (141) со заб. *суводолица* (помал), *суводол* (поголем), Светорача (144) – *суодолица, ѿорој* и Зелениково (157) – *суводолица, сува река, сув дол*, и во малешевско-пирински говори во пунктот Блатец (249) – *суодолица, суа река*.

Семантика

Според *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ V, 2011: 606), називот *суводолица* се бележи како:

- ‘сув дол со вода само од дожд/снег’.

Според Видоески (1999: 154) во *Географската терминологија во дијалектите на македонскиот јазик* називот *су(в)одолица* е со значење ‘речиште, суво речно корито; дол без вода’.

Етимологија

Називот *суводолица* претставува сложенка **сув-** + **дол** + **-ица**.

Од псл. *suxъ кое е во сродство со литв. *saĩsas* ‘сув, слаб’, латв. *sāuss* ‘сув, трезвен’ + од псл. *doľъ (в. *дол* стр. 53) + суф. *-ица*.

6.2. Сува река

Географска дистрибуција

Називот *сува река* претставува двокомпонентен назив со разновидности: *суха река*, *суа река*, *суѝ река*, *сувѝ рекѝ* итн., широко засведочен и често паралелен со *суводолица/сув дол*. Во северните говори во Младо Нагоричане (19) – *сува река*, *суодолина*, *суодолица*, во горнополошки говори во пунктовете Милетино (47) – *суа река*, *дол* и Волковија (50) – *суодолица*, *сув дол*, Пожаране (51), Печково (52), Косоврасти (64), Горенци (67) – *суодолица*, *суа река*, охриско-преспански говори Волино (87) – *сува река*, *суво корийѝо* итн.

Семантика

Двокомпонентниот назив *сува река* (*суха река*) според Видоески (1999: 154-155) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* е со значење ‘река повремено со вода’.

Етимологија

Етимологијата е транспарентна: *сува* + *река* (в. *сув* стр. 196; в. *река* стр. 48).

6.3. Сушица

Географска дистрибуција

Називот *сушица* е дијалектен назив застапен во два пункта во западномакедонското наречје во централни говори (Вранештица 135; Лешница 138).

Семантика

Називот *сушица* според Видоески (1999: 156) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* е со значење ‘сува река’.

Лексемата не е засведочена како стандардна во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што укажува на нејзин претежно дијалектен статус.

Етимологија

Називот *сушица* е изведен од основата *суш-* (< *сув*) + суф. *-ица*. (в. *сув* стр. 196).

6.4. Порој

Називот *порој* засведочен е ограничено во прашањето бр. 6. Во северни говори Жидилово (1) и паралелно со *суводолица* во западномакедонско наречје во централните говори во Светорача (144). (в. *порој* стр. 60–61).

Синтеза на називите за ‘река што нема постојано вода’

Анализата на називите што означуваат ‘река што нема постојано вода’ укажува на прасловенското потекло на хидрографската лексика во македонскиот јазик, каде што се издвојуваат сложенката **суводолица** со варијанти: **суодолица, судолка, суводолина, судолинка** итн. и двокомпонентен назив **сува река** со разновидности: **суха река, суа река, суъ река** итн. коишто имаат широка засведоченост и називите **сушица** и **порој** коишто тука имаат ограничена засведоченост.

7. РЕКА ШТО ИМА ВОДА САМО ЗА ВРЕМЕ НА ГОЛЕМИ ДОЖДОВИ

На прашањето бр. 7 ‘река што има вода само за време на големи дождови’ од глава XXIV (Хидрографија) од Прашалникот за МДА (Видоески 2000: 179) ќе се задржиме на називите: **порој, поројница, бура**.

7.1.Порој

Географска дистрибуција

Називот порој е најраспространет; со разновидности: **пурај, појур, порое, пурој, пуроу** итн. Во одделни пунктови се бележи паралелна употреба со други називи во западномакедонско Милетино (47) – *ѝорој, ѝорошиѝа, бура, буре*, Печково (52) – *ѝорој, ѝорои, суа река* и Ресен (109) – *суводолица, ѝорој*.

Семантика

Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ IV, 2008: 347), *ѝорој* се дефинира како:

- ‘силен поток по пороен дожд; силен дожд’

Слично и според Видоески (1999: 116) во *Географската ѝерминологија во дијалектѝиѝе на македонскиот јазик* називот *ѝорој* е со значење ‘силен поток по дожд, поток со дождовна вода’.

Етимологија

Називот *ѝорој* има нејасна етимологија и во литературата се предлагаат две основни толкувања.

Според првото, зборот е заемка од албанскиот *përröj* ‘поток’, што е широко прифатено во словенската етимолошка литература.

Според второто, зборот се поврзува со словенска основа сродна со псл. **rěka* ‘река’, односно со индоевропски корен поврзан со значењето ‘тече’.

Со оглед на ограничената распространетост на лексемата во словенските јазици и постоењето на директна албанска паралела, веројатно е дека станува збор за заемка од албанскиот јазик.

7.2.Поројница

Географска дистрибуција

Називот *йоројница* е засведочен во 11 пункта со можинската форма *йоројници*; и паралелност со *йорој* во 6 пункта: Кркља (2) – *йоројница*, *йорој*, Оровник (93) – *йоројница*, *йорој*, Простране (134) и Попец (137) – *йоројница*, *йоројници*, *йорој*, *йорои*, Башино Село (163) – *йорој*, *йоројница*, и Карабуниште (164) – *йоројница*, *йоројници*, *йорој*, *йорои*.

Семантика

Според Видоески (Видоески 1999: 116) во книгата *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик*, *йоројница* е со значење:

- ‘река поројница; поретко: корито од поројница’.

Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ IV, 2008: 347), *йоројница* се дефинира како:

- ‘река што надоаѓа како порој; поретко: корито’.

Етимологија

Називот *йоројница* се состои од *йорој* + суф. *-ница* (в. *йорој* стр. 60–61).

7.3.Бура

Географска дистрибуција

Ограничено засведочена како хидрографски одговор (Милетино 47 – паралелно со порој; Мокриево 213; Стинек 214; П’теле 353; Тиолишта 362).

Семантика

Според *Македонски етимолошки речник* (МЕР I, 2025: 182) називот *бура* е со значење ‘силен студен ветер со невреме, обично со дожд или снег’.

Според Видоески (1999: 27) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *бура* е со значење ‘силна вода, поројна вода’

Додека *Толковниот речник на македонскиот јазик* називот *бура* го дава како метеоролошки/преносен назив. (ТРМЈ I, 2003: 197).

Во мак. дијалекти зборот *бура* најчесто има значење ‘лошо време, силно невреме со ветер’.

Етимологија

Според Цветановски (МЕР I, 2025: 182-183) називот *бура* потекнува од псл. **bur'a / *bura* ‘невреме, силен ветер; бура’. За псл. **bur'a / *bura* постојат неколку претпоставки. Според некои, овој псл. збор е поствербал, односно апстрактна именка изведена од псл. **buriti* со преносното значење ‘силно лие, непрестано врне’. Според други, псл. збор е изведен од стгрч. предлошка за името на богот на северниот ветер Βορέας бургија – буржоазија (Βορῆς, Βορέης), од каде што е изведено грч. βορέας ‘северен ветер, северец’; за можниот псл. грцизам со **b* за грч. β (место подоцнежното **v*). Во западните јсл. јазици (слн., хрв., срп., цг., бос.) овој збор е контаминиран со зборовите во ром. јазична група кои означуваат ‘северен ветар, бура’; сп. млет. *bora*, итал. *bora*. Изворот на овие зборови е грч. βορέας ‘северен ветер, северец’, оттаму и лат. приставка *borealis* ‘северен’ (МЕР 2025: 182-183).

Споредбено:

стсл. *бурѣ*, срп. *бура*, рус. *буря*, укр. *буря*, хрв. *bura*, слов. *burja*, пол. *burza*, чеш. *bouře*, сродно со ром. *búră* ‘пара, дожд’, стинд. *bhurati* ‘се движи’, лат. *furō* ‘бесно’. (МЕР 2025: 182-183; БЕР I, 1971: 90, 92; Bezlaj I, 1977: 54; Аникин V, 2011: 199–200; ЭССЯ III, : 97–98; Skok I, 1971: 237-238; Gluhak 1993: 157; ERHJ I, 2016: 97; ESJS II, 1990: 87–88; Derksen 2008: 68, Snoj 2016: 96; Boryś 2008: 47; Brückner 1927: 50).

Синтеза на називите за ‘река што има вода само за време на големи дождови’

Анализата на називите што означуваат ‘река што има вода само за време на големи дождови’ покажува јасна стратификација на хидрографската лексика во македонскиот јазик. Во рамките на словенскиот слој се издвојува називот **бура**, кој се образува од прасловенска именка што означува ‘невреме’, и е со ограничена засведоченост. Покрај

словенскиот слој, во ова семантичко поле се присутни и заемките **порој** (со разновидности: *ѵурај, ѵојур, ѵорое, ѵурој, ѵуроу*) и **поројница** коишто имаат широка засведоченост и се смета дека се заемка од алб. *përrōj* ‘поток’.

8. ОНОЈ ДЕЛ ВО РЕКАТА КАДЕ ШТО ИМА НАЈМНОГУ ВОДА И КАДЕ ШТО Е ТАА НАЈБРЗА

На прашањето бр. 8 ‘оној дел во реката каде што има најмногу вода и каде што таа е најбрза’ од глава XXIV (Хидрографија) од Прашалникот за МДА (Видоески 2000: 179), ќе се задржиме на називите: **матица, брзак, сук, глава, цифун**.

8.1. Матица

Географска дистрибуција

Називот *маѝица* претставува доминантен назив (засведочен во 75 пункта со самостојна употреба и паралелност во северни говори Огут 6 – *маѝица/џлава*; западно наречје Печково 52 – *маѝица/брза вода*).

Семантика

Според Видоески (1999: 88) во *Географската ѝтерминологија во дијалекѝиѝе на македонскиоѝ јазик* називот *маѝица* е со значење ‘средниот, најбрзиот дел во река; извор, вир’.

Според *Толковниоѝ речник на македонскиоѝ јазик* (ТРМЈ III, 2006: 102-103), називот *маѝица* се бележи како:

- ‘средина на речното корито каде што струјата е најсилна’.

Етимологија

Називот *маѝица* потекнува од псл. *matъka* < *mati* со семантичко преместување ‘главно/средишно’.

Споредбено:

стсл. *матица*, срп. *маѝица* ‘извор’, ‘пчела мајка’, рус. *матица* ‘главна греда’, буг. *матица* ‘корито на река’, пол. *tatica*, чеш. *matice* ‘матка’, слов. *tatica* ‘корито на река’. (Фасмер II, 1986: 581; Bezlaj II, 171; ЭССЯ XVII, 1990: 259; БЕР III, 1986: 685-686).

8.2. Брзак

Географска дистрибуција

Називот *брзак* е втор по фреквентност, локализиран западномакедонско наречје во централни говори во Кичевско Простране (134), Вранештица (135), Попец (137), Тајмишта (141) и во тиквешко-мариовски говори во пунктот Ваташа (194) – *брзај*. (в. *брзак* стр. 67).

8.3. Сук

Географска дистрибуција

Називот *сук* има ограничен употреба во горнополошки говори (Жеровница 58; Г. Косоврасти 64; Горенци 67).

Семантика

Според Видоески (1999: 155) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *сук* е со значење ‘најбрзиот дел во реката; матица’.

Во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, *сук* има друго значење (нехидрографско), тука станува збор за семантичка специјализација во дијалектите.

Етимологија

Називот *сук* потекнува од прасловенскиот глагол **sukati* ‘врти, суче’, од кој е изведено значење поврзано со ‘вртеж, вител’.

Во хидрографски контекст, развојот на значењето ‘вртлог’ → ‘најбрз дел од реката’ е семантички природен и мотивиран од перцепцијата на силното кружно движење на водата. Лексемата претставува домашен словенски елемент со секундарна специјализација во хидрографската терминологија.

Споредбено:

срп. *сук*, рус. *сук*, укр. *сук*, пол. *sęk*, чеш. *suk*, буг. *сџк*. (Derksen 2008: 463-464; Skok III, 1973: 358; Фасмер III, 1987: 798; Brückner 1927: 486; Borys 2008: 542; БЕР VII, 2010: 660).

8.4. Глава

Географска дистрибуција

Називот *глава* е со ограничена употреба во северните говори во Кркља 2 и Огут 6 – паралелно со *маишца*.

Семантика

Според Видоески (1999: 40) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *глава* е со значење :

1. ‘глава на река, извор’
2. ‘место од каде што се зема вода од река за наводнување или за воденица; извориште; почеток на воден ток’.

Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* називот *глава* е толкуван со друго значење коешто не е поврзано со хидрографија. Тука се работи за називи коишто потекнуваат од ист етимон, но имаат различно семантичко значење.

Етимологија

Според Цветановски (МЕР I, 2025: 325) називот *глава* е наследено од псл. *golva ‘глава’. Овој збор е балтословенски; сп. литв. *galva*, латв. *galva*, стпрус. *gallū, galwo*. Натомошната етимологија е неизвесна, но најчесто се доведува во врска со псл. *golъ, под услов изворното значење на зборот да е ‘непокриена глава’ или ‘гола, ќелава глава’, сп. лат. *calvus* ‘ќелав’, *calva* ‘ќелава глава, череп’. Во ПЕРСЈ (I, : 197–198) се наведува уште едно толкување, кое исто така тргнува од тоа значење, но блтсл. збор се изведува од пие. **gh -lu-*, покрај **ghe-lu-* во називот за желка. (за семантиката сп. рус. *черепа* ‘череп’ : *черепаха* ‘желка’).

Споредбено:

стсл. *глава*, срп. *глава*, рус. *голова*, хрв. *gláva*, слов. *gláva*, чеш. *hlava*, пол. *głowa*, сродно со лит. *galva*, латв. *galva*, лат. *calva*. (МЕР I, 2025: 325; ПЕРСЈ 1: 197–198; ERHJ I, 2016: 271; Snoj 2016: 202; ESJS 177; Derksen 2008: 176; Skok I, 1971: 566-567 ; Фасмер I, 1986: 429; Gluhak 1993: 230; Аникин XI, 2017: 127–130; Brückner 1927: 144; Boryś 2008: 163; БЕР I, 1971: 244-245).

8.5. Цифун

Географска дистрибуција

Називот *цифун* го среќаваме само во еден пункт Марковенци (367) со паралелна употреба на називот *суда голема*.

Семантика

Според Видоески (1999: 169) во *Географската терминологија во дијалектите на македонскиот јазик* називот *цифун* е со значење ‘тесен дел во реката каде што е водата најсилна и најбрза’, ‘матица во река’ Езерец, Костурско итн.

Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ VI, 2014: 324) *цифун* е со значење:

- ‘Тесен дел од река каде што водата е најсилна и најбрза.’

Етимологија

Називот *цифун* најверојатно потекнува од грчкиот збор *σίφων* ‘цевка, воден млаз’, преку новогрчките форми *σιφούλι* / *σιφώνι*.

Фонетската адаптација ($\sigma > \text{ц}$) е во согласност со познати адаптациски модели во македонските дијалекти.

Во литературата се среќаваат и други толкувања (словенско потекло или контаминација), но тие не се општоприфатени.

Напомена за празни пунктови

Во голем број пунктови (117) нема одговор на прашањето бр. 8.

Синтеза на називите за ‘оној дел во реката каде што има најмногу вода и каде што таа е најбрза’

Анализата на називите што го означуваат ‘оној дел во реката каде што има најмногу вода и каде што таа е најбрза’ покажува јасна стратификација на хидрографската лексика во македонскиот јазик. Во рамките на словенскиот слој се издвојуваат називите: **матица** со широка засведоченост, и **брзак**, **сук** и **глава** со ограничена засведоченост. Покрај словенскиот слој, во ова семантичко поле е присутна и заемката од грчко потекло **цифун**. За овој назив има повеќе претпоставки но преовладува грчката (старогрчки *σίφων* ‘водна цевка; водоскок’).

9. МЕСТО КАДЕ ШТО ТЕЧЕ ВОДАТА МНОГУ БРЗО

Прашањето бр. 9 ‘местото каде што тече водата многу брзо’ од глава XXIV *Хидрографија* од Прашалникот за МДА (Видоески 2000: 179), ќе ги разгледаме називите: **брзак, брза вода, брза река, сук и силнач.**

9.1. Брзак

Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 9 најраспространет и доминантен е називот *брзак* којшто го среќаваме со различни фонетско-фонолошки разновидности (*брзок, брзај, брза, берзеј, брзој, безак, брзол, брзица* итн.).

Паралелна употреба на називот *брзак* со други називи на македонската дијалектна територија среќаваме во четири пункта во западномакедонско наречје и тоа во охридски говори во пунктот Љубаништа (100) – *брзак, брзаџи, силна вода*, и во централни говоеи во пунктот Здуње (150) – *брзак, брзаџи, силец, силџи* и пунктот Башино Село (163) – *брзак, сулин, сулини*. Во штипско-струмички говори во пунктот Штип (230) евидентирано е употреба на *брзак, брзај*, а со множинска форма *брзаџи* евидентирана е употреба во педесет и четири пунктови на македонската дијалектна територија.

Семантика

Според Видоески (1999: 24) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *брзак* е со значење ‘брз тек на вода; најбрзиот тек на водата на река’.

Според *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ I, 2003: 181), називот *брзак* се бележи како:

- ‘Место на река, на поток каде што водата тече брзо.’

Етимологија

Називот *брзак* потекнува од псл. **bъrъъ* ‘брз’ + суф. *-(ъ)къ, -ак*.

Според Цветановски (МЕР 2025: 161) називот *брз* потекнува од псл. **bъrъъ(jъ)* ‘брз’. Според ПЕРСЈ (1: 85) псл. збор е најверојатно архаична придавка од *и*-основа, на што упатува стчеш. *brzku* ‘брз’, рус. (dial.) *борзко* (< псл. **bъrъкъ* со суфиксот *-къ*, којредовно ги проширува *и*-основите), но во ЭССЯ (III, 1976: 135) се реконструира како дијалектната

дублетна форма **bъzďь (jъ)*, сп. струс. *борздо*, блр. *борзды*, за што има паралела во литв. *burzdus*. Блтсл. **burzd-* се изведува од пие. **b^heres-* ‘брз’, сп. и лат. *festināre* ‘брза’.

Споредбено:

Стсл. **вѣрзъ**, срп. *брз*, рус. *борзый*, укр. *борзий*, хрв. *brz*, слов. *brz*, чеш. *brzy*, пол. *bardzo*, сродно со лат. *festināre* ‘брза’, литв. *burzdus* ‘активен’. (MEP 2025: 161; Derksen 2008: 70; Skok I, 1971: 222; ПЕРСЈ 1: 85; Gluhak 1993: 153; Bezljaj 1971: 50; ЭССЯ III, 1976: 137–139; Аникин IV, 2011: 68; Boryś 2008: 21, ЕСЈС II, 1990: 84).

9.2. Брза вода

Географска дистрибуција

Називот *брза вода* евидентиран е во единаесет пункта (Црешово (36), Кулково (39) и Лешок (41), Тумчевиште (49), Печково (52), Стење (102), Веница (242), Хрупишта (365), Добролишта (368), Езерец (369) и Ошчима (383)).

Етимологија

Називот *брза вода* е составен од две компоненти од *брза* псл. **bъrzъ* и *вода* псл. **voda*. Називот *вода* претставува збор од основниот лексички фонд со длабока старост, тој во својата структура и промена покажувал архаични црти: апофонија како во коренот **wed-/wod-/*ud-* така и во суфиксот, како и хетероклисија, односно замена -n-/-r- во суфиксалниот дел. Цветановски (MEP 2025: 268).

Споредбено:

стсл. **вода**, срп. *вода*, рус. *вода*, слов. *voda*, чеш. *voda*, пол. *woda*, сродно со лит. *vandiū*, лат. *unda*, санскр. *udan* ‘вода’, алб. *ujë*. грч. *ὕδωρ, ὕδατος*. (Аникин VIII: 31–34; ПЕРСЈ I: 156–157; Фасмер I: 330; Bezljaj IV: 334–335; ESJS 1074; ERHJ II, 2021: 562; Skok III: 611; Snoj 2016: 850; Derksen 2008: 523).

9.3. Брза река

Географска дистрибуција

Називот *брза река* како одговор на ова прашање има ограничена употреба (Киселица (253), Г. Пожаранско (343), Ранци (347), Липинци (348а) и Слимница (392)).

Етимологија

Називот *брза река* е составен од две лексеми *брза* и *река* којшто формира сложенка од псл. **bъrzъ* (в. *брз* стр. 67–68) и псл. **reka* (в. *река* стр. 48).

9.4.Сук

Географска дистрибуција

Називот *сук* како одговор на ова прашање го среќаваме само во еден пункт во западномакедонско наречје, дебарски говори во пунктот Ростуше (60) – *сук, сукои*. (в. *сук* стр. 64).

9.5.Силнач

Географска дистрибуција

Називот *силнач* го среќаваме со ограничена употреба (Челопек (48) Волковија (50) (= брзак во река) и во западномакедонско наречје, централни говори Ѓавато (110) – *брза̄ӣ водай̄а*, *силно ој̄ӣ*, Лешница (138) – *силно ој̄ӣ водай̄а*, и во С’ботско (326) и Струпино (342) – *силна вода*.

Семантика

Според Видоески (1999: 141) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *силнач* е со значење ‘брзак, матица во река каде што е водата најбрза, најсилна’ Волковија, Тетовско.

Лексемата не е регистрирана во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што укажува на нејзин дијалектен и ареално ограничен карактер.

Етимологија

Називот *силнач* се состои од два дела, псл. *siła (сп. стсл. **сила**, срп. *сила*, рус. *сила*, хрв. *сила*, пол. *siła*, чеш. *сила*, слов. *сила*) и суф. –*ач*, псл. *-(*a*)*ць*.

Синтеза на називите за ‘местото каде што тече водата многу брзо’

Анализата на називите што го означуваат ‘местото каде што тече водата многу брзо’ укажува на прасловенското потекло на хидрографската лексика во македонскиот јазик, каде што се издвојува називот **брзак** (со разновидностите *брзок, брзај, брза, берзеј, брзој, безак, брзол, брзица* итн.) којшто е со најширока застапеност, двокомпонентните називи **брза вода** и **брза река**, како и **сук** и **силнач** коишто се со ограничена засведоченост.

10. МЕСТОТО КАДЕ ШТО ЕДНА РЕКА ВЛЕГУВА ВО ДРУГА, ПОГОЛЕМА

На прашањето бр. 10 ‘местото каде што една река влегува во друга, поголема’ од глава XXIV (Хидрографија) од Прашалникот МДА(Видоески 2000: 179), ќе се задржиме на називите: **улив, уста, утока, состав/састав и устие.**

10.1. Улив

Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 10. ‘местото каде што една река влегува во друга, поголема’ од тематското подрачје хидрографија (Видоески 2000: 179) најраспространет и доминантен е називот *улив* којшто е забележан во триесет и девет пунктови со самостојна употреба.

Со паралелна употреба на други називи, називот *улив* е евидентиран во шест пунктови на македонската дијалектна територија и тоа во северните говори во пунктот Кнежево (11) – *сосѿав, улив, уѿока*, и пунктот Младо Нагоричане (19) – *улив, усѿа, уѿока*, во горнополошките говори во пунктот Печково (52) – *уливф, сосѿавф*, преспанските говори во пунктот Љубојно (103) – *улив, усѿа, уѿока*, и во централните говори во пунктот Стровија (172) – *усѿа, улив*, и пунктот Градско (185) – *смеса, се уливааѿѿ*.

Семантика

Според Видоески (1999: 165) во *Геоѿрафскаѿѿа ѿѿерминолоѿѿија во дијалекѿѿиѿѿе на македонскиѿѿ јазик* називот *улив* е со значење ‘влив, уста, утока’, Река, Злетово, Кочани, *улив* Вадпишта, Воденско итн.

Овој назив е дијалектен, не се смета за стандардна лексика и затоа го нема во *Толковниѿѿ речник на македонскиѿѿ јазик*, во кој влегува само најупотребуваната лексика на современиот македонски стандарден јазик.

Етимологија

Називот *улив* се состои од префиксот *у-* и глаголот *лие*. Псл. **liti* ‘излевање’ од ие. корен **lehji-*.

Споредбено:

стсл. *ЛИТИ*, срп. *лиџи*, рус, *литъ*, укр. *лити*, слов. *liti*, чеш. *liti, leji*, пол. *lać* сродно со лит. *líeti*, лат. *liêt* и грч. *λείβω* ‘пролее, истури’. (Derksen 2008: 280; Skok II, 1972: 309-310; Bezlaj II, 1982: 145; Фасмер II, 1986: 506; Brückner 1927: 289).

10.2. Уста

Географска дистрибуција

Називот *усџа* е вториот најфреквентен назив, самостојна забележан е во дваесет и пет пунктови, додека со паралелана употреба го среќаваме во пет пунктови и тоа во: северните говори во пунктот Младо Нагоричане (19) – *усџа, улив, уџока*, во западномакедонско наречје, охридските говори во пунктот Струга (85) – *усџие, усџа* и пунктот Пештани (96) – *усџа, сосџаф*, преспанските говори во пунктот Љубојно (103) – *усџа, улив, уџока* и во централните говори Стровија (172) – *усџа, улив*.

Семантика

Според Видоески (1999: 167) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *усџа* е со значење ‘изворишниот дел на река’ Лабуниште, (Струшко) ‘место каде што се влива една река во друга, во езеро или во море, влив, утока’ Вевчани (Струшко), Пештани (Охридско), Шулин (Преспанско), Езерец (Костурско), Миравци (Гевгелиско), ‘влез, отвор во пештера’ Драславица (Струшко).

Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ VI, 2014: 201-202), *усџа* се дефинира како:

- ‘Утока, устие на река’.

Етимологија

Називот *усџа*, псл. **usta* потекнува од пие. корен **h₃eh₁o(w)s-t*. Според Бориш, потеклото на називот *усџа* е од псл. **usta* кое пак е сродно со стпрус. *austo* ‘усни’, литв. *uostà, úostas*, ‘устие на река, залив’, латв. *uosts, uõsta* ‘залив, пристаниште’, лат. *ostium* ‘врата, устие, влез, пристап’, стинд. *ōṣiṭha-* ‘усна’, авест. *aošta-* ‘усна’, што се поврзува со пие. **ōṣ-t- / *əṣ-t-* од пие. **ōṣ-* ‘усни’. (Borys 2008: 671). Според Скок самогласката *и* настанала од ие. двоглас *ai* во коренот **ous-* кој има значење ‘факам, опфакам’. (Skok III, 1973: 549). Дерксен пак кажува дека вокализмот на источно балтичките форми можеби се

усвоени од псл. форма **h₃oh₁-(e/o)s-* ‘уста’ сродно со лат. *ōstium* ‘устие на река’. (Derksen 2008: 509).

Споредбено:

стсл. *оуста*, срп. *усѡа*, рус. *уста*, хрв. *usta*, пол. *usta*, чеш. *ústa* сродно со литв. *uostà*, ‘устие на река; залив’, латв. *uosts*, *uōsta* ‘залив, пристаниште’, лат. *ōstium* ‘врата, устие, влез, пристап’, стинд. *ōṣtha-* ‘усна’.

10.3. Утока

Географска дистрибуција

Називот *уѡока* како одговор на ова прашање е регистриран во дванаесет пунктови од кој во два со паралелна употреба на *улив* и *усѡа*, во северните говори Младо Нагоричане (19) и во преспанските говори Љубојно (103) и еден со паралелна употреба на *ѡриѡока* во западномакедонско наречје, централните говори Звечан (147).

Семантика

Според Видоески (1999: 167) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *уѡока* е со значење ‘место каде што истекува река’, Волино (Струшко), *уѡока* ‘место каде што се влева една река во друга’ С. Истевник (Делчевско), Кочани, *уѡока* ‘ракав на река’ Узем (К. Паланка).

Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ VI, 2014: 208), *уѡока* се дефинира како:

- Место каде што река или поток се влева во друга река, езеро или море.

Етимологија

Називот *уѡока* е составен од префиксот *у-*, именката *ѡок* и наставката *-а*. Лексемата *ѡок*, псл. *токъ* ‘поток, течение, правец’ потекнува од пие. корен **tok^w-o-*, сроден со авестичкиот *taka* ‘правец, тек’.

Споредбено:

Стсл. *токъ*, срп. *ѡок*, хрв. *tok*, рус. *ток*, чеш. *tok*, укр. *tik*, пол. *tok*, сродно со лит. *tàkas* ‘патека’ и лат. *taks* ‘патека’. (Derksen 2008: 494–495; Skok III, 1973: 479; Gluhak 1993: 632; Bezlaĳ IV, 2005: 191; Boryś 2008: 637, Фасмер IV, 1987: 69–70; ERNJ II, 2021: 469).

10.4. Состав

Географска дистрибуција

Називот *сосѿав* е регистриран во шест пунктови, од кој три во северните говори, два во централните говори и еден во јужните говори. Паралелан употреба на други називи со називот *сосѿав* е регистрирана во северните говори во пунктот Кнежево (11) – *сосѿав*, *улив*, *уѿока*, а лексемата *сасѿав* е регистрирана во еден пункт во западномакедонско наречје, централни говори во пунктот Речица (114) – *сасѿаф*.

Семантика

Според Видоески (1999: 148) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *сосѿав* е со значење ‘место каде што се составуваат две реки’.

Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ V, 2011: 504-505), *сосѿав* се дефинира како:

- ‘Место каде што се составуваат две реки’.

Етимологија

Називот *сосѿав* потекнува од псл. **stavъ* сродно со лит. *stoti* ← ие. **steh₂*- и лат. *stare*.

Според Фасмер називот *сосѿав* е поврзан со грчкиот збор *συστημα* што значи ‘систем’ или ‘структура’. Овој збор се смета за калка од грчкиот израз, што значи дека е преведен или пренесен со слично значење. (Фасмер III, 1987: 727).

Споредбено:

стел. *съставъ*, срп. *сасѿав*, рус. *состав*, хрв. *sastav*, буг. *състав*.

10.5. Устие

Географска дистрибуција

Називот *усѿие* е регистриран во два пунктови: во охридските говори во Струга (85) – *усѿие*, *усѿа* и во преспанските говори во Ресен (109) – *усѿие*.

Семантика

Според Видоески (1999: 167) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *усѿие* е со значење ‘место каде што се влива река во друга река или во езеро’.

Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ VI, 2014: 203), *усѝие* се дефинира како:

- ‘Место каде што река или поток се влева во друга река, езеро или море. Утока.’

Етимологија

Називот *усѝие* е суфиксно образување од именката *усѝа*, чијашто етимологија е погоре објаснета. псл. *ustъje, со значење ‘отвор, излез, дел од реката што потсетува на уста’ изведена од *usta со суфиксот *-ѝje.

Споредбено:

рус. *устье*, пол. *ujście*, слч. *ústie*, слв. *ústje*, буг. *устие*. (Skok III, 1973: 549; Derksen 2008: 510; Фасмер IV, 1987: 173; Bezlaj IV, 2005: 268; ERNJ II, 2021: 523; Boryś 2008: 665; Младенов 1941: 656).

Синтеза на називите за ‘местото каде што една река влегува во друга, поголема’

Анализата на називите што го означуваат ‘местото каде што една река влегува во друга, поголема’ укажува на прасловенското потекло кај сите пет називи **улив**, **уста**, **утока**, **состав** и **устие**. Се забележува и нивното задржано присуство во современиот јазик, како и во дијалектите, што ја истакнува нивната лексичка конзистентност и историска длабочина.

11. ПОМАЛА РЕКА ШТО ВЛЕГУВА ВО ПОГОЛЕМА

На прашањето бр. 11 ‘помала река што влегува во поголема’ од глава XXIV (Хидрографија) од Прашалникот за МДА (Видоески 2000: 179) ќе се задржиме на називите **притока** и **поток**.

11.1.Притока

Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 11. ‘помала река што влегува во поголема’ од тематското подрачје *Хидрографија* (Видоески 2000: 179) најраспространет и доминантен е називот *ѝриѝока* којшто е забележан во дваесет и шест пунктови. Со паралелна употреба на множинскиот назив *ѝриѝоци*, регистриран е во три

пунктови (Печково (52), Конопиште (192) и Белица (267а)). Во два пункта го среќаваме називот *ѝриѝук* (← приток, со редукција на *o* → *y*) и тоа во малешевско-пирински говори во пунктот Раздол (267) и солунско-воденски говори во пунктот Градобор (316).

Семантика

Според Видоески (1999: 124) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *ѝриѝока* е со значење ‘помала река што притекува во поголема’ Пожаране (Гостиварско), Кочани, *ѝриѝока* Блатец (Виничко), Мачево (Пехчевско), лексемата *ѝриѝек* е со значење ‘река што се влева во друга поголема река’ Радовиш, Габреш, Рул’а (Костурско).

Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ IV, 2008: 591), *ѝриѝока* се дефинира како:

- ‘Река што се влева во поголема река.’

Етимологија

Називот *ѝриѝока* се состои од два дела. Првиот дел од називот, поврзувајќи се со префиксот *ѝри-* и вториот дел псл. *tokъ* формира сложенка. Псл. *tokъ* ‘поток, течение, правец’ потекнува од пие. корен **tok^w-o-*, сроден со авестичкиот *taka* ‘правец, тек’.

11.2. Поток

Географска дистрибуција

Називот *ѝоѝок* во поглед на ова прашање евидентиран е во седум пунктови од кој во два пункта со множинскиот назив *ѝоѝоци* и со деминутивните називи *ѝоѝоче*, *ѝоѝочиња* и тоа во западномакедонско наречје, рекански говори во пунктот Жеровница (58) – *ѝоѝок*, *ѝоѝоци*, *ѝоѝоче*, *ѝоѝочиња* и охридски говори во пунктот Пештани (96) – *ѝоѝок*, *ѝоѝоци*, *ѝоѝоче*. (в. *ѝоѝок* стр. 87).

Синтеза на називите за ‘помала река што влегува во поголема’

Анализата на називите што означуваат ‘помала река што влегува во поголема’ укажува на прасловенското потекло на хидрографската лексика во македонскиот јазик. Евидентирани називи се **притока** којшто има широка застапеност во сите наречја и **поток** којшто има ограничена засведоченост.

12. МЕСТО ВО РЕКАТА КАДЕ ШТО ВОДАТА ПАЃА (СКОКА) ОД ВИСОЧИНА

На прашањето бр. 12 ‘место во реката каде што водата паѓа (скока) од височина’ од глава XXIV (Хидрографија) од Прашалникот за МДА (Видоески 2000: 179), ќе се задржиме на називите: **водопад, скок, скакалиште, скакало, скакавица, бучало, катаракти, ујвар, јарбол и шопор.**

12.1. Водопад

Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 12. ‘место во реката каде што водата паѓа (скока) од височина’, најраспространет и доминантен е називот *водоџа* којшто го среќаваме со различни фонетско-фонолошки разновидности (*вудуџа*, *вудуџај*, *вудуџај*, *водоџа* итн.) евидентиран во педесет пунктови.

Паралелна употреба на називот *водоџа* со називот *водоскок* среќаваме во два пункта и тоа во западномакедонско наречје, вевчанско-радошки говори Вевчани (81) и во југоисточно наречје, малешевско-пирински говори Мачево (257). Во западномакедонското наречје, центарлни говори среќаваме паралелна употреба со називот *скакло* Стровија (172); југоисточно наречје, малешевско-пирински говори паралелна употреба со називот *скок*, Двориште (262); јужни говори паралелна употреба со називот *бучалу* Тушин (325) и костурско-корчански говори среќаваме паралелна употреба со називот *бучало* Тиолишта (362).

Семантика

Според Видоески (1999: 34) во *Географската терминологија во дијалектите на македонскиот јазик* називот *водоџа* е со значење ‘пад на вода’, ‘место во речно корито каде што водата паѓа од камен, стена’, според подароци од Железна Река (Гостиварско), *водоџа* С. Истевник (Делчевско), Кочани, Елешница (Разлошко), Зеленич, Екши Су, Попџани (Леринско), Габреш (Костурско), *вудуџа* Меглен итн.

Според *Македонски етимолошки речник* (МЕР I, 2025: 270) и *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ I, 2003: 277), *водоџа* е дефиниран како:

- ‘Место во река, поток и сл. каде што водата паѓа од висок’.

Етимологија

Според Цветановски (МЕР I, 2025: 270) називот *водоџа* е позајмено највероватно од чеш. *vodopád* или рус. *водопад* како калка од германскиот збор *wasserfall* ‘водопад’.

Споредбено:

срп. *водоџа*, хрв. *vodopad*, укр. *водоспад*, буг. *водопад*, слов. *vodopad*, пол. *wodospad*. (МЕР I, 2025: 270; Аникин VIII, 2014: 51; Skok III, 1973: 611; ERHJ II, 2021: 562; БЕР I, 1971: 169).

12.2.Скок

Географска дистрибуција

Називот *скок* како одговор на ова прашање евидентиран е во дваесет пункта и тоа во дел од северните говори, централни говори, тиквешко-мариовски говори, штипско-струмички говори, малешевско-пирински говори, јужни говори и солунско-воденски говори. Паралелна употреба на називот *скок* со називот *водоџа* среќаваме во југоисточно наречје, малешевско-пирински говори Двориште (262) *водоџа*, *скок*. (в. *скок* стр. 85).

12.3.Скакало

Географска дистрибуција

Називот *скакало* евидентиран е во дваесет и еден пункт во дел од северните говори, централни говори, јужни говори и костурско-корчански говори. Во западномакедонското наречје, централни говори забележана е паралелна употреба на *скакало* со *водоџа* во Стровија (172) и со множинскиот назив *скакала* во Звечан (147).

Семантика

Според Видоески (1999: 142) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *скакало* е со значење ‘водопад’ Ракитница (Демирхисарско), *скакало* Живојно, Скочивир (Битолско), Благоевград, ‘место во реката каде скака водата’ Простране (Кичевско), ‘поток’ Татомир (Кратовско), *Скакало* ‘извор’ Гнилеш (Битолско).

Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ V, 2011: 393), *скакало* е дефиниран како:

- Водопад.

Етимологија

Називот *скакало* е изведенка од псл. *skokъ* од коренот **skek* ‘движење’ и *-ло*.

12.4. Скакалиште

Географска дистрибуција

Називот *скакалиштиѐ* на македонската дијалектна територија евидентиран е во шест пункта во западномакедонскот наречје и тоа во еден пункт во струшките говори и пет пункта во централните говори.

Семантика

Според Видоески (1999: 142) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *скакалиштиѐ* е со значење ‘мал водопад’ Лешница (Кичевско).

Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ V, 2011: 393), *скакалиштиѐ* е дефиниран како:

- ‘Место во река каде што водата скока, паѓа од височинка, мал водопад.’

Етимологија

Називот *скакалиштиѐ* е изведенка од псл. **skokъ* од коренот **skek* ‘движење’ и суфиксот **-išče* (> мак. *-иштиѐ*).

12.5. Скакавица

Географска дистрибуција

Називот *скакавица* е засведочен во еден пункта во југоисточно наречје, поточно во тиквешко-мариовски говори во пунктот Бараво (193).

Семантика

Според Видоески (1999: 142) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *скакавица* е со значење ‘место во реката каде што скака водата од камен или друг вид височинка’ Бараво (Тиквешко), *скакавица* Конопиште (Тиквешко); Се среќава и како топ. *Скакавица* ‘дол повремено со вода’ Пелинце, Цвиланце (Кумановско).

Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ V, 2011: 393), *скакавица* се дефиниран како:

- ‘Место каде што водата скака од камен на камен или друг вид височинка’.

Етимологија

Називот *скакавица* е изведенка од псл. *skokъ* и суфиксот *-ица*.

12.6. Бучало

Географска дистрибуција

Називот *бучало* како одговор на ова прашање евидентиран е во четири пункта самостојно, и тоа во три пункта во западномакедонско наречје, поточно централните говори и во еден пункт во југоисточно наречје, поточно нестрамско-костенариски говор. Паралелна употреба на називот *бучало* со други називи среќаваме во југоисточно наречје, јужни говори Тушин (325) – *бучалу*, *вудуџа*, и костурско-корчански говори Тиолишта (362) – *бучало*, *водоџа*. (в. *бучало* стр. 82).

12.7. Богаз

Географска дистрибуција

Називот *богаз* со разновидноста *бу'ас* со значење 'место во реката каде што водата паѓа (скока) од височина' евидентиран е само во Струпино (342), Воденско.

Етимологија

Називот *богаз* е балкански турцизам, тур. *boğaz*. Според Нишанџан произлегува од старотурскиот збор *boğuz*, што значи 'грло (во анатомијата), секој вид тесен премин'. Овој збор е изведен од старотурскиот глагол *boğ-* 'стега', со наставката +*Uz*.

Споредбено:

срп. *богаз*, хрв. *bògaz*, буг. *богàз* и *боàз*, ром. *bogáz* и *boaz*, алб. *bugas-zi*, грч. *μπογάζι*. (Јашар-Настева 2001: 58; БЕР I, 1971: 59; Skok I, 1971: 181; Škaljić 1973: 146).

12.8. Катаракти

Географска дистрибуција

Називот *каџаракџи* како одговор на ова прашање евидентиран е во еден пункт во југоисточно наречје, костурски говори во пунктот Слимница (392).

Семантика

Според Видоески (1999: 71) и Аргировски (1998: 141) називот *каџаракџи* е со значење 'водопад' Радигоже, Слимница.

Лексемата не е регистрирана во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што го потврдува нејзиниот дијалектен статус.

Етимологија

Називот *кашаракии* е заемка од грчкиот јазик од грч. καταρράκτης ‘водопад’ → лат. *cataracta*. (Аргировски 1998: 141).

12.9. Јамбол

Географска дистрибуција

Називот *јамбол* има ограничена употреба евидентиран е во западномакедонско наречје, охридски говори во пунктот Пештани (96) со значење ‘вир во кој паѓа водата од камен, карпа’.

Семантика

Според Видоески (1999: 67) во *Географската терминологија во дијалектите на македонскиот јазик* називот *јамбол* е со значење ‘длабнатинка во карпа’ Г. Црцорија (Кривоаланечко). А се јавува и како топ. *Јамбол* Житинени (Дебарско), *Јамбол* ‘вир каде што паѓа водата од камен’ Пештани (Охридско).

Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* називот *јамбол* е толкуван со друго значење коешто не е поврзано со хидрографија.

Етимологија

Називот *јамбол* потекнува од лат. *arbor*, плат. **arbos* ‘дрво’ од пие. корен **h₃rd^h-ōs*, -os- ‘височина, исправеност’. Според Де Ваан, лат. *arbor* може да биде поврзано со *arduus* ‘висок’ < **h₃rd^h-* ‘исправен, висок’, и да се враќа на пие. **h₃rd^h-ōs*. Првобитното значење можело да биде ‘исправеност’, кое добило конкретно значење ‘исправено дрво’. Недостаток на ова решение е што сите индоевропски јазици што имаат прил. ‘висок, исправен’ од овој корен продолжуваат стебло **h₃rd^h-uo-* ‘висок, исправен’, така што лат. *arbor* би изгледало како многу архаична формација. (De Van 2008: 52). Според Глухак називот *јарбол* (*járbol*) е заемка од далматскиот (јазик), спор. крчкороман. *juarbŭl*, фурлан. *arbul*, млет. *uarbul*, итал. *albero*, *àrboro*, *alboro* — што е од лат. *arbor* ‘дрво’ (а на Средоземјето во романските јазици и ‘јарбол’). Овој назив е застапен со разни семантички облици: *arbor*, *járbor*, (*járbul*), *árbuo*, *jarbuo*, *járbo*, *jambor* и др. (Gluhak 1993: 290).

Споредбено:

срп. *јарбор*, *јарбол*, хрв. *járbol*, слн. *járbol*. (Skok I, 1971: 56; Gluhak 1993: 290; ERHJ I, 2016: 396; De Van 2008: 52).

12.10. Ујвар

Географска дистрибуција

Називот *ујвар* како одговор на ова прашање евидентиран е во еден пункт и тоа во западномакедонско наречје, дримколско-голобрдски говори во пунктот Клење (74).

Семантика

Лексемата не е регистрирана во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што го потврдува нејзиниот дијалектен статус.

Етимологија

Називот *ујвар* е заемка од албанскиот јазик од алб. *ujëvarë* со значење ‘водопад’.

12.11. Шопор

Географска дистрибуција

Називот *шопор* на македонската дијалектна територија е евидентиран во еден пункт во југоисточното наречје, штипско-струмички говори во пунктот Стинек (214).

Семантика

Според Видоески (1999: 177) во *Географската терминологија во дијалектите на македонскиот јазик* називот *шопор* е со значење ‘мал водопад’ Брезово, Стинек (Струмичко), Двориште (Беровско); А се среќава и во топ. *Шопор* ‘поток’ Бадилен (Струмичко), ‘дол, паѓа вода’ Г. Црцорија (Кривопаланечко), *Шопоро* ‘извор’ Саса (Делчевско), *Шопорои* ‘кладенче во дол’ Бојанчиште (Тиквешко).

Лексемата не е регистрирана во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што го потврдува нејзиниот дијалектен статус.

Етимологија

Етимологијата на називот *шопор* е нејасна. Тој претставува локален хидрографски назив, со ограничена географска употреба може да потекнува од псл. **sopotъ* со значење ‘водопад’.

Синтеза на називите за ‘место во реката каде што водата паѓа (скока) од височина’

Анализата на називите што означуваат ‘место во реката каде што водата паѓа (скока) од височина’, укажува на јасна лексичка стратификација и богата историска традиција во македонските дијалекти со 11 називи. Во рамките на словенскиот слој се

издвојуваат *скок*, *бучало*, *скакло*, *скакавица* и *скакалишиџе*, при што се издвојува прасловенскиот глагол *skokъ* од коренот **skek* ‘движење’. Покрај словенскиот слој, во ова семантичко поле се присутни и заемки од грчки, латински, албански и турски јазик. Називот *каџаракџи* претставува грчка заемка (*καταρράκτης*), *боџаз* е турска земка (*boğaz*), *ујвар* е заемка од албанакиот јазик (*ujëvarë*), а *јарбол* е заемка од латинскиот јазик (*arbor*), додека за називот *шопор* имам нејасна етимологија (можеби псл. **sopotъ*).

13. МЕСТОТО КАДЕ ШТО ПАЃА ВОДАТА ОД ПОВИСОКО МЕСТО И БУЧИ

На прашањето бр. 13 ‘местото каде што паѓа водата од повисоко место и бучи’ од глава XXIV *Хидроџрафија* од Прашалникот за МДА (Видоески 2000: 179), ќе се задржиме на називите: **бучало**, **бучилиште**, **бучи/буче**, **клуч** и **скок**.

13.1.Бучало

Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 13 ‘местото каде што паѓа водата од повисоко место и бучи’ од тематското подрачје *Хидроџрафија* (Видоески 2000: 179) најраспространет и доминантен е називот *бучало* којшто го среќаваме во 102 пункта.

Семантика

Според Видоески (1999: 27) во *Геоџрафската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *бучало* е со значење ‘водопад’, ‘место во река каде што паѓа водата од карпа и бучи’ Гломбочени (Преспанско), Дивјаци, Доленци, Ѓавато (Битолско), Кичево, ‘место каде што бучи водата’ Езерец (Костурско), *бучало* Рул’а (Костурско), *бучало* Куманово, Опсирин, Екши Су (Леринско), *бучило* Негован (Леринско), *бучалу* ‘водопад’ Меглен итн.

Лексемата не е регистрирана во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што укажува на нејзин дијалектен и ареално ограничен карактер.

Етимологија

Називот *бучало* потекнува од псл. **bičavъ(ь)*, што е изведено од псл. глагол **bičiti*, ономотопејски глагол на **iti*, од основата што е во **buk-*, **bič-* и *-ло*, сродно со **bičati*. Според Трубачева, *бучало* има ономотопејско потекло – од звуци што го имитираат револт,

лаењето и шумот и претставува изведен облик од прасловенскиот глагол **bučati* ‘бучи, шумоли, создава звучен воден шум’ со суфиксот *-(a)dlo*, (Трубачева, 1976: 73-74).

Споредбено:

срп. *бучало*, буг. *бучило*, рус. *бучу*, *бучаӣ*, хрв. *bucati*, чеш. *bičeti*. (БЕР I: 95; ЭССЯ III: 75; ERNJ I, 2016: 93).

13.2. Бучилиште

Географска дистрибуција

Лексемата *бучилиштӣе* како одговор на ова прашање ја среќаваме во горнополошки говори во пунктовете Сараќинце (46) и Маврово (57), во централните говори во пунктовете Крушје (113), Драгош (117) и Слечче (130). Во Дримколско-голобрдски говори во пунктот Боровец (80) се среќава како *бучалиштӣа*.

Семантика

Според Видоески (1999: 27) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *бучалиштӣе* е со значење ‘место во река каде што паѓа водата од височина и таа бучи’ Крушје (Преспанско), Маврово (Гостиварско), Драгош (Битолско) итн. Овој назив се јавува како топоним во Горно Село (Прилепско), Сараќинце (Тетовско), Песочани (Охридско) итн.

Лексемата не е регистрирана во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што го потврдува нејзиниот дијалектен статус.

Етимологија

Лексемата *бучилиштӣе* е изведенка од псл. глагол **bučiti* (в. *бучи* стр. 82) и суфиксот **-išče* (> мак. *-иштӣе*).

13.3. Бучи/буче

Географска дистрибуција

Називот *бучи* го среќаваме во северните говори во пунктовете Крклџа (2) и Лешок (41), малешевко-пирински говори во пунктот Калиманци (248), костурски говори Кришта (376) и Граждено (390), додека називот *буче* го среќаваме во два пункта и тоа во јужни говори во пунктот Фурка (203) и штипско-струмички говори во пунктот Робово (216).

За називот *буче* (*бучи*) важно е да ги споменеме семантичките варијанти во одделни пунктови на македонската дијалектна територија, и тоа:

1. Во охридските говори во пунктовите Радожда (86) и Пештани (96), во југоисточно наречје во пунктот Костин Дол (243) и јужни говори во пунктот Г. Пожаранско (343) среќаваме *бучи(ӣ) водаӣа*;
2. Во јужните говори во пунктот Дојран (207) и солунско-воденски говори во пунктот Тремно (348) среќаваме *воӣа буче*;
3. Во југоисточното наречје во пунктовите Веница (242), Саса (246) и Лаки (250) среќаваме *буче(и) рекаӣа*.

Семантика

Според Видоески (1999: 27) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *буче* е со значење ‘мал водопад’ Моноспитово (Струмичко).

Во *Македонски етимолошки речник* (МЕР I, 2025: 187) и *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ I, 2003: 201), *бучи* е дефиниран како:

- ‘Прави бука, бучава.’

Етимологија

Според Цветановски (МЕР I, 2025: 187-188) називот *бучи* потекнува од псл. **bučiti*, ономатопејски глагол на **-iti*, од основата што е во **buk-, *buč-*; сродно со **bučat*.

Споредбено:

буг. (dial.) *бучи* ‘плаче на глас’, срп. *бучиши* ‘шуми, бучи’, слн. *bučiti* ‘негодува, се лути’, рус. (dial.) *бучить* ‘рика’. (МЕР 2025: 182-183; БЕР I, 1971: 95; ЭССЯ III, 1976: 75; ЕРНЈ I, 2016: 93).

13.4. Клуч

Географска дистрибуција

Називот *клуч* со множинската форма *клучеви* на македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 13 ‘местото каде што паѓа водата од повисоко место и бучи’ од тематското подрачје *Хидрографија* (Видоески 2000: 179) го среќаваме само во еден пункт и тоа во тиквешко-мариовски говори, поточно во пунктот Рожден (191).

Семантика

Според Видоески (1999: 27) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *клуч* е со значење ‘извор во кој водата клуча и крева

песочиња’ Светораче (Кичевско), *кл’уч* ‘извор со силна вода’ Бапчор, Габреш (Костурско), ‘завој на реката’ Бач (Битолско) итн.

Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ II, 2005: 537-538), *клуч* е дефиниран како:

- ‘(прен.) За течност – вриење, зовривање.’

Етимологија

Називот *клуч* потекнува од псл. *ključ од пие. корен **kleh₂u-*.

Споредбено:

стсл. *ключь*, срп. *кључ*, рус. *ключ*, буг. *ключѝ*, слн. *ključ*, пол. *klucz*, сродно е со литв. *kliūti* ‘се закачува на нешто’ *kliūtis* ‘пречка, сопка’, латв. *kļauti, kļaujū* ‘се наведнува, се наклонува’, грч. κλεῖς, κλεῖσ ‘клуч; резе, преграда, мандало’, лат. *clāvis* ‘клуч, резе, греда’. (БЕР II, 1979: 490; Skok II, 1972: 104; Gluhak 1993: 323.; Derksen 2008: 226; ЭССЯ X, : 50. ERHJ I, 2016: 453; Фасмер II, 1986: 258).

13.5.Скок

Географска дистрибуција

Називот *скок* на македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 13 ‘местото каде што паѓа водата од повисоко место и бучи’ од тематското подрачје *Хидрографија* (Видоески 2000: 179) го среќаваме во два пункта во јужното наречје во пунктот Лесново (237) и малешевско-пирински говори во пунктот Тработериште (255).

Семантика

Според Видоески (1999: 143) во *Географската терминологија во дијалектите на македонскиот јазик* називот *скок* е со значење ‘водопад на река’ Попадија (Леринско), Кичево, Струмичко, Кратовски, Банско, ‘место каде што паѓа водата од високо’ Злетово.

Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ V, 2011: 406), *скок* е дефиниран како:

- (геогр.) Водопад на река.
-

Етимологија

Називот *скок* потекнува од псл. *skokъ од коренот *skek ‘движење’.

Споредбено:

срп. *скок*, рус. *скок*, буг. *скок*, слн. *skok*, пол. *skok*, алб. *shkak* сродно со лит. *šokti*, *šoku*. (Фасмер III, 1987: 645; Skok III, 1973: 263 ERHJ II, 2021: 348 Gluhak 1993: 554).

Синтеза на називите за ‘местото каде што паѓа водата од повисоко место и бучи’

Анализата на називите што означуваат ‘местото каде што паѓа водата од повисоко место и бучи’ укажува на прасловенското потекло. Називите *бучало*, *бучалишиѝе*, *бучи/буче* потекнуваат од псл. **bučiti*, што укажува на семантичка мотивација заснована врз аудитивната перцепција на природниот феномен, називот *клуч* од **ključ*, а називот *скок* од псл. **skokъ*. Овие називи претставуваат јасен пример за прасловенско наследство во македонската терминологија, при што нивната семантичка транспарентност, мотивациска разновидност и дијакрониска стабилност овозможуваат подлабоко разбирање на процесите на именување во словенската јазична и културна традиција.

14. ‘ПОТОК’

На прашањето бр. 14 ‘поток’ од тематското подрачје *Хидрогеографија* (Видоески 2000: 179) ќе се задржиме на називите: **поток, дол, андак/ендек и дере.**

14.1. Поток

Географска дистрибуција

Називот *ѝоѝок* е најраспространет одговор на прашањето бр. 14 на македонската дијалектна територија, засведочен во 104 пункта.

За називот *ѝоѝок* важно е да ги споменеме фонетските варијанти во одделни пунктови на македонската дијалектна територија, и тоа:

1. Во струмичките говори во пунктовете Муртино (209) – *ѝуѝок*, *ѝуѝоѝи* (вода од мало изворче),
2. Во јужните говори во пунктовете Амбар Ќој (315) – *ѝуѝок*, *ѝуѝоѝуѝи*, Тушин (325) *ѝуѝок*, С’ботско (326) *ѝаѝок*, *ѝаѝоѝи*, Црнешеве (328) – *ѝуѝок*, *ѝоѝоѝи*, Луковец (337) *ѝоѝук* (вода што бега по некое долче), Сарачиново (339) – *ѝоѝук*, *ѝоѝоѝи*, *ѝоѝуѝуѝи*, Тресино (340) *ѝоѝук*, Струпино (342) – *ѝаѝок*, *ѝаѝоѝи*, со значење ‘водно место в поле коешто не се обработува’.

3. Во солунско-воденски говори во пунктот Ранци (347) – *йойшук, йујшоци* ‘мал ток вода’.
4. Во костурско-корчански говори во пунктот Зеленич (352) – *йойшок* ‘мала река’.

Називот *йойшок* со паралелна употреба на други називи го среќаваме во охридско-преспански говори во пунктовите Рамне (95) – *йойшок, брза вода* и Ресен (109) – *йойшок, ендече*; централни говори во пунктот Црквино (166) – *йойшок, дол*; јужни говори во пунктот Дојран (207) – *йойшок бъррика*; и во малешевско-пирински говори во пунктот Берово (261) – *йойшок, йойшоци, андак, андоци* (со забелешка: корито што нема стално вода, ами само кога врне). Во два пункта наместо називот *йойшок* има синтагматски називи: Габрово (211) – *некоа водичка* и Смоларе (213) – *мала река*, а во пунктот Црешово, паралелно со основниот назив, се сретнува и описната синтагма *мала вода у рамнинаѝа*.

Семантика

Според Видоески (1999: 116) во книгата *Географската терминологија во дијалектѝите на македонскиот јазик* називот *йойшок* е со значење ‘мала истечна вода; рекичка’ Белчишта, Пештани (Охридско), Лабуниште (Струшко), Леска, Шулин, Габеш (Костурско), Љубојно (Преспанско), Радовиш, Кумоаново, Кочани, *йойшок* Ценешево, Смоларе (Мегленско), Струм, Никоман (Штипско), Амбар Ќој (Кукушко), Елешница (Разлошко), С. Истевник Патарос (Кукушко), *йујшок* (←поток, *о* → *у* со редукција) Струм, потук (←поток, *о* → *у* со редукција) Луковец, Тресино (Воденско), Дојран, Зрново (Драмско), Цакони (Мегленско).

Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ IV, 2008: 388), *йойшок* е дефиниран како:

- ‘Воден тек помал и покус од река’.

Етимологија

Називот *йойшок* се изведува од псл. *potekti < *po-tekti < *pie. *tek^w*-. Од овој корен со превој е изведен пие. **tok^w*-. Лексемата *шок*, псл. *tokъ* ‘поток, течение, правец’ потекнува од пие. корен **tok^w-o-*, сроден со авестиски *taka* ‘правец, тек’.

Споредбено:

Стсл. *потокъ*, срп. *йойшок*, хрв. *potok*, буг. *поток*, рус. *поток*, пол. *potok*. (Snoj 2016: 576; Воруј 2008: 470, Фасмер III, 1987: 345; ERHJ II, 2021: 182).

14.2.Дол

Географска дистрибуција

Називот *дол* е втор назив по застапеност како одговор на прашањето бр. 14, застапен во осум пунктови и тоа во: северните говори во пунктот Кркља (2) – *дол*; горнополошки говори во пунктот Куново (54) – *дол, долои*; централни говори во пунктовете Карабуниште (164) – *дол* и Стровија (172) – *дол, долче*; тиквешко-мариовски говори во пунктот Рожден (191) – *дол, долишча*; и југоисточно наречје во пунктовете Лесново (237) – *дол*, Дреново (238) – *дол*, и Каменица (247) – *дол, доло*. Паралелна употреба на називот *дол* евидентираваме само во еден пункт во централни говори во пунктот Црквино (166) – *ѝоѝок, дол*. (в. *дол* стр. 53).

14.3.Андак/Ендек

Географска дистрибуција

Називот *андак/ендек* е трет назив по застапеност во македонските дијалекти во поглед на прашањето бр. 14. од тематското подрачје *Хидроџеаграфија* (Видоески 2000: 179). Овој назив го среќаваме самостојно во солунско-воденски говори во пунктот Киселица (253) *андак*; малешевко-пирински говори во пунктот Раздол (267) – *андак, андаци*; и преспански говори во пунктот Гломбочани (385) – *ендек*. Со паралелна употреба на други називи го среќаваме во два пункта и тоа во охридско-преспански говори во пунктот Ресен (109) – *ѝоѝок, ендече*; и во малешевско-пирински говори во пунктот Берово (261) – *андак, андоци, ѝоѝок, ѝоѝоци* (со забелешка: ‘корито што нема стално вода, ами само кога врне’).

Семантика

Според Видоески (1999: 16) во книгата *Геоџеаграфскаѝа ѝерминологиѝа во дијалекѝиѝе на македонскиоѝ јазик* називот *андак* е со значење ‘трап’, додека називот *ендек* (1999: 58) е со значење ‘ров, трап; поток’.

Во *Македонски еѝимолошки речник* (МЕР I, 2025: 539) и *Толковниоѝ речник на македонскиоѝ јазик* (ТРМЈ I, 2003: 599) *ендек* е дефиниран како:

- ‘Окоп, прокоп, ров’.

Етимологија

Според Цветановски (МЕР I, 2025: 539) називот *ендек* (*андак*) е балкански турцизам од арапско потекло, од тур. *hendek* ‘окоп, ров’ сп. арап. *handaq* > перс. *kandak* ‘ров, канал’ > тур. *hendek*.

Споредбено:

буг. *хендѝк*, срп. *хѝндѝк*, *јѝдѝк*, *ѝндѝк*, алб. *hendek*, аром. *hendec*, ром. *hindichi*, грч. *χαντάκι*. (Цветановски МЕР I, 2025: 539; Јашар-Настева 2001: 35, 59, 187; Tietze 4: 454).

14.4.Дере

Географска дистрибуција

Називот *дере* е четврти назив по застапеност во македонските дијалекти во поглед на прашањето бр. 14. од тематското подрачје *Хидрографија* (Видоески 2000: 179). Овој назив има ограничена употреба и тоа во западни периферните говори (дебарски говори) во пунктовете Ростуше (60) – *дере*, *дерина*, Г. Косоврасти (64) – *дере*, *дерина* и Горенци (67) – *дере*, со значење ‘воден тек помал и покус од река’.

Семантика

Според Видоески (1999: 51) во книгата *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *дере* е со значење ‘рекичка, поток’ Црско, Кичевско, ‘долина; корито на суводолица’ Демир Хисар, ‘суво речно корито’ Банско, Гоце Делчев, Благоевград итн.

Називот *дере* во *Толковниот речник на македонскиот јазик* има друго значење (нехидрографско), тука станува збор за семантичка специјализација во дијалектите.

Етимологија

Називот *дере* е турцизам од персиско потекло, сп. тур. *dere* < перс. *dare* (Јашар-Настева 2001: 58; Škaljić 1973: 212).

Според Нишанијан овој назив е изведен од персискиот збор *dara* دره или *darra* درّه ‘долина, премин меѓу две планини’, од персискиот збор *dar* ‘порта’ со наставка +*a*. Персискиот збор е сроден со авестискиот збор *darenā*- ‘долина, клисура’. Во турските топоними, *dere* секогаш значи ‘долина, клисура или вдлабнатина со или без вода што тече’. Значењето ‘поток’ е изведено.

Синтеза на називите за ‘поток’

Анализата на називите што означуваат ‘поток’ открива присуство на различни модели на апелативна номинација, кои одразуваат повеќеслојност во историскиот развој на лексиката. Дел од називите имаат старословенско потекло (*īoi̯ok*, *дол*) и претставуваат дел од најстариот словенски лексички фонд, додека други се резултат на подоцнежни јазични влијанија, *андак/ендек* (тур. *hendek*), *дере* (тур. *dere* < перс. *dare*) којшто сведочат за османлиската културно-јазична интервенција во хидрографијата. Во целина, лексиката за означување на ‘поток’ во македонските дијалекти функционира како јасен индикатор на историската стратиграфија на јазикот:

- автохтон словенски слој (*īoi̯ok*, *дол*),
- ориентален османлиски слој (*андак/ендек*, *дере*).

15. ИСКОПАН КАНАЛ НИЗ КОЈ СЕ ВОДИ ВОДА, ЗА НАВОДНУВАЊЕ (ВАДЕЊЕ)

На прашањето бр. 15 ‘ископан канал низ кој се води вода за наводнување (вадење)’ од тематското подрачје *Хидрографија* (Видоески 2000: 179) ќе се задржиме на називите **бразда, вада, водоважа и вија**.

15.1.Бразда

Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 15 ‘ископан канал низ кој се води вода за наводнување (вадење)’ од тематското подрачје *Хидрографија* (Видоески 2000: 179) најраспространет е називот *бразда* којшто го среќаваме во 99 пункта од македонските дијалекти, додека во серско-лагадински говори во пунктот Делчово (284) е евидентиран како *бразна*. Во северните говори во две тетовски села го среќаваме и множинскиот називот *бразде* во пунктовите Вратница (40) – *бразда, бразде, браздиче* и Лешок (41) – *бразда, бразде*.

Во поголем дел на македонското дијалектно подрачје се регистрирани паралелни образувања на називот *бразда* со други називи. Паралелна употреба на називите *бразда* и

вада/ваџа среќаваме во 32 пункта на македонското дијалектно подрачје и тоа во северните говори, дебарски говори, централни говори, јужни говори и костурско-корчански говори.

Паралелна употреба на називот *бразда* со називот *водожд* среќаваме во централните говори во пунктот Крушје (113) – *бразда, водожд*, и во пунктот Драгош (117) – *бразда, водожд*, и во костурско-корчански говори во пунктот П’теле (353) евидентирани се називите *бразда, даважа* и во пунктот Д. Котари (356) евидентирани се називите *бразда, довашка*. Во горнополошките говори во пунктот Волковија (50) евидентирана е паралелна употреба на *бразда* ‘обична во ниви’ и *мајорник* ‘поголема бразда за вадење повеќе ниви’. Во вевчанско-радошки говори во пунктот Вевчани (81) евидентирана е паралелна употреба на називот *бразда* со називот *ендек*, додека во костурско-корчански говори во пунктот Кришта (376) имам паралелна употреба на називот *бразда* со називот *ѿрай*. Паралелна употреба на називот *бразда* со називот *канал* евидентирано е во дел од горнополошки, централни и тиквешко-мариовски говори.

Покрај богатото паралелно претставување на називот *бразда* со евидентираните називи, важно е да споменеме дека овој назив се јавува и со паралелна употреба на три називи и тоа во нестрамско-костенариски говори во пунктот Добролишта (368) – *бразда, јазови, вада* и во костурско-корчански говори во пунктот Пустец (386а) – *бразда, вија, каналче*.

Семантика

Според Видоески (1999: 23) во *Географската терминологија во дијалектниот македонски јазик* називот *бразда* е со значење ‘длабнатинка во земјата изорана од плуг; поток’, ‘вада за спроведување вода за вадење’ Кичево, ‘матица во река’ Малотини (Кумановски), ‘вада’ С. Истевник, ‘леска’ Прес, Г. Котори итн.

Според *Македонски етимолошки речник* (МЕР I, 2025: 152) и *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ I, 2003: 173), *бразда* е дефиниран како:

- ‘Долга, тесна и плитка длабнатина по површината на земјата по која тече вода, канал за наводнување’.

Етимологија

Според Цветановски (МЕР I, 2025: 152) називот *бразда* потекнува од псл. **borzda*, без подлабока утврдена етимологија. Словенската лексема е споредлива со литв. *birže* ‘бразда’ и латв. *birze* ‘бразда’. Овие паралели (ПЕРСЈ 1: 77) упатуваат на крајно потекло од пие. од

пие. *b^hrg^h- како нулева основа од пие. корен *b^herg^h- ‘е висок, се крева, се подига’ (псл. земјоделски термин истовремено означува и вдлабнување и издигнување, затоа што земјата што се исфрла при орањето ја прави браздата таква, но браздата најчесто се перципира како нешто вдлабнато, а не подигнато). Словенскиот етимон би можел да се изведе од пие. *b^hars- + *-d^heh₁, но оваа реконструкција, сепак, може да ја образложи само словенската лема и не се однесува на балтичките паралели. Ваквата изведба хипотетички претпоставува псл. *borzda < *borsdā при што првиот дел псл. *bors- би бил во врска со ‘брашно’ и би се довел во релација со пие. *b^hars- ‘жито’ (од истиот пие. корен е лат. *far*, *farris* ‘стара сорта пченица; Triticum spelta), а вториот дел *-dā би бил во врска со коренот од псл. глагол *dēti < пие. *-d^heh₁ ‘става, прави’, па браздата изворно би била ‘тоа во што се става, се сее житното зрно’“. Алтернативно толкување за првиот елемент на сложенката е споредбата со грч. φάρος ‘плуг, орање’ < пие. *b^hros-/*b^hres-, од коренот кој е во грч. φάροω ‘ора’, можеби и во псл. *borna ‘брана’, па во тој случај би бил направен каузатив *borzditi < **bьrdět, со поствербал *borzda. Постои уште една претпоставка во случај на споредба со псл. *bьrdo ‘чешел за ткаење’ и псл. *bordь ‘секира’, кои можеби се изведени на сличен начин од *b^herHd^h-, во крајна линија од *b^herh₃- ‘удира, пробива’ + *-d^h- како резултативен маркер и може да е во врска со коренот којшто се наоѓа во псл. *boriti, односно од истиот глаголски корен кој означувал дејство со остро орудие или оружје. (Цветановски, МЕР I, 2025: 152).

Споредбено:

стсл. *бразда*, срп. *бразда*, рус. *борозда*, *бразда*, укр. *борозна*, *борозда*, блр. *баразна*, буг. *бразда*, пол. *bruzda*, чеш. *brazda*, слч. *brazda*, слн. *brazda*, алб. *brazë*, ром. *brazdă*, унг. *barazda*, споредлива со литв. *biržė* ‘бразда’ и латв. *birze* ‘бразда’. (МЕР I, 2025: 152; Derksen 2008: 59; Skok I, 1971: 203-204; ПЕРСЈ 1: 77; БЕР I, 1971: 73; Orel 1998: 33; Gluhak 1993: 148; Фасмер I, 1986: 206).

15.2.Вада

Географска дистрибуција

Називот *вада* во поглед на прашањето бр. 15 е втор назив по застапеност во македонските дијалекти, каде што самостојно евидентиран е во 60 пункови на македонската дијалектна територија.

Во серско-лагадински говори во пунктот Сухо (305) ги среќаваме називите *vadam*, *vadish*, и во пунктот Висока (306) ги среќаваме називите *vada*, *vadish*. Паралелна употреба на називите *вага/ваџа* и *бразда* евидентирано е во 32 пункта на македонското дијалектно подрачје и тоа во северните говори, дебарски говори, централни говори, јужни говори и костурско-корчански говори.

Паралелна употреба на називите *вага* и *водоваџа* евидентирано е во јужните говори во пунктот Попадија (344), додека во преспанските говори во пунктот Претор (107) ги среќаваме називите *вага* и *водоџа*, во костурско-корчански говори во пунктот Тиолишта (362) евидентирано е *вага*, *даваџа* и во пунктот Ошчима (383) евидентирано е *вага*, *доаџа*. И со паралелна употреба на три називи во нестрамско-костенариски говори во пунктот Добролишта (368) – *бразда*, *јазови*, *вага*.

Семантика

Според Видоески (1999: 27) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *вага* е со значење ‘јаз, бразда’, во Зреново ‘канал’, Елешница ‘бразда за вода’, С. Истевник ‘бразда’ итн.

Во *Македонски етимолошки речник* (МЕР I, 2025: 193) и *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ I, 2003: 203), *вага* е дефиниран како:

- ‘Мал јаз, бразда што служи за доведување вода за наводнување’.
- ‘Канал што служи за одвод на вода’.

Етимологија

Етимологијата на називот *вага* е нејасна. Според Цветановски (МЕР I, 2025: 193) се претпоставува дека најверојатно потекнува од основата што е во псл. **vaditi* ‘влече, води’ со суф. *-a*, аналогно на латв. *vads* ‘цевка, спроводна линија’. Натамошната етимологија е сосема неизвесна. Етимолошки сродно, но семантички различно е со латинското *vadum* ‘плитак, брод на река’, од каде што е ром. *vad*, нгерм. *wadq* ‘плитка вода’, во крајна линија од пие. *weh₂d^h*- ‘помине, пробие’.

Според ПЕРСЈ (1 : 112) псл. *vāditi* може да се спореди со лат. *vādō*, ‘оди, иде’, *vadum* ‘плитак, брод на река’, *vādāre* ‘гази (по) вода, бродари’ герм. *waten* < **ueh₂d^h*- ‘вади; оди вадејќи ги нозете од вода’. Не е исклучена можноста да станува збор за турска заемка *vadi* од арап. *wādī* ‘поток, канал, воден пат’, што е изведена од арап. корен *wdy*, во најмала рака

можно е да дошло до поклопување на значењето ‘канал, бразда што служи за одвод на вода’.

Етимолошка неодреденост на називот *вада* ја одразува историската слоевитост на лексиката и ја нагласува интеракцијата меѓу словенските јазици и заемките од други јазици.

Споредбено:

Во останатите јазици срп. *вада*, хрв. *vada*, рус. *вада*, буг. *вада*, ром. *vad*, пол. *wada*, алб. *vadë* мн. *vada* ‘водна јама, канал за наводнување’. (Skok III, 1973: 557; Аникин V, 2011: 318-319; БЕР I, 1971:111; Orel 1998: 492; Фасмер I, 1986: 265; Bezlaј IV, 2005: 272; De Vaan 2008: 650; Brückner 1927: 598).

15.3.Водовада/Водоважа

Географска дистрибуција

Називот *водоважа* во поглед на прашањето бр. 15 е трет назив по застапеност во македонските дијалекти, каде што самостојно е евидентиран во 6 пунктови. Се јавува со рановидностите *водожда*, *водоажца*, *даважа*, *даважда*, *довашка*, *доважа* итн.

Паралелна употреба на називот *водожда* со називот *бразда* среќаваме во централните говори во Крушје (113) и во Драгош (117), и во костурско-корчански говори во пунктот П’теле (353) – *даважа*, *бразда* и во пунктот Д. Котари (356) – *довашка*, *бразда*. Паралелна употреба на називите *водоважа* и *вада* евидентирано е во јужните говори во пунктот Попадија (344), додека во преспанските говори во пунктот Претор (107) – *водожда* и *вада*, во костурско-корчански говори во Тиолишта (362) – *даважа*, *вада* и во Ошчима (383) – *доажа*, *вада*.

Семантика

Според Видоески (1999: 33) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *вадоважа* е со значење ‘вода во река запрена со брана, завирена река’ Попадија, Вјамбел; се јавува и во разновидностите: *водоажда* ‘бразда за вадење бавчи’ Богомила, *водожда* ‘бразда во нива’ Претор, Ресен, Крушје, Драгош, *одожда* Крушовјани итн.

Лексемата не е регистрирана во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што го потврдува нејзиниот дијалектен статус.

Етимологија

Називот *водоважа/водовада* е сложенка составна од ие. општословенска и прасловенска лексема **voda* (в. *вода* стр. 68) и лексемата *вада* (в. *вада* стр. 93).

15.4.Вија

Географска дистрибуција

Називот *вија* во поглед на прашањето бр. 15 е четврти назив по застапеност во македонските дијалекти, каде што евидентиран е само во два пункта во паралелна употреба со други називи и тоа во охридските говори во пунктот Љубаништа (100) – *вија*, *бразда* и во костурско-корчански говори во пунктот Пустец (386а) – *бразда*, *вија*, *каналче*.

Семантика

Лексемата не е регистрирана во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што го потврдува нејзиниот дијалектен статус.

Етимологија

За етимологијата на називот *вија* постајат повеќе теории. Според МЕР (1: 237) *вија* се претпоставува дека е заемка од лат. *via* ‘пат, патека’. сп. *вија* < лат. *via*, итал. *via*, фран. *voie*; Според Де Ваан (2008: 673-674) се претпоставува дека праиталијанското **wija* можеби произлегува од праиндоевропското **uejhr-* ‘да се стреми кон нешто’.

Најконзистентното објаснување за етимологијата на овој назив е теоријата на МЕР (1: 237), заемка од латинскиот *via* ‘пат, патека’. Ова толкување ја истакнува историската континуитетност и семантичката сообразност на терминот во македонскиот јазик.

Споредбено:

срп. *вија*, алб. *vijë* мн. *vija* ‘бразда, линија, ров’, пол. *wija*. (Skok III, 1973: 558; Orel 1998: 508; De Vaan 2008: 673-674; Brückner 1927: 621).

Синтеза на називите за ‘ископан канал низ кој се води вода за наводнување (вадење)’

Анализата на називите што означуваат ‘ископан канал низ кој се води вода за наводнување (вадење)’ открива лексичка стратификација и комплексна контактна историја во македонските дијалекти. Во рамките на словенскиот лексички слој се издвојуваат апелативите *бразда* и *водоважа*, додека во истото семантичко поле се појавува и заемката од латинскиот јазик *вија* (лат. *via*), како и апелативот *вада*, чијашто

етимологија останува нецелосно утврдена, со повеќе предложени хипотези кои се предмет на континуирана лингвистичка дискусија.

16. ГОЛЕМА БРАЗДА СО КОЈА СЕ ВОДИ ВОДА НА ВОДЕНИЦА

На прашањето бр. 16 ‘голема бразда со која се води вода на воденица’ од тематското подрачје *Хидрографија* (Видоески 2000: 179), ќе се задржиме на називите: **јаз, арк, канал и вада.**

16.1.Јаз

Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 16 најраспространет и доминантен е називот *јаз* којшто го среќаваме со разновидностите *јас, јасче, јазуѝ, јаза, јазо, јазуве, јазове, јазови, јазој* итн.

Паралелна употреба на називите *јас* и *вада* забележана е во северните говори, Орашац (25), вевчанско-радошки говори, Вевчани (81), струмички говори, Ново Село (210) и серско-лагадински говори, Негован (307), додека во југоисточното наречје во Лесново (237) забележана е паралелна употреба на називот *јас* (за воденица) и називите *канал* и *канај*.

Семантика

Според Видоески (1999: 65) во книгата *Географската терминологија во дијалектните македонскиот јазик* називот *јаз* е со значење ‘канал за вода за воденица; јама, дупка’ Кичево, Порече, Охрид, Битола, Лерин, Кукуш итн.

Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ II, 2005: 423), *јаз* е дефиниран како:

- ‘Бразда, жлеб, доведен или одводен канал за вода’.

Етимологија

Називот *јаз* потекнува од псл. *ežь, *jěзь ‘канал за одведување вода низ брана за воденица’. Псл. *jěзь се смета за сродно со лит. *ežė* (*ežė*), дијал. *ažė* ‘меѓа, крај, граница, гребен’, исто така „плитко место во залив покрај брегот“, лет. *eža* ‘гребен, меѓа’, старопруски *asu* ‘меѓа’, ерм. *ežr* ‘брег, граница’, кои се разгледуваат како проширувања на индоевропските корени **eǵh-*, **eǵh-*.

Споредбено:

Во останатите словенски јазици срп. *jaz*, рус. *яз*, укр. *яз*, *язóк*, хрв. *jaz*, буг. *язъ*, чеш. *jez*, словач. *jaz, jez*, пол. *jaz*, ром. *iaz* ‘вештачки канал’. (Skok I, 1971: 763-764; Gluhak 1993: 292-293; Фасмер IV, 1987: 549; ERHJ I, 2016: 399; Borys 2008: 209; Младенов 1941: 702; ЭССЯ VI, 59).

16.2.Арк

Географска дистрибуција

Називот *арк* како одговор на прашањето бр. 16 е втор назив по застапеност на македонската дијалектна територија. Овој назив е евидентиран во 8 пункта од македонските дијалекти и тоа во јужните говори во Фурка (203), Дојран (207) *арк*, *арко*, Патарос (313) *арк*, *аргове*, *аркуве*, Кредово (314) и Амбар Ќој (315), во струмичките говори во Габрово (211), и во солунско-воденски говори во Ранци (347) и Липинци (348а). Само во јужните говори во Мутилово (311) евидентирано е паралелена употреба на *арго* и *вада*.

Семантика

Според Видоески (1999: 16) во книгата *Географската терминологија во дијалектниот македонски јазик* називот *арк* е со значење ‘вада, јаз’ Крцово, *арк* – *арџој* Липинци, *арк* – *арџуи* Тречно, Габрово, Дојран итн.

Лексемата не е регистрирана во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што укажува на нејзин дијалектен и ареално ограничен карактер.

Етимологија

Називот *арк* е балкански турцизам од тур. *ark* ‘канал’. Според Нишанџан овој збор потекнува од старотурскиот збор *arık* со значење ‘ров’. Овој збор е изведен од старотурскиот глагол *yar-* / *yir-* ‘отворам, копам канал’ со старотурскиот суфикс + *Uk*. Во современиот турски јазик називот *ark* значи ‘воден канал’. Според Младенов (1941: 9) називот *арк* е со значење ‘вада, воденица’.

16.3.Вада

Географска дистрибуција

Називот *вада* како одговор на прашањето бр. 16 е трет назив по застапеност на македонската дијалектна територија, каде што евидентиран е во шест пункта и тоа

самостојно во еден пункт во малешевско-пирински говори во Двориште (262) – *вада, вади*, и со паралелна употреба на називот *јаз* во северните говори во Орашац (25), вевчанско-радошки говори во Вевчани (81), струмички говори во Ново Село (210) и серско-лагадински говори во Негован (307) и во јужните говори во Мутилово (311) евидентирано е паралелна употреба на називот *вада* со називот *арџо*. (в. *вада* стр. 93).

16.4.Канал

Географска дистрибуција

Називот *канал* како одговор на прашањето бр. 16 е четврти назив по застапеност на македонската дијалектна територија, каде што забележан е само во два пункта. Самостојно евидентиран е во костурско-корчански говори во Пустец (386а), додека во југоисточното наречје во Лесново (237) забележан е со паралелна употреба на називите *канај* и *јас* (за воденица). (в. *канал* стр. 54).

Синтеза на називите за ‘голема бразда со која се води вода на воденица’

Анализата на називите што означуваат ‘голема бразда со која се води вода на воденица’ покажува значајна лексичка разновидност и повеќеслојност во нивното потекло и употреба. Во оваа група се забележува присуство на прасловенски лексички елементи, кои сведочат за долгата традиција на именување на поимите поврзани со водениците и водните текови во словенската јазична средина тоа е називот *јаз* (псл. *езъ, *јѣзь). Во анализираниот материјал се забележува и турцизми, кои навлегле во јазикот во периодот на османлиското владеење и се задржале во народниот говор, тоа е називот *арк* (тур. *ark* ‘канал’). Дополнително, се среќава и назив со латинско потекло, кој најчесто е резултат на подоцнежни културни и научни влијанија, тоа е називот *канал* (лат. *canalis* ‘цевка’).

Севкупно, разгледаните називи ја одразуваат сложената историска и културна интеракција што се рефлектира во лексичкиот состав на јазикот, при што различните јазични слоеви коегзистираат и придонесуваат за богатството и динамиката на лексичкиот систем.

17. МЕСТО ВО РЕКАТА КАДЕ ШТО ВОДАТА СЕ ВРТИ

На прашањето бр.17 ‘место во реката каде што водата се врти’ од тематското подрачје *Хидрогеографија* (Видоески 2000: 179), ќе се задржиме на називите: **вител, витлиште, вир, вртилиште, скакалиште, кулак, вртлок и сивек.**

17.1.Вител

Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 17 ‘место во реката каде што водата се врти’ од тематското подрачје *Хидрогеографија* (Видоески 2000: 179) најраспространет и доминантен е називот *виџел* којшто го среќаваме со разновидностите *виџал, виџол, виџ’л* итн.

Паралелна употреба на називот *виџел* со називот *врџлак*, забележана е во северните говори во Младо Нагоричане (19). Паралелна употреба со називот *вир* забележана е во два пункта и тоа во горнополошки говори во Пожаране (51) и во јужните говори во Попадија (344).

Семантика

Според Видоески (1999: 32) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *виџел* е со значење ‘место во река или езеро каде што се врти водата’, РМЈ ‘водовртеж’ Зелениково, *виџал* ‘вртлок, вир’ Горничево.

Во *Македонски етимолошки речник* (МЕР I, 2025: 255) и *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ I, 2003: 254–255), *виџел* е дефиниран како:

- ‘Кружно движење на течност или гас (вода, воздух и др.) околу една точка или оска’.
- ‘Цилиндрична направа над бунар на која се намотува јаже со кофа за вадење вода’.

Етимологија

Според Цветановски (МЕР I, 2025: 255) називот *виџел* изведен е од основата што е во псл. **viti* со псл. суф. **- њл њ*. Сној (2016: 824), ЕРХЈ (II, 2021: 555) и ПЕРСЈ (1: 149-150 s.v. *витлати*) реконструираат псл. **vitъlъ* каде што освен псл. *vitъlъ*, се реконструираат деноминалните глаголи **vitъlati, *vitъliti*, (мак. *виџили* ‘врзува снопје’) за кои се вели дека се ограничени на јсл. терен, но со точна паралела во литв. (dial.) *vyttulas* ‘сноп’, при што

коренот е блтсл. *vī-, но тогаш во мак. *виѿел* и во буг. *вител* останува необјаснета супституцијата на -е < *-ѿ- во вториот слог од зборот. (Цветановски, МЕР I, 2025: 255).

Споредбено:

стсл. **ВИТЬЛЬ**, срп. *виѿао*, буг. *вител*, хрв. *vi̇tao*, слн. *vitel*. (МЕР I, 2025: 255; БЕР I, 1971: 154; Bezlaј IV, 2005: 324–325; ERHJ II, 2021: 555; Skok III, 1973: 599; Snoј 2016: 846).

17.2. Вир

Географска дистрибуција

Називот *вир* е втор назив по застапеност како одговор на ова прашање, и е евидентиран во дел од северните, јужните, штипско-струмничките и костурско-корчанските говори. Паралелна употреба на називот *вир* среќаваме во јужни говори во пунктот Црнешево (328) *вир*, *бучало*, во горнополошки говори во пунктот Пожаране (51) *вир*, *виѿел* и во јужните говори во пунктот Попадија (344) *вир*, *виѿел*. (в. *вир* стр. 104).

17.3. Витлиште

Географска дистрибуција

Називот *виѿлишиѿе* е трет назив по застапеност како одговор на ова прашање. Евидентиран е во охридските говори во пунктот Рамне (95) и во централните говори во пунктовете Слечче (Д. Хис.) (130) и Д. Дивјаци (131) *врѿилишиѿе*, *врѿилишиѿа*. Во неколку пункта евидентирана е употреба со називот *виѿел* и тоа во централните говори во пунктовете Кукуречани (121) и Попоец (137), и во костурско-корчански говори во пунктот Ошчима (383).

Семантика

Според Видоески (1999: 32) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *виѿлишиѿе* е со значење ‘место во река каде што има вир и водата се врти’ Вардино, ‘вител во река’ Радовиш, Тавор.

Лексемата не е регистрирана во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што го потврдува нејзиниот дијалектен статус.

Етимологија

Називот *виѿлишиѿе* претставува аугментатив од називот *виѿел* псл. **vi̇tъlъ* и суф. -иште (< псл. **-i̇šče*). (в. *виѿел* стр. 99 – 100).

17.4. Вртлок

Географска дистрибуција

Називот *врѝлок* како одговор на ова прашање се јавува во четири пункта на македонската дијалектна територија, и тоа во северните говори во пунктот Кратово (10) – *врѝлок*, *врѝлови*, *врѝлоџо*, во струмичките говори во пунктот Муртино (209) – *врѝлоџ*, *врѝлоци* и во југоисточниот наречје во пунктовите Лесново (237) – *врѝлок*, *врѝлови*, *врѝлоџо* и Дреново (238) – *врѝлок*.

Семантика

Според Видоески (1999: 37) во *Географската терминологија во дијалектите на македонскиот јазик* називот *врѝлок* е со значење ‘место во река каде што се врти водата, вител’ С. Истевник, Двориште, Раздол, *врѝло̀к* Н. Село, сх. *врѝлок* итн.

Според *Македонски етимолошки речник* (МЕР I, 2025: 292) *врѝлоџ* се дефинира како:

- ‘вител’.

Лексемата не е регистрирана во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што го потврдува нејзиниот дијалектен статус.

Етимологија

Според Цветановски (МЕР I, 2025: 292) називот *врѝлоџ* претставува понова заемка од српскиот јазик што е од псл. *vъrtъlo ‘вител’, што е од истиот корен од глаголот *врѝи* и суф. –лог.

17.5. Вртилиште

Географска дистрибуција

Називот *врѝилиштиѝе* како одговор на ова прашање евидентиран е во два пункта во јужните говори и тоа во пунктот С’ботско (326) и во пунктот Струпино (342).

Семантика

Според Видоески (1999: 37) во *Географската терминологија во дијалектите на македонскиот јазик* називот *врѝилиштиѝе* е со значење ‘место во реката каде што се врти водата, вител’ С’ботско.

Лексемата не е регистрирана во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што го потврдува нејзиниот дијалектен статус.

Етимологија

Називот *врѝилишиѝе* е изведенка од називот *врѝи* псл. **vъrtěti (se)* и суф. *-ишиѝе* (< псл. **-iŝče*).

17.6. Скалиште

Географска дистрибуција

Називот *скалишиѝе* како одговор на ова прашање забележан е само во еден пункт во југоисточното наречје во пунктот Соколарци (235а) – *скалишиѝе, скалишиѝа*.

Семантика

Според Видоески (1999: 142) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *скалишиѝе* е со значење ‘место каде што има скали’.

Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ V, 2011: 395) *скалишиѝе* е регистриран со значење:

- (геогр.) Место каде што има скали.

Етимологија

Називот *скалишиѝе* е изведенка од називот *скала* и суф. *-ишиѝе* (< псл. **-iŝče*).

17.7. Сивек

Географска дистрибуција

Називот *сивек* како одговор на ова прашање го среќавам само во еден пункт во солунско-воденски говори во пунктот Липинци (348а) – *сивек, сивеци*.

Семантика

Според Видоески (1999: 141) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *сивек* е со значење ‘место во река каде што врти водата; вител’ Лугунци, ‘клисура’ Тремно.

Лексемата не е регистрирана во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што го потврдува нејзиниот дијалектен статус.

17.8. Кулак

Географска дистрибуција

Називот *кулак* како одговор на ова прашање го среќаваме во два пункта на македонската дијалектна територија и тоа во јужни говори во пунктот Гуменце (323) *кулак* и костурско-корчански говори во пунктот Хрупишта (365) *кулиѝук, кулиѝуци*.

Семантика

Според Видоески (1999: 141) во *Географската терминологија во дијалектите на македонскиот јазик* називот *кулак* е со значење ‘дол’ Кукуш, ‘вител во река, вир’ Гуменца, т. *kulak* ‘уво’; топ. *Кулак* село Серско, *Кулако* ‘има *кулијук* покрај езеро’ Стар Дојран.

Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* називот *кулак* има друго значење (нехидрографско), тука станува збор за семантичка специјализација во дијалектите.

Етимологија

Називот *кулак* е балкански турцизам од тур. *kulak* ‘уво’. Според Нишанџан тур. *kulak* произлегло е од старотурскиот збор *kulkak* или *kulġak* ‘уво, орган за слушање’. Во останатите јазици сп. срп. *кулак*, буг. *кулак* (Škaljić 1966: 423; Јашар-Настева 2001: 85; БЕР III, 1986: 116).

Синтеза на називите за ‘место во реката каде што водата се врти’

Анализата на називите што означуваат ‘место во реката каде што водата се врти’ укажува на словенското потекло на хидрографската лексика во македонскиот јазик, каде што се издвојуваат називите *виџел*, *вир*, *вртилиштие*, *вртилок*, *виџилиштие* и *скалштие*. Покрај словенскиот слој, во ова семантичко поле присутна е и заемка од турскиот јазик, називот *кулак* (тур. *kulak*) којашто сведочи за османлиската културно-јазична интервенција во водната терминологија.

18. ДЛАБОКО МЕСТО ВО РЕКА

На прашањето бр. 18 ‘длабоко место во река’ од глава XXIV *Хидрографија* од *Прашалникот за собирање материјал* за Македонскиот дијалектен атлас (Видоески 2000: 179), ќе се задржиме на називите: **вир**, **ѓол** и **вител**.

18.1. Вир

Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 18 ‘длабоко место во река’ од тематското подрачје *Хидрографија* (Видоески 2000: 179)

најраспространет и доминантен е називот *вир* којшто го среќаваме со разновидностите *вирче, вирје, вируӣ, ви́ро, вируве, виришӣа, ви́рој, вирја* итн.

Називот *вир* е евидентиран скоро на целата македонска дијалектна територија, каде што во некои пунктови го среќаваме во паралелна употреба со називите *џол, длабочина* и *вӣшел*. Во вкупно 46 пунктови среќаваме паралелна употреба на називот *вир* со разновидностите (*ви́рове, виришӣа, вирје, ви́роӣ, вирја* итн.) со називот *џол* со разновидности (*џолче, џолои, џолове, џолишӣа, џолчӣјна* итн.). Паралелна употреба на називот *вир* со називот *длабочина* среќаваме само во еден пункт во централните говори, пунктот Буково (120), додека паралелна употреба со називот *вӣшел* среќаваме во два пункта и тоа во горнополошки говори во пунктот Волковија (50) и централни говори во пунктот Богомила (176) *вир, ви́рој, вирја, вӣшел*.

Семантика

Според Видоески (1999: 31) во книгата *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *вир* е со значење ‘1. бара, локва, 2. место каде што се собира вода’ РМЈ, ‘длабоко место во река, бара, езеро’ Породин, ‘извор на јама во вода’ Слимница, ‘езерце’ Пештани итн.

Во *Македонски етимолошки речник* (МЕР I, 2025: 248) и *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ I, 2003: 249), *вир* се дефинира како:

- ‘Длабоко место во река каде што слабо истекува водата и прави вртежи, витли’.
- ‘Вдлабнатина, корито каде што се собира вода, бара, локва’.

Етимологија

Според Цветановски (МЕР I, 2025: 248-249) називот *вир* потекнува од псл. *virъ. Овој псл. збор е изведен со ново превојно вдолжување (како во *извира, навира*) од основата **vir-*, којашто е во псл. *vъrěti* ‘врие’. Од истиот корен слично образување има во литв. *vūrius* ‘вир, вртлог’.

Според Аникин (VII, 2013: 211–213), псл. *virъ првично означувало ‘вртложно движење на водата со клокотење’ и најверојатно е изведено од глаголската основа **vъr-* во *vъrěti, *vъrō ‘врие, клокоти, извира’, при што именката е секундарно образување со значење ‘место каде што водата врие, се врти’.

Во балтословенски контекст се споредуваат литв. *vūrius* ‘вртлог, вриење’, *vūris* ‘вриење’ и литв. *virtī* ‘врие’, латв. *virags* ‘вртлог’, што ја зацврстува врската со глаголската

основа ‘врие’. Хипотезата за изведување на *virъ од *viti со суф. -*ръ* се смета за можна само за секундарни и метафорични значења (‘свиок, спирала’), но не и како основно објаснување за хидронимското значење на зборот. (Цветановски МЕР I, 2025: 248-249).

Споредбено:

стел. **виръ**, срп. *vir*, хрв. *vir*, слов. *vir*, чеш. *vir*, рус. *vir*, пол. *wir* сродно со литв. *vỹrius* „вир, вртлог“, латв. *virags*. (МЕР I, 2025: 248-249; Аникин VII, 2013: 211–213; Derksen 2008: 552; Skok III, 1973: 627; Gluhak 1993: 671; ERNJ II, 2021: 553, Snoj 2016: 822).

18.2.Ѓол

Географска дистрибуција

Називот *ѓол* како одговор на прашањето бр. 18 е втор назив по застапеност, каде што самостојно го среќаваме во десет пунктови со разновидностите *ѓолче*, *ѓола*, *ѓолои*, *ѓолове*, *ѓолишиѝа*, *ѓолчијна* итн.

Паралелна употреба на називот *ѓол* со разновидности (*ѓолче*, *ѓолои*, *ѓолове*, *ѓолишиѝа*, *ѓолчијна* итн.) и на називот *вир* со разновидностите (*вирове*, *виришиѝа*, *вирје*, *виرويѝ*, *вирја* итн.) среќаваме во вкупно 46 пунктови на македонската дијалектна територија.

Семантика

Според Видоески (1999: 58) во книгата *Географската терминологија во дијалектните јазици на македонскиот јазик* називот *ѓол* е со значење ‘бара, мочуриште’ РМЈ, ‘локва, блатиште’ Лисиче, *ѓол* ‘езеро, блато, локва’ Кукушко, Струмичко, Благоевград, *ѓол* ‘езеро’ Сухо, Висока итн.

Во *Македонски етимолошки речник* (МЕР I, 2025: 509) и *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ I, 2003: 565), *ѓол* е дефиниран како:

- ‘Бара, мочуриште; езеро’.

Етимологија

Според Цветановски (МЕР I, 2025: 509) називот *ѓол* е балкански турцизам од тур. *göl* ‘езеро’ од старотурскиот збор *köl* со значење ‘езеро’, сроден со средноперсискиот збор *kōl* со значење ‘јама, мочуриште’.

Споредбено:

срп. *ђол*, хрв. *đol*, буг. *гьол*, алб. *gjol* (Јашар-Настева 2001: 58; Škaljić 1966: 252; БЕР I, 1971: 306; Skok I, 1971: 481).

18.3.Вител

Географска дистрибуција

Називот *виџел* како одговор на прашањето бр. 18 е трет назив по застапеност, каде што забележан е само во три пункта. Самостојно е евидентиран во централните говори во пунктот Кнежино (136) – *виџел*, *виџили*, додека со паралелна употреба на називот *вир* е евидентиран во горнополошки говори во пунктот Волковија (50) и централни говори во пунктот Богомила (176) – *вир*, *вируј*, *вирја*, *виџел*. (в. *виџел* стр. 99–100).

Синтеза на називите за ‘длабоко место во река’

Анализата на називите што означуваат ‘длабоко место во река’ покажува дека во ова семантичко поле се среќаваат три називи: *вир*, *џол* и *виџел*. Називот *вир* е збор со прасловенско потекло (псл. *virъ) и претставува стар лексички слој во македонскиот јазик. Називот *џол* е турцизам, преземен од турскиот јазик (тур. göl ‘езеро’), кој се проширил во периодот на османлиското владеење и се задржал во народниот говор. Од друга страна, *виџел* е збор што означува вртење или вртлог на водата и се поврзува со словенската лексичка основа (псл. *viti со псл. суф. *- *ь/ъ*).

Присуството на овие три називи укажува на повеќеслојноста на лексиката во македонскиот јазик, каде што се преплетуваат домашни словенски елементи и заемки од други јазици. Оваа лексичка разновидност сведочи за историскиот развој на јазикот, како и за влијанието на различни културни и јазични контакти врз терминологијата поврзана со природната средина.

19. ПЛИТКО МЕСТО ВО РЕКА

На прашањето бр. 19 ‘плитко место во река’ од глава XXIV Хидрографија (Видоески 2000: 179), ќе се задржиме на називите: **плитко**, **разлив** и **тијач**.

19.1.Плиток

Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 19 ‘плитко место во река’ од тематското подрачје *Хидрографија* (Видоески 2000: 180) најраспространет и

доминантен е називот *ѝлийѝок* којшто го среќаваме со разновидностите *ѝлийѝко*, *ѝликѝок*, *ѝлийѝчак*, *ѝлийѝак*, *ѝлийѝку*, *ѝлийѝук*, *ѝлийѝак* итн.

Називот *ѝлийѝко* во паралелна употреба со други називи застапен е во еден пункт во тиквешко-мариовски говори во Марена (197) – *ѝлийѝко*, *разлиф*. Тука важно е да споменеме дека во вкупно 69 пунктови на македонската дијалектна територија, називот *ѝлийѝок* забележан е како двокомпонентен назив *ѝлийѝко местѝо*.

Семантика

Според Видоески (1999: 110) во книгата *Географската ѝтерминологија во дијалектѝиѝе на македонскиѝи јазик* називот *ѝлийѝок* е со значење ‘плитко место во вода (река, езеро)’ во пунктот Пештани, Охридско, додека називот *ѝликѝак* е со значење ‘плитко место во река’ во пунктот Аз и ‘плитко место во езеро’ во пунктот Вевчани.

Во *Толковниѝи речник на македонскиѝи јазик* (ТРМЈ IV, 2008: 115), *ѝлийѝко* се дефинира како:

- ‘Што е со мала раздалечина од површината до дното; длабок’.

Етимологија

Називот *ѝлийѝок* потекнува од псл. **plyтъкъ* од постарата форма **plyтъ* веројатно што е изведено од **plyti* ‘тече’. Првобитното значење било ‘тече’, а веројатно на развојот на значењето влијаел изразот плитка вода ‘вода што тече во која се гледа дното’.

Споредбено:

Во останатите јазици сп. срп. *ѝлийѝак*, слв. *плитк*, рус. дијал. *плиткиј* ‘плиток’, укр. *плиткий*, чеш. *plochy*, слч. *plytký* ‘плиток’, пол. *plytki*. (Skok II, 1972: 685; Gluhak 1993: 488; ERNJ II, 2021: 138; BEP I, 1996: 356; Boryś 2008: 477).

19.2.Разлив

Географска дистрибуција

Називот *разлив* (*разлиф*) е евидентиран во два пункта и тоа во југоисточно наречје во пунктот Винаца (242) – *разлиф*, *разливи* и во паралелна употреба во тиквешко-мариовски говори во пунктот Марена (197) – *разлиф* и *ѝлийѝко*.

Семантика

Според Видоески (1999: 130) во *Географската ѝтерминологија во дијалектѝиѝе на македонскиѝи јазик* називот *разлив* е со значење ‘плитко место каде што се разлива водата во река’ го среќаваме во Берово и Кочани.

Лексемата не е регистрирана во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што го потврдува нејзиниот дијалектен статус.

Етимологија

Називот *разлив* потекнува од псл. **orzliti* кое е изведено од префиксот **orz* и глаголот **liti*.

Споредбено:

срп. *разлиџи*, буг. *разлея*, рус. *разлить*, чеш. *rozliti se*, пол. *rozlic* итн. (Skok III, 1973: 115; ERNJ II, 2021: 282; ЭССЯ XXXIII, 2007: 252).

19.3.Тијач

Географска дистрибуција

Називот *џијач* како одговор на прашањето бр. 19 евидентиран е само во еден пункт на македонската дијалектна територија и тоа во малешевско-пирински говори во пунктот Калиманци (248) – *џијач*, *џијачи*.

Семантика

Според Видоески (1999: 157) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *џијач* е со значење ‘плитко место во река каде што тече водата побавно’ Калиманци, Винаца.

Лексемата *џијач* не е регистрирана во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што го потврдува нејзиниот дијалектен статус.

Синтеза на називите за ‘плитко место во река’

Анализата на називите што означуваат ‘плитко место во река’ (*џијок*, *разлив* и *џијач*), покажува дека во македонската лексика постојат повеќе називи со кои се именуваат различни појави поврзани со плитките делови во водата. Називот *џијок* директно ја означува малата длабочина на водата и претставува општ и најчесто употребуван израз потекнува од псл. **plytъкъ*. Називот *разлив* упатува на дел од реката каде водата се разлива и се шири на поширока површина, потекнува од псл. **orzlitit*. Од друга страна, називот *џијач* се користи за означување на дел од реката со помирна и поплитка вода, но за овој назив не е утврдена јасна етимологија.

Ваквата разновидност на називи укажува на богатството на македонската народна терминологија и на потребата прецизно да се именуваат различните природни појави поврзани со речните текови.

20. МЕСТО ВО РЕКАТА КАДЕ ШТО ВОДАТА НАВЛЕГУВА ДЛАБОКО ПОД НЕКОЕ ДРВО ИЛИ КАРПА

На прашањето бр. 20 ‘место во реката каде што водата навлегува длабоко под некое дрво или карпа’ од глава XXIV *Хидрографија* од *Прашалникот за собирање материјал* за Македонскиот дијалектен атлас (Видоески 2000: 179), ќе се задржиме на називите: **подмол, мол, лагум, мутла, вител, вир, лом, бош и аралак.**

20.1.Подмол

Географска дистрибуција

Во поглед на прашањето бр. 20 ‘место во реката каде што водата навлегува длабоко под некое дрво или карпа’ најраспространет и доминантен е називот *ѝодмол* којшто го среќаваме со разновидностите *ѝодмал, ѝодмел, ѝодмољ, ѝодмо, ѝодмоџ, ѝодмъл, ѝодмолийџа, ѝодмолина, ѝодмолишиџе* итн.

Називот *ѝодмол* во паралелна употреба со други називи го среќаваме само во еден пункт и тоа во малешевско-пирински говори во Тработериште (255) – *ѝодмол, мол.*

Семантика

Според Видоески (1999: 112) во *Географската терминологија во дијалектите на македонскиот јазик* називот *ѝодмол* е со значење ‘дупка во карпа, под камен или дрво во речно корито’, *ѝодмел* во Мутлово, *ѝодмол* со значење ‘дупла под дрво во река’ Драгомирци. Како топоним се јавува во Битола *Подмол* и *Подмолје* ‘село’ во Струмица.

Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ IV, 2008: 190), *ѝодмол* е дефиниран како:

- ‘Ископано место од вода, подјадено под некоја карпа, дрво или друг тврд материјал’.
- ‘Карпа во морето под површината на водата’.

Етимологија

Називот *ѿодмол* потекнува од псл. **radъmalъ* < **radъmeliti*, составени со префиксот ‘*radъ-* ‘под-’ и псл. **melti*, **melja* која во прасловенскиот јазик означува ‘меле, дроба, троши, рони’.

Споредбено:

Во останатите јазици сп. буг. *подмол* ‘подкопан брег; подрон’, слв. *podmol*, слч. *podmol* ‘подронето место од вода’.

20.2.Мол

Географска дистрибуција

Називот *мол* е втор назив по застапеност, евидентиран е во 7 пункта и тоа во тиквешко-мариовски говори во Дуње (183) и во малешевско-пирински говори во пунктовете Ст. Истревник (256), Мачево (257), Пехчево (260), Берово (261) и Двориште (262), и со паралелна употреба во малешевско-пирински говори во пунктот Тработериште (255) – *мол*, *ѿодмол*.

Семантика

Според Видоески (1999: 92) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *мол* е со значење ‘подмол’ Берово, Пехчево, Тработивиште итн.

Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* називот *мол* е толкуван со друго значење коешто не е поврзано со хидрографија. Тука се работи за називи коишто потекнуваат од ист етимон, но имаат различно семантичко значење.

Етимологија

Називот *мол* потекнува од псл. **malъ*, кое се наоѓа во *ѿодмол*. (в. *ѿодмол* стр. 109).

20.3.Лагам/лагум

Географска дистрибуција

Називот *лагам* е трет назив по застапеност на македонската дијалектна територија. Евидентиран е во 3 пункта и тоа во костурско-корчански говори во пунктовете Хрупишта (365) и Добролишта (368) – *лагум*, *лагуми* и во корчански говор во пунктот Бобошица (391).

Семантика

Според Видоески (1999: 82) во *Географската терминологија во дијалектите на македонскиот јазик* називот *лаџам* е со значење ‘подземен канал’, *лаџум* ‘дупка под корење во река’, Лешница, Негорино, Мариово, легум Гуменца, *лаџам* ‘место каде што наишла вода и тука се задржала’ Воден итн.

Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ III, 2006: 9), *лаџам* се бележи како:

- ‘Поткоп, прокоп под земја, подземен ходник’.

Етимологија

Називот *лагам* со своите разновидности е балкански турцизам од грчко потекло, тур. *lâğım lağım* < грч. *λαγών*. Според Нишанџан тур. *lâğım* е позајмен од арапски *lağam / lağm* (لغم) со значење ‘подземен канал, тунел’. Арапскиот облик потекнува од старогрчки *λαχώμα* ‘ископ, ров, тунел’, кој е изведен од глаголот *λαχαίνω* ‘да копа’ со суф. +ma(t)°.

Споредбено:

Во останатите јазици сп. срп. *лагум*, хрв. *lâgum*, буг. *лагум*, *лагъм*, ром. *lagum*, аром. *lâgame*, алб. *lagëm*, *lagát*, грч. *λαγών*, нгрч. *лаγούμι*. (Јашар-Настева 2001: 59; БЕР III, 1986: 271, 272; Skok II, 1972: 261).

20.4.Мутла

Географска дистрибуција

Називот *муџла* е четврти назив по застапеност евидентиран во 2 пункта и тоа во централни говори во пунктот Живојно (122) и во костурско-корчански говори во пунктот Тиолишта (362).

Семантика

Според Видоески (1999: 95) во *Географската терминологија во дијалектите на македонскиот јазик* називот *муџла* е со значење ‘подмолно место во река, подмол’.

Називот *муџла* не е регистриран во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што го потврдува неговиот дијалектен статус.

Етимологија

Називот *муџла* е балкански турцизам со арапско потекло. Според Нишанџан тур. *muṭlaḳ* مطلق, што значи ‘матна, заматена вода’, е изведен од арапскиот корен *tlk*.

Споредбено:

Во останатите балкански јазици сп. срп. *муџлак*, буг. *мутлак*, хрв. *mutlak*. (Skok II, 1972: 492).

20.5.Вител

Географска дистрибуција

Називот *виџел* како одговор на ова прашање, евидентиран е само во два пункта и тоа во северните говори во пунктот Брезно (42) и во западни периферни говори во пунктот Глобочица (82). (в. *виџел* стр. 99 –100).

20.6.Вир

Географска дистрибуција

Називот *вир* како одговор на 20 прашање евидентиран е во два пункта на македонската дијалектна територија и тоа во преспански говори во пунктот Ресен (109) и во малешевско-пирински говори во пунктот Калиманци (248). (в. *вир* стр. 104).

20.7.Лом

Географска дистрибуција

Називот *лом* евидентиран е само во еден пункт и тоа во јужни говори во пунктот Дојран (207).

Семантика

Според Видоески (1999: 86) во *Географската терминологија во дијалектите на македонскиот јазик* називот *лом* е со значење ‘место во реката каде што водата навлегла длабоко под камен или под корење на некое дрво’ Дојран, ‘нанос од камења, дрвја и песок’ Ижиште, ‘стрмно, неприодно место’ Лаки итн.

Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ III, 2006: 61), *лом* се дефинира како:

- ‘Место во река каде што водата навлегува длабоко под камен или корење на некое дрво’.

Етимологија

Називот *лом* потекнува од псл. *лотъ. Основното значење ‘крши, ломи’.

Споредбено:

Во останатите словенски јазици сп. стел. *ломъ*, срп. *лом*, рус. *лом* дија. ‘блато, мочуриште’, укр. *лім*, буг. *лом*, слч. *lom*, чеш. *lom*, пол. *lom* сродно со лат. *lamīta*, *lamītus*.

20.8.Бош

Географска дистрибуција

Називот *бош* како одговор на ова прашање единствено евидентиран е во пунктот Рамне (95), Охридско.

Семантика

Во *Македонски етимолошки речник* (МЕР I, 2025: 150) и *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ I, 2003: 172), *бош* се дефинира како:

- ‘Празен, несодржаен, јалов’.

Етимологија

Според Цветановски (МЕР 2025: 150) називот *бош* е балкански турцизам, којшто потекнува од сттур. *boş*, во изворното значење ‘празен; слободен’.

Споредбено:

срп. *бош*, хрв. *boš*, буг. *бош*, алб. *bosh*. (МЕР I, 2025: 150; БЕР I, 1971: 71; Tietze I, 2016: 766).

20.9.Аралак

Географска дистрибуција

Називот *аралак* со разновидноста *арал’ак* со значење ‘место во реката каде што водата навлегува длабоко под некое дрво или карпа’ единствено евидентиран е во пунктот Габреш (381а), Костурско.

Семантика

Лексемата *аралак* не е регистрирана во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што го потврдува нејзиниот ограничен дијалектен статус.

Етимологија

Називот *аралак* е балкански турцизам, којшто потекнува од тур. *aralık*, кој произлегува од старотурскиот збор *ara* со додавање на наставката +*lık* во турскиот јазик.

Споредбено:

Во другите балкански јазици, сп. срп. *аралук*, хрв. *aràluk*, буг. *аралџк*, ром. *aralík*, аром. *arālike* / *arālike*, алб. *arallëk*, нгрч. *аралџки*. (Јашар-Настева 2001: 66; Лома 2003: 184–185; Skok I, 1971: 53).

Синтеза на називите за ‘место во реката каде што водата навлегува длабоко под некое дрво или карпа’

Анализата на називите што означуваат ‘место во реката каде што водата навлегува длабоко под некое дрво или карпа’ открива значајна лексичка разновидност и различно етимолошко потекло на називите *подмол*, *мол*, *лагум*, *мутла*, *вител*, *вир*, *лом*, *бош* и *аралак*.

Во рамките на словенскиот слој се издвојува називот *ѿомол* којшто е образуван со префиксот **pad-* (*nod-*) и основата **melti*, **melja*, при што означува место под брегот или карпата кое е ископано од водата, а *мол* потекнува од псл. **malъ*, Називот *виѿел* е изведен од псл. **viti* со псл. суф. **- ѝлъ*, а *вир* е широко распространет во словенските јазици и потекнува псл. **virъ* што е изведено од коренот во **vъreti* ‘врие’. Називот *лом* потекнува од псл. **lomъ*, со основно значење ‘крши, ломи’. Покрај словенскиот слој, присутен е и силен ориентален лексички слој. Називот *лагум* претставува заемка од турскиот збор *lağım*, со значење ‘подземен канал, тунел или поткоп’. Називот *муѿла* потекнува од тур. *muğlak* што се однесуваат на матна или заматена вода. *Бош* е балкански турцизам кој потекнува од турскиот збор *boş* ‘празно, шупливо, слободно’, а *аралак* е заемка од турскиот збор *aralık*, со значење ‘отвор’ или ‘простор помеѓу’.

Оттука може да се заклучи дека називите што ознакуваат ‘место во реката каде што водата навлегува длабоко под некое дрво или карпа’ претставуваат комбинација од автохтона словенска лексика (*вир*, *виѿел*, *ѿомол*, *мол*, *лом*) и заемки од турскиот јазик (*лагум*, *бош*, *аралак*, *муѿла*). Оваа лексика го одразува историскиот развој на јазикот, како и културните и јазичните контакти што влијаеле врз формирањето на народната хидрографска терминологија.

21. МЕСТОТО КАДЕ ШТО ИМА ПОДМОЛ

На прашањето бр. 21 ‘местото каде што има подмол’ од глава XXIV *Хидроџрафија* од *Прашалникоӣ за собирање маѣеријал* за Македонскиот дијалектен атлас (Видоески 2000: 179), ќе се задржиме на називите: **подмолно, молно, умољиште и лагам/лагум.**

21.1.Подмолно, подмолито

Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 21 ‘местото каде што има подмол’ од тематското подрачје *Хидроџрафија* (Видоески 2000: 180) најраспространет е називот *ѣодмолно, ѣодмољиио* којшто го среќаваме со разновидностите *ѣодмол, ѣодмољиио, ѣодмољина, ѣодмало, ѣодмољииѡва* итн.

Семантика

Според Видоески (1999: 112) во *Геоџрафскаѣа ѣерминологија во дијалекѣииѣе на македонскиоӣ јазик* називот *ѣодмол* е со значење ‘дупка во карпа, под камен или дрво во речно корито’, *ѣодмел* во Мутлово, *ѣодмол* со значење ‘дупла под дрво во река’ Драгомирци. Како топомин се јавува во Битола *Подмол* и *Подмолје* ‘село’ во Струмица.

Во *Толковниоӣ речник на македонскиоӣ јазик* (ТРМЈ IV, 2008: 190), *ѣодмолно* се дефинира како:

- ‘Што е подјаден, ископан од вода под карпа, дрво и сл.’.

Етимологија

Називот *ѣодмолно* потекнува од псл. **radъmalъ < *radъmeliti*, составени со префиксот **radъ-* ‘ѣод-’ и псл. **melti, *melja* која во прасловенскиот јазик означува ‘меле, дробни, троши, рони’ и *-но*.

21.2.Молно/моловито

Географска дистрибуција

Како одговор на ова прашање во југоисточното наречје во малешевско-пирински говори се јавуваат деривати на називот *мол* и тоа во пунктот Мачево (257) *молно* и во пунктовете Пехчево (260) и Берово (261) *моловиио*.

Семантика

Според Видоески (1999: 92) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *мол* е со значење ‘подмол’ Берово, Пехчево, Тработивиште итн.

Лексемата не е регистрирана во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што укажува на нејзин дијалектен и ареално ограничен карактер.

Етимологија

Називот *молно* потекнува од псл. *melti, *melja која во прасловенскиот јазик има значење ‘меле, дроба, троши, рони’.

21.3. Умољиште

Географска дистрибуција

Називот *умољиште* како одговор на ова прашање се јавува само во еден пункт во северните говори во пунктот Младо Нагоричане (19).

Семантика

Според Видоески (1999: 165) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *умољиште* е со значење ‘подмолиште’ Куманово.

Називот *умољиште* не е регистрирана во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што укажува на нејзин дијалектен и ареално ограничен карактер.

Етимологија

Називот *умољиште* е изведено од преф. *у-* (*у-*), псл. *melti и суф. *-išče* (> мак. *-иште*).

21.4. Лагам (лагум)

Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 21 називот *лагам* го среќаваме само во еден пункт во корчански говори Бобошчица (391). (в. *лагам* стр. 111).

Како одговор на ова прашање важно е да ги споменеме семантичките варијанти коишто ги среќаваме во неколку пунктови на македонската дијалектна територија и тоа во западното македонско наречје во пунктот Ресен (109) се среќава *завирено месџо*, во централните говори во пунктот Градско (185) се среќава *дувливо месџо*, во нестрамско-

костенариски говори во пунктот Добролишта (368) *џлџмбоко месџо* и пунктот Езерец (369) *џлуо месџо* и во костурско-корчански говори во пунктот Пустец (386а) *џлојка*, *џлојки*, *џлобено месџо*.

Синтеза на називите за ‘местото каде што има подмол’

Анализата на називите што го означуваат ‘местото каде што има подмол’ укажува на присуство на прасловенско потекло во хидрографската лексика на македонскиот јазик. Во рамките на оваа група се издвојуваат називите *џодмолно*, *молни* и *умољшиџџе*, кои ја потврдуваат континуираната употреба на словенски корени за именување на хидрографските особености.

Покрај автохтониот словенски слој, во хидрографската лексика се среќава и заемката *лаџум*, која потекнува од турскиот збор *lağım* ‘подземен канал, тунел’ и ја демонстрира адаптацијата на странски термини во локалниот семантички систем. Присуството на вакви заемки сведочи за историски јазични контакти и културни влијанија во регионот, при што термините се интегрираат во народната хидрографска терминологија, задржувајќи специфично семантичко значење. Ваквата мешавина од автохтона и заемна лексика ја илустрира динамичната природна и културна средина во која се формирало и развивало јазичното знаење за речните појави.

22. МЕСТОТО СРЕДЕ РЕКА

На прашањето бр. 22 ‘местото среде река’ од глава XXIV *Хидроџрафија* од *Прашалникој за собирање маџеријал* за Македонскиот дијалектен атлас (Видоески 2000: 179), ќе се задржиме на називите: **средорек**, **остров**, **ада**, **софа (суфа)**, **тумбурка (тумба)**, **налишче**, **острик** и **брег**.

22.1. Средорек

Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 22 ‘местото среде река’ најраспространет и доминантен е називот *средорек*, со множинската форма *средоречи* којшто го среќаваме со разновидностите *средореки*, *сӣсредорека*, *среџӣ реки*, *сӣсредорок*, *средурек*, *средрека*, *срудурека* итн.

Семантика

Според Видоески (1999: 149) во *Географската терминологија во дијалектите на македонскиот јазик* називот *средорек* е со значење ‘речен остров’ Звечани, ‘место меѓу две реки’ Манастирец, Лисолај, Бистрица, Вратница, Смоквица итн.

Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ V, 2011: 541), *средорек* се дефинира како:

- ‘Место меѓу ракави на река, речен остров’.

Етимологија

Називот *средорек* во македонскиот јазик претставува сложенка којашто значи ‘место среде река’, најчесто опишувајќи речен остров или место меѓу ракави на река, составен од лекесемите *среде* и *река*. (в. *река* стр. 48).

22.2.Остров

Географска дистрибуција

Називот *остров* е втор назив по застапеност како одговор на ова прашање. Овој назив го среќаваме во паралелна употреба на називот *средоречиније* во северните говори во пунктот Кркља (2), додека самостојно го среќаваме во охридските говори во пунктот Пештани (96) – *остроф*, *острови* и пунктот Љубаништа (100) – *острово*, и во костурско-корчански говори во пунктот Зеленич (352) – *острофче*. (в. *остров* стр. 121).

22.3.Ада

Географска дистрибуција

Називот *ада* како одговор на ова прашање го среќаваме само во еден пункт на македонската дијалектна територија и тоа во западномакедонските говори во пунктот Струга (85).

Семантика

Според Видоески (1999: 15) во *Географската терминологија во дијалектите на македонскиот јазик* називот *ада* е со значење ‘остров’ Прилеп, Битола, Лерин, Солун, *ада* ‘островче’ Лабуништа, тур. *ada* ‘остров’, алб. *hadë* итн.

Во *Македонски етимолошки речник* (2025: 10) и *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ I, 2003: 13) *ада* се дефинира како:

- ‘Речен или езерски остров’.

Етимологија

Називот *ада* ‘остров’ е балкански турцизам којшто се среќава и со значењето ‘остров прекриен со растенија; песочен нанон; мочуришно земјиште’ и во романскиот *adalíu* ‘жител на островот’ (< тур. *adalı*). Според Tietze (I, 2016: 244) тур. *ada* ‘парче земја опкружено со вода’ е од сттур. *atag*. Во македонскиот јазик овој архаизам е зачуван или како дијалектизам или како топоним. (Цветановски МЕР I, 2025: 10).

Називот *ада* се среќава и во другите балкански јазици, сп. срп. *ада*, хрв. *ada*, буг. *адà*, алб. *hadë, adë*, грч. *νησί*, ром. (тор.) *Ada Kale, adalíu* ‘жител на островот’ (< тур. *adalı*). (Цветановски 2023: 126; Цветановски МЕР I, 2025: 10; Јашар-Настева 2001: 58; ЕРСЈ I, 2003: 62; Skok I, 1971: 53; Škaljić 1973: 69).

22.4. Софа

Географска терминологија

Називот *софа* со акцентската разновидност *суфа* како одговор на ова прашање го среќаваме само во еден пункт во јужните говори во пунктот Негован (307) – *суфа, суфи*.

Семантика

Во *Толковниоѝ речник на македонскиоѝ јазик* називот *софа* има друго значење (нехидрографско), тука станува збор за семантичка специјализација во дијалектите.

Етимологија

Називот *софа* е балкански и европски турцизам од арапско потекло, тур. *sofa* < арап. *Suffa*. Според Нишанџан тур. *sofa* потекнува од арапскиот збор *ṣuffa(t)* صفة, од коренот *ṣff*, со значење ‘камена клупа, седиште во античките театри’. Овој збор е изведен од арапскиот глагол *ṣaffa* ‘нареди, подреди’, во формата *fu^lla(t)*, како именка на дејство.

Споредбено:

срп. *софа*, хрв. *sòfa*, буг. *còфа*, аром. *sufae*, ром. *sofá*, алб. *sofë*, грч. *σοφᾶς* (Јашар-Настева 2001: 65; Škaljić 1973: 568).

22.5. Тумбурка (Тумба)

Географска дистрибуција

Лексемата *тумбурка* претставува деминутив од називот *тумба*. Овој назив како одговор на ова прашање го среќаваме само во еден пункт и тоа во јужните говори во пунктот Крецово (314).

Семантика

Според Видоески (1999: 162) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *џумбурка* е со значење ‘речен остров’ Крецово, Кукушко, додека лексемата *џумба* означува ‘возвишение’ (Видоески 1999: 162).

Лексемата *џумбурка* не е регистрирана во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што укажува на нејзин дијалектен и ареално ограничен карактер.

Етимологија

Називот *џумбурка* во македонскиот јазик претставува деминутив од називот *џумба*. Аргировски во книгата *Грцизмиите во македонскиот јазик*, називот *џумба* ‘возвишение, рид’ го толкува како грцизам стгр. *τύμβος* < лат. *tumulus*, аром. *tumbǎ* (Аргировски 1998: 277). Според Фасмер називот *џумба* е со значење на ‘гроб, јама, ковчег’. Во народнолат. се јавува како *tumba* со значење ‘ковчег’, заснован на незасведочено значење ‘гробен споменик’ (Фасмер IV, 1987: 120). Според Скок, називот *џумба* со значење ‘гроб’ е од италијанското *tomba* < лат. *tumba* < грч. *τύμβος*, *τύμβα* (Скок III, 1973: 523). За етимологијата на овој назив важно е да се наведе дека преовладувачкото мислење е грчко потекло.

Споредбено:

Во останатите јазици срп. *џумба*, буг. *тумба*, хрв. *tumba*, лат. *tumulus* ‘могилка’, герм. *tumbe*, ерм. *tumg*, аром. *tumbǎ*, алб. *tumbë*.

22.6. Налишче

Географска дистрибуција

Називот *налишче* како одговор на ова прашање се среќава во костурско-корчански говори во Поп’лжани (355), додека во јужните говори во Патарос (313) имам паралелна употреба на називот *нџликвишије* со називот *висџ*.

Семантика

Според Видоески (1999: 97) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *налишче* е со значење ‘налеано место со земја; средорек, островче во река’ Поп’лжани, Леринско.

Лексемата *налишче* не е регистрирана во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што укажува на нејзин дијалектен и ареално ограничен карактер.

Етимологија

Називот *налишче* е деминутивна форма на називот *налив*. Називот *налив* настанало од псл. *naliti, од префиксот *na* (на) + псл. *liti ‘лее, излева’ од ие. корен **lehji-*.

Споредбено:

стсл. *лѣти*, срп. *лиѣи*, рус. *литъ*, укр. *лити*, слов. *liti*, чеш. *liti*, *leji*, пол. *lać* сродно со лит. *lėti*, лат. *liêt* и грч. *λεῖβω* ‘пролее, истури’. (Derksen 2008: 280; Skok II, 1972: 309-310; Bezljaj II, 1982: 145; Фасмер II, 1986: 506; Brückner 1927: 289).

22.7. Острик

Географска дистрибуција

Називот *осѣрик* како одговор на ова прашање се среќава само во еден пункт во нестрамско-костенарски говори во пунктот Езерец (369) – *осѣрик*, *осѣрици*.

Семантика

Според Видоески (1999: 102) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *осѣрик* е со значење ‘песочно острово, средорек’ Езерец, Марковени ‘завој на реката’, Ботуше ‘месност со остар и каменест врв’ итн.

Лексемата *осѣрик* не е регистрирана во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што укажува на нејзин дијалектен и ареално ограничен карактер.

Етимологија

Називот *осѣрик* потекнува од псл. *ostrъ со значење ‘остар’ од пие. корен **h₂ek-*го-, од кој произлегуваат и сродни зборови во други јазици, како старогрчкото *ἀκρός* ‘зашилен’ и лат. *acer* ‘остар’. Овој збор има подлабоки корени во балто-словенската јазична заедница, каде што се реконструира формата *asrós*. Во балтичките јазици се јавуваат сродни форми, како литв. *aštrūs* и латв. *ass*, со истото основно значење ‘остар’.

Споредбено:

срп. *ошѣар*, буг. *остър*, рус. *острый*, чеш. *ostrý*, слч. *ostrý*, пол. *ostru*, глуж. *wótŕy*. (Skok II, 1972: 575; ЭССЯ XXXVI, 2010: 66; Derksen 2008: 379; ERHJ II, 2021: 87).

22.8. Брег

Географска дистрибуција

Називот *брег* како одговор на ова прашање се среќава само во еден пункт во солунско-воденски говори во пунктот Емборе (349) – *брек*, *брегои*.

Семантика

Во *Македонски етимолошки речник* (МЕР I, 2025: 159) и *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ I, 2003: 179), *бре̄* се дефинира како:

- ‘Гранична линија меѓу копно и вода, земјата во појасот покрај река, езеро или море’.

Етимологија

Според Цветановски (МЕР I, 2025: 159) називот *бре̄* потекнува од прасловенскиот корен **bêrgъ* којшто е изведен од пие. **b^herg^hos-* што е изведено од пие. **b^herǵ^h-*. Според ПЕРСЈ (1: 83) сродно со пгерм. **bergaz* > герм. *Berg* ‘планина’, но со оглед на тоа што во псл. форма се јавува -g- место очекуваното -z-, не би можело да се каже дека е герм. заемка како што тврдат повеќето етимолози, туку во прашање е „кентумизам“, а сатемски рефлекс од истиот корен можеби има во *бразда* < псл. **borzda*.

Споредбено:

стсл. *врѣгъ*, срп. *бре̄*, рус. *берек*, хрв. *brijeg*, буг. *бря̄*, слн. *brêg*, слч. *breh*, чеш. *břeh*, пол. *brzeg*, слов. *breg*, алб. *breg*. (МЕР I, 2025: 159; Фасмер I, 1986: 155-156; Аникин IV, 2011: 179; Bezlaј 1977: 40; Skok I, 1971: 210; Snoј 2016: 86; ERHJ I, 2016: 85; Boryś 2008: 42-43; Orel, 1998: 34; БЕР I, 1971: 84-85).

Синтеза на називите за ‘местото среде река’

Анализата на називите што го означуваат ‘местото среде река’ покажува јасна стратификација на хидрографската лексика, каде што се издвојуваат називите *средорек*, *остроров*, *ага*, *софа* (*суфа*), *шумбурка* (*шумба*), *налишче*, *острик* и *бре̄*.

Во рамките на словенскиот слој се издвојуваат називите *средорек* (сред- и река), *остроров* (псл. **ostrovъ*), *острик* (псл. **ostrъ*), *бре̄* автохтон старословенски назив (псл. **bêrgъ*) и деминутивниот назив *налишче* (псл. **naliti*). Паралелно со словенскиот слој присутни се и заемки во ова семантичко поле. Од латинскиот преку грчкиот јазик, деминутивниот назив *шумбурка* (стгр. *τόμβος* < лат. *tumulus*), и заемките од турскиот јазик *ага* (тур. *atağ* ‘остров’) и *софа* (тур. *sofa* < арап. *suffa*). Присуството на овие заемки сведочи за историски јазични контакти и културни влијанија, како и за адаптацијата на странски термини во локалниот семантички систем, при што тие се интегрираат во народната хидрографска лексика.

23. СУВА ЗЕМЈА ОПКОЛЕНА СО ВОДА (ВО ЕЗЕРО ИЛИ МОРЕ)

На прашањето бр. 23 ‘сува земја опколена со вода (во езеро или море)’ од глава XXIV *Хидрогеографија* од *Прашалнико̄т за собирање ма̄теријал* за Македонскиот дијалектен атлас (Видоески 2000: 179), ќе се задржиме на називите: **остров, ада, ниси, град и средорек.**

23.1. Остров Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 23 ‘сува земја опколена со вода (во езеро или море)’ од тематското подрачје *Хидрогеографија* (Видоески 2000: 180) најраспространет е називот *ос̄т̄ров* којшто го среќаваме со разновидностите *ос̄т̄роф*, *ос̄т̄руф*, *ос̄т̄р̄во*, *ос̄т̄рово*, *ос̄т̄рофче* итн.

Семантика

Според Видоески (1999: 103) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *ос̄т̄ров* е со значење ‘дел од копното опкружено со вода’ *ос̄т̄рово* Кочани, *оструф* (←остров) Езерец, Костурско, *ос̄т̄р̄во* Вевчани, *ос̄т̄р̄в* ‘дел од копно во вода’ остроче Зеленич итн.

Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ III, 2006: 575), *ос̄т̄ров* се дефинира како:

- ‘Дел од копно од сите страни опкружено со вода’.

Етимологија

Називот *ос̄т̄ров* потекнува од псл. **o(b)strovъ* образуван од префиксот псл. **ob-* ‘околу’ и основата псл. **strov-*, изведена од ие. корен **sreu-* ‘тече, струи’. Првичното значење било ‘земја опкружена со вода’, а дијалектно ‘возвишение или парче обработлива земја среде мочуриште, ливада или поле’.

Споредбено:

Во останатите јазици сп. стсл. *островъ*, срп. *ос̄т̄р̄во*, буг. *ос̄т̄ров*, хрв. *ostrvo*, словен. *ostrov*, чеш. *ostrov*, словач. *ostrov*, пол. дијал. *ostrów*, рус. *ос̄т̄ров*, укр. *ос̄т̄рив*, белор. *востраў* итн. (Фасмер III, 1987: 165; Derksen 2008: 379; Bezlaј II, 1982: 259; Borys 2008: 401).

23.2. Нисија/Ниси

Географска дистрибуција

Називот *ниси* е втор назив по застапеност како одговор на ова прашање. Се јавува во костурско-корчански говори во П'теле (353) – *ниси* и Л'к (387) – *нисија*, костурски говори во Слимница (392) – *ниси* и во корчански говори во Бобошчица (391) – *нисија*, *нисија̄а*, *нисије*.

Семантика

Според Видоески (1999: 98) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *ниси* е со значење 'остров' Пателе, Слимница итн.

Лексемата *ниси* не е регистрирана во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што укажува на нејзин дијалектен и ареално ограничен карактер.

Етимологија

Називот *нисија* (*ниси*) 'остров' е балкански грцизам од грч. *νησί*.

Според Аргировски во книгата *Грцизмиите во македонскиот јазик* називот *нисија* 'остров' застапена е во Лак, Леринско; Бобошчица, Корчанско додека лексемата *ниси* 'остров' застапена е во Ошчима, Желево, Трнава, Пателе, Леринско; Слимница, Костурско, а лексемата *ниши* во Воденско; Висока, Солунско со замена на $\sigma > ш$ од нгр. димотики *νησί* од стгр., стгр. $< \nu\eta\sigma\sigma$ 'исто' мн. нгр. *νησια* (Аргировски 1998: 194).

Споредбено:

срп. *нисија*, гр. *νησι*, *νησια*, алб. *nisī*, аром. *nisie*. (Skok II, 1972: 519; Аргировски 1998: 194).

23.3. Ада

Географска дистрибуција

Називот *ада* како одговор на ова прашање го среќаваме во еден пункт во костурско-корчански говори во пунктот Г. Пожаранско (343) – *ада*, *ада̄а*, *адичка*. (в. *ада* стр.117).

23.4. Град

Географска дистрибуција

Називот *џрад* како одговор на ова прашање го среќаваме само во еден пункт во костурско-корчански говори во пунктот Гломбочани (385) – *џра̄ӣ*, *џрадои* со забелешка дека се мисли на островчињата во М. Преспа.

Семантика

Според *Македонски етимолошки речник* (МЕР I, 2025: 358) називот *џраг* се дефинира како:

- ‘природна појава, смрзнати капки дожд’.

Според Видоески (1999: 45) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *џраг* е со значење ‘голема населба, по правило урбанизирана’ или ‘тврдина’ коешто не е поврзано со хидрографија.

Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* називот *џраг* има друго значење (нехидрографско), тука станува збор за семантичка специјализација во дијалектите

Етимологија

Називот *џраг* потекнува од псл. **gradъ*. Според Цветановски (МЕР I, 2025: 358) псл. **gradъ* нема непосредни ие. паралели, иако најблиску стои лат. *grand*, како и ерм. *karkut*, од **ka-krat*, со редупликација. Според ERHJ (1: 292), псл. **gradъ* се изведува од пие. **g^(h)reh₃d-* и се доведува во врска со скрт. *hrādūni*, ‘град’, лат. *grand* ‘град’, како и литв. *grūodas* ‘замрзната земја или кал’, иако Дерксен (Derksen 2008: 185) исто како и ЭССЯ (ЭССЯ VII, 1980: 101), смета дека литв. *grūodas* е поверојатно сродно со псл. **gruda*.

Споредбено:

стсл. *градъ*, срп. *џраг*, слов. *grād*, буг. *град*, рус. *город*, пол. *grad* итн. (БЕР I, 1971: 271; Аникин XI, 2017: 351–352; ЭССЯ VII, 1980: 101; Skok I, 1971: 604; ERHJ I, 2016: 292; Derksen 2008: 185).

23.5. Средорек

Географска дистрибуција

Називот *средорек* како одговор на ова прашање го среќаваме само во еден пункт во штипските говори во пунктот Долни Балван (229).

Семантика

Според Видоески (1999: 112) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *средорек* е со значење ‘речен остров’ Звечани, ‘место меѓу две реки’ Манастирец, Лисолај, Бистрица, Вратница, Смоквица итн.

Во современиот македонски јазик називот *средорек* е евидентиран во *Толковниот речник на македонскиот јазик* со следново значење:

- Место меѓу ракави на река, речен остров. (в. *средерека* стр. 118).

Синтеза на називите за ‘сува земја опколена со вода (во езеро или море)’

Анализата на називите што означуваат ‘сува земја опколена со вода (во езеро или море)’ (*осѝров*, *ада*, *нис*, *ѓрао* и *средорек*), покажува јасни семантички и етимолошки различности. Во основа доминира словенски лексички слој, а тоа се називите: *осѝров* (псл. *ostrovъ), *ѓрао* (псл. *gradъ) и *средорек* (среде + *reka).

Паралелно со словенскиот слој во ова семантичко поле присутни се и заемки од грчки јазик, *нис* (грч. *νησί* ‘остов’) и турски јазик, *ада* (тур. *atağ* ‘остров’). Нивната ареална распределба ја потврдува улогата на југоисточниот македонски простор како зона на интезивен јазичен контакт.

24. ДЕЛ ОД КОПНОТО ДЛАБОКО НАВЛЕЗЕН ВО ВОДА (ЕЗЕРО, РЕКА)

На прашањето бр. 24 ‘дел од копното длабоко навлезен во вода (езеро, река)’ од глава XXIV Хидрографија од Прашалникот за собирање материјал за Македонскиот дијалектен атлас (Видоески 2000: 179), ќе се задржиме на називите: **рт, рот, колтук, език, муцун, ракав, трап, ѓол, натлак и полуостров.**

24.1. ‘рт

Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 24 ‘дел од копното длабоко навлезен во вода (езеро, река)’ најраспространет и доминантен е називот ‘*рѝ*’. Во дел од северните говори овој назив се јавува со значење ‘ловциско куче’, додека во јужните говори во пунктот Дојран (207) се јавува *р’ѝо* топоним на брегот на езерото.

Семантика

Според Видоески (1999: 137) во *Географската терминологија во дијалектниот македонски јазик* називот ‘*рѝ*’ е со значење ‘истурен дел на копно во езеро или во море; долгнавест рид; планински гребен’ М. Нагоричане, ‘височинка со заоблен врв’ Крушовјани, ‘возвишение до остар врв’ Поповен итн.

Во *Толковнио̄и речник на македонскио̄и јазик* (ТРМЈ V, 2011: 260) *р̄ӣ* се дефинира како:

- ‘Тесен, истурен дел од копно што се дига во висина и се пружа во море и сл’.

Етимологија

Називот *р̄ӣ* потекнува од псл. **r̄ьтъ* од префиксот **r̄ъ* кој се наоѓа во **ryti*, **rovati* и суф. *-тъ*.

Споредбено:

стсл. *рътъ*, срп. рт ‘врв, брдо помеѓу две планини’, рус. *рот* ‘уста’, укр. *рот*, хрв. *řt* ‘полуостров’, чеш. *ret* ‘усна’, слов. *řt*, буг. *рѣт*. (Skok III, 1973: 162; Gluhak 1993: 532; Фасмер III, 1987: 539; БЕР IV, 2002: 379; ERHJ II, 2021: 368).

24.2.Рот

Географска дистрибуција

Називот *ро̄ӣ* е втор назив по застапеност како одговор на ова прашање. Забележан е во охридскиот говор во пунктот Пештани (96) – *ро̄ӣ*, *ро̄ӣо̄ӣ* (полуостров), во преспанските говори во пунктовите Стејне (102) и Претор (107) – *ро̄ӣ*, *ро̄ӣо̄ӣ* (имаат такви места во езерото) и во пунктот Арвати (106) – *ро̄ӣче*, *ро̄ӣчина*, и во корчански говор во пунктот Бобошчица (391) – *ро̄ӣ*.

Семантика

Според Видоески (1999: 136) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскио̄и јазик* називот *ро̄ӣ* е со значење ‘копно навлезено во езеро во облик на клин’ Пештани, ‘долг рид’ Богомила, ‘полуостров’ Рајца итн.

Лексемата не е регистрирана во *Толковнио̄и речник на македонскио̄и јазик*, што укажува на нејзин дијалектен и ареално ограничен карактер.

Етимологија

Називот *ро̄ӣ* потекнува од псл. **r̄ьтъ* ‘остар, напред истакнат дел’ (ъ > о), кој се поврзува со срп. *ро̄ӣ*, *р̄ӣ* ‘остар врв’, сродно со лат. *rutilis* и помалку веројатно споредување со авест. *arota*.

Споредбено:

срп. *ро̄ӣ*, рус. *рот*. укр. *рот*, буг. *рот*, чеш. *ret*, луж. *rót*. (Skok III, 1973: 160; Фасмер III, 1987: 506-507; БЕР IV, 2002: 329).

24.3. Колтук

Географска дистрибуција

Називот *колтук* како одговор на ова прашање го среќаваме во северните говори во пунктот Орашац (25) – *колтук* и во струшките говори во пунктот Волино (87) – *колтук*, *колтуци*. (в. *колтук* стр. 186).

24.4.Език

Географска дистрибуција

Називот *език* како одговор на ова прашање го среќаваме само во еден пункт во костурско-корчански говори во пунктот Габреш (381a) – *език*, *езици*.

Семантика

Според Видоески (1999: 58) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *език* е со значење ‘издолжено копно во езеро, ‘рт’ Габреш.

Лексемата не е регистрирана во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што укажува на нејзин дијалектен и ареално ограничен карактер.

Етимологија

Називот *език* потекнува од псл. **ęзыкъ* (**jъзыкъ*) од постаро **jъz-y*, развиено со суфикс *-къ*, од пие. корен **dng^h-uh₂*.

Споредбено:

срп. *језик*, укр. *язик*, белор. *язы́к*, буг. *език*, хрв. *jèzik*, словен. *jèzik*, чеш. *jazyk*, словач. *jazyk*, пол. *język*, горнолуж. *jazyk*, долнолуж. *jězyk*. Сродно со староинд. *jihvās* (анатомски ‘јазик’), лит. *liežūvis* (поврзано со *liežti* ‘лиже’), стгр. *γλῶσσα*, лат. *lingua* (под влијание на *lingō* ‘лиже’), гот. *tugō* (‘анатомски’ јазик), старонорд. *tunga*, старосаксон. *tunga* итн. (Skok I, 1971: 781; Gluhak1993: 300; Derksen 2008: 159; ЭССЯ VI, 1979: 74).

24.5. Муцун

Географска дистрибуција

Називот *муцун* како одговор на ова прашање забележан е само во еден пункт и тоа во костурско-корчански говори во пунктот Гломбочани (385).

Семантика

Според Видоески (1999: 95) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *муцун* е со значење ‘дел од копно длабоко навлезено во езеро; ‘рт’ Гломбочани.

Лексемата *муцун* не е регистрирана во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што укажува на нејзин дијалектен и ареално ограничен карактер.

Етимологија

Називот *муцун* претставува заемка од грчко потекло. Според Аргировски во книгата *Грцизмиите во македонскиот јазик*, називот *муцун* дијал. ‘риба мрена’, *муцуне* ‘лице на дете, усте’, од нгрч. *μούτσουνο, μούτσουνα*, 1. ‘маска’, 2. ‘лице; намуртено лице’ од итал. *musone* ‘муциште; намуртено лице’ < итал. *muso* ‘муцка; рилка; зурла’ (Аргировски 1998: 190).

24.6.Ракав

Географска дистрибуција

Називот *ракав* како одговор на ова прашање забележан е само во еден пункт во македонските дијалекти и тоа со паралелна употреба на називот *йолуосиров* во костурско-корчански говори во пунктот Буф (357) – *ракаф, йолуосиров*.

Семантика

Според Видоески (1999: 131) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *ракав* е со значење ‘дел од река што се дели од главниот ток, а потоа се слива во матицата’ РМЈ (1966: 49), ‘водата што се одделува од речното корито’ Берово, Крагово, сх. *рукавац* итн.

Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ V, 2011: 80), *ракав* се дефинира како:

- ‘Дел од речен тек што е одделен од главниот тек, особено кај речните делти на некои големи реки пред да се влеат во поголема водна површина’.

Етимологија

Називот *ракав* потекнува од псл. **rъkanъ*, изведено од **rъka + -v*.

Споредбено:

срп. *рукав*, буг. *рѣкав*, слв. *rokav*, рус. *рука́в* блр. *рука́в*, чеш. *rukáv*, слч. *rukav*, пол. *rekaaw*, глуж., длуж. *rukaw*. (Фасмер III, 1987: 515; БЕР VI, 2002: 372).

24.7. Натлак

Географска дистрибуција

Називот *наѝлак* како одговор на ова прашање забележан е само во еден пункт во штипските говори во пунктот Долни Балван (229).

Семантика

Според Видоески (1999: 97) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *наѝлак* е со значење ‘нанос, мил’, *наѝлак* Спанчево, Веница, ‘нанос од земја и други материјали од поројни води’ Калиманци, ‘речен нанос’ Берово, Радовиш, Струмица, ‘тиња’ С. Истевник итн.

Во современиот македонски јазик според *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ III, 2006: 302), *наѝлак* се дефинира како:

- ‘Тоа што го надонесува водата при поплава или при дотекување, нанос, мил’.

Етимологија

Називот *наѝлак* ‘нанос’ според БЕР (IV, 1995: 554) претставува поствербално образување од *наѝлача*, *ѝлача* ‘тиска, гази, мачка’.

Споредбено:

рус. *толок* ‘тамбовка’, укр. *толок*, словен. *tlak*, чеш. *tlak* ‘притисок’, словач. *tlak* ‘преса, натиск’, пол. *tlak* ‘тискање’.

24.8. Трап

Географска дистрибуција

Називот *ѝрай* како одговор на ова прашање забележан е само во еден пункт во серско-лагадински говори во Патарос (313). (в. *ѝрай* стр. 53–54).

24.9. Ѓол

Географска дистрибуција

Називот *ѓол* како одговор на ова прашање забележан е само во еден пункт и тоа во костурски говори во пунктот Слимница (392). (в. *ѓол* стр. 105).

24.10. Полуостров

Географска дистрибуција

Називот *йолуосѝров* како одговор на ова прашање забележан е во три пункта во костурско-корчански говори. Самостојно го среќаваме во пунктовите Зеленич (352) и Тиолишта (362), додека со паралелна употреба на називот *ракав* го среќаваме во пунктот Буф (357) – *йолуосѝров, ракав*.

Семантика

Во современиот македонски јазик, според *Толковниоѝ речник на македонскиоѝ јазик* (ТРМЈ IV, 2008: 267) *йолуосѝров* означува:

- ‘Дел од копно опкружен со вода од три страни’.

Етимологија

Називот *йолуосѝров* претставува сложена именка, со првата компонента *йолу-* и именката *осѝров* од псл. **polъ* и псл. **o(b)strovъ* (**ob-* + **strov*). Според Фасмер овој назив може да биде калка од гер. *Halbinsel*. (Фасмер III, 1987: 319).

24.11. Ѓул

Географска дистрибуција

Називот *ѓул* како одговор на прашањето бр. 24 единствено евидентиран е во пунктот Слимница (392), Костурско .

Семантика

Во *Македонски еѝтимолошки речник* (МЕР I, 2025: 511) *ѓул* се дефинира како:

- ‘вид цвеќе, роза, ружа’.

Лексемата *ѓул* не е регистрирана во *Толковниоѝ речник на македонскиоѝ јазик*, што укажува на нејзин дијалектен и ареално ограничен карактер.

Етимологија

Според Цветановски (МЕР 2025: 511) називот *ѓул* е балкански турцизам од персиско потекло, тур. *gül* ‘роза’ < перс. *gul* ‘цвеќе, роза’.

Споредбено:

срп. *ђул*, хрв. *đul*, буг. *гюл*, алб. *gjul*. (Јашар-Настева 2001: 46; БЕР I, 1971: 308; Skok I, 1971: 482–483).

24.12. Кор

Географска дистрибуција

Називот *кор* како одговор на прашањето 'дел од копното длабоко навлезен во вода (езеро, река)' единствено евидентиран е во пунктот Нивици (388) – *кор, корой* во Долнопреспанско.

Семантика

Лексемата *кор* не е регистрирана во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што укажува на нејзин дијалектен и ареално ограничен карактер.

Етимологија

Називот *кор* произлегува од тур. *kir* 'поле, планина' (БЕР Ш, 1986: 197–198).

Синтеза на називите за 'дел од копното длабоко навлезен во вода (езеро, река)'

Анализата на називите што означуваат 'дел од копното длабоко навлезен во вода (езеро, река)' (*рѝ, роѝ, колѝук, език, муѝун, ракав, ѝраѝ, ѓол, најѝлак* и *ѝолуосѝров*) покажува јасна стратификација на хидрографската лексика во македонскиот јазик. Од словенски слој се издвојуваат *рѝ* (псл. *рътъ), *роѝ* (псл. *рътъ) *език* (псл. *ęzyкъ), *ракав* (псл. *ръканъ), *ѝраѝ* (псл. *торъ), *ѝолуосѝров* (псл. *ролъ и псл. **o(b)strovъ*).

Покрај словенскиот лексички слој, во анализираниот материјал јасно се евидентира и присуство на заемки од турско и грчко потекло, што упатува на повеќеслојниот јазичен и културно-историски развој на именувањето на водните појави во македонскиот простор. Називот муѝун (нгрч. *μουτσοуνο, μουτσοῦνα*) претставува заемка од грчкиот јазик. Називите *колѝук* (сттур. *koltuk*), *ѓол* (тур. *göl*), *кор* (тур. *kir*) и *ѓул* (тур. *göl* < перс. *gul*) сведочат за долготрајни јазични контакти и за процесот на интеграција на ориенталните лексеми и претставуваат значаен показател за историските јазични влијанија и за стратифицираната природа на македонската апелативна лексика поврзана со хидрографијата.

25. И 25а. ШТО ПРАВИ ВОДАТА ВО РЕКА (ИЛИ ВОДАТА ОД ЧЕШМАТА КОГА ЌЕ СЕ ПУШТИ)?

На прашањето бр. 25 Што прави водата во река (или водата од чешмата кога ќе се пушти)? од глава XXIV Хидрографија од Прашалникот за МДА (Видоески 2000: 179), како одговор поконкретно ќе го разгледаме називот **тече**.

25.1.Тече

Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 25 најраспространет и доминантен е називот *ӣече* којшто го среќаваме на целата македонска дијалектна територија со разновидностите *ӣечи*, *ӣечех*, *ӣиче*, *ӣечиӣ*, *ӣечей̄* итн.

Семантика

Во современиот македонски јазик, според *Толковниот речник на македонскиот јазик* (TRMJ VI, 2014: 61-62), *ӣече* се дефинира како:

- ‘За истечна вода – непрекинато слободно се движи во определен правец’.
- ‘За течност или течна маса – се движи непрекинато’.
- ‘Излегува течност од цевка, крвен сад, орган и сл.; истечува’.
- ‘Пропушта вода, течност поради некој недостаток, дефект и сл.’.

Етимологија

Називот *ӣече* потекнува од прасловенското *tekti, *tekq, од индоевропскиот корен *tek^w- ‘трча, тече’, со паралели во повеќе словенски и индоевропски јазици.

Споредбено:

стсл. *текж*, *тешти*, срп. *ӣечем*, *ӣеђи*, рус. *течь*, *теку*, *течьшь*, хрв. *тећи*, слов. *тећи*, чеш. *teku*, *téci*, пол. *ciekę*, *ciec*, сродно со лит. *tekù*, *tekėti* ‘трча, тече’, древноинд. *tákti*, *tákati* ‘брза’, *taktás* ‘брзач’, авест. *tačaiti* ‘трча, тече’, староинд. *techid* ‘бега’, санскр. *tákti* ‘брза’, алб. *ndjek* ‘преследувам, гонам’. (Skok III, 1973: 449-501; ERNJ II, 2021: 453; Фасмер IV, 1987:37; Gluhak 1993: 622; Derksen 2008: 489).

На прашањето бр. 25а. ‘Што прави водата во река (или водата од чешмата кога ќе се пушти)?’ како одговор поконкретно ќе го разгледаме називот **дотече**.

25a.1. Дотече

Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 25a. најраспространет е називот *дошече* којшто го среќаваме на целата македонска дијалектна територија со разновидностите *дошеква*, *дошечии*, *дошечей*, *дошичува*, *дошече*, итн.

Семантика

Во современиот македонски јазик, според *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ I, 2003: 531) *дошече* се дефинира како:

- ‘Надојде воден тек во поголемо количество од вообичаеното’.

Етимологија

Називот *дошече* е сложенка составена од префиксот *до-* и глаголот *шече*, и претставува дериват на *шече*. (в. *шече* стр. 131). Основното значење ‘движење, течење’ се задржало и во развиени деривати како *дошече*, *исшече*, *прешече* итн.

Синтеза на називот ‘тече’

Називот *шече* (псл. *tekti, *teko) претставува стабилен, наследен прасловенски лексички слој со целосна дијалектна покриеност.

Неговите деривати покажуваат богата суфиксална и префиксална продуктивност.

Во споредба со претходните тематски групи тука доминира автохтон словенски слој.

26. ИЗВОР СО ТОПЛА МИНЕРАЛНА ВОДА ШТО СЕ КОРИСТИ ЗА ЛЕКУВАЊЕ

На прашањето бр. 26 ‘извор со топла минерална вода што се користи за лекување’ од глава XXIV Хидрографија од Прашалникот за собирање материјал за Македонскиот дијалектен атлас (Видоески 2000: 179), ќе се задржиме на називите: **бања**, **топлик**, **лица**, **лутро** и **вир**.

26.1. Бања

Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 26 ‘извор со топла минерална вода што се користи за лекување’ од тематското подрачје *Хидрографија*

(Видоески 2000: 180) најраспространет е називот *бања* којшто го среќаваме со разновидностите *банја, бана, бајна, бањо, бајнџ, бајну* итн.

Називот *бања* со множинската форма *бањи* го среќаваме на целата македонска дијалектна територија. Паралелна употреба со називот *џојлик* забележано е во неколку говори и тоа во централните говори Тројаци (178) – *бања, бањи, џојлик, џојлици*, костурско-корчнски говори во Хрупишта (365) – *бајна, џојлик*, и во нестрамско-костенарски говори во Добролишта (368) – *бајна, џојлик, џојлици* (топол извор) и во Езерец (369) – *банја* (за лекување), *џојлик* (извор со топла минерална вода). Во тиквешко-мариовски говори во Рожден (191) среќаваме паралелна употреба на називот *бања* со називот *џојла вода*.

Семантика

Според Видоески (1999: 18) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *бања* е со значење ‘извор со топла вода’ Слимница, *бајна* Негорци, *бан’а* Сухо, Висока.

Во современиот македонски јазик според *Македонски етимолошки речник* (МЕР I, 2025: 73) и *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ I, 2003: 88), *бања* се дефинира како:

- ‘Минерални извори со уреди за капење, лекувалиште’.
- ‘Капалиште, просторија за капење во куќа или во стан’.
- ‘Капење во топла вода’.

Етимологија

Според Цветановски (МЕР I, 2025: 73) називот *бања* потекнува од псл. **ban’a* ‘бања, капење; када, корито; извор со топла вода’. Заемка од лат. *balneum, balineum* ‘бања, место за капење’, рано позајмено од стгрч. *βαλανεῖον*. Обидите за поврзување со грч. *βάλανος* ‘желад’ се семантички неубедливи; според Beekes, грчкиот збор *βαλανεῖον* припаѓа на предгрчкиот лексички слој. Како заемка од словенските јазици унг. *bánya*, ром. *baie*.

Споредбено:

стсл. *баниа*, буг. *баня*, срп. *бања*, хрв. *бања*, слн. *бања*, рус. *баня*, укр. *баня*, блр. *баня*, чеш. *baň, baně*, слч. *baňa*, пол. *bania*. (БЕР 1: 32; ЕРСЈ 2: 168–169; ЭССЯ 1: 151–152; Snoj 2016: 61; ERHJ I, 2016: 42–43).

26.2. Топлик

Географска дистрибуција

Наивот *ѿоѿлик* претставува втор назив по застапеност и се јавува со паралелна употреба на називот *бања*. Паралелна употреба на овие два називи среќаваме во неколку говори и тоа во централните говори во Тројаци (178) – *ѿоѿлик*, *ѿоѿлици*, *бања*, *бањи*, костурско-корчански говори во Хрупишта (365) – *ѿоѿлик*, *бајна*, и во нестрамско-костенарски говори во Добролишта (368) – *ѿоѿлик*, *ѿоѿлици* (топол извор), *бајна*, и во Езерец (369) – *ѿоѿлик* (извор со топла минерална вода), *банја* (за лекување). (в. *ѿоѿлик* стр. 38).

26.3. Лица

Географска дистрибуција

Називот *лица* како одговор на ова прашање се јавува само во еден говор и тоа во костурско-корчански говори во пунктот Пустец (386а).

Семантика

Лексемата не е регистрирана во *Толковниоѿ речник на македонскиоѿ јазик*, што укажува на нејзин дијалектен и ареално ограничен карактер.

Етимологија

Називот *лица* во македонските западни дијалекти е заемка од албанскиот *lixhë*, кој пак потекнува од турскиот *ilca* ‘топла/термална бања’. Според Нишанѿан турскиот термин е изведен од придавката *il* / *ilik* ‘топол, топла’ со наставката +*çA* што формира значење ‘топло место’ или ‘топла бања’. Албанскиот збор *lixhë* го задржува ова значење, а македонската *лица* се јавува како дијалектен заемка во западните говори.

26.4. Лутро

Географска дистрибуција

Називот *лутро* како одговор на ова прашање забележан е само во еден говор и тоа во серско-лагадински говори во пунктот Висока (306).

Семантика

Лексемата не е регистрирана во *Толковниоѿ речник на македонскиоѿ јазик*, што укажува на нејзин дијалектен и ареално ограничен карактер.

Етимологија

Називот *луџро* ‘бања’ е грцизам од грч. *λουτρό* изведено од глаголот *λούω* ‘пере, мие, се капе’. (Аргировски 1998: 175).

26.5. Вир

Географска дистрибуција

Називот *вир* како одговор на ова прашање забележан е во еден говор во централните говори во пунктот Ѓавато (110). (в. *вир* стр. 104).

Синтеза на називите за ‘извор со топла минерална вода што се користи за лекување’

Анализата на називите што означуваат ‘извор со топла минерална вода што се користи за лекување’ (*бања*, *џоџлик*, *лица*, *луџро* и *вир*) открива комплексна контактна историја во македонскиот јазик. Во основа доминира словенски слој називот *бања* (псл. **ban’a*), *џоџлик* (**teplъ*, **toplъ*) и *вир* (псл. **virъ*), а присутни се и заемки од албански јазик *лица* (алб. *lixhë*) и грчки јазик *луџро* (грч. *λουτρό*).

27. ВИР, ЛОКВА, ЛОКАЧКА

На прашањето бр. 27 ‘вир, локва, локачка’ од глава XXIV (Хидрографија) од *Прашалникот за собирање материјал* за Македонскиот дијалектен атлас (Видоески 2000: 179), ќе се задржиме на називите: **вир, локва, локачка, пиф, бара** и **ѓол**.

27.1. Вир

Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 27 од тематското подрачје *Хидрографија* (Видоески 2000: 180) најраспространет и доминантен е називот *вир*, којшто евидентиран е во 108 пункта од македонските дијалекти каде што се употребува самостојно.

Во северните говори во три пункта имаме паралелна употреба и тоа во Жегњане (17) и Романовце (24) – *вир, локчка* и Клевовце (22) – *вир, локана*. Паралелна употреба со

називот *локачка* евидентирана е во три пункта и тоа во дебарски говори во Г. Косоврасти (64), дримколско-голобрдски говори во Џепиште (73) и Клење (74) – *вир, локачка*. Во вевчанско-радошки говори во Боровец (80) и Вевчани (81) евидентирана е паралелна употреба на називот *вир* со називите *локачка, локва* и *локач*. Додека во западномакедонско наречје во Ракотинци (155) и Драчево (156) и во малешевско-пирински говори во Пехчево (260) и Берово (261) – *вир, локва, локачка*. Во дебарските говори во пунктот Горенци (67) *вир* (во река) и *ѝивф* (направен голем вир кајшто се собира вода за вадење). Паралелна употреба забележана е и во Тројаци (178) – *ѝив(ф), локва*, Долни Балван –*вир, ѓол* (229) *ѓол, вир*, во пунктот Мутилово (311) – *вир, баричка* и во Фурка (203) – *вир, бара*. (в. *вир* стр. 104).

27.2.Локва

Географска дистрибуција

Називот *локва* како одговор на ова прашање е втор назив по застапеност, евидентиран во 15 пункта самостојно, додека во паралелна употреба со називот *вир* евидентиран е во 62 пункта со различна семантичка нијанси. Пр. во северните говори во пунктот Луке (5) имаме *локва* (вирче во земја) и *вир* (оградено) и во пунктот Орашац (25) *локва* (собрана вода од дожд) и *вир* (длабоко место полно со вода); во горнополошки говори во пунктот Милетино (47) – *локва* (насобрана вода од дожд во планина) и *вир* (поголема количина со вода на разни места) и во пунктот Тумчевиште (49) – *локва* (подводно место) и *вир* (место каде што се собира вода од дождот) итн.

Во вевчанско-радошки говори во Боровец (80) и Вевчани (81) евидентирана е паралелна употреба на *локва* со *вир, локачка* и *локач*. Во тиквешко-мариовски говори во Старавина (190) – *локва, вир, локач*. Додека во западномакедонско наречје во Ракотинци (155) и Драчево (156) и во малешевско-пирински говори во Пехчево (260) и Берово (261) евидентирана е паралелна употреба на називите *локва, вир, локачка*. Паралелна употреба забележана е и во централните говори во Тројаци (178) – *локва, вир* и *ѝив(ф)*.

Семантика

Според Видоески (1999: 85) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *локва* е со значење ‘мала длабнатица исполнета со вода’ Вир, Вевчани, Охрид, Преспа, Кукуш итн.

Во современиот македонски јазик, според *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ III, 2006: 61), *локва* се дефинира како:

- ‘Лочка’.
- ‘Вдлабнатина со дождовна вода; вир’.

Етимологија

Називот *локва* потекнува од псл. *loky < псл. корен *lok-Uh.

Споредбено:

стел. *ЛОКЪ, ЛОКЪВЕ*, срп. *лѡква*, рус. *локы, лѡква*, буг. *лѡква*, хрв. *lѡkva*, слов. *lѡkva*, сродно со староинд. *lāh* м. ‘езеро, локва’, лат. *lacus* ‘езеро, корито кај извор, јама’, лат. *lacīna* ‘дупка, јама’, грч. *λάκκος* ‘вдлабнатина, дупка’, ирск. *loch* ‘езеро’ и стангл., стсаксон. *lagu* ‘езеро’. (Skok II, 1972: 315; Derksen 2008: 284; ЭССЯ XVI, 1990: 10; Gluhak 1993: 381; Фасмер II, 1986: 515; БЕР III, 1986: 461 – 462).

27.3.Локачка

Географска дистрибуција

Називот *локачка* како одговор на ова прашање е трет назив по застапеност на македонската дијалектна територија. Смостојно овој назив евидентиран е во нестрамско-костенарски говори во Добролишта (368) и Езерец (369). Паралелна употреба со називот *вир* евидентирана е во три пункта и тоа во дебарски говори во Г. Косоврасти (64), дримколско-голобрдски говори во Цепиште (73) и Клење (74). Во вевчанско-радошки говори во Боровец (80) и Вевчани (81) евидентирана е паралелна употреба *локачка, вир, локва, локач*. Додека во западномакедонско наречје во Ракотинци (155) и Драчево (156) и во малешевско-пирински говори во Пехчево (260) и Берово (261) евидентирана е паралелна употреба на *локачка, вир, локва*.

Семантика

Според Видоески (1999: 85) во *Географската терминологија во дијалектите на македонскиот јазик* називот *локачка* е со значење ‘мал вир со вода’ Глобочени, Лупште, *локачка* Езерец.

Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* називот *локачка* има друго значење (нехидрографско), тука станува збор за семантичка специјализација во дијалектите.

Етимологија

Називот *локачка* е изведенка од псл. корен **lok-Uh.* и суф. *-ачка*, и претставува локален хидрографски назив, со ограничена географска употреба.

27.4.Бара

Географска дистрибуција

Називот *бара* (деминутивна форма *баричка*) како одговор на ова прашање го среќаваме во три пункта во солунско-воденски говори. Во Патарос (313) го среќаваме *баричка*, додека во Мутилово (311) евидентирана е паралелна употреба на *баричка* со *вир* и во Фурка (203) имаме паралелна употреба на називите *бара* и *вир*. (в. *бара* стр. 139).

27.5.Пив

Географска дистрибуција

Називот *пив* како одговор на ова прашање, евидентиран е во паралелна употреба во дебарските говори во пунктот Горенци (67) – *пиф* (направен голем вир кајшто се собира вода за вадење) и називот *вир* (во река), и во централните говори во пунктот Тројаци (178) евидентирана е паралелна употреба на три називи *пив(ф)*, *локва* и *вир*.

Семантика

Според Видоески (1999: 107) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *пиф* е со значење ‘голем вир во кој се собира вод’ Ковач, Звечан, Порече.

Во современиот македонски јазик, според *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ IV, 2008: 82), *пиф* се дефинира како:

- ‘Голема вдлабнатина каде што се собира вода, голем вир’.

Етимологија

Етимологијата на називот *пиф* е нејасна. Тој претставува локален хидрографски назив, со ограничена географска употреба со можно ономаotopeјско потекло (според звукот или задржување на вода) или балканско супстратно потекло.

27.6.Ѓол

Географска дистрибуција

Називот *ѓол* како одговор на ова прашање, забележан е само во два пункта, во штипско-струмички говори самостојно во Дукатино (222), додека во паралелна употреба со *вир* го среќаваме во Долни Балван (229). (в. *Ѓол* стр. 105).

Синтеза на називите *вир*, *локва*, *локачка*, *пиф*, *бара* и *ѓол*

Анализата на називите *вир*, *локва*, *локачка*, *пиф*, *бара* и *ѓол* покажува јасна доминира на словенскиот слој. Називите *вир* (псл. *virъ), *локва* (псл. *loky), *локачка* (псл. корен *lok-Uh. и суф. *-ачка*) и *бара* (псл. *bara) имаат јасни словенски етимолошки корени и се широко застапени во дијалектниот и стандардниот говор. Називот *пиф* има нејасна етимологија, и претставува локален хидрографски назив, со ограничена географска употреба, додека *ѓол* (тур. *göl*) претставува турцизам, внесен во македонскиот јазик преку историскиот контакт со турскиот јазик. Сето ова ја потврдува приматната улога на словенскиот слој во хидрографијата со присуство на заемки кои ја одразуваат историјата на јазичните контакти.

28. МАЛА ПОВРШИНА ПОД ВОДА ШТО НЕ ИСТЕКУВА (НАЈЧЕСТО Е МАТНА)

На прашањето бр. 28 ‘мала површина под вода што не истекува (најчесто е матна)’ од глава XXIV *Хидрографија* од *Прашалникоӣ за собирање маџеријал* за Македонскиот дијалектен атлас (Видоески 2000: 179), ќе се задржиме на називите: **бара**, **валто**, **блато**, **ѓол**, **вир**, **жабјак**, **локачка** и **локва**.

28.1.Бара

Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 28 најраспространет е називот *бара*, којшто го среќаваме со разновидностите *барка*, *барчинка*, *бару*, *баричка*, *баруѓа*, *баро*, *баре* итн.

Паралелна употреба на називот *бара* евидентирано е во 6 пункта на македонската дијалектна територија. Во северни говори во Теарце (43) – *бара, ѓол*; во тиквешко-мариовски говори во Рожден (191) – *бара, маклина, маклишче*; во југоисточното наречје во Лезово (234) – *бара, ѓројай*; во малешевско-пирински говори во Двориште (262) – *бара, бари, мучурлак, мучурчаџи*, и во јужните говори во пунктот Крецово (314) – *бара* (ако има нмалку вода), *ѓол* (ако има повеќе вода), и во Гуменџе (323) – *барџ, ѓолуј*.

Семантика

Според Видоески (1999: 18) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *бара* е со значење ‘вдалабнатинка во која се собира или се задржува вода’.

Во *Македонски етимолошки речник* (МЕР I, 2025: 75) и *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ I, 2003: 89), *бара* се дефинира како:

- ‘Застојана вода во подлабоко место на површината на земјата’.
- ‘Локва, вир’.

Етимологија

Според Цветановски (МЕР I, 2025: 75) називот *бара* потекнува од псл. **bara*, а натамошната етимологија е несигурна. Се смета дека можеби има супстратно потекло, или евентуално од пие. **b^heh₂-reh₂* ‘сјаен; нешто сјајно’, од пие. **b^heh₂-* ‘свети, сјае’; сп. псл. **bolto* ‘мочуриште’, изведено од **b^hel-* ‘сјајно, бело’, како и **b^hel-* ‘мочурливо земјиште’, но кои, исто така, најверојатно потекнуваат од супстрат.

Споредбено:

срп. *ба̀ра*, буг. *ба̀ра*, рус. *бара*, слов. *bara*, хрв. *ба̀ра*, укр. *бар* ‘влажно место’, слов. *bara*, пол. *barzyna*. Од словенските јазици во ром. *bară, barică*, унг. *bara*, тур. *bara*, нгрч. *μάρρα*. (МЕР I, 2025: 75; Фасмер I, 1986: 122; Gluhak 1993: 125; Аникин II, 2008: 186; Skok II, 1972: 109; БЕР I, 1971: 32; ЭССЯ I, 1974: 153; ERNJ I, 2016: 43).

28.2.Валто

Географска дистрибуција

Називот *валто* како одговор на ова прашање евидентирано е во четири пункта на македонските дијалекти. Самостојно го среќаваме во костурско-корчански говори во Тиолишта (362) и Л’к (387), и во костурски говори во Слимница (392). Паралелна

употреба евидентирана е во корчански говор во Бобошчица (391) – *валӣо, мачел, мачело, мачјали*.

Семантика

Според Видоески (1999: 30) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *валӣо* е со значење ‘мочуриште’ Вџмбел, Зеленич, Слимница, Лџк, Бобошчица, Костурино итн.

Лексемата *валӣо* е дијалет. Според *Македонски етимолошки речник* (МЕР I, 2025: 201) и *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ I, 2003: 208), називот *валӣа* се дефинира како:

- ‘Рамна и влажна плодна земја’.

Етимологија

Според Цветановски (МЕР I, 2025: 201) и Аргировски (1998: 83), дијалектната форма *валӣо* ‘мочуриште’ од нгрч. Βάλτο ‘мочуриште’, а формата *валӣа* е множинска од Βάλτος (Βάλτων), што е заемка од псл. *bolto ‘блато’ со замена b-/β- со витайизам. Како топоним се среќава во источна и јужна Македонија, што е уште еден доказ за позајмувањето преку грчкиот јазик.

Споредбено:

буг. *валта*, алб. *vállto*, ром. *váltu*.

28.3.Блато

Географска дистрибуција

Називот *бла̄ӣо* како одговор на ова прашање го среќаваме во: струшките говори во Струга (85) – *бла̄ӣо, бла̄ӣа* и Ботун (88) – *бла̄ӣо*: охридските говори во Љубаништа (100) – *бара, бари, бла̄ӣо* и преспанските говори во Лескоец (101) – *бла̄ӣо* и Љубојно (103) – *бла̄ӣӣӣа*. (в. *бла̄ӣо* стр. 160).

28.4.Ѓол

Географска дистрибуција

Називот *џол* како одговор на ова прашање забележан е во пет пункта на македонските дијалекти. Во струмичките говори во Ново Село (210) – *џол, џољо, џољче*, во солунско-воденски говори во Ранци (347) – *џољџк, џуљџаци*. Во северни говори во Теарце (43) –

бара, гол, и во јужните говори во Крецово (314) – *бара* (ако има нмалку вода), *гол* (ако има повеќе вода), и во Гуменце (323) – *баръ, ѓолуѝ*. (в. *ѓол* стр. 105).

28.5.Вир

Географска дистрибуција

Називот *вир* како одговор на ова прашање забележан е во три пункта на македонските дијалекти. Во западни периферни говори во Голем Папрадник (72) и дримколско-голобрдски говори во Стеблево (74а) имаме самостојна употреба на називот *вир*, додека во тиквешко-мариовки говори во Ваташа (194) евидентирана е паралела употреба на *вир* со *езерце*. (в. *вир* стр. 104).

28.6.Жабјак/жабурнак

Географска дистрибуција

Називите *жабјак/жабурнак* како одговор на ова прашање евидентирани се само во два пункта и тоа во преспанските говори во Арвати (106) – *жабјак*, и во малешевко-пирински говори во Берово (261) – *жабуњак, жабуњаѝ*.

Семантика

Според Видоески (1999: 59) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *жабјак* е со значење ‘блатна месност и обично тука има жаби’ Банско, топ. *Жабјак* ‘мочуриште’ Арвати, *Жабјак* Бељуса итн.

Во современиот македонски јазик, според *Толковниот речник на македонскиот јазик* (TRMJ I, 2003: 612), *жабјак/жабурнак* се дефинира како:

- ‘Место каде што живеат многу жаби’.
- ‘Зелен слој од алги и од др. што се создава на површината на неистечна вода’.

Етимологија

Називот *жабјак* е изведенка од псл. **žaba* (< **gēbā* < пие. корен **g^u ēb^(h)-*) и суф.-ак. Според Цветановски, (MEP I, 2025: 553), псл. **žaba* е сродно со стпрус. *gabawo*, стангл. *swab* ‘жаба’, ствгерм. *quarra*, герм. *quarre* ‘риба’. За блтсл. јазици се реконструира **gēbā*, кои заедно со германските континуанти упатуваат на пие. корен **g^u ēb^(h)-* ‘слузест, лигав’, што според ERNJ (II, 2021: 613), веројатно е позајмено од некој супстратен јазик.

Споредбено:

срп. *жабнјак*, хрв. *žabњак*, буг. *жабуњак*, *жабяк*. (МЕР I, 2025: 553; БЕР I, 1971: 519–520; Аникин XVI, : 90–92; Skok III, 1973: 669; ERHJ II, 2021: 613; Gluhak 1993: 704; Snoj 2016: 885; Derksen 2008: 553).

28.7. Локачка

Географска дистрибуција

Називот *локачка* како одговор на ова прашање го среќаваме само во еден пункт во нестрамско-костенариски говори во пунктот Марковени (367). (в. *локачка* стр. 137).

28.8. Локва

Географска дистрибуција

Називот *локва* како одговор на ова прашање го среќаваме само во еден пункт и тоа во костурско-корчански говори во пунктот Нивице (388). (в. *локва* стр. 139).

Синтеза на називите за ‘мала површина под вода што не истекува (најчесто е матна)’

Анализата на називите што означуваат ‘мала површина под вода што не истекува (најчесто е матна)’ (*бара*, *валѝо*, *блаѝо*, *џол*, *вир*, *жабјак*, *локачка* и *локва*) покажува доминантно словенско потекло каде што се издвојуваат називите *бара* (псл. **bara*), *вир* (псл. **virь*), *локва* (псл. **loky*), *локачка* (псл. корен **lok-Uh.* и суф. *-ачка*) и *блаѝо* (псл. **bolto*) и *жабјак* (псл. **žaba* и суф. *-ак*) коишто имаат јасни словенски корени и се застапени како во стандардниот, така и во дијалектниот говор.

Покрај словенскиот слој застапени се и заемката од грчкиот јазик *валѝо* (нгрч. *Βάλτο*), како и заемката од турскиот јазик *џол* (тур. *göl*) коишто ја одразуваат историската и јазичната динамика на македонскиот јазик.

29. ПОДВОДНО ЗЕМЈИШТЕ КАДЕ ШТО РАСТЕ ТРСКА

На прашањето бр. 29 ‘подводно земјиште каде што расте трска’ од глава XXIV *Хидрогеографија од Прашалникоӣ за собирање маџеријал* за Македонскиот дијалектен атлас (Видоески 2000: 179), ќе се задржиме на називите: **мочуриште, блато, валто, шамак, кајнак, мочара, азмак и батак.**

29.1. Мочуриште

Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 29. ‘подводно земјиште каде што расте трска’ од тематското подрачје хидрографија (Видоески 2000: 180) најраспространет е називот *мочуришиџе* којшто го среќаваме со разновидностите *мочуришиџе, мочурник, мочуришче, мочалишиџе, муч’ришиџе* итн.

Називот *мочуришиџе* е доминантен на целта дијалектна територија, во некои пунктови евидентиран е со паралелна употреба со други називи и тоа во: северни говори во Орашац (25) – *мочуришиџе* и *шмрк*; вевчанско-радовишки говори во Вевчани (81), во струшки говори во Ржаново (79) и Ботун (88) и во костурско-корчански говори во Буф (357) евидентирана е паралелна употреба на називите *мочуришиџе* и *блаџо*; охридски говори во Рамне (95) – *мочурливо* и *блаџо*, и Љубаништа (100) – *мочуришче* и *бара*, Ресен (109) – *мочуришиџе* и *блаџишиџе*; малешевско-пирински говори во Пехчево (260) и Берово (261) – *мочуришиџе, мрџвак* и во костурско-корчански говори во Зеленич (352) – *мочуришиџе, валиџо*.

Богатството на македонските говори се согледува во фактот што во неколку пунктови се употребуваат паралелно три и четири називи за *мочуришиџе*. Во преспански говори во пунктот Лескоец (101) – *мочуришиџе, мочуришиџа, блаџо, шамак*, во тиквешко-мариовски говори во Ваташа (194) – *мочуришиџе, мочуришиџа, локва*, во нестрамско-костенариски говори во Добролишта (368) – *мочуришиџе, валиџо, блаџо*.

Семантика

Според Видоески (1999: 165) во *Географската терминологија во дијалектиџе на македонскиот јазик* називот *мочуришиџе* е со значење ‘мочурливо место’ РМЈ, ‘место каде што постојано има вода’ Вранештица, Ковач, *мочуришиџе* (← мочуришче) Кула итн.

Во современиот македонски јазик, според *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ III, 2006: 172), *мочуришиџе* се дефинира како:

- ‘Земјиште што е покриено со неистечна, застоена вода; бара’.

Етимологија

Називот *мочуришиџе* е изведенка од псл. *močúr со суф. *-*ište*.

Споредбено:

срп. *мочуришиџе* ‘блато’, хрв. *močurište*, ‘блато’ и буг. *мочуриџе* ‘блатесто место’.

29.2.Блато

Географска дистрибуција

Називот *блаџо* е втор назив по застапеност како одговор на ова прашање. Овој назив евидентиран е во вевчанско-радовишки говори во Вевчани (81), во струшки говори во Ржаново (79) и Ботун (88) и во костурско-корчански говори во Буф (357) со паралелна употреба на *мочуришиџе*. Во охридски говори во пунктот Рамне (95) – *блаџо*, *мочурливо*, Ресен (109) – *мочуришиџе*, *блаџишиџе* Во преспански говори во Лескоец (101) – *блаџо* *мочуришиџе*, *мочуришиџа*, *шамак*; во солунско-воденски говори во Чегран (341) – *блаџо*, *мучари*; во нестрамско-костенариски говори во Добролишта (368) – *блаџо* *мочуришиџе*, *валџо* и во костурско-корчански говори во Л’к (387) – *блаџишиџе*, *блаџишиџа*. (в. *блаџо* стр. 160).

29.3.Мочара/мучара

Географска дистрибуција

Називот *мочара* како одговор на ова прашање е трет назив по застапеност во македонските дијалекти. Паралелна употреба на називот *мочара* е евидентирана во тиквешко-мариовски говори во пунктот Рожден (191) – *мочара* (не е многу водно местото), *маклишиџе* и во јужни говори во пунктовите Крецово (314) – *мучара*, *азмак*, *жџбунесџна вода* и Струпино (342) – *мочара*, *мочуришиџе*, *мочуришиџа*.

Семантика

Според Видоески (1999: 93) во *Географската терминологија во дијалектите на македонскиот јазик* називот *мочара* е со значење ‘баруштина, глиб’ Скочивир, Клисуре, Пиравс, Крецово, мучара (←мочара) Кукуш, Чеган, сх. *мочвара* итн.

Лексемата *мочара* не е регистрирана во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што укажува на нејзин дијалектен и ареално ограничен карактер.

Етимологија

Називот *мочара* потекнува од псл. **močarь / *močara* изведено од коренот **moč / tok*. Според ERNJ (I, 2016: 626) називот *мочвара* потекнува од псл. **močьvirь / *močьvarь* што е изведено од псл. **močьva* од коренот **moč / tok* кој се наоѓа во *мокар*.

Споредбено:

срп. *мочвара* ‘влажно, дождливо време’, буг. *мочара* ‘кал, тиња, тресава’ дијал. *мучара*, хрв. *močvara* ‘влажно, дождливо време; мочурлива местност; кал; словен. *močē̃r* ‘баровито’, чеш. *močár* ‘тресава, кал, баровито’, ст.-пол. *moctad* ‘баровито, тресава’, пол. *moctar, moctara* ‘баровито, мочурливо место, обраснато со трева’, слов. *močava* ‘баровита вода’, укр. *мочар*. (Skok II, 1972: 449; Snoj 2016: 409; ЭССЯ XIX, 1990: 85).

29.4.Валто

Географска дистрибуција

Називот *валиџо* како одговор на ова прашање евидентиран е во јужните говори во Висока (306) – *валиџа, валиџаџа*, Ранци (347) – *валиџо, валиџа*, Д. Котари (356) – *валиџо*, Хрупишта (365), Гломбочани (385) – *валиџишиџе, валиџишиџа*, Слимница (392) – *валиџо*. Паралелна употреба на називот *валиџо* со други називи евидентирано е во костурско-корчански говори во Зеленич (352) – *валиџо, мочуришиџе*, и во нестрамско-костенариски говори во Добролишта (368) – *валиџо, мочуришиџе, блаџо*. (в. *валиџо* стр. 143).

29.5.Шамак

Географска дистрибуција

Називот *шамак* како одговор на ова прашање евидентиран е во северните говори Белимбегово (33), западномакедонско наречје Зелениково (157) и малешевско-пирински говори Ст. Истревник (256). Паралелна употреба на *шамак* евидентирана е во горнополошки говори во Пожаране (51) – *шамак, млакишиџе*, малешевско-пирински говори во Тработериште (255) – *шамак, мочурјак*, и во преспански говори во Лескоец (101) – *блаџо мочуришиџе, мочуришиџа, шамак*. (в. *шамак* стр. 182).

29.6.Кајнак

Географска дистрибуција

Називот *кајнак* како одговор на ова прашање евидентиран е во два пункта со паралелна употреба и тоа во јужните говори во Фурка (203) – *кџнак, мучар* и во серско-лагадински говори во пунктот Калапот (300) – *кџнак, мучурјаса*. (в. *кајнак* стр. 32).

29.7.Азмак

Географска дистрибуција

Називот *азмак* како одговор на прашањето бр. 29 единствено евидентиран е во пунктот Крецово (314), Кукушко со паралелна употреба на називите *муч'ара* и *жџбунесџана вода*. (в. *азмак* стр. 162).

29.8.Батак

Географска дистрибуција

Називот *баџак* како одговор на прашањето бр. 29 единствено евидентиран е во пунктот Маврово (57), Гостиварско. (в. *баџак* стр. 167).

Синтеза на називите за ‘подводно земјиште каде што расте трска’

Анализата на називите што го означуваат ‘подводно земјиште каде што расте трска’ (*мочуришиџе*, *блаџо*, *валиџо*, *шамак*, *кајнак*, *мочара*, *азмак* и *баџак*) покажува јасно семантичко и етимолошко разграничување. Во рамките на словенскиот слој се издвојуваат називите *мочуришиџе* (псл. *močúr со суф. **-ište*), *мочара* (псл. *močarъ / *močara) и *блаџо* (псл. *bolto). Во ова семантичко поле во дијалектите доминираат заемките од турскиот јазик и тоа називите *шамак* (тур. *şatek*), *азмак* (тур. *azmak*), *баџак* (тур. *batak*) и *кајнак* (тур. *kaynak*). Покрај турцизмите тука се среќава и заемка од грчкиот јазик *валиџо* (нгрч. Βάλτο).

Во ова семантичко поле важно е да напоменеме дека се воспоставува јасна рамнотежа помеѓу автохтониот словенски слој и заемките од турскиот јазик, при што словенските лексеми доминираат во стандардниот јазик, додека турцизмите ја илустрираат регионалната и дијалектната лексичка разновидност.

30. ГОЛЕМА ПОВРШИНА ПОД ВОДА

На прашањето бр. 30 ‘голема површина под вода (на пример кај Охрид)’ од глава XXIV *Хидрогеографија* од *Прашалникоџ* за собирање материјал за Македонскиот дијалектен атлас (Видоески 2000: 179), ќе се задржиме на називите: **езеро**, **ѓол**, **блато** и **лиќен**.

30.1. Езеро

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 30 ‘голема површина под вода (на пример кај Охрид)’ од тематското подрачје *Хидрографија* (Видоески 2000: 180) најраспространет е називот *езеро* којшто го среќаваме со разновидностите *esere, ezery, izero, izere, jezero, jezere, esero, e'zero, 'ezere* итн.

Паралелна употреба на називот *езеро* евидентирана е во осум пункта со називот *џол*, и тоа во дебарските говори во Ростуше (60) – *езере, езериња, џол*, Г. Косоврасти (64) – *езеро* (помладите) *џол, џолои* и Горенци (67) – *езеро,езера, џол*; во јужните говори во пунктовете Амбар Ќој (315) – *езеро, џол* и Црнешево (328) – *изере, ѓол*; во костурско-корчански говори во Хрупишта (365) – *изеро, ѓол* и во корчански говори во Бобошчица (391) – *езеро, џол*, и во јужни говори во Струпино (342) – *изере, блаио*.

Семантика

Според Видоески (1999: 58) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *езеро* е со значење ‘длабнатина на копно исполнета со вода’ РМЈ, *ејзеро* Лесково, Глобочени, Охрид, *езере* Маврово, Кочани, *изере-изерина* Пожарско, *езаро* Банско итн.

Според *Македонски етимолошки речник* (МЕР I, 2025: 525) и *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ I, 2003: 584), *езеро* се дефинира како:

- ‘Природна или вештачка долина, длабнатина, затворена со брегови, исполнета со вода’.

Етимологија

Називот *езеро* е наследено од псл. **(j)ezero, *(j)ezery*, изведен од пие. **h₁eg^h-*. Според Цветановски (МЕР I, 2025: 525) овој збор е балтословенски хидрографски термин; сп. литв. *ežeras*, латв. *ezers*, стпрус. *assaran*, можеби во врска со псл. **ēzъ*, стпрус. *asy*, литв. *eže* ‘меѓа’, ерм. *ezr* ‘граница’. Псл. збор се изведува од пие. **h₁eg^h-*, а врската со грч. Ἀχέρων (име на повеќе реки) не е издржана поради тоа што за грч. ἄ- се реконструира пие. **h₂-*, за разлика од блтсл. и ерм. паралели со почетно **h₁*.

Споредбено:

стсл. *езеръ*, буг. *езеро*, срп. *језеро*, хрв. *језеро*, слн. *jezero*, слч. *jazero*, чеш. *jezero*, глуж. *jězor*, длуж. *jazoro, jazor*, пол. *jezioro*, рус. *озеро*, укр. *озеро*, блр. *возера*. (ЭССЯ VI, 1979: 33; Skok I, 1971: 781; ERNJ I, 2016: 407; Gluhak 1993: 300; Derksen 2008: 148).

30.2. Ѓол

Географска дистрибуција

Називот *ѓол* како одговор на ова прашање е втор назив по застапеност во македонските дијалекти. Самостојно евидентиран е во 14 пунктови додека во паралелна употреба со називот *езеро* го среќаваме во дебарските говори во 7 пункта. (в. *езеро* стр. 150; в. *ѓол* стр. 105).

30.3. Благо

Географска дистрибуција

Називот *блајџо* е трет назив по застапеност во македонските дијалекти. Во јужните говори во пунктот Сарачиново (339) евидентиран е со множинската форма *блајџа*, додека во пунктовете С'ботско (326) и Струпино (342) имаме паралелна употреба на називите *блајџо* и *изере*. (в. *блајџо* стр. 160).

30.4. Лиќен

Географска дистрибуција

Називот *лиќен* како одговор на ова прашање евидентиран е во два пункта на македонските дијалекти и тоа во дримколско-голобрдски говори во Клење (74) со паралелна употреба на називот *ѓол* и во Стеблево (74а).

Семантика

Лексемата *лиќен* не е регистрирана во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што укажува на нејзин дијалектен и ареално ограничен карактер.

Етимологија

Називот *лиќен* претставува заемка од албанскиот јазик *liqen* 'езеро'. Во современиот македонски јазик оваа лексем не припаѓа, засведочена е исклучиво во одделни западномакедонски говори, односно во дијалекти што се наоѓаат во непосредна географска и јазична зона со албанскиот јазик. Неговата употреба се објаснува како резултат на јазична интеракција.

Синтеза на називите за 'голема површина под вода (на пример кај Охрид)'

Анализата на називите што означуваат 'голема површина под вода (на пример кај Охрид)' (*езеро*, *ѓол*, *блајџо* и *лиќен*) прикажува стандардна и дијалектна употреба на овие

називи. Од словенскиот слој се издвојува доминантниот назив *езеро* (псл. **(j)ezero,*(j)ezерь*) и *блаӣо* (псл. **bolto*). Паралелно со словенскиот слој присутни се и заемката од турскиот јазик *џол* (тур. *göl*) и заемката од албанскиот јазик *ликен* (*liqen*).

31. ‘МОРЕ’

31.1. Море

Географска дистрибуција

Називот *море* со множинската форма *мориња* застапени се на целата македонска дијалектна територија. Множинската форма *мориња* се јавува со разновидностите *моријна, муријна, мурина, морана, мурейӣа, мориј̄о, моришча* итн.

Семантика

Според Видоески (1999: 92) во *Географската терминологија во дијалектите на македонскиот јазик* називот *море* е со значење ‘поголемо водно пространство’ РМЈ, *море-морӣо* Савек, Елешница, С. Истевник, *море-моренишча* Езерец, *морје* Бапчор итн.

Во современиот македонски јазик, според *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ III, 2006: 165) *море* се дефинира како:

- ‘Голема површина солена вода, дел од океан завлегува во копното’.

Етимологија

Потекнува од псл. **more* < ие. **mór-i-* ‘голема водена површина’.

Споредбено:

Во останатите јазици сп. стел. *морѐ, морк*, срп. *мòре*, буг. *морѐ*, слов. *morjé*, рус. *мóре*, пол. *morze* сродно со лит. *mārios* ‘море, теснец’, лат. *mare*, стинд. *mārī*. (Фасмер II, 1986: 654; ЭССЯ XIX: 227; Skok II: 455; Gluhak 1993: 422; ERNJ I, 2016: 632; Derksen 2008: 325).

Синтеза на називот ‘море’

Називот *море* (псл. **more*) претставува стабилен, наследен прасловенски лексички слој со целосна дијалектна покриеност. Неговите деривати покажуваат богата суфиксална продуктивност. Во споредба со претходните тематски групи, тука доминира автохтониот словенски слој.

32. ШТО ПРАВИ МОРСКАТА (ЕЗЕРСКАТА, РЕЧНАТА) ВОДА КОГА ДУВА СИЛЕН ВЕТАР?

На прашањето бр. 32 ‘Што прави морската (езерската, речната) вода кога дува силен ветар?’ од глава XXIV *Хидрогџрафија од Прашалникоџ за собирање маџеријал за Македонскиот дијалектен атлас* (Видоески 2000: 179), ќе се задржиме на називите: **талас, далга, бран, вал, шлап/слап.**

32.1. Талас

Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 32 најраспространет е називот *џалас* којшто го среќаваме во 63 пункта самостојно и во 34 пункта со паралелна употреба на други називи.

Паралелна употреба на називот *џалас* со називот *далџа* евидентиран е во 20 пункта во горнополошки, централни, тиквешко-мариовски, штипско-струмички и корчански говори. Пример во горнополошки говори, Сараќинце (46) – *дџлџа, дџлџи, џалас, џаласо*; западнипериферни говори Г. Косоврасти (64) – *далџа, џалас, џалази, шлај*; северните говори: Ранковци (8) – *џаласи, скалџови*, Белимбегово (33) – *џалас, џреслај* и во пунктот Вратница (40) – *џалас, џаласи, џлајџ, џлајџои, џлајџче*.

Паралелна употреба со називот *бран* евидентиран е во: северните говори во Кнежево (11) и Лешок (41); централните говори во пунктот Дихово (116) – *далџа, џалас* и *слај*, и во западномакедонски наречје во Извор (170) – *далџа, бран, џалас*. Во централните говори во пунктотвите Башино Село (163) и Никодин (177) и во тиквешко-мариовски говори во пунктотвите Старавина (190) и Марена (197) евидентирана е паралелна употреба со *слај*. Во западномакедонско наречје во пунктот Белчица (149) и во јужни говори во пунктот Попадија (344) евидентирана е паралелна употреба со *шлај*, а во Злетово (236) со *скалџ*.

Семантика

Според Видоески (1999: 156) во *Геоџрафската џерминологија во дијалектџиџиџе на македонскиот јазик* називот *џалас* е со значење ‘бран’ РМЈ, *џалас* Леска, *џалас* ‘бран во езерото’ Кочани, *џалас – џаласје* Радовиш, *џалас – џалазе* Елешница итн.

Во современиот македонски јазик, според *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ VI, 2014: 17), *џалас* се дефинира како:

- ‘Издигнат дел водена маса што се движи’.

Етимологија

Називот *ѿалас* е балкански турцизам од грчко потекло, тур. *talaz*, -s < грч. *θάλασσα*.

Споредбено:

срп. *ѿалас*, хрв. *tàlās*, буг. *ѿалàз*, алб. *talláz-i*, аром. *taláză, táláze*, ром. *taláz* (Јашар-Настева 2001: 37; Skok 1973: 437–438).

32.2. Далга

Географска дистрибуција

Називот *далѿа* како одговор на ова прашање е втор назив по застапеност. Евидентиран е во 61 пункт со разновидностите *дѿлѿа* и *далѿај*, а во 30 пункта со паралелна употреба на други називи. Паралелна употреба на називот *далѿа* со називот *ѿалас* евидентирана е во 20 пункта во горнополошки, централни, тиквешко-мариовски, штипско-струмички и корчански говори. Паралелна употреба со *бран* евидентирана е во вевчанско-радошки говори во Луково (78), Боровец (80) и Вевчани (81) и струшко-охридски говори во Струга (85), Волино (87), Оровник (93) и Љубаништа (100). Додека во централните говори во Дихово (116) – *далѿа*, *ѿалас* и *слај*, а во западномакедонски наречје во Извор (170) – *далѿа*, *бран* и *ѿалас* и во јужни говори во Луковец (337) – *дѿлѿа*, *слајеј*.

Семантика

Според Видоески (1999: 49) во *Географската ѿтерминологија во дијалектѿиѿе на македонскиоѿ јазик* називот *далѿа* е со значење ‘бран’ РМЈ, Врвчани, Кочани, Езерец, Руља, Мутлово итн.

Според *Македонски еѿимолошки речник* (МЕР I, 2025: 398) и *Толковниоѿ речник на македонскиоѿ јазик* (ТРМЈ I, 2003: 395), *далѿа* се дефинира како:

- ‘Бран; талас’.

Етимологија

Според Цветановски (МЕР I, 2025: 398) називот *далѿа* е балкански турцизам, тур. *dalga* ‘бран’. Според Tietze (1: 552, s.v. *dalga* I) тур. *dalga* (*dalka*) од сттур. < *talğag*, според Nişanyan (s.v. *dalga*) од сттур. *talkag* или *talkan*, што е изведено од сттур. глаголски корен *tal-* во основното значење ‘се тресе, се удира’. Во мак. дијалекти турцизмот далга освен во

основното значење ‘бран’, се јавува и во преносното ‘шега, подбивање’, какво што има и во турскиот јазик.

Споредбено:

срп. *dalga*, хрв. *dàlga*, буг. *dalga*, аром. *dalgă* (МЕР I, 2025: 398; Јашар-Настева 2001: 58; БЕР I, 1971: 315; Skok I, 1971: 377).

32.3.Бран

Географска дистрибуција

Називот *бран* е трет назив по застапеност како одговор на ова прашање. Евидентиран е со паралелна употреба на називот *dalga* во вевчанско-радошки говори во Луково (78), Боровец (80) и Вевчани (81) и струшко-охридски говори во Струга (85), Волино (87), Оровник (93) и Љубаништа (100). Паралелна употреба со називот *шјалас* евидентиран е во северните говори во Кнежево (11) и Лешок (41), и во западномакедонски наречје во пунктот Извор (170) – *шјалас* и *dalga*.

Семантика

Според Видоески (1999: 23) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *бран* (речен, езерски, морски) е со значење ‘подвижна водна маса издигната над површината на водата предизвикана најчесто од ветар’, дем. *бранче*, пеј.-ауг. *бранишtie* итн.

Според *Македонски етимолошки речник* (МЕР I, 2025: 153) и *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ I, 2003: 174), *бран* е дефиниран како:

- ‘Издигнат дел водена маса што се движи’.

Етимологија

Називот *бран* со значењето ‘издигнат дел водена маса што се движи’ го има само во македонскиот јазик (според БЕР I, 1971: 73 и во дел од буг. каде што е регистриран зборот *бран*, без објаснување, но материјалите се од мак. дијалекти). Цветановски (МЕР I, 2025: 153–154) дава неколку претпоставки за потеклото на овој назив „Упатувањето на дијалектната лексема кон псл. **bornъ* (стсл. *брань*) ‘битка, војна’ е семантички неуверливо, иако во старословенскиот кај *брань* е засведочено и значењето ‘невреме, бура (на море)’. Доколку се исклучи прасловенското потекло, поради отсуство на паралели во словенските и балканските несловенски јазици, можно е зборот да претставува стара заемка (евентуално келтска) или ономотопејска формација од балканскиот супстрат.

Алтернативно, прифаќањето на псл. потекло овозможува поврзување со псл. *borzda* и со пие. корени **b^herg^h-* ‘е висок, се крева, се подига’ и во крајна линија со пие. **b^herH-* ‘пробива, длаби, сече, удира’. Земајќи ги предвид сите хипотези, можно е мак. *бран* да претставува супстратен елемент од јазик на старото население околу Охридското Езеро, кој „преживеал“ благодарение на псл. **bornъ*, односно цлс. *бранъ*“ (MEP I, 2025: 153 – 154).

32.4.Склап

Географска дистрибуција

Називот *скла̄й* како одговор на ова прашање евидентирано е во 22 пункта во дел од северните и јужните говори со разновидноста *скла̄ӣеј* и множинските форми *скла̄ӣови*, *скла̄ӣове*. Во јужни говори во пунктот Злетово (236) евидентирана е паралелна употреба на *скла̄й* со *џалас*.

Семантика

Според Видоески (1999: 142) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *скла̄й* е со значење ‘речен бран’ РМЈ, ‘место каде што бранот вода удира во брегот на реката и пак се враќа во коритото’ Лезово, Кочани, Злетово итн.

Во современиот македонски јазик, според *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ V, 2011: 407), *скла̄й* се дефинира како:

- ‘Речен бран, место каде што бранот вода удира во брегот на реката и пак се враќа во коритото’.

Етимологија

Називот *скла̄й* потекнува од псл. **solpъ* ‘водопад, поток’ (< ие. **sol-po-s*) од псл. корен **selp-* ‘тече’.

32.5.Вал

Географска дистрибуција

Називот *вал* како одговор на ова прашање евидентиран е во преспански говори во Љубојно (103) и Гломбочани (385) и костурско-корчански говори во Пустец (386а), Нивице (388), Шулик (389) и Граждено (390). Паралелна употреба со називот *шла̄й* евидентирана е во два говори и тоа во костурско-корчански говори во пунктот Л’к (387) и корчански говори во пунктот Бобошчица (391).

Семантика

Според Видоески (1999: 28) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *вал* е со значење ‘долга издигната плошт која се прелева во долина’ Бенче, *вал – валови* (← валови) Нивица, ‘бран, талас, слап’ Герман, Шулин итн.

Лексемата *вал* не е регистрирана во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што укажува на нејзин дијалектен и ареално ограничен карактер.

Етимологија

Називот *вал* потекнува од псл. **vāl̥* коешто води потекло од ие. корен **welH-* со значење ‘да се врти, да се превртува, да се тркала’.

Споредбено:

срп. *вал*, укр. *вал*, рус. *вал*, хрв. *val*, слов. *вал*, пол. *wał* во сродство со лит. *vilnis* ‘бран’, лат. *volvo* ‘вртам, превртувам’, стинд. (санскрит) *ṽṛṇāti* ‘се врти, се завиткува’ итн. (Skok III, 1973: 562; ERNJ II, 2021: 538; Аникин VI, 2012: 16; Фасмер I, 1986: 268).

32.6.Шлап/шлапеј

Географска дистрибуција

Називот *шлап* како одговор на ова прашање забележан е во централните говори во Драгош (117) и костурски говори во Слимница (392), додека *шлапеј*, *шлапеи* забележани се во централните говори во Живојно (122) и во костурско-корчански говори во Поп’лжани (355), Д. Котари (356), Горенци (361), Тиолишта (362), Хрупишта (365), Добролишта (368) и Ошчима (383).

Паралелна употреба на називот *шлап* со називот *вал* евидентирана е во два говори во костурско-корчански говори во пунктот Л’к (387) и корчански говори во Бобошчица (391), а во западномакедонско наречје во Белчица (149) и во јужни говори во Попадија (344) евидентирана е паралелна употреба со називот *шлас*. Во западнупериферни говори во Г. Косоврасти (64) евидентирана е паралелна употреба со *шлас*, *шлази* и *далга*, со забелешка *шлап* дека значи пласкање, удирање во нештото на езерската, морската и речната вода.

Семантика

Според Видоески (1999: 176) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *шлап* е со значење ‘слап’ Драгош, Попадија, а *шлапеј* е со значење ‘бран’ Бапчор, Живојно, Гратче, Псоре, Г. Котори итн.

Во современиот македонски јазик, според *Толковнио̄и речник на македонскио̄и јазик* (ТРМЈ VI, 2014: 448), *шла̄и* се дефинира како:

- ‘Извик за подражавање звук. Што се испушта при движење, одење во вирови, кал и сл.’

Етимологија

Називот *шла̄и* претставува разговорен, дијалектен назив во македонскиот јазик, кој најчесто се користи како ономатопеја за опишување звук при контакт со вода или течност.

32.7.Слап

Географска дистрибуција

Називот *сла̄и* со разновидноста *сла̄ијеј* евидентитани се во дел од централните говори во 9 пункта. Паралелна употреба со називот *ш̄алас* евидентирана е во централните говори во Башино Село (163) и Никодин (177) и во тиквешко-мариовски говори во Старавина (190) и Марена (197). Паралелна употреба со називот далга евидентирана е во централните говори во Дихово (116) – *сла̄и*, *дал̄га* и *ш̄алас* и во јужни говори во Луковец (337) – *сла̄ијеј* и *д̄л̄га*.

Семантика

Според Видоески (1999: 144) во *Географската терминологија во дијалектите на македонскиот јазик* називот *сла̄и* е со значење ‘мал водопад; бран’ Скопско, ‘дол со вода која паѓа (скака) по скалесто корито’ Грешница, ‘воден бран; преслап’ Дихово, Карабуниште итн.

Во современиот македонски јазик, според *Толковнио̄и речник на македонскио̄и јазик* (ТРМЈ V, 2011: 428), *сла̄и* се дефинира како:

- ‘склап’.
- ‘водопад’.

Етимологија

Називот *сла̄и* потекнува од псл. *solpъ ‘водопад, поток’ (< ие. *sol-po-s) од псл. корен *selp- ‘тече’.

Споредбено:

стел. *слапъ*, срп. *сла̄и*, рус. *солна*, буг. *слан*, хрв. *slap*, слов. *slap*, чеш. *slap*, сродно со литв. *šálti* ‘тече’ и пруски *salus* ‘поток’, лат. *salio* ‘скокам, потскокнувам’. (Skok III, 1973: 279; Gluhak 1993: 558; Derksen 2008: 460; Фасмер III, 1987: 715).

Синтеза на називите за ‘Што прави морската (езерската, речната) вода кога дува силен ветар?’

Анализата на називите што го означуваат прашањето ‘Што прави морската (езерската, речната) вода кога дува силен ветар?’ (*џалас, галџа, бран, вал, шлай и слај*) придонесе кон подлабоко согледување на лексичката разновидност и семантичката диференцијација во македонскиот јазик. Анализата покажа дека турцизмите *џалас* (тур. *talaz* < грч. *θάλασσα*) и *галџа* (тур. *dalga*) имаат широка употреба во стандардниот јазик, додека називите *бран, вал, шлай и слај*, се застапени во поограничени говорни подрачја. Резултатите укажуваат на силна поврзаност меѓу јазикот и природната средина, при што локалните говори развиваат побогат лексика за појави што се дел од секојдневното искуство.

33. БЛАТО

На прашањето бр. 33 ‘блато’ глава XXIV *Хидрографија* од *Прашалникој за собирање материјал* за Македонскиот дијалектен атлас (Видоески 2000: 179), ќе се задржиме на називите: **блато, кал, батак и валто.**

33.1. Блато

Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 33 најраспространет и доминантен е називот *блајџо* којшто го среќаваме со разновидноста *блајџу*. Паралелна употреба на *блајџо* забележана е во северните говори во Огут (6) – *блајџо* (кога ќе врне) со *кал* (измешана земја со вода), во Кратово (10) со називот *бајџак* и во охридски говори во Трпејца (99) – *блајџо, шамаришче*. Во осум пункта евидентирана е паралелан употреба со називот *кал* и тоа во западномакедонско наречје во Тајмишта (141) и Никодин (177), во струмички говори во Стинек (214), југоисточно наречје во Саса (246) и Каменица (247), во малешевско-пирински говори во Белица (267а), во јужните говори во Тресино (340) *блајџу, каџ* и во солунско-воденски говори во Емборе (349).

Семантика

Според Видоески (1999: 21) во *Географската терминологија во дијалектите на македонскиот јазик* називот *бла̀то* е со значење ‘расквасена леплива земја; мочуриште; бара’, РМЈ ‘неистечена вода; ливада, полјанка’ Банско, *бла̀то-бла̀то̀то* С. Истевник, Плевна, Елепница.

Според *Македонски етимолошки речник* (МЕР I, 2025: 122) и *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ I, 2003: 148), *бла̀то* се дефинира како:

- ‘Кална месност, мочурлив предел’.

Етимологија

Според Цветановски (МЕР I, 2025: 122) називот *бла̀то* потекнува од псл. **bolto* > стсл. *блато* > мак. *бла̀то*. Семантичката врска помеѓу ‘бел’ и ‘мочуриште, кал’ не е очигледна, но е потврдена во многу јазици. Освен споменатиот литвански збор, исто така, на пр., стпол. *biel* ‘кал, мочуриште’ < **běľь* ‘бел’. Ова веројатно се должи на широкото присуство на барска трева наречена памучна трева (родот *Eriophorum*), чиешто бели меки главички на семињата од неа се појавуваат на површината, или според бојата на исушената глина што добива светла (бела) нијанса, во зависност од почвата. Формално може да се поврзе со пие. **b^helh-* ‘бел’, но оваа врска не е општоприфатена. Од пие. **b^helh-* ‘бел’, сродна врска има во алб. *baltë* ‘кал’, во ром. *baltă* ‘кал, мочуриште’, како и во грч. *βάλτος* ‘мочуриште’, во етимолошката наука често се толкува како балкански супстратен збор (или од друг, неидентификуван јазик на супстрат; сп. псл. **bala* ‘блато’), поради фактот што повеќето сродници се ограничени на Балканскиот Полуостров или неговата околината. Меѓутоа, тоа може да биде и рано позајмување од Словените; индиректните докази покажуваат дека словенската метатеза на ликвидите и плеофонијата се случиле по ширењето на Словените на Балканот и дека зборот мора да се изговарал како **balta* или **bolto* приближно кон крајот на 8 в. по Хр. (МЕР I, 2025: 122).

Споредбено:

срп. *бл̀то̀*, рус. *блато*, хрв. *bläto*, слов. *bläto*, ром. *blată*, слч. *blato*, пол. *bloto*, алб. *baltë*, грч. *βάλτος*, *βάлта* сродно со литв. *baltas* ‘бел’, *bala* ‘блато, мочуриште’. (БЕР I, 1971: 54; ЕРСЈ IV, : 111–117; Аникин IV, : 31–33; ЭССЯ II, : 179–182, 178–179; Snoj 2016: 75; ERNJ I, 2016: 63; Derksen 2008: 53–54).

33.2. Кал

Географска дистрибуција

Називот *кал* како одговор на ова прашање е втор назив по застапеност во македонските дијалекти. Паралелна употреба со називот *блаӣо* евидентирана е во девет пункта и тоа во: северните говори во Огут (6) со забелешка *кал* (измешана земја со вода), *блаӣо* (кога ќе врне); западномакедонско наречје во Тајмишта (141) и Никодин (177); струмички говори во Стинек (214); југоисточно наречје во Саса (246) и Каменица (247); малешевско-пирински говори Белица (267a); јужните говори Тресино (340) *каў*, *блаӣу*, и солунско-воденски говори, Емборе (349). Во рекански говори во пунктот Жерноница (58) – *кал*, *баӣак*, во костурско-корчански говори, Хрупишта (365) – *кал*, *валӣо* и во корчански говори Бобошчица (391) – *калӣа*, *валӣо*, *баӣак*. (в. *кал* стр. 162).

33.3. Батак

Географска дистрибуција

Називот *баӣак* како одговор на ова прашање самостојно евидентирано е во северните говори, Жидлово (1) – *баӣак* (вода и песок измешани) додека во рекански говори, Жерноница (58) евидентирана е паралелна употреба со називот *кал* и во корчански говори во Бобошчица (391) – *баӣак*, *калӣа*, *валӣо*. (в. *баӣак* стр. 167).

33.4. Валто

Географска дистрибуција

Називот *валӣо* како одговор на ова прашање самостојно евидентирано е во костурски говори во Слимница (392), додека во костурско-корчански говори во Хрупишта (365) евидентирана е паралелна употреба со називот *кал* и во корчански говори во пунктот Бобошчица (391) – *валӣо*, *калӣа*, *баӣак*. (в. *валӣо* стр. 143).

Синтеза на називите *блаӣо*, *кал*, *баӣак* и *валӣо*

Анализата на називите *блаӣо*, *кал*, *баӣак* и *валӣо* покажува јасна стратификација во рамките на ова семантичко поле. Од словенскиот слој се издвојуваат називите *блаӣо* (псл. **bolto*) и *кал* (псл. **kālъ*) кои се забележани речиси на целата дијалектна територија. Покрај словенскиот слој, во ова семантичко поле се присутни и заемки од грчкиот јазик *валӣо* (нгрч. *Вáλτο*) и од турскиот јазик *баӣак* (тур. *batak*).

Ваквата состојба укажува на постоење на комплексен и хиерархиски структуриран номинативен систем, кој ја рефлектира интеракцијата меѓу дијалекталните слоеви и стандарднојазичната норма, како и богатството на хидрографската лексика во македонскиот јазик.

33.a ‘КАЛ’

На прашањето бр. 33a ‘кал’ од глава XXIV *Хидрографија* од *Прашалнико̄ за собирање материјал* за Македонскиот дијалектен атлас (Видоески 2000: 179), ќе се задржиме на називите: **кал, азмак, блато и тиња**.

33.a.1.Кал

Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 33a најраспространет е називот *кал* којшто го среќаваме со разновидноста *каџ*, *кау(л)*. Во четири пункта има забелешка за називот *кал* дека е со значење *бла̄ио* (Жегњане (17), Љубојно (103), Царев Двор (108) и Нерези (152)), додека во преспанските говори забележано е паралелна употреба во Лескоец (101) – *кал, бла̄ио*. Во малешевско-пирински говори во пунктот Пехчево (260) евидентирана е паралелна употреба на називот *кал* (во која може да се гази) со називот *азмак* (голема кал преку која не може да се помине).

Семантика

Според Видоески (1999: 69) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *кал* е со значење ‘земја раскашавена од вода’ РМЈ, ‘блато’ Лескоец, Опава, Екши Су, *кал – кала̄ӣа* Савек, *кал’ – кала̄ӣа* Елешница итн.

Во современиот македонски јазик, според *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ II, 2005: 451), *кал* се дефинира како:

- ‘Мека, раскашавена земја’.

Етимологија

Називот *кал* потекнува од псл. **kālъ* со нејасна подлабока етимологија. Според некои автори се поврзува со ие. **k^welh₂-*, при што се предлага и врска од ие. **kāl-o-s*“

Споредбено:

Во останатите јазици сп. стсл. *калъ*, срп. *ка̄о*. рус. *кал*, пол. *kał*, буг. *кал*, чеш. *kal*, слч. *kal* итн.

33.а.2.Азмак

Географска дистрибуција

Називот *азмак* како одговор на ова прашање забележан е во еден пункт со паралелна употреба на *кал* во малешевско-пирински говори во Пехчево (260).

Семантика

Според Видоески (1999: 15) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *азмак* е со значење ‘блато, мочуриште’ Дебар, Тиквеш, *азмак* ‘локва’ Воден, ‘голема кал’ Крецово, ‘живо блато’ Струм, ‘мочур’ Елешница, Мелник итн. т. *азмак* ‘блато, мочуриште; суводолиц’.

Лексемата *азмак* не е регистрирана во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што укажува на нејзин дијалектен и ареално ограничен карактер.

Етимологија

Називот *азмак* е балкански турцизам. Според Нишанџан тур. *azmak* изведен е од турскиот глагол *az-* ‘да се одвои, да скршне, да излезе од корито, да надојде’ со додавање на наставката + (A)*mAk* во турскиот јазик.

Споредбено:

срп. *азмак*, буг. *азмак*, аром. *azmák*, алб. *hazmák* (Јашар-Настева 2001: 58; БЕР I, 1971: 5; Лома 2003: 73).

33.а.3.Блато

Географска дистрибуција

Називот *блаио* како одговор на ова прашање забележан е во преспанските говори, Лескоец (101) со паралелна употреба на *кал*, а во четири пункта имаме забелешка дека називот *кал* е со значење *блаио* и тоа во Жегњане (17), Љубојно (103), Царев Двор (108) и Нерези (152). (в. *блаио* стр. 160).

33.а.4.Тиња

Географска дистрибуција

Називот *тиња* како одговор на ова прашање забележан е во два пункта и тоа во охридски говори во пунктот Којнско (95а) и во јужните говори во пунктот Сарачиново (339) *тијна*. (в. *тиња* стр. 168).

Синтеза на називите *кал*, *бла̄ио*, *азмак* и *ӣиња*

Анализата на називите што означуваат ‘кал’ покажува автохтон словенски лексички фонд и го потврдуваат доминантното присуство на словенскиот слој во именувањето на природните појави. Во рамките на словенскиот слој се издвојуваат *кал* (псл. *kālъ), *бла̄ио* (псл. *bolto) и *ӣиња* (псл. *tina). Овие називи се широко распространети и семантички диференцирани во рамки на стандардниот јазик.

Паралелно со словенскиот слој, присутна е и заемката од турскиот јазик *азмак* (тур. *azmak*) којашто укажува на дополнителен лексички слој со ограничена, дијалектолошка употреба, како резултат на историско-јазични контакти.

34. ‘СИТЕН, РЕЧЕН НАНОС’

На прашањето бр. 34 ‘ситен, речен нанос’ од глава XXIV *Хидрографија* од *Прашалникот за собирање материјал* за Македонскиот дијалектен атлас (Видоески 2000: 179), ќе се задржиме на називите: **тиња, мил, батак, кал, намил, лун, талог и натлак.**

34.1. Тиња

Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 34 ‘ситен, речен нанос’ од тематското подрачје *Хидрографија* (Видоески 2000: 181) најраспространет е називот *ӣиња* којшто го среќаваме со разновидностите *ӣијна*, *ӣиња*.

Во неколку пунктови евидентирана е паралелна употреба со други називи и тоа во северните говори во Огут (6) и Клечовце (22) – *ӣиња*, *ӣињак*, централни говори Ѓавато (110) – *ӣиња*, *ба̄иак*, тиквешко-мариовски говори Конопиште (192) – *ӣиња*, *намил*, штипско-струмички говори Стинек (214) – *ӣиња*, *рич*, Дукатино (222) – *ӣијна*, *ба̄иак* и Радовиш (226) – *ӣијна*, *мил*, серско-лагадински говори во пунктот Калапот (300) – *мил*, *ӣина*, во јужните говори Мутилово (311) и Крецово (314) – *мил*, *ӣина*, во Патарос (313) – *ӣиња*, *налиф*, во Чегран (341) – *ӣијна*, *мил* и во костурско-корчански говори Тиолишта (362) и Хрупишта (365) – *ӣиња*, *лун*.

Семантика

Според Видоески (1999: 158) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *џиња* е со значење ‘мека кал; блато; мочурливо и многу меко место’ Звечан, Туин, *џинја* Добролишча, Пополжани.

Во современиот македонски јазик, според *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ VI, 2014: 67), *џиња* се дефинира како:

- ‘Наталожен нанос од кал и многу ситен песок; мил’.

Етимологија

Називот *џиња* потекнува од псл. *tina и се поврзува со пие. корен **tei-* / **tī-* ‘омекнува, се распаѓа, гние’.

Споредбено:

стел. *тина*, срп. *џиња*, буг. *џиња*, рус. *тина*. (Фасмер IV, 1987: 59; Skok III, 1973: 471; Младенов 1941: 633-634).

34.2. Тињак

Географска дистрибуција

Називот *џињак* како одговор на ова прашање самостојно евидентиран е во 20 пункта, додека со паралелна употреба евидентиран е во северните говори во Огут (6) и Клевовце (22) – *џиња*, *џињак* и во малешевско-пирински говори во Винаца (242) – *џињак*, *наџлак*.

Семантика

Според Видоески (1999: 158) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *џињак* е со значење ‘место во река каде што има тиња’ Порече, *џињак* Припечани, Кумнаново, Шлегово, Кочани итн.

Лексемата *џињак* не е регистрирана во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што укажува на нејзин дијалектен и ареално ограничен карактер.

Етимологија

Називот *џињак* потекнува од псл. *tina + -к. (в. *џиња* стр. 161).

34.3. Мил

Географска дистрибуција

Називот *мил* како одговор на ова прашање е трет назив по застапеност во македонските дијалекти. Самостојно евидентиран е во струмички говори и солунско

воденски говори, додека во паралелна употреба со други називи евидентиран е во штипско-струмички говори во Радовиш (226) – *мил, ѿијна*, серско-лагадински говори во Калапот (300) – *мил, ѿина*, јужни говори во Мутилово (311) и Крецово (314) – *мил, ѿина* и во Чегран (341) – *мил, ѿијна*.

Семантика

Според Видоески (1999: 91) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *мил* е со значење ‘ситен речен нанос’ РМЈ, *мил* ‘ситен речен нанос од тиња и земја измешана со песок’ Савек, Липинци, Кочани, *мил* ‘многу ситен песок’ Крецово, Ајтос, ‘тиња’ Сојран, Берово итн.

Во современиот македонски јазик, според *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ III, 2006: 133), *мил* се дефинира како:

- ‘Наталожен нанос од кал и многу ситен песок на дното на бара, река, езеро’.

Етимологија

Називот *мил* е турцизам од тур. *mil* ‘тиња’. Предложени се и грчки врски, но тие не се сигурни.

Споредбено:

срп. *муљ* ‘речен нанос’, слов. *mil*, рус. *мул, муль* ‘нанос’, укр. *мил, замул*, молд. *мыл* ‘тиња’.

34.4. Батак

Географска дистрибуција

Називот *баѿак* како одговор на ова прашање евидентирано е во два говори со паралелна употреба на називот *ѿиња* и тоа во централни говори во Ѓавато (110) и во штипско-струмички говори во Дукатино (222).

Семантика

Според Видоески (1999: 19) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *баѿак* е со значење ‘блато’ РМЈ, ‘глиб, мочуриште’ Маврово, ‘жива кал’ Звечан, *баѿак* Кочани, Кукуш, Струм, Дукатино.

Според *Македонски етимолошки речник* (I, 2025: 82) и *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ I, 2003: 93–94), *баѿак* се дефинира како:

- ‘Блато, мочуриште, кално место’.

Етимологија

Називот *баџак* е балкански турцизам. Според Цветановски (МЕР I, 2025: 82) е позајмено од тур. *batak* ‘блато, мочуриште, кално место’, изведенка од тур. гл. *batmak* ‘тоне, потоци, пропадне’, со натамошен семантички развој ‘безизлезна состојба, долгови; Преносното значење ‘расипан човек, никаквец’ во турскиот, понатаму и во другите јазици претставува вторична семантичка метафора, мотивирана од основното значење ‘кал, мочуриште’ како место во кое се пропаѓа и од кое нема излез.

Споредбено:

буг. *батак* ‘блато, кал’, *баџакчија* ‘човек што не си ги плаќа долговите, што тоне во долгови’, срп. *баќак* ‘блато, мочуриште, кално место; расипан човек’. (МЕР I, 2025: 82; Јашар-Настева 2001: 58; БЕР I, 1971: 36; ЕРСЈ 2: 235; Skok I, 1971: 121–122, Tietze I, 2016: 610–611).

34.5. Натлак

Географска дистрибуција

Називот *наџлак* како одговор на ова прашање забележано е во четири пункта и тоа во малешевско-пирински говори во Калиманци (248), Ст. Истревник (256) – *наџалак* и Каменица (247) – *наџлак*, *џалок*, и во малешевско-пирински говори, Винаца (242) – *наџлак*, *џињаќ*.

Семантика

Според Видоески (1999: 97) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *наџлак* е со значење ‘нанос мил’ РМЈ, *наџлак* Спанчево, Винаца, ‘нанос од земја и друг материјал од поројни води’ Калиманци, ‘речен нанос’ Берово, Радовиш, Струмица, ‘тиња’ С. Истевник итн.

Во современиот македонски јазик, според *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ III, 2006: 302) *наџлак* е дефиниран како:

- ‘Тоа што го надонесува водата при поплава или при дотекување, нанос, мил’.

34.6. Кал

Географска дистрибуција

Називот *кал* како одговор на ова прашање евидентиран е во два пункта и тоа во нестрамско-костенариски говори во пунктот Марковени (367), и во корчански говори во пунктот Бобошчица (391). (в. *кал* стр. 162).

34.7.Намил

Географска дистрибуција

Називот *намил* како одговор на ова прашање евидентиран е во еден пункт и тоа во тиквешко-мариовски говори во пунктот Конопиште (192) со паралелна употреба на називот *џиња*.

Семантика

Според Видоески (1999: 97) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *намил* е со значење ‘тиња, нанос, мил’ Конопиште, Ваташа.

Лексемата *намил* не е регистрирана во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што укажува на нејзин дијалектен и ареално ограничен карактер.

Етимологија

Називот *намил* е образуван од преф. *на-* + *мил* (в. мил стр. 165). Според БЕР (IV, 1995: 486) називот *намил* се претпоставува дека е заемка од рум. *nał* ‘кал, тиња’.

Споредбено

укр. *намул*, ром. *potol*.

34.7.Лун

Географска дистрибуција

Називот *лун* како одговор на ова прашање забележано е во два пункта, паралелно со *џиња* во костурско-корчански говори во Тиолишта (362) и Хрупишта (365).

Семантика

Според Видоески (1999: 87) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *лун* е со значење ‘нанос, тиња’ Гратче, ‘тиња’ Тиолошча, лујн ‘блато, кал’ С’ботско, нгр. дијал. *louvn* ‘кал, тиња’ (БЕР, 507).

Лексемата *лун* не е регистрирана во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што укажува на нејзин дијалектен и ареално ограничен карактер.

Етимологија

Називот *лун* во македонскиот јазик дошол како заемка од грчко потекло, од нгр. дијал. *louvn* ‘кал, тиња’.

34.8.Талог

Географска дистрибуција

Називот *џалоџ* како одговор на ова прашање се јавува во два пункта во северните говори во пунктот Орашец (25) и во малешевско-пирински говори во пунктот Каменица (247) со паралелна употреба на називот *наџлак*.

Семантика

Според Видоески (1999: 156) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *џалоџ* е со значење ‘нанос на земја, тиња и друг материјал донесен од порои и реки’ РМЈ, талог ‘натрупана земја, камења, мил’ Кочани.

Во современиот македонски јазик, според *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ VI, 2014: 18), *џалоџ* е дефиниран како:

- ‘Густ слој што останува, што се изделува од течноста и се наталожува на дното или по ѕидовите од садови, јами, речно корито и сл.’

Етимологија

Етимологијата на називот *џалоџ* е нејасна, предложени се повеќе решенија. (в. Skok III, 1973: 438; БЕР VII, 2010: 783-784; ЕРНЈ II, 2021: 449).

Синтеза на називите за ‘ситен, речен нанос’

Анализата на називите кои означуваат ‘ситен, речен нанос’ (*џиња*, *мил*, *баџак*, *кал*, *намил*, *лун*, *џалоџ* и *наџлак*) укажува на постоење на богато семантичко поле во македонскиот јазик за таложеење и наноси во природната средина. Сите овие називи претставуваат различни нијанси: некои од нив се поврзани со водни седименти (*џиња*, *мил*, *лун*), други со калливо тло (*баџак*, *кал*), а трети со резултати од процес на таложеење (*џалоџ*, *наџлак*, *намил*).

Овој етимолошки и семантички увид го потврдува концептот на когнитивна конкретизација, каде јазикот ја моделира материјалната реалност преку термини кои истовремено се практични и метафорички. Ваквата етимолошка и семантичка анализа ја истакнува значајноста на комплексниот лексикографски пристап при проучување на македонските називи за наноси.

35. МЕСТО СО ЖИВА КАЛ

На прашањето бр. 35 ‘место со жива кал’ од глава XXIV *Хидрографија* од *Прашалникот за собирање материјал* за Македонскиот дијалектен атлас (Видоески 2000: 179), ќе се задржиме на називите: **глиб, батак, тиња, валто, бара, тресибабаец и тресилиште.**

35.1. Глиб

Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 35 ‘место со жива кал’ од тематското подрачје *Хидрографија* (Видоески 2000: 181) најраспространет е називот *џлиб* којшто го среќаваме со разновидностите *џлиџ* и *џлиба*. Самостојно евидентиран е во 22 пункта, додека, паралелно евидентиран е во дримколско-голобрдски говори во пунктот Клење (74) – *џлиџ, луц*, во западномакедонски наречје во пунктот Звечан (147) – *џлиџ, џлибајчиџиџе, џлибно месџо* и во тиквешко-мариовски говори во пунктовите Бараво (193) и Марена (197) – *џлиџ, џлибиџиџе*.

Семантика

Според Видоески (1999: 41) во *Географската терминологија во дијалектџиџе на македонскиот јазик* називот *џлиб* е со значење ‘блато’ РМЈ, ‘мочуриште’ Челопеци. ‘жива кал’ Ботуше, С.Истевник, ‘затревено место со каллиба почва, мека почва’ Банско.

Според *Македонски еџимолошки речник* (МЕР I, 2025: 331) и *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ I, 2003: 348) *џлиб* се дефинира како:

- ‘Кал’.

Етимологија

Според Цветановски (МЕР I, 2025: 331) називот *џлиб* во македонскиот јазик е наследен од псл. *glibъ. Овој збор, според ПЕРСЈ (1: 202), е поствербал од псл. *glibati, што е итератив од псл. *gliběti, *glibnōti, од којшто е и каузативот со превој псл. *glibiti. Според ERNJ (I, 2016: 273), можеби поврзано со пие. *gleyH- ‘глина’; сп. грч. γλία, стангл. *clæg*, иако образувањето на зборот *glibъ не е јасно, бидејќи се чини дека е неверојатно -b- да се јавува како суфикс, сп. срвгерм. *kleben* ‘лепи’ < *gleyH-bh-. Според ПЕРСЈ (1: 202), на јсл. терен можно е да дошло и до вкрстување со рефлексите на псл. *glyb-

Споредбено:

срп. *џлиб*, буг. *џлиб*, хрв. *glīb*, слн. *glīb*. (МЕР I, 2025: 331; БЕР I, 1971: 248–249; Аникин X, 2016: 328; Gluhak 1993: 231; ЭССЯ VI, 1979: 125, 160; Skok I, 1971: 450; ERNJ I, 2016: 273).

35.2. Батак

Географска дистрибуција

Називот *баџак* со разновидноста *баџџк* е втор назив по застапеност, самостојно евидентиран е во 18 пункта. Во паралелна употреба со називот *баџалишиџе*, евидентиран е во горнополошки говори во Куново (54) и во преспански говори во Љубојно (103), а со *жива кал* во централните говори во Црквино (166) – *баџак*, *жива кал*, и во костурско-корчански говори во Поп’лжани (355) – *баџак*, *мрџвик*. (в. *баџак* стр. 167).

35.3. Глибаица

Географска дистрибуција

Називот *џлибаица* како одговор на ова прашање го среќаваме во 4 пункта и тоа во централните говори, Лескоец (101) – *џлибаица*, *џлиба земја*, Крушје (113) и Попоец (137), и во малешевско-пирински говори во Раздол (267).

Семантика

Според Видоески (1999: 42) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *џлибаица* е со значење ‘калливо место, месност со мека земја’ Елешница, сх. *џлибавица*.

Лексемата *глибаица* не е регистрирана во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што укажува на нејзин дијалектен и ареално ограничен карактер.

Етимологија

Лексемата *џлибица* е составена од псл. *glībъ и суф. *-ица*. (в. *џлиб* стр. 167).

35.4. Тиња

Географска дистрибуција

Називот *џиња* како одговор на ова прашање забележан е во шест пункта и тоа: во горнополошки говори Сараќинце (46), Милетино (47) и Челопек (48), во централните говори Карабуниште (164), тиквешко-мариовски говори во Ваташа (194) и во костурско-

корчански говори во В'мбел (377). Називот *ѿиња̀лишиѿе* како одговор на ова прашање го среќаваме само во три пункта и тоа во централните говори во пунктовите Кукуречани (121), Тополчани (128) и Слечче (173). (в. *ѿиња* стр. 168).

35.5. Валто

Географска дистрибуција

Називот *валѿо* како одговор на ова прашање забележан е само во два пункта и тоа во западнопериферни говори во пунктот Г. Косоврасти (64) и во костурски говори во пунктот Слимница (392). (в. *валѿо* стр. 143).

35.6. Бара

Географска дистрибуција

Називот *бара* како одговор на ова прашање забележан е во три пункта и тоа во северните говори Кркља (2) – бара, *ѿрай*, во централни говори Кнежино (136) – *бара* и во југоисточно наречје Саса (246) – *баришиѿе*, *смлака*. (в. *бара* стр. 139).

35.7. Тресибабец/Тресибаба

Географска дистрибуција

Називите *ѿресобабец*, *ѿресибаба* како одговор на ова прашање евидентирани се во малешевско-пирински говори во два пункта Пехчево (260) и Берово (261).

Семантика

Според Видоески (1999: 161) во *Геоѿрафскаѿа ѿтерминологиѿа во дијалекѿишиѿе на македонскиоѿ јазик* називот *ѿресобабец* е со значење ‘глиб, мочурно место’ Берово, Пехчево, а називот *ѿресибаба* е со значење ‘глиб, калиште’ Пехчево итн.

Лексемите не се регистрирани во *Толковниоѿ речник на македонскиоѿ јазик*, што укажува на нивниот дијалектен и ареално ограничен карактер.

Етимологија

Називот *ѿресибабец* претставува сложено-дериѿациска форма, составена од глаголот *ѿресе*, именката *баба* и суфиксот *-ец* (деминутивна функција). Називот *ѿресибабец* има метафоричен карактер, каде што основната семантичка компонента произлегува од идејата за ‘место што тресе’, односно терен што е нестабилен, мек и подложен на

пропаѓање. Вметнувањето на елементот *баба* ја засилува сликовитоста, создавајќи ефект на народна хипербола.

35.8. Тресилиште

Географска дистрибуција

Називот *ѿресилишиѿе* како одговор на ова прашање евидентирано е во четири пункта и тоа во солунако-воденски говори Патарос (313), Крецово (314), Амбар Ќој (315) и Градобор (316) како *ѿрисилишиѿе* (со редукција на *e* → *и*).

Семантика

Според Видоески (1999: 161) во *Геоѿграфскаѿа ѿтерминологиѿа во дијалекѿиѿе на македонскиоѿ јазик* називот *ѿресилишиѿе* е со значење ‘калливо место’ Врбјани, *ѿресилиѿиѿе* ‘глиб’ Робово, *ѿрисилиѿиѿе* Крецово, Патарос итн.

Лексемата *ѿресилишиѿе* не е регистрирана во *Толковниоѿ речник на македонскиоѿ јазик*, што укажува на нејзин дијалектен и ареално ограничен карактер.

Етимологија

Називот *ѿресилишиѿе* е дериват од глаголот *ѿресе* и суф. *-иѿѿе* (> мак. -иште).

Синтеза на називите за ‘место со жива кал’

Анализата на називите што означуваат ‘место со жива кал’ (*ѿлиб*, *баѿѿак*, *ѿиѿѿа*, *валѿѿо*, *бара*, *ѿресибѿѿеѿ* и *ѿресилишиѿе*) покажува дека иако сите овие називи припаѓаат на исто семантичко поле, тие не се целосни синоними, туку носат специфични стилски и дијалектни обележја. Во рамките на словенскиот слој се издвојуваат *ѿлиб* и *ѿлибаѿѿа* (псл. *glibъ), *ѿиѿѿа* (псл. *tina), *бара* (псл. *bara). Особено значајни за ова семантичко поле се лексемите *ѿресибѿѿеѿ* и *ѿресилишиѿе*, кои претставуваат деривациски посложени структури, од глаголската основа *ѿресе*. Овие називи сведочат за богатството на народната номинација и за креативноста во јазикот.

Покрај словенскиот слој, во ова семантичко поле присутни се и заемките од турскиот јазик *баѿѿак* (тур. *batak*) и од грчкиот јазик *валѿѿо* (нгрч. *Βάλτο*), коишто се со ограничена територијална дистрибуција. Анализираниот материјал упатува на тоа дека во ова семантичкото поле секоја од анализираниите лексеми придонесува за попрецизно концептуализирање на природната појава.

36. ВЛАЖНО МЕСТО ЗАРАСТЕНО СО ТРЕВА

На прашањето бр. 36 ‘влажно место зарастено со трева’ од глава XXIV *Хидрогеографија* од *Прашалникој за собирање материјал* за Македонскиот дијалектен атлас (Видоески 2000: 179), ќе се задржиме на називите **млака, балто, мртвак, шмрк, лака и чаир**.

36.1. Млака

Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 36 ‘влажно место зарастено со трева’, најраспространет е називот *млака* којшто го среќаваме со разновидностите *млаке, млакиче* во 98 пункта.

Називот *малка* евидентиран е со паралелна употреба на називот *млачишиџе* во три пункта и тоа во северните говори Кучково (39) и во западномакедонското наречје Звечан (147) и Никодин (177). Во северните говори во пунктот Брезно (42) – *млака, музгарник*, во охридските говори Пештани (96) – *млака, маклина, водоврик, млачлишиџе*. Во централните говори Вранештица (135) – *млака, баришиџе*, во тиквешко-мариовски говори Ваташа (194) – *млака, байџак* и во костурско-корчански говори Тиолишта (362) – *млака, мочарка*.

Семантика

Според Видоески (1999: 91) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *млака* е со значење ‘место каде што извира слаба вода и месноста е мека, влажна, локва; мочуриште’.

Во современиот македонски јазик, според *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ III, 2006: 146), *млака* се дефинира како:

- ‘Бара, мочуриште; макла’.

Етимологија

Називот *млака* потекнува од псл. **molka* ‘каливо место, каде што, кога се копа, излегува вода’, веројатно поврзано со ие. **melk-* ‘влага’, сродно со лит. *malkas* ‘голтка’, латв. *malks*, гот. *milhta* ‘облак’.

Споредбено:

Во останатите словенски јазици сп. срп. *млака* ‘бара, локва; мочуриште’, буг. *млака*, слов. *млака*, стчеш. *mlaka*, рус. дијал. *молока*, ром. *mlacǎ* итн. (Skok II, 1972: 440; Gluhak 1993: 416; ЭССЯ XIX: 187–188).

36.2.Валто

Географска дистрибуција

Називот *валто* како одговор на ова прашање евидентиран е во четири пункта и тоа во јужните говори Дојран (207) и Мутилово (311), во костурски говори Слимница (392) и во нестрамско-костенарски говори Марковени (367) – *валто*, *водоврик*. (в. *валто* стр. 143).

36.3.Мртвак

Географска дистрибуција

Називот *мртвак* забележан е во два пункта во малешевско-пирински говори во пунктовете Пехчево (260) и Берово (261).

Семантика

Според Видоески (1999: 94) во *Географската терминологија во дијалектите на македонскиот јазик* називот *мртвак* е со значење ‘млака, мочур’ Берово, Пехчево, Ново Село, *мртвак*, *мртвак* ‘мокро место’ Разлог, ‘мочуриште’ Шталковица, сх. *мртвак* ‘дел од речно корито со длабока, мирна вода’ итн.

Во современиот македонски јазик, според *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ III, 2006: 181), *мртвак* се дефинира како:

- ‘Неистечна вода во речно корито, мртвак; блато, бара’.
- ‘Мочурливо место, необработлива земја’.

Етимологија

Називот *мртвак* потекнува од псл. **mьrtvь*, што е изведено од коренот **mer-* ‘умира’. Неговата номинација е мотивирана преку метафоричност на ‘мртва вода’ → неподвижност.

36.4.Лака

Географска дистрибуција

Називот *лака* како одговор на ова прашање засташено е во два пункта, во западномакедонското наречје во пунктот Зелениково (157) и во јужните говори во пунктот Тресино (340). (в. *лака* стр.181).

36.5.Шмрк

Географска дистрибуција

Називот *шмрк* забележан е во еден пункт во западномакедонско наречје во пунктот Карабуниште (164).

Семантика

Според Видоески (1999: 117) во *Географската терминологија во дијалектите на македонскиот јазик* називот *шмрк* е со значење ‘мочурлива почва, мочуриште’ Орашац, Кумановско.

Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* називот *шмрк* има друго значење (нехидрографско), тука станува збор за семантичка специјализација во дијалектите

Етимологија

Називот *шмрк* веројатно ономапоејски збор, кој можеби е во врска со псл. **smьrk*.

36.6. Чаир/чајриште

Географска дистрибуција

Називот *чаир* како одговор на ова прашање евидентиран е со аугментативната форма *чајриште* во малешевско-пирински говори во пунктот Калиманци (248).

Семантика

Според Видоески (1999: 170) во *Географската терминологија во дијалектите на македонскиот јазик* називот *чаир* е со значење ‘ливада, нива, пасиште, долина’ Сол, Петрич, Струм, ‘лака, полјанка, долинка, пасиште’ Воден итн.

Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ VI, 2014: 340) називот *чаир* се дефинира како:

- ‘ливада, полјана, пасиште’.

Етимологија

Називот *чаир* е балкански турцизам од среднотур. *çayır* ‘ливада, пасиште’.

Споредбено:

срп. *чаир*, хрв. *čair*, алб. *çair*, ром. *ceair*, нгр. *τσair* ‘нива, поле’ итн. (Јашар-Настева 2001: 168; Skok I, 1971: 288; Škaljić 1973: 159).

Синтеза на називите за ‘влажно место зарастено со трева’

Анализата на називите што означуваат ‘влажно место зарастено со трева’ (*млака*, *балио*, *мривак*, *шмрк*, *лака* и *чаир*), покажува јасна стратификација каде што во основа доминира словенскиот лексички слој *млака* (псл. **molka*), *лака* (псл. **lōka*), *мривак* (псл. **mьrtvь*) и *шмрк* (псл. **smьrk*). Паралелно со словенскиот слој присутни се и заемки од турскиот јазик *чаир* (среднотур. *çayır*) и од грчкиот јазик *валио* (нгрч. Βάλτο).

Оваа лексичка распределба укажува на повеќеслојна јазична и културно-историска динамика, при што автохтониот словенски слој ја задржал својата примарна номинативна функција во означувањето на природните појави. Од друга страна, заемките од турскиот и грчкиот јазик сведочат за подоцнежни контактни влијанија, кои се резултат на културни интеракции во текот на османлискиот период и пошироките балкански јазични допири. Ова семантичко поле ја рефлектира стабилноста на словенскиот јазичен супстрат, надграден со заемки кои не го потиснуваат, туку го дополнуваат постоечкиот систем.

37. ‘МЕСТО КАДЕ ШТО ПОСТОЈАНО ИЗВИРА ПО МАЛКУ ВОДА’

На прашањето бр. 37 ‘место каде што постојано извира по малку вода’ од глава XXIV Хидрографија од Прашалникот за собирање материјал за Македонскиот дијалектен атлас (Видоески 2000: 179), ќе се задржиме на називите: **водоврик, извор, пмрк, топлик, кладенец, глиб, ґерен, ґирис** и **смочур**.

37.1.Водоврик

Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 37 ‘место каде што постојано извира по малку вода’, најраспространет е називот *водоврик* којшто го среќаваме со разновидностите *водоврика*, *воловрик*, *водовриѝ* во 70 пункта од македонските дијалекти.

Називот *водоврик* евидентиран е со паралелна употреба на називот *изворче* во костурско-корчански говори во пунктот Поп’лжани (355), додека во пунктот Буф (357) со *воловрик* со забелешка ‘ако е земјата многу мека може да се напрае батак’.

Семантика

Според Видоески (1999: 33) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *водоврик* е со значење ‘мочуриште’ РМЈ, ‘место постојано влажно и затревено’ Звечан, Лесковец, *водоврик* Бапчо, Езерец, Гратче итн., а називот *воловрик* (Видоески 1999: 35) е со значење ‘водоврично место’ Буф, Леринско.

Во современиот македонски јазик, според *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ I, 2003: 276), *водоврик* се дефинира како:

- ‘Влажно, мочурливо место’.

Етимологија

Називот *водоврик* претставува сложенка од лексемите *вода* и *врие*, наследено од *псл. *voda* и псл. *vbrěti.

37.2.Извор

Географска дистрибуција

Називот *извор* како одговор на ова прашање е втор назив по застапеност евидентиран е во северните говори Страцин (13), во западномакедонско наречје во Вранештица (135) и Лешница (138), и во југоисточното наречје Белица (367а) и Тиолишта (362), додека лексемата *изворливо* евидентирана е во струмичките говори во пунктот Робово (216). Лексемите *изворче*, *изворчиња* евидентирани се во дримколско-голобрдски говори Луково (78), серско-лагадински говори Негован (307) и во јужните говори Сарачиново (339). Називот *изворче* евидентиран е со паралелна употреба на називот *водоврик* во костурско-корчански говори во пунктот Поп’лжани (355), и во северните говори во пунктот Кркља (2) со називот *водурљаво месѝо*. (в. *извор* стр. 31).

37.3.Шмрк

Географска дистрибуција

Називот *шмрк* како одговор на ова прашање евидентиран е во централните говори во пунктот Градско (185) – *шмрк*, *шмркливо месѝо*, додека како *шмркливо месѝо* забележан е во северните говори во пунктот Црешево (36) и во централните говори во пунктовите Зелениково (157) и Црквино (166). (в. *шмрк* стр. 175).

37.4.Топлик

Географска дистрибуција

Називот *ѝойлик* како одговор на ова прашање евидентирано е во два пункта на македонските дијалекти и тоа во северните говори во пунктот Огут (6) и во југоисточно наречје во пунктот Дреново (238). (в. *ѝойлик* стр. 38).

37.5.Кланец

Географска дистрибуција

Називот *кланец* како одговор на ова прашање евидентирано е во два пункта на македонските дијалекти и тоа во јужните говори во пунктот Фурка (203) и во струмичките говори во пунктот Ново Село (210) како *кланче*.

Семантика

Според Видоески (1999: 74) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *кланец* е со значење ‘теснец меѓу две планини или два рида; клисура’ сх. *кланац* итн.

Етимологија

Во етимолошката интерпретација на називот *кланец*, Скок (II, 1972: 88) го утврдува примарното значење ‘тесен пат меѓу две брда’, изведувајќи го од прасловенската основа *kolnъcъ*, додека БЕР (II, 1979: 416) регистрира значење во некои говори ‘извор’, кое во рамки на семантичката стратификација се третира како секундарна фаза.

37.6.Глиб

Географска дистрибуција

Називот *глиб* како одговор на ова прашање евидентирано е само во еден пункт на македонските дијалекти и тоа во тиквешко-мариовски говори во пунктот Ваташа (194). (в. *глиб* стр.167).

37.7.Ѓеран/ѓерен

Географска дистрибуција

Називот *ѓеран* како одговор на ова прашање евидентирано е во северните говори во пунктот Орашац (25).

Семантика

Според Видоески (1999: 57) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *ѓерен* е со значење ‘сува почва; солена земја’ Никоман, Лезово, *ѓерен* ‘мочурливо место’ Куманово, Кочани, *ѓирен* (←герен) ‘неплодна месност’ Кукуш, т. *geren* ‘напукната сува почва’.

Во *Македонски етимолошки речник* (МЕР I, 2025: 508) и *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ I, 2003: 564) *џерен* се дефинира како:

- ‘Направа, лост за вадење вода од бунар’.
- ‘Бунар со таква направа’.

Етимологија

Според Цветановски (МЕР 1: 508) називот *џерен* е балкански турцизам од грчко потекло, сп. грч. *γέρανος*, нгрч. *γέρανι* преку тур. *geren* < перс. *k'éran*. Според Аргировски (1998: 106) позајмено од грч. *γέρανι(ον)*. Грч. *γέρανι(ον)* е деминутив од *γέρανος* ‘жерав’. Називот за таквата направа е метафора спрема изгледот на птицата; сп. рус. *журавль* ‘жерав; геран’, свгерм. *krane*, англ. *crane* ‘жерав’ > ‘справа за подигање’ > ‘кран’. Срп. *ђерам* според ПЕРСЈ (1: 337), е посредно преку тур. (dial.) *geran* ‘дрвен лост’.

Споредбено:

срп. *ђерам*, хрв. *đeram*, буг. *geren* (МЕР I, 2025: 508; Аргировски 1998: 106; Јашар-Настева 2001: 59; БЕР I, 1971: 238; Skok I, 1971: 478).

37.8. Гериз

Географска дистрибуција

Називот *џериз* како одговор на ова прашање евидентирано е во малешевско-пирински говори во пунктот Банско (276).

Семантика

Според Видоески (1999: 57) во *Географската терминологија во дијалектите на македонскиот јазик* називот *џериз* е со значење ‘канал за нечиста вода, одвод на вода’ РМЈ, т. *geriz* ‘кал, нечистотија’, *џерис* ‘одводна вода’ Звечан, *џирис* (←герис) ‘вода’ Кукуш итн.

Според *Македонски етимолошки речник* (МЕР I, 2025: 509) и *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ I, 2003: 565), *џериз* се дефинира како:

- Одводен канал за истекување на нечистотија.
- Канализирано поточе по кое истекува нечистотијата.

Етимологија

Според Цветановски (МЕР 1: 509) називот *џериз* претставува балкански турцизам од тур. *geriz* ‘подземен воден канал’. Тур. збор е позајмен од перс. *kāriz* ‘подземен цевковод,

помеѓу вертикални шахти, што води вода од внатрешноста на ридот до селата во долината’.

Споредбено:

буг. *geiz*, срп. *ђериз*, алб. *gjiriz*, аром. *ghiriz*, нгрч. *γ̆жеріџи*, *γ̆жеріџи*. (Skok I, 1971: 479; Јашар-Настева 2001: 35, 66, 203; БЕР I, 1971: 238).

37.9.Смочур

Географска дистрибуција

Називот *смочур* како одговор на ова прашање евидентиран е само во еден пункт и тоа централните говори во пунктот Тројаци (178) – *смочур*, *смочури*.

Семантика

Според Видоески (1999: 146) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *смочур* е со значење ‘мочуриште; водарник’ Богомила, Тројца.

Лексемата *смочур* не е регистрирана во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што укажува на нејзин дијалектен и ареално ограничен карактер.

Етимологија

Називот *смочур* е изведен од преф. *с-* и псл. **тоџир*.

Синтеза на називите за ‘место каде што постојано извира по малку вода’

Анализата на називите што означуваат ‘место каде што постојано извира по малку вода’ (*водоврик*, *извор*, *шмрк*, *шоџлик*, *кланец*, *џлиб*, *џерен*, *џирис* и *смочур*) покажува јасна стратификација на хидрографската лексика. Во основа во ова семантичко поле доминира словенскиот слој *водоврик*, *извор*, *шмрк*, *шоџлик*, *џлиб*, но присутен е и ориенталниот лексички слој, турцизмите *џерен* (*geren* < перс. *k’eran*) и *џирис* (тур. *giriz*, *geriz*).

Оваа распределба упатува на стабилен континуитет на словенската номинативна традиција во означувањето на основните хидрографски појави, што е очекувано со оглед на нивната суштинска улога во секојдневниот живот. Истовремено, присуството на ориентални заемки сигнализира секундарни лексички наслаги, кои се резултат на долготрајни јазични контакти и културно-историски влијанија. Ориенталните заемки се интегрирани како дополнителен слој, без да ја нарушат основната структурна и

семантичка организација на хидрографската терминологија. Ваквата стратификација сведочи за континуиран јазичен развој и за способноста на лексичкиот систем да апсорбира и адаптира надворешни влијанија во согласност со сопствените системски законитости.

38. ШАМАК, ШАМАЧИШТЕ

На прашањето бр. 38 ‘шамак, шамачиште’ од глава XXIV Хидрографија од Прашалникот за собирање материјал за Македонскиот дијалектен атлас (Видоески 2000: 179), ќе се задржиме на називите: **шамак/шамачиште, шавар.**

38.1. Шамак

Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 38 најраспространет е називот *шамак* којшто го среќаваме со разновидностите (шам'ак, шамак, шам'ак, шам'ак, шам'ак, шав'ак, кашам'ак, чамр'ак; шамачиште, шамач'иште, шамакиште; шамакливо /место/ и чамракл'иво /место/) каде што развил исклучително широка лепеза семантички нијанси во македонските говори, од кои се изделуваат следниве:

- 1) ‘барско растение за правење рогозини’,
- 2) ‘трева по мочурливи места’;
- 3) ‘блатно земјиште, место обраснато со шамак и/или со други барски растенија’.

Значењето на овој назив во дијалектите е различен, па така во северните говори во пунктот Ранковци (8) значењето е ‘тиња, кал’, во пунктот Кратово (10) значењето е ‘место кај што расте трска’, во пунктот Клевовце (22) значењето е ‘место под вода непреодно, расте трска’ итн.

Во северните говори евидентирана е паралелна употреба на називите *шамак//џирска* во пунктот Превод (31), во западнопериферните говори во пунктот Волино (87) – *пшамак//дуло*, во јужните говори во пунктот Крецово (314) – *шамак//роџос*.

Во 14 пункта покрај називот *шамак*, евидентиран е и аугментативниот назив *шамачиште*, и тоа во дел од реканските говори, дримколско-голобрдски говори, преспански говори и западнопериферно говори.

Семантика

Според Видоески (1999: 175) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *шамак* е со значење ‘блатно место, мочуриште’ Белчишта, Самоков, Разловци, Благоевград, Г. Делчев, сх. *шамак* ‘блато, бара’ (Косово), а аугментативниот назив *шамачиште* е со значење ‘бара, батак’ Кичево, ‘влажно место’ Струм итн.

Во современиот македонски јазик, според *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ VI, 2014: 407), *шамак* се дефинира како:

- ‘Место со барски трски’.

Етимологија

Називот *шамак* претставува балкански турцизам од тур. *şatek* ‘трска’; ‘нечиста вода каде што расте трска’.

38.2.Шавар

Географска дистрибуција

Називот *шавар* како одговор на ова прашање на македонската дијалектна територија евидентиран е во 8 пункта и тоа во: горнополошки говори, Маврово (57) ‘подводно место каде што расте шавар’, Глобочица (82), Радожда (86) ‘вид трска’, Ново Село (210); југоисточно наречје во Дедино (225), Радовиш (226) – *шавори* и Веница (242), и во корчански говори, Бобошчица (391)г. Во Леринско во пунктот Буф (357) евидентирана е паралелна употреба на називите *шавар*//*шизмак*.

Семантика

Според Видоески (1999: 175) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *шавар* е со значење ‘трва во мочурливо место; мочуриште каде што расте тревата шавар’, *шавор* ‘шамак’ Радовиш, Струмица, *шавур* (←шавор), сх. *шѐвѝр* итн.

Во современиот македонски јазик според *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ VI, 2014: 405), *шевар* се дефинира како:

- ‘Место обраснато со барска трска, со шавар’.

Етимологија

Називот *шавар* има нејасна етимологија. Според Скок (1973: 380) во полски, украински и румунски јазик се јавува вокалска алтернација *o* или *y* наместо *e* во коренот, сп. пол., укр. и рум. *żovar*, *şuvar* веројатно под влијание на соседните лабиодентални согласки; спор. *punjestra*, *ponistra* < лат. *fenestra*. Скок смета дека варијантата *šavar* се совпаѓа со споредбата на Миклошич на слов. *šar* ‘Riedgras’, со баварско-германскиот облик *Saher* и со чеш. *šachor* ‘сито’, што се изведува од ствн. *sahar* < пие. **seq-* ‘сече’. Доколку лексемата претставува стар германизам, таа не е широко распространета на запад, туку е позастапена на исток, од каде што е пренесена и во романските јазици.

Синтеза на називите *шамак*, *шамачишѝе* и *шавар*

Називите *шамак*, *шамачишѝе* и *шавар* се карактеризираат со изразена дијалектна и експресивна природа. Основната форма *шамак* е турцизам од тур. *şamek*, додека *шамачишѝе* е дериват од *шамак* со суфиксот *-ишѝе*, којшто има јасна локативна и аугментативна функција. Називот *шавар*, се вклопува во истиот семантички и стилски регистар, но нејзината етимологија останува недоволно разјаснета и укажува на сложеноста на нејзиниот јазичен развој.

39. МЕСТОТО ПОКРАЈ РЕКА КАДЕ ШТО ВРТИ РЕКАТА

На прашањето бр. 39 ‘местото покрај река каде што врти реката’ од глава XXIV Хидрографија од Прашалникот за собирање материјал за Македонскиот дијалектен атлас (Видоески 2000: 179), ќе се задржиме на називите **лака**, **колтук**, **свиок**, **завој**, **лун**, **лаг**, **вртеж**, **кривина** и **лонга**.

39.1.Лака

Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 39 ‘местото покрај река каде што врти реката’, најраспространет е називот *лака* којшто го среќаваме во 73 пункта со разновидностите *лѝка*, *лѝки*, *лѝка*, *лакаѝ*, *лакаѝо* итн.

Паралелна употреба забележана е во централните говори во пунктот Живојно (122) *лака//свиок* и во југоисточното наречје во пунктот Лесново (237) *лака//кривина*.

Семантика

Според Видоески (1999: 83) во *Географската терминологија во дијалектите на македонскиот јазик* називот *лака* е со значење ‘рамнинка крај река под трева’ Тополница, Латово, *лака//кривина* Лесново, Припечани, Г. Броди, *лака-лака-лаки* Калиманци итн.

Во современиот македонски јазик според *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ III, 2006: 14), *лака* се дефинира како:

- ‘Влажно место покрај река со добро пасиште, ливада покрај река’.

Етимологија

Називот *лака* потекнува од псл. *lōka ‘водена ливада’ > стсл. *лъка* (ж > а) > мак. *лака* ‘ливада покрај река’.

Споредбено:

срп. *лука*, буг. *лъка*, хрв. *лука*, слов. *lōka* ‘ливада’, рус. *лука*, укр. *лука*, пол. *lōka* сродно со литв. *lankà* ‘долина’, *įlanka* ‘залив’, латв. *lauka* ‘ниска, издолжена рамнина’

39.2. Лонга

Географска дистрибуција

Називот *лонга* со разновидностите *лонко*, *лънго* и *лънк*, евидентиран е во четири пункта и тоа во: нестрамско-костенариски говори Добролишта (368), во костурско-корчански говори во пунктотвите Габреш (381а) и Руља (382) – *лънго*, *лънк* и во корчански говори Бобошчица (391) *лонко, дол*.

Семантика

Лексемата *лонга* не е регистрирана во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, што укажува на нејзин дијалектен и ареално ограничен карактер.

Етимологија

Називот *лонга* можеби заемка од итал. *lungo* ‘долг’, со посредство на некој балкански јазик. Етимологијата не е сигурна.

39.3. Колтук

Географска дистрибуција

Називот *колтук* како одговор на ова прашање евидентирано е во четири пункта заедно со множинската форма *колтуци* и тоа во: северните говори во пунктот Орашац (25),

охридски говори во пунктот Љубаништа (100), и во западномакедонскиот наречје во пунктотвите Кнежино (136) и Драчево (156).

Семантика

Според Видоески (1999: 75) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *колиџук* е со значење ‘кривина, завој на река или на пат’ Слатина, Вруток, Раотинце, *колиџук* ‘голем завој на река Кочани, Орашац, *кулиџук* (←колтук) Кукуш итн.

Во современиот македонски јазик, според *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ II, 2005: 565), *колиџук* се дефинира како:

- (геогр.) ‘Голема кривина, завој на река или пат’.

Етимологија

Називот *колиџук* претставува балкански турцизам. Според Нишанџан старотурскиот збор *koltuk* или *koltuk* ‘пазува, внатрешен дел од зглобот на раката’ е изведен од старотурскиот збор *kol* со старотурската наставка *+tlk*.

Споредбено:

срп. *колиџук*, рус. *култук* ‘ракав на река’, буг. *колтук* ‘завој на пат’ < тур. *koltuk* (Skok II, 1972: 123; Фасмер II, 1986: 411; Јашар-Настева 2001: 59; БЕР II, 1979: 562).

39.4. Свиок/свијок

Географска дистрибуција

Називот *свиок* како одговор на ова прашање евидентирано е во четири пункта на македонските дијалекти и тоа во централните говори во пунктотвите Буково (120) и Попоец (137) *свиок*, и во јужните говори во пунктот Чегран (341) *свиук*. Паралелна употреба на овој назив евидентирана е во еден пункт и тоа во централните говори во пунктот Живојно (122) *свиок//лака*.

Семантика

Според Видоески (1999: 139) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *свиок* е со значење ‘завој на река или на пат’ Звечан.

Во современиот македонски јазик, според *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ V, 2011: 316), *свијок* се дефинира како:

- ‘Место каде што завива (свива) пат или река’.

Етимологија

Називот *свиок* се образува од преф. *с-* и псл. **viti*.

39.5.Завој

Географска дистрибуција

Називот *завој* како одговор на ова прашање евидентирано е во два пункта и тоа во тиквешко-мариовски говори Ваташа (194) и лерински говори Поп’лжани (355).

Семантика

Според Видоески (1999: 60) во *Географската терминологија во дијалектите на македонскиот јазик* називот *завој* е со значење ‘кривина на река и на пат’ РМЈ, *завој* Поп’лжани, сх. *завој*, буг. *завој* итн.

Во современиот македонски јазик, според *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ II, 2005: 32), *завој* се дефинира како:

- ‘свијок’.

Етимологија

Називот *завој* потекнува од псл. **zaviti* < (**za* + **viti*).

Споредбено:

срп. *завој*, буг. *завој*, хрв. *zavoj* (Skok III, 1973: 600–601; БЕР I, 1971: 576; Gluhak 1993: 693).

39.6.Лун/лујн

Географска дистрибуција

Називот *лун* како одговор на ова прашање евидентирано е во два пункта на македонските дијалекти и тоа во јужните говори во пунктовите С’ботско (326) и Струпино (342) – *лујн*. (в. *лун* стр. 165).

39.7.Лаг

Географска дистрибуција

Називот *лаг* (*лак*) како одговор на ова прашање евидентирано е во три пункта, и тоа во северните говори Псача (9), во западни периферни говори Ржаново (79) и во јужните говори Тресино (340). (в. *лаг* стр. 186).

39.8.Вртеж

Географска дистрибуција

Називот *вршеж* како одговор на ова прашање забележан е во јужните говори во пунктот Луковец (337) – *вршеш*.

Семантика

Според Видоески (1999: 37) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *вршеж* е со значење ‘вител во река’ РМЈ, *вршеи* ‘место каде што се врти водата, вител’ Кочани, *воршеи* Крецово итн.

Во современиот македонски јазик според *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ I, 2003: 313), *вршеж* се дефинира како:

- ‘Вител’.

Според Цветановски (МЕР 2025: 291) називот *вршеж* е наследено од псл.**vьrtěti (se)*, *vьrtjъ (se)*.

Споредбено:

стсл. *врьтѣти*, *врьштѣ*, срп. *вршеи*, буг. *врьтя*, хрв. *vtjeti*, рус. *вертеть*, слн. *vteti*, слч. *vtiet'*, чеш. *vrtěti*, пол. *wiercieć*, укр. *вертими*, сродно со литв. *vers ti*, *verčiu*. Сродно со литв. *vėrsti*, *verčiu*, лат. *vērst*. струс. *wartini*, грм. *warden*, лат. *vertō*, *vertere*, од пие. корен *(H)wert /*(H)wort-/*(H)urt- ‘врти, сврти, преобраќа, постои’. (МЕР I, 2025: 291; Derksen 2008: 539; Skok III, 1973: 631–633 БЕР I, 1971: 212–213; Аникин VI, 2012: 334–336; Фасмер I, 1986: 301).

39.9.Кривина

Географска дистрибуција

Називот *кривина* како одговор на ова прашање евидентирано е во еден пункт во југоисточно наречје, Лесново (237) во паралелна употреба со називот *лака*.

Семантика

Според Видоески (1999: 79) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *кривина* е со значење ‘место каде што река или пат го менува правецот, завој’ РМЈ, *кривина* ‘завој на река’ Струм итн.

Во современиот македонски јазик според *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ II, 2005:638), *кривина* се дефинира како:

- ‘За пат, река – свијок, свртување, искривен дел’.

Етимологија

Називот *кривина* потекнува од псл. *krivina дериват на псл. *krivъ и на суф. *-ina* (-ина).

Споредбено:

стсл. **кривина**, срп. *кривина*, рус. диј. *кривина*, укр. *кривина*, буг. *кривина*, хрв. *krivina*, слв. *krivina*, чеш. *krivina*. (Skok II, 1972; 200 – 201; ЭССЯ XII, 1985: 163; Фасмер II, 1986: 376, Gluhak 1993: 349 – 350).

Синтеза на називите за ‘местото покрај река каде што врти реката’

Анализата на називите што го означуваат ‘местото покрај река каде што врти реката’ (*лака*, *колиџук*, *свиок*, *завој*, *лун*, *лаџ*, *вршеж*, *кривина* и *лонџа*) покажува изразена лексичка стратификација, при што доминира словенскиот слој како носител на основната номинативна функција во ова семантичко поле.

Покрај словенскиот слој, во ова семантичко поле се евидентира и присуство на заемки од турскиот јазик, *колиџук* (тур. *koltuk*), и од грчкиот јазик, *лун* (нгр. дијал. *λόυν*), што укажува на историски јазични контакти и интерференции. Ваквата коегзистенција на наследени и замени лексеми ја одразува сложената јазична динамика и културно-историскиот контекст во кој се развивале овие називи.

40. ПОДВОДНО МЕСТО ПОКРАЈ РЕКА

На прашањето бр. 40 ‘подводно место покрај река’ од глава XXIV Хидрографија од Прашалникот за собирање материјал за Македонскиот дијалектен атлас (Видоески 2000: 179), ќе се задржиме на називите: **лаг**, **лака/лука**, **лун**, **блага**, **лонга**, **валто** и **локва**.

40.1. Лаг

Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 40 најраспространет е називот *лаџ* кошто го среќаваме со разновидностите *луџ*, *лук*, *лак*, *лаќ*, *лък*, *лъџ*, *лоќ* итн. во четириесет и девет пункта на македонските дијалекти.

Паралелна употреба на називот *ла̄* евидентирана е во два пункт со називот *лука* во северните говори Кучково (39) и со називот *йодвода* во централните говори во Попоец (137).

Семантика

Според Видоески (1999: 82) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *ла̄* е со значење ‘рамнина покрај река’ РМЈ, ‘дол или поток обрасен со дрвја’ Разлог, ‘нива под пченка покрај вода’ Брест, *ла̄* Струм, *ланк* – *лангови* Езерец, *лок* – *ло̄о̄и* М. Река, *ланк-ланго* Гратче, Псоре итн.

Во современиот македонски јазик, според *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ III, 2006: 9), *ла̄* се дефинира како:

- ‘Рамнина покрај река’.

Етимологија

Називот *ла̄* потекнува од псл. *lǫgъ (< *leg-) > стсл. *лѣгъ* (ж > а) > мак. *ла̄*.

Споредбено:

срп. *лӯг*, рус. *луг* ‘ливада’, укр. *луг* ‘ливада’, буг. *лъг*, слн. *lǫg*, чеш. *luh* ‘ливада, мочуриште, шума на мочурливо место’, пол. *łęg* ‘ливада’ ст.пол. *lǫgъ*, сродно со лит. *lengė* ‘долина’. (Skok II, 1972: 327; Gluhak 1993: 386; Derksen 2008: 289; ЭССЯ XVI, 1990: 139-144; БЕР III, 1986: 536; Woryś 2008: 299).

40.2.Лака

Географска дистрибуција

Називот *лака* со разновидностите *лука*, *ла̄ка*, *ла̄ка*, *лаки*, *луке* евидентиран е во седумнаесет пункта и тоа во дел од северните, централните, јужните, малешевско-пирински, серско-лагадински и лерински говори. Паралелна употреба со називот *лук* забележана е во северните говори во Кучково (39). (в. *лака* стр.181).

40.3.Лун

Географска дистрибуција

Називот *лун* како одговор на ова прашање евидентиран е во два пункта и тоа во јужните говори во пунктовите С’ботско (326) и Струпино (342) – *лӯн*. (в. *лун* стр.165).

40.4.Влака

Географска дистрибуција

Називот *влака* како одговор на ова прашање евидентиран е во еден пункт во дримколско-голобрдски говори во пунктот Стеблево (74а).

Семантика

Според Видоески (1999: 32) во *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик* називот *влака* е со значење ‘плитка долина’, сх. (в)лака.

Етимологија

Називот *влака* потекнува од преф. *в-* и *лака*. (в. *лака* стр. 181).

40.5.Лонга

Географска дистрибуција

Називот *лонга* како одговор на ова прашање евидентиран е во еден пункт на македонските дијалекти и тоа во нестрамско-костенариски говори Хрупишта (365). (в. *лонга* стр.181).

40.6.Валто

Географска дистрибуција

Називот *валто* како одговор на ова прашање евидентиран е во еден пункт во костурско-корчански говори В’мбел (377). (в. *валто* стр. 143).

40.7.Локва

Географска дистрибуција

Називот *локва* како одговор на ова прашање евидентиран е во еден пункт во преспански говори Гломбочани (385). (в. *локва* стр. 139).

Синтеза на називите за ‘подводно место покрај река’

Анализата на називите што означуваат ‘подводно место покрај река’ (*лаџ*, *лака/лука*, *лун*, *влака*, *лонга*, *валто* и *локва*) открива јасна лексичка стратификација, при што доминира словенскиот слој како основен и најпродуктивен во ова семантичко поле. Овие

лексеми претставуваат наследени единици со стабилна семантичка структура и јасна мотивација, што упатува на нивна долготрајна употреба.

Покрај словенскиот слој, се забележува и присуство на заемки од грчкиот јазик, *лун* (нгр. дијал. *λοῦν*) и *валиџо* (нгрч. *Βάλτο*), кои сведочат за јазични контакти и заемни влијанија во одредени географски средини. Ваквата коегзистенција на домашни и заемни лексеми ја потврдува комплексноста на лексичкиот состав и укажува на динамичниот карактер на јазичниот развој во оваа област.

41. ИЗВОР КАДЕ ШТО ВОДАТА НЕ Е ЧИСТА

На прашањето бр. 41 ‘извор каде што водата не е чиста’ од глава XXIV Хидрографија од Прашалникот за собирање материјал за Македонскиот дијалектен атлас (Видоески 2000: 179), ќе се задржиме на називите: **матен, кален и бистар.**

41.1. Матен

Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 41 ‘извор каде што водата не е чиста’ од тематското подрачје *Хидрографија* (Видоески 2000: 181) најраспространет е називот *маџен* којшто го среќаваме со разновидностите *муџен*, *моџен*, *мџен*, *мџин*, *муџн*, *мџен* итн. на целата македонска дијалектна територија.

Паралелна употреба евидентирана е во три пункта и тоа во: северните говори Вратница (40) *муџн//бисџр*, централни говори Држалево (158) *моџен//калаф*, и во малешевско-пирински говори Киселица (253) *маџен//џаген*.

Семантика

Во современиот македонски јазик, според *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ III, 2006: 101), *маџен* се дефинира како:

- ‘За течност, стакло и сл. – што не е бистар; непросирен’.

Етимологија

Називот *маџен* потекнува од *маџи* + суф. -ен. (в. *маџи* стр. 204).

41.2.Кален

Географска дистрибуција

Називот *кален* како одговор на ова прашање евидентиран е во два пункта на македонските дијалекти и тоа во централните говори Држалево (158) – *калаф//моѝен* и во костурските говори Слимница (392) – *кален, калена вода*. (в. *кален* стр. 205).

41.3.Бистар

Географска дистрибуција

Називот *бисѝар* како одговор на ова прашање евидентиран е во еден пункт со паралелна употреба со називот *муѝѝн*, во северните говори Вратница (40) *бисѝър//муѝѝн*. (в. *бисѝар* стр. 194).

Синтеза на називите за ‘извор каде што водата не е чиста’

Називите што го означуваат ‘извор каде што водата не е чиста’ (*маѝен, кален* и *бисѝар*) припаѓаат на словенскиот лексички слој и претставуваат наследени единици со јасна семантичка мотивираност. Нивната употреба упатува на континуитетот на словенската јазична традиција во номинацијата на природните појави, при што се задржува нивната основна дескриптивна и диференцијална функција во јазикот. Во споредба со претходните тематски групи, тука доминира автохтониот словенски слој без значајни заемковни интервенции.

42. СПРОТИВНО ОД МАТЕН

На прашањето бр. 42 ‘спротивно од матен’ од глава XXIV Хидрографија од Прашалникот за собирање материјал за Македонскиот дијалектен атлас (Видоески 2000: 179), ќе се задржиме на називите: **бистар** и **чист**.

42.1.Бистар

Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 42 ‘спротивно од матен’ од тематското подрачје *Хидрографија* (Видоески 2000: 181) најраспространет е

називот *бисѿар* којшто го среќаваме со разновидностите *бисѿер*, *бисер*, *бисѿр*, *бисѿър*, *бисѿйр* итн. на целата македонска дијалектна територија. Паралелна употреба на називот *бисѿар* со називот *чисѿ* евидентирано е во 92 пункта.

Семантика

Во современиот македонски јазик според Македонски етимолошки речник (МЕР I, 2025: 113) и *Толковниоѿ речник на македонскиоѿ јазик* (ТРМЈ I, 2003: 140), *бисѿра* се дефинира како:

- ‘Што е просирен и чист; спрот. матен’.
- ‘Јасен, блескав, сјаен’.

Етимологија

Според Цветановски (МЕР I, 2025: 113) називот *бисѿар* е наследено од псл. **bystrъ* ‘брз’. Според Трубачов (ЭССЯ III, 1976: 153-154) прасловенското **bystrъ* нема соодветни паралели во другите ие. јазици. Според Бернкер (Berneker I, 1924: 113) потеклото на овој збор треба да се бара во пие. **bhys-ro-*, **bhūs-ro-*. Што го поврзува со герм. јазици со основно значење ‘фрлање напред’; сп. стнорд. *bysia* ‘извира моќно, со голема сила’. Ваквата претпоставка не е општоприфатена. Во ЕРСЈ (3: 312–317), исто и ПЕРСЈ (1: 44–45), се предлага ново етимолошко толкување, според кое примарна би била спорадично засведочената варијанта со -г- (**brysteъ*), што се изведува од **bry sati* ‘брише, чисти’, но и ова толкување е хипотетично.

Споредбено:

стсл. *быстр*, срп. *бисѿар*, блр. *быстры*, рус. *быстрый*, укр. *бистрий*, буг. *бистър*, хрв. *bistar*, слн. *bister*, чеш. *bystry*, пол. *bystry* итн. (МЕР I, 2025: 113; ЭССЯ III, 1976: 153-154; Berneker I, 1924: 113; Derksen 2008: 71; Фасмер I, 1986: 259-260; Аникин V, 2011: 284-258; Boryś 2008: 49).

42.2. Чист

Географска терминологија

Називот *чисѿ* како одговор на ова прашање евидентирано е во четириесет и три пункта на македонските дијалекти, додека во паралелна употреба со називот *бисѿар* евидентирано е во деведесет и два пункта.

Семантика

Во современиот македонски јазик според *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ VI, 2014: 370), *чист* се дефинира како:

- ‘Што не е валкан, што не е загаден; нечист, валкан, загаден’.

Етимологија

Називот *чист* потекнува од псл. *čistъ < ие. (s)ki-d-tos ‘одделен, прочистен’ < (s)kei-d- / (s)koi-d- ‘сечам, одделувам’. За потеклото на називот *чист*, Покорни го наведува ие. корен *skei-*. Од овој корен може да се изведе овој збор, со продолжување со d, одн. со t: *skei-t-* и со наставката t: *skeit-t-* > *skīst*, бидејќи ие. консонантска група tt > st (Pokorny 1969: 954). Скок смета дека многу поедноставни е стсл. ч да се добие со палатализација на к пред *ī* (Skok I, 1971: 329), што е уште еден доказ за тоа дека *s-* во овој корен се јавува како подвижно, и дека зборот *чист* треба да се изведе од ие. корен *kei-* со значење ‘отсечува’; ‘одделува од нечистотија’.

Споредбено:

Сп. стсл. *чистъ*, срп. *чист*, рус. *чистый*, укр. *чистий*, хрв. *čist*, словен. *číst*, словач. *čistý*, чеш. *čistý*, пол. *czysty* спродно со стпру. *skistan*, лит. *skýstas*. *skāistas*, лет. *šķīsts*. (Derksen 2008: 90; ESSja IV, 1977: 121-122; ESJS II, 1990: 108-109; Фасмер IV, 1987: 367; Gluhak 1993: 179; Boryś 2008: 105).

Синтеза на називите за ‘спротивно од матен’

Називите што означуваат ‘спротивно од матен’ (бистар и чист), припаѓаат на словенскиот слој на македонскиот јазик и заземаат стабилна позиција во рамките на придавскиот систем. Нивната семантичка јасност и континуираност во употребата ја потврдуваат системската организираност и функционалната развиеност на словенското јазично наследство во современиот македонски јазик.

43. СУВ

На прашањето бр. 43 ‘сув, -а, -о (акцент, член, степен)’ од глава XXIV Хидрографија од Прашалникот за собирање материјал за Македонскиот дијалектен атлас (Видоески 2000: 179), ќе се задржиме на називите: **сув** и **длабок**.

43.1.Сув

Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 43 од тематското подрачје *Хидрографија* (Видоески 2000: 181) најраспространет е називот *сув* (*сува*, *суво*) којшто го среќаваме со разновидностите *су*, *суф*, *суъ*, *сух*, *суи* итн. на целата македонска дијалектна територија.

Семантика

Според Видоески (1999: 154) во *Географската терминологија во дијалектниот македонски јазик* називот *сув* е со значење ‘суво место, место каде што нема вода; копно, суша’.

Во современиот македонски јазик, според *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ V, 2011: 605), *сув* се дефинира како:

- ‘Што во себе нема вода, што не е влажен, што се исушил’.
- ‘Што останал без вода, што пресушил’.

Етимологија

Називот *сув* потекнува од псл. *suxъ којшто води потекло од ие. корен **h₁sous-o-*.

Споредбено:

стсл. *сухъ*, срп. *сух*, рус. *сухой*, буг. *сух*, хрв. *сух*, пол. *suchy* чеш. *suchý*, слов. *suchý* итн. сродно со лит. *sausas*, латв. *sauss*, грч. *αὐχός*, староангл. *sēar*, авест. *huška-* ‘сув’ итн. (Gluhak 1993: 593; ERNJ II, 2031: 403; Skok III, 1973: 357-358; Derksen 2008: 473; Фасмер III, 1987: 813; Воруј 2008: 586).

43.2 Длабоко

Географска дистрибуција

Називот *длабоко* како одговор на ова прашање евидентирано е само во еден пункт во солунско-воденски говори во пунктот В’дришта (330) – *длабоко*. (в. *длабоко* стр. 200).

Синтеза на називите за ‘сув’

Анализата на придавките *сув* и *длабок* укажува на нивната стабилна позиција во рамките на македонскиот придавски систем. Двете лексеми припаѓаат на продуктивниот тип на квалитативни придавки и покажуваат редовна флексија по род и број (*сув*, *сува*, *суво*; *длабок*, *длабока*, *длабоко*). Овие форми претставуваат показател за системската

организираност и стабилност на придавскиот систем во македонскиот јазик. Воедно, тие ја одразуваат континуираноста на словенското јазично наследство и неговата функционална развиеност во современиот јазик.

44. СПРОТИВНО ОД СУВ

На прашањето бр. 44 ‘спротивно од сув’ од глава XXIV Хидрографија од Прашалникот за собирање материјал за Македонскиот дијалектен атлас (Видоески 2000: 179), ќе се задржиме на називите: **мокар, воден и влажен**.

44.1.Мокар

Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 44 ‘спротивно од сув’ од тематското подрачје *Хидрографија* (Видоески 2000: 181) најраспространет е називот *мокар* којшто го среќаваме на целата македонска дијалектна територија.

Паралелна употреба со називот *воден* евидентирано е во дваесет и девет пункта во дел од северните, горнополошките, централните, малешевско-пиринските и јужните говори. Паралелна употреба со називот *квасен* евидентирано е во западномакедонското наречје во пунктот Држалеве (158) *мокар//квасен*, со називот *на̀ѝо̀ѝен* во јужните говори во пунктот Конско (200) *мокар//на̀ѝо̀ѝен*, со називот *ис̀ѝо̀ѝен* во струмички говори во пунктот Габрово (211), *мокар//ис̀ѝо̀ѝен* и со називот *влажен* во два пункта и тоа во малешевско-пирински говори во пунктот Саса (246) и во јужните говори во пунктот Патарос (313) *мокар//влажен*.

Семантика

Во современиот македонски јазик, според *Толковнио̀ѝ речник на македонскио̀ѝ јазик* (ТРМЈ III, 2006: 153), *мокар* се дефинира како:

- ‘Што е воден, влажен, наkisнат’

Етимологија

Називот *мокар* потекнува од псл. **mokъ* ‘мокар, влажен’ изведен од псл. корен **mok-* ‘влажен’ со наставка **-r*.

Споредбено:

стсл. *мокръ*, срп. *мокар*, рус. *мокрый* ‘мокар, влажен’, буг. *то̀кър* ‘мокар’, хрв. *то̀кар*, чеш. *то̀кру* ‘мокар, влажен’, слов. *то̀каг* ‘мокар, влажен’, словач. *то̀кру* ‘мокар, влажен’, пол. *то̀кру* ‘мокар, влажен’, горнолуж. *то̀кру*, долнолуж. *то̀кш* сродно со лит.

maknóti ‘навлажни’, *makúti* ‘топи, натопува’, *makúju* ‘ги туркам во кал’, *maknóti*, *maknóju* ‘гмечи, тиска’ итн. (ЭССЯ XIX, 1992: 144-154; Skok II, 1972: 499-450; Gluhak 1993: 419-420; Фасмер II, 1986: 641; Воруś 2008: 336; БЕР IV, 1995: 211).

44.2. Воден

Географска дистрибуција

Називот *воден* е втор назив по застапеност во македонските дијалекти. Паралелна употреба на називот *воден* со називот *мокар* евидентирана е во дваесет и девет пункта, со називот *влажен* во шест пункта, и тоа во струшките говори Струга (85), Радожда (86) и Волино (87), во преспанските говори Лескоец (101) и Претор (107), и во нестрамско-костенарсиски говори во Добролишта (368). Паралелна употреба со други називи евидентирани се во дримколско-голобрдски говори во пунктот Клење (74) – *воден//искиснаѝ*, во охридски говори Рамне (95) *воден//ѝина*, во преспански говори Љубојно (103) – *воден//киснаѝ*, во централни говори Смилево (115) – *воден//изернаѝ*, и Прострање (134) и Лешница (138) – *воден//исквасен* и во солунско-воденски говори П’теле (353) – *воден, исѝоѝен*.

Семантика

Во современиот македонски јазик, според *Македонски еѝимолошки речник* (МЕР I, 2025: 269) и *Толковниоѝ речник на македонскиоѝ јазик* (ТРМЈ I, 2003: 273), *воден* се дефинира како:

- ‘Што е мокар, влажен, накиснат’.
- ‘Што се однесува на вода’.
- ‘Што живее во вода или околу вода’.

Етимологија

Според Цветановски (МЕР I, 2025: 269) називот *воден* потекнува од псл. **vodъnъ* (*јъ*), коешто е изведено од псл. **voda*.

Споредбено:

срп. *вoднѝ*, рус. *водный*, буг. *вoден*, укр. *водний*, пол. *wodny*, итн.

44.3. Влажен

Географска дистрибуција

Називот *влажен* како одговор на ова прашање е трет назив по застапеност во македонските дијалекти. Со самостојно евидентиран е во тиквешко-мариовски говори во

пунктот Ваташа (194). Паралелна употреба со називот *воден* евидентирана е во шест пункта и тоа во струшките говори Струга (85), Радожда (86) и Волино (87), во преспанските говори Лескоец (101) и Претор (107), и во нестрамско-костенарсиски говори во пунктот Добролишта (368). Во два пункта на македонските дијалекти евидентирана е паралелна употреба на називот *влажен* со називот *мокар* и тоа во малешевско-пирински говори во пунктот Саса (246) и во јужните говори во пунктот Патарос (313), и во еден пункт на називот *влажен* со називот *млак* и тоа во југоисточното наречје во пунктот Радовиш (226).

Семантика

Во современиот македонски јазик, според *Толковниот речник на македонскиот јазик* (ТРМЈ I, 2003: 261), *влажен* се дефинира како:

- ‘Што има во себе влага’.

Етимологија

Според Цветановски (МЕР 2025: 259) називот *влажен* е придавка којашто е изведена од псл. **vólga* и суфиксот *-ен*. Псл. **vólga* е балтословенски збор кој потекнува од пие. корен **wolg-* (< **welg-*).

Споредбено:

Во останатите словенски јазици, сп. стсл. **влага**, срп. *vlāga* ‘влажност’, рус. *во́лга*, укр. *во́лога*, буг. *vlàga*, слн. *vlaga*, чеш. *vláha*, слч. *vlaha*, глуж. *włoha*, длуж. *włoga* сродно со литв. *vlaga* ‘храна за јадење’, латв. *pa-valgs* ‘додаток на храната’, ствгерм. *wolchan* ‘облак’ итн. (МЕР 2025: 259; Derksen 2008: 524; Skok III, 1973: 606; Gluhak 1993: 675; Фасмер I, 1986: 337; БЕР I, 1971: 160).

Синтеза на називите за ‘спротивно од сув’

Анализата на називите што го означуваат поимот ‘спротивно од сув’ (*мокар*, *воден* и *влажен*), укажува на јасна семантичка и функционална диференцијација во рамките на македонскиот јазичен систем. Нивната коегзистенција и јасната распределба во употребата претставуваат показател за стабилен и внатрешно диференциран лексички систем, кој овозможува нијансирано изразување и прецизна концептуализација на поимите поврзани со влажноста. Воедно, ваквата лексичка разгранетост ја потврдува континуираноста на словенското лексичко наследство и неговата адаптивност во

современиот македонски јазик, што претставува значаен индикатор за историскиот развој и функционалната зрелост на јазичниот систем.

45. ДЛАБОК

На прашањето бр. 45 ‘длабок’ од глава XXIV *Хидрографија* од *Прашалникој за собирање материјал* за Македонскиот дијалектен атлас (Видоески 2000: 179), ќе се задржиме на називот **длабок** и дериватите **глобок**, **злабок** и **ламбок**.

45.1. Длабок

Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 45 најраспространет е називот *длабок* којшто го среќаваме на целата македонска дијалектна територија со разновидностите *длибок*, *дљбок*, *длобоко*, *длабук*, *дљабок*, *длбочко* и дериватите *длбочко*, *дљбок*, *длабок*, *длабук*, *дламбок*, *дљмбок*, *злабок* и *ламбок*.

Семантика

Во современиот македонски јазик според Македонски етимолошки речник (МЕР I, 2025: 461) и *Толковниој речник на македонскиој јазик* (ТРМЈ I, 2003: 458), *длабок* се дефинира како:

- ‘Што има дно на голема оддалеченост од површината или од отворот; плиток’.

Етимологија

Според Цветановски (МЕР I, 2025: 461) називот *длабок* потекнува од псл. (dial.) **dъlbokъ* којшто е изведен од коренот кој е во псл. **dъlb-ti* со суф. **-окъ*.

Споредбено:

буг. *дълбок*, (dial.), *дъбок*, срп. *дубок*, *дубкѝ*, (dial.) *думбок*, *длибок*, хрв. *dùbok*, длуж. *dlyboki*, *dloboki*.

Од примерите погоре забележавме дека во мак. дијалекти се регистрирани и називи со почетно г- (*глобок*, *гломбок*, *гламбок* итн.), со почетно з- (*злабок*) и со почетно л- (*ламбок*).

Споредбено:

срп.(dial.) *глубок*, буг. (dial.) *гљбок*, слн. *globòk*, слч. *hlboký*, чеш. *hluboký*, пол. *głębok*, рус. *глубокий*, од псл. **glǫbokъ* / **glъ-bokъ* / **glybokъ* и најчесто се споредува со грч. *γλόφειν* ‘сечејќи длаби’, лат. *glūbere* ‘лупи, соголува’, ствгерм. *klioban* ‘цепи’ < пие. **gleubh-*.

Синтеза на називот ‘длабок’

Во рамките на ова семантичко поле беше извршена лексичко-семантичка анализа на називот *длабок* и неговите деривати *џлобок*, *злабок* и *ламбок*. Присуството на овие варијанти не ја нарушува семантичката конзистентност на лексемата, туку напротив, ја потврдува нејзината виталност и адаптивност во различни говорни средини. Фонетските алтернации (*џл-* / *ол-* / *зл-* / *л-*) можат да се објаснат преку редовни историско-фонолошки процеси, како што се асимилации, дисимилации и поедноставувања на консонантски групи, како и преку влијанија од дијалектната диференцијација. Ваквите процеси се типични за жив јазичен систем и сведочат за континуирана употреба и пренос на лексемата низ различни временски и просторни рамки.

Називите што означуваат ‘длабок’ претставуваат релевантен доказ за историската слоевитост и континуитет на македонската лексика, при што преку нив може да се следат и пошироките процеси на фонетска еволуција, дијалектна стратификација и семантичка стабилност во рамките на јужнословенскиот јазичен простор.

45а. Длабочок

На прашањето бр. 45а ‘длабочок’ од глава XXIV Хидрографија од *Прашалникот за собирање материјал* за Македонскиот дијалектен атлас (Видоески 2000: 179), ќе се задржиме на називот *длабочок* со дериватот *глобочко*.

45а.1. Длабочок

Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 45а ‘длабочко’ од тематското подрачје *Хидроџрафија* (Видоески 2000: 181) најраспространет е називот *длабочок* којшто го среќаваме на целата македонска дијалектна територија со разновидностите *олибина*, *олиночко*, *олибоко*, *ољбочко*, *ољбочак*, а називот *глобочко* го среќаваме само во 21 пункт.

Етимологија

Називот *длабочок* претставува деминутивна форма од називот *длабок* којшто е изведен од псл. **dъlbokъ* од коренот кој е во псл. **dъlb-ti* со суф. **-окъ*.

Синтеза на називот ‘длабочок’

Анализата на називот што означува ‘длабочок’, со фокус на формата длабочок и нејзиниот дериват глобочко, укажува на присуство на секундарни деривациски модели изградени врз прасловенската основа **dъlbokъ* со дополнителна суфиксална модификација (-чок / -чко) што носи нијанси на деминутивност. Формата *длабочок* претставува резултат на деривациско проширување на придавката *длабок*. Дериватот *глобочко*, пак, ја рефлектира истата етимолошка основа преку фонетска варијантност (гл- наспроти дл-), комбинирана со суфиксот -чко. Овие форми сведочат за продуктивноста на суфиксалната деривација во македонскиот јазик. Лексемите длабочок и глобочко претставуваат значаен пример за интеракцијата меѓу етимолошкото наследство и деривациската иновација во македонскиот јазик. Тие ја потврдуваат не само стабилноста на прасловенската основа, туку и способноста на јазикот да развива нови, семантички прецизни форми преку продуктивни морфолошки средства, што е показател за неговата динамичност и историска континуираност.

46. ДЛАБОКО МЕСТО

На прашањето бр. 46 ‘длабоко место’ од глава XXIV Хидрографија од Прашалникот за собирање материјал за Македонскиот дијалектен атлас (Видоески 2000: 181), ќе се задржиме на називот *длабина* и *длабочина*.

46.1. Длабочина

Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 46 ‘длабоко место’ од тематското подрачје *Хидрографија* (Видоески 2000: 181) најраспространет е називот *длабочина* којшто го среќаваме на целата македонска дијалектна територија со разновидностите *длибочина*, *длъбочина*, *длабучина* *дъбъчина* *дълбучина* *длѣбучина*, и во 52

Етимологија

Според Цветановски (МЕР I, 2025: 460) називот *длабина*, можно е да се работи за изведенка од псл. поствербал **dъlbъ* ‘вдлабнатина, јама’, или непосредно од псл. (dial.) **dъlbiti*, со суф. **-iti*, од постарото **dъlbti*.

Споредбено:

срп. *дујсѝи* ‘длаби’, рус. *долбить* ‘издлабува’, укр. *довбати*, буг. *дълбам*, *дълбая*, хрв. *dupsti*, чеш. *dlubati*, *dŭbati*, словен. *dobem*, *dobsti*, пол. *dlubię*, *dlubać*, горнолуж. *dlubać*, долнолуж. *dlubaś* сродно со лит. *pu-dilbsti*, *-dilbti*, *dëlba*, лат. *dalba*, *dalbs*, долногер. *dölben*, староанг. *delfan* ‘да се копа’.

Синтеза на називи за ‘длабоко место’

Анализата на називите што означуваат ‘длабоко место’ *длабина* (псл. **dъlbiti*) и *длабочина* (псл. **glъbokъ*) јасно укажува на постоење на стабилен и историски конзистентен словенски автохтон слој во македонската лексика. Овие лексеми претставуваат значаен индикатор за јазичниот континуитет и автохтоноста, особено ако се земе предвид нивната географска распространетост и структурна стабилност.

47. ‘МАТИ’

На прашањето бр. 47 ‘мати’ од глава XXIV Хидрографија од Прашалникот за собирање материјал за Македонскиот дијалектен атлас (Видоески 2000: 179), ќе се задржиме на називите: *маѝи* и *кален*.

47.1. Мати

Географска дистрибуција

На македонската дијалектна територија во поглед на прашањето бр. 47 од тематското подрачје *Хидрографија* (Видоески 2000: 181) најраспространет и доминантен е називот *маѝи* којшто го среќаваме со разновидностите *муѝи*, *маѝе*, *муѝе*, *мѝиѝиѝ*, *мѝиѝиѝ*, *мѝйна*, *мѝиѝиѝ*, *моѝнеѝ*, *мѝиѝнеѝ*, *моѝниѝ*, *моѝиѝиѝ* на целата македонска дијалектна територија.

Семантика

Во современиот македонски јазик, според *Толковниоѝ речник на македонскиоѝ јазик* (ТРМЈ III, 2006: 102), *маѝи* се дефинира како:

- ‘Прави нешто да биде матно’.

Етимологија

Називот *маѝи* потекнува од псл. **mōtiti* изведено од основата **mōt-* ‘матен, заматен’, со нејасна подлабока етимологија.

Споредбено:

стсл. *мѡТИТИ, мѡТЫ*, срп. *муѝиѝи*, рус. *мутить*, хрв. *mutiti*, буг. *мѡтя*, чеш. *moutiti*, словач. *mútit’*, пол. *mącić*, сродно со ст.инд. *manthati* ‘меша’, авес. *mant*, грч. *móthos*, лат. *menturis*, лит. *mentiras*, латв. *mieturis* итн.

47.2.Кален

Географска дистрибуција

Називот *кален* како одговор на ова прашање евидентиран е само во еден пункта и тоа во костурски говори во пунктот Слимница (392).

Семантика

Во современиот македонски јазик според *Толковниоѝ речник на македонскиоѝ јазик* (ТРМЈ II, 2005: 454), *кален* се дефинира како:

- ‘Што е со кал, што има, содржи кал’.

Етимологија

Називот *кален* претставува дериват од именката *кал* и суфиксот *-ен*. Лексемата *кал* потекнува од псл. **kaľ* со значење ‘тиња, локва, глина’. Оваа лексема е засведочена во повеќе словенски јазици сп. стсл. *калѡ*, срп. *кал*, рус. *кал*, укр. *кал*, буг. *кал*, чеш. *kal*, слов. *kal*, пол. *kał* и др. сродно со стинд. *kālas*, грч. *πηλός* ‘глина, кал’ лат. *caligo* и литв. *dailus*. (Gluhak 1993: 310; ERNJ I, 2016: 417; Derksen 2008: 220; ЭССЯ IX, 1983: 127-258; Фасмер II, 1986: 163; Boryś 2008: 220).

Според Глухак постојат две толкување за потеклото на лексемата *кал*. Едното толкување е дека зборот *кал* води потекло од индоевропскиот корен **kwāl-o-s*, кој е поврзан со грчкиот *πηλός* ‘глина, тиња’. Според друго толкување, зборот потекнува од индоевропскиот корен **kāl-o-s*, со значење ‘темен, прљав’ (Gluhak 1993: 310). Понатаму,

Фасмер наведува дека уште од порано псл. *kaľ се споредувал со грч. *πηλός* ‘кал, глина’ (Фасмер II, 1986: 163).

Синтеза на називот ‘мати’

Во рамките на ова семантичко поле беше извршена лексичко-семантичка анализа на називите од словенски слој *май̑и* (псл. **m̑ititi*) и *кален* (псл. *kaľ и суф. *-ен*). Анализата беше насочена кон утврдување на семантичката специфичност, етимолошката мотивираност, деривациските особености и употребната распределба на овие лексеми.

Лексемите *май̑и* и *кален* се интерпретираат како семантички прецизни и формално транспарентни единици на словенскиот лексички слој, со функционално дефинирана улога во диференцираното означување на квалитативните и структурните особини на природната средина. Нивната континуирана употребна стабилност и зачуваната семантичка основа ја потврдуваат нивната интегрирана позиција во системската организација на анализираното семантичко поле, што укажува на длабоко конзервиран слој во македонската хидрографска лексика и на неговата клучна улога во структурирањето на лексичката кохерентност.

ЗАКЛУЧОК

Хидрографската лексика, како што е утврдено во лингвистичката литература, припаѓа меѓу најстарите и најстабилните слоеви на јазичниот фонд. Таа е непосредно поврзана со основните егзистенцијални услови на човекот и затоа често зачувува архаични фонетски, морфолошки и семантички обележја. Поради оваа своја природа, хидрографската лексика претставува особено погоден материјал за етимолошки и историско-лингвистички анализи.

Во тој контекст, ексцерпираниот материјал од хидрографските апелативи, интерпретиран преку етимолошка анализа во рамките на македонската синхронија и дијакронија, како и преку преглед на семантичката мотивација, претставува главен предмет на ова истражување.

Од ексцерпираниот материјал во овој докторски труд може да констатираме дека етимолошката анализа на хидрографијата во македонскиот јазик и во дијалектите на македонскиот јазик покажува дека овие називи претставуваат еден од најстарите и најстабилните слоеви на лексичкиот фонд. Нивното потекло во голем дел се поврзува со прасловенските и индоевропските јазични основи, што сведочи за длабокиот историски континуитет на македонскиот јазик и за универзалната важност на хидрографските називи како природна појава.

Особено значајно е тоа што трудот се фокусира на хидрографските апелативи, односно на општата лексика што именува различни водни појави, со што се обезбедува концептуална јасност и методолошка доследност. Ваквиот пристап овозможува поконзистентно согледување на етимолошките процеси и нивната историска динамика.

Во докторскиот труд се обработени вкупно 47 прашања од областа на хидрографијата. Материјалот е систематизиран според јасно утврдена методолошка постапка. Најнапред е претставена географската дистрибуција на називите, со што се овозможува согледување на нивната распространетост и употреба во дијалектите на македонскиот јазик. Потоа следува толкување на називите според *Толковниот речник на македонскиот јазик*, со цел да се утврдат нивните основни значења и семантички особености во рамките на македонскиот јазик. На крајот е извршена етимолошка анализа на ексцерпираниот материјал, преку која се разгледува потеклото на називите, нивниот

развој и нивната поврзаност со сродни форми во други јазици. Потоа е даден Список на обработени хидрографски називи по азбучен ред. Вкупниот број на обработени хидрографски називи изнесува 178: А (6), Б (17), В (21), Г (5), Д (7), Е (2), Ж (1), З (1), И (3), Ј (2), К (13), Л (13), М (19), Н (4), О (2), П (11), Р (6), С (19), Т (10), У (6), Ч (4) и Ш (6).

Ваквата композиција овозможува систематски и прегледен пристап кон истражуваната проблематика, како и јасно разграничување на теоретските, методолошките и аналитичките аспекти на трудот, што е од особено значење за неговата научна валидност и употребливост.

Изворната лексика од словенско потекло зазема најголем процент во лексичкиот состав на македонскиот стандарден јазик и претставува најзначаен дел од неговиот основен и општ лексички фонд. Станува збор за зборови што исконски му припаѓаат на јазикот, наследени од старословенскиот јазик.

Истражувањето покажа дека хидрографските апелативите *вода, река, извор, море* итн. имаат јасна и препознатлива етимолошка структура, која во најголем број случаи може да се проследи до најраните фази на јазичниот развој. Истовремено, дијалектните варијанти и синонимските облици (*кладенец, бунар, вир, извор*) откриваат богата семантичка и творбена разновидност, што ја одразува приспособливоста на јазикот кон локалните географски и културни услови. Посебно значење има улогата на македонските дијалекти, во кои се зачувани архаични форми и значења што не се секогаш присутни во стандардниот јазик. Материјалот овозможува подлабоко и попрецизно етимолошко толкување на хидрографските апелативите и претставува клучен извор за реконструкција на постарите јазични состојби. Во некои пунктови среќаваме паралелна употреба на две, три во некои пунктови дури и на четири називи со исто значење. Сето ова ни сведочи дека македонските дијалекти се богати и претставуваат непресушен извор за збогатување на македонскиот стандарден јазик и нивна етимолошка обработка.

Како покарактеристични лексеми од словенско потекло кои се јавуваат во повеќе семантички полиња ќе ги издвоиме следниве лексеми *вир* (6), *блајџо* (5), *лака* (3), *виџел* (3), *локва* (3), *извор* (2), *јоџок* (2) итн.

Но покрај лексиката од словенско потекло во македонскиот јазик се среќаваме и со голем број на турцизми (*ада, андак/ендек, аралак, арк, азмак, аус, баџак, бош, боџаз, бунар, далџа, дере, џол, џерен, џирис, џул, колџук, кулак, кајнак, лаџум, мил, муџла, софа,*

ѿалас, чаир, чешма), грцизми (*валѿо, врис, каѿаракѿи, лун, луѿро, муѿун, ниси, ѿифун*), албанизми (*ликен, ѿус, ујвар, лиѿа*), латинизмите (*канал, јамбол, вија и ѿумба*) итн.

Македонската дијалектна лексика преставува непресушен извор за збогатување на македонскиот стандарден јазик, каде што дијалектите се нашето најголемо богатство. Заклучно, истражувањето на хидрографските апелативи претставува значаен научен придонес кон продлабочувањето на сознанијата во рамките на македонската етимологија, јазичната историја и пошироката европска лингвистика. Преку систематската анализа на лексемите поврзани со водните појави се овозможува реконструкција на нивниот етимолошки развој, како и согледување на сложените процеси на семантичка трансформација и јазична континуитетност низ различни историски периоди. Овие согледувања придонесуваат за појасно разбирање на слоевитоста на македонскиот јазичен систем и неговата поврзаност со останатите словенски, но и пошироки европски јазични традиции. Покрај тоа, анализата на хидрографските апелативи открива значајни културно-историски аспекти, бидејќи јазикот во овој домен често ја рефлектира интеракцијата меѓу човекот и природната средина. На тој начин, овие јазични единици претставуваат вреден извор за проучување на традиционалните знаења, верувања и практики поврзани со водата како суштински елемент во животот на заедниците. Во таа смисла, трудот не само што има лингвистичка, туку и поширока културолошка и етнологска релевантност. Трудот може да послужи како солидна основа за идни проучувања во рамките на словенската и европската етимологија, етнолингвистиката, етноботаниката и дијалектологијата, при што особено се истакнува неговата применливост во компаративните анализи и реконструкцијата на јазичните и културните процеси.

Во трудот се појаснуваат одредени важни сегменти од развојот на македонската етимологија, особено во контекст на повеќејазичното окружување во кое се развивале хидрографските апелативи. Исто така, се очекува да ги дополни претходните знаења за етимологизација на хидрографските апелативи, но и да даде подлабок увид како во нивниот развој, така и во денешните состојби на оваа проблематика на словенски и на балкански план. Овој труд треба да придонесе кон унапредување на проучувањата на етимологијата на македонските називи воопшто, а во тие рамки и на македонистиката, балканистиката, славистиката и индоевропеистиката. Значењето на ова истражување се согледува и во неговиот потенцијал да поттикне понатамошни научни интереси и продлабочени анализи во сродните дисциплини, со што се афирмира неговата научна

вредност и придонес во современата лингвистичка наука. Анализата потврдува дека хидрографските апелативи не функционираат исклучиво како лексички единици со описна функција, туку и како носители на културни, симболички и етнолингвистички значења. Преку нив се рефлектира односот на човекот кон водата како витален ресурс, но и како елемент со значајна улога во традиционалниот културен и семиотички систем.

Проучувањето на македонскиот јазик од историски аспект без сомнение претставува солидна основа за развојот на македонистиката и за унапредување на македонскиот јазик воопшто. Опишувањето на македонскиот зборовен фонд од дијакхрониски аспект претставува императив на етимологијата како наука во рамките на словенските јазици. Докторскиот труд претставува обемен, методолошки изграден и научно релевантен труд од областа на македонистиката, со изразена ориентација кон етимологијата, дијалектологијата и историската лингвистика. Во тој контекст, изборот на темата на овој докторски труд е научно оправдан и актуелен. Истражувањето се надоврзува на постојните етимолошки и дијалектолошки проучувања, но истовремено придонесува кон нивно систематизирање и продлабочување преку тематски организиран пристап.

Од анализираните резултати може да се изведе заклучок дека проучувањето на етимологијата во рамките на хидрографијата поседува значајна научна релевантност и претставува вреден придонес за македонската историска лингвистика, дијалектологија и лексикологија. Воедно, трудот отвора перспективи за понатамошни истражувања, особено во насока на проширување на истражувачкиот корпус, инкорпорирање на теренски материјал и спроведување на компаративни анализи со други словенски и балкански јазици.

СПИСОК НА ОБРАБОТЕНИ ХИДРОГРАФСКИ АПЕЛАТИВИ ПО АЗБУЧЕН РЕД

- ❖ АДА
- ❖ АЗМАК
- ❖ АНДАК/ЕНДЕК
- ❖ АРАЛАК
- ❖ АРК
- ❖ АУС
- ❖ БАРА
- ❖ БАТАК
- ❖ БАЊА
- ❖ БИСТАР
- ❖ БЛАТО
- ❖ БОГАЗ
- ❖ БОШ
- ❖ БРАН
- ❖ БРАЗДА
- ❖ БРЕГ
- ❖ БРЗА ВОДА
- ❖ БРЗА РЕКА
- ❖ БРЗАК
- ❖ БУНАР
- ❖ БУРА
- ❖ БУЧАЛИШТЕ
- ❖ БУЧАЛО
- ❖ БУЧИ/БУЧЕ
- ❖ ВАДА
- ❖ ВАЛ
- ❖ ВАЛТО
- ❖ ВИЈА
- ❖ ВИР
- ❖ ВИТЕЛ
- ❖ ВИТЛИШТЕ
- ❖ ВЛАКА
- ❖ ВЛАЖЕН
- ❖ ВОДЕН
- ❖ ВОДОВАЖА
- ❖ ВОДОВРИК
- ❖ ВОДОПАД
- ❖ ВОДОТЕК
- ❖ ВРЕЛО
- ❖ ВРИС
- ❖ ВРТЕЖ
- ❖ ВРТЕШКА

- ❖ ВРТИЛИШТЕ
- ❖ ВРТОК
- ❖ ГЛАВА
- ❖ ГЛИБ
- ❖ ГЛИБАИЦА
- ❖ ГРАД
- ❖ ДАЛГА
- ❖ ДЕРЕ
- ❖ ДЛАБОК
- ❖ ДЛАБИНА
- ❖ ДЛАБОЧИНА
- ❖ ДОЛ
- ❖ ДОТЕЧЕ
- ❖ ЃЕРИЗ
- ❖ ЃЕРАН
- ❖ ЃОЛ
- ❖ ЃУЛ
- ❖ ЕЗЕРО
- ❖ ЕЗИК
- ❖ ЖАБЈАК
- ❖ ЗАВОЈ
- ❖ ИЗВОР
- ❖ ИЗЛАК
- ❖ ЈАЗ
- ❖ ЈАМБОЛ
- ❖ КАЈНАК
- ❖ КАЛ
- ❖ КАЛЕН
- ❖ КАНАЛ
- ❖ КАТАРАКТИ
- ❖ КЛАДЕНЕЦ
- ❖ КЛАНЕЦ
- ❖ КЛУЧ
- ❖ КОЛТУК
- ❖ КОРИТО
- ❖ КРАЈ
- ❖ КРИВИНА
- ❖ КУЛАК
- ❖ ЛАГ
- ❖ ЛАГАМ/ЛАГУМ
- ❖ ЛАКА/ЛУКА
- ❖ ЛИЦА
- ❖ ЛИЌЕН
- ❖ ЛОКАЧКА
- ❖ ЛОКВА

- ❖ ЛОМ
- ❖ ЛОНГА
- ❖ ЛУН
- ❖ ЛУТРО
- ❖ МАТЕН
- ❖ МАТИ
- ❖ МАТИЦА
- ❖ МЕЖЕРЕКИ
- ❖ МИЛ
- ❖ МЛАКА
- ❖ МОЛ
- ❖ МОЛНО/МОЛОВИТО
- ❖ МОКАР
- ❖ МОРЕ
- ❖ МОЧАРА
- ❖ МОЧУРИШТЕ
- ❖ МРТВАК
- ❖ МУТЛА
- ❖ МУЦУН
- ❖ НАЛИШЧЕ
- ❖ НАТАЛАК
- ❖ НАТАЛК
- ❖ НИСИ
- ❖ ОСТРИК
- ❖ ОСТРОВ
- ❖ ПИФ
- ❖ ПЛИТОК
- ❖ ПОДМОЛ
- ❖ ПОДМОЛНО/ПОДМОЛИТО
- ❖ ПОРОЈ
- ❖ ПОРОЈНИЦА
- ❖ ПОТОК
- ❖ ПОЛУОСТРОВ
- ❖ ПРИТОКА/ПРИТЕК/ПРИТОК
- ❖ ПУС
- ❖ РАЗЛИВ
- ❖ РАКАВ
- ❖ РЕКА
- ❖ РЕЧИШТЕ
- ❖ РОТ
- ❖ РТ
- ❖ СВИОК
- ❖ СИЛНАЧ
- ❖ СИВЕК
- ❖ СКАКАЛИШТЕ

- ❖ СКАКАЛО
- ❖ СКАКАВИЦА
- ❖ СКАЛИШТЕ
- ❖ СКЛАП
- ❖ СКОК
- ❖ СМОЧУР
- ❖ СОСТАВ/САСТАВ
- ❖ СРЕДОРЕК
- ❖ СТАВЕЦ
- ❖ СТРАНА
- ❖ СУВА РЕКА
- ❖ СУВ
- ❖ СУВОДОЛИЦА
- ❖ СУК
- ❖ СУФАТ
- ❖ СУШИЦА
- ❖ ТАЛАС
- ❖ ТАЛОГ
- ❖ ТЕЧЕ
- ❖ ТИЈАЧ
- ❖ ТИЊА/ТИЊАК
- ❖ ТОПЛИК
- ❖ ТРАП
- ❖ ТРЕСИБАБЕЦ
- ❖ ТРЕСИЛИШТЕ
- ❖ ТУМБУРКА/ТУМБА
- ❖ УЈВАР
- ❖ УЛИВ
- ❖ УМОЉИШТЕ
- ❖ УСТА
- ❖ УСТИЕ
- ❖ УТОКА
- ❖ ЧАРМАК
- ❖ ЧАИР
- ❖ ЧЕШМА
- ❖ ЧИСТ
- ❖ ШАВАР
- ❖ ШАМАК
- ❖ ШАМАЧИШТЕ
- ❖ ШЛАП
- ❖ ШМРК
- ❖ ШОПОР

КЛАСИФИКАЦИЈА НА ХИДРОГРАФСКИТЕ АПЕЛАТИВИ СПОРЕД НИВНАТА СЕМАНТИЧКА ФУНКЦИЈА

Во контекст на хидрографските истражувања, точната идентификација и класификација на хидрографските називи е од суштинско значење за научна анализа. Целта на оваа класификација е да се обезбеди јасна, систематска и научно прецизна рамка за категоризација на називите што се користат во хидрографијата и локалното именување на водните називи. Класификацијата е структурирана во пет основни групи:

1. **Природни извори на вода** – термини кои се однесуваат на природни врела, термални и минерални извори, кои претставуваат примарни извори на свежа вода.
2. **Вештачки создадени водни извори** – човечки конструкции како чешми, бунари, водоважи и лагуми, кои се создадени со цел за снабдување со вода или контрола на водниот тек.
3. **Водни текови** – реки, потоци, поројници и нивните притоки, кои ја формираат хидрографската мрежа на теренот.
4. **Водни површини и акумулации** – езера, бара, локви, мочуришта, лагуни и морски површини, кои претставуваат статични или полустатични водни тела.
5. **Делови и карактеристики на водни текови** – што ја дефинираат динамиката и физичката структура на водните текови.

Табелата што следи ги претставува хидрографските апелативи во македонскиот јазик, систематизирани според нивната семантичка функција. Вклучувањето на дијалектните називи во оваа класификација овозможува систематско истражување на јазикот во контекст на природата, покажувајќи како хидрографските карактеристики се интегрирани во секојдневниот говор и како ја обликуваат лексиката.

Овој пристап истовремено го нагласува значењето на македонскиот јазик како носител на традицијата, културата и историското искуство на народот, правејќи ја табелата не само научен инструмент, туку и сведоштво за јазичното природно наследство на Македонија.

Класификација на хидрографските апелативи според нивната семантичка функција

Категорија	Називи
Називи за природни извори на вода	<i>бања, врело, врѝок, вруѝок, врис, извор, излак, кајнак, клуч, лица, ѝоѝлик.</i>
Називи за вештачки создадени водни извори	<i>андак/ендек, арк, бразда, бунар, вада, водоважа, јаз, канал, кладенец, лаѓам/лаѓум, ѝус, чешма.</i>
Називи за водни текови	<i>брза вода, брза река, брзак, водоѝек, дера, доѝече, ѝорој, ѝоројница, ѝоѝок, ѝроѝока/ѝриѝек/ѝриѝок, река, силнач, сува река, суводолица, сушица, ѝече.</i>
Називи за водни површини и водни акумулации	<i>ада, азмак, аралак, бара, баѝак, блаѝо, ѝол, езеро, жабјак, кал, кален, локачка, локва, млака, море, мочара, мочуришѝе, осѝров, ѝолуосѝров, смочур, средорек, шавар.</i>
Називи за делови и карактеристики на водни текови	<i>бисѝар, боѓаз, бош, бран, бреѓ, вал, валѝо, вија, вир, виѝел, виѝлишѝе, влака, влажен, воден, водоврик, водоѝад, врѝеж, врѝешка, врѝилишѝе, врѝолоѝ, ѝлава, ѝлиб, ѝлибаица, ѝлиѝ, далѓа, олабок, олабина, олабочина, дол, език, завој, каѝаракѝи, колѝук, кор, кориѝо, крај, кривина, кулак, лаѓ, лака/лука, лиќен, лом, лонѓа, лун, луѝро, маѝен, маѝи, маѝица, меѝереки, мил, мол, молно/молвиѝо, мокар, мрѝвак, муѝла, муѝун, налице, наѝалак, наѝалк, ниси, осѝрик, ѝиф, ѝлиѝок, ѝодлејница, ѝодмол, ѝодмолно/ѝодмолиѝо, ѝус, разлив, ракав, речииѝе, роѝ, рѝ, свиок, сивек, скакалишѝе, скакало, скакавица, скалишѝе, склаѝ, скок, сосѝав/сасѝав, сѝавец, сѝрана, сув, сук, суфай, ѝалас, ѝалоѓ, ѝијач, ѝиња/ѝињаќ, ѝрай, ѝресибабец, ѝресилишѝе, ѝумбурка/ѝумба, улев, умолишѝе, уѝа, уѝиѝе, уѝока, чармаќ, чаир, чисѝ, шамаќ, шамачишѝе, шлаѝ, шмрќ, шоѝор.</i>

КЛАСИФИКАЦИЈА НА ХИДРОГРАФСКИТЕ АПЕЛАТИВИ

СПОРЕД НИВНОТО ПОТЕКЛО

Хидрографската терминологија во македонскиот јазик претставува сложен слој на лексика кој се формирала под влијание на различни јазични и културни контакти. Во рамките на оваа терминологија значајно место заземаат заемките, кои потекнуваат од грчкиот, латинскиот, албанскиот и турскиот јазик.

Анализата според потеклото овозможува увид во историјските влијанија врз македонската хидрографска терминологија.

Најстар слој заемки го сочинуваат грцизмите, кои најчесто се поврзани со јужните географски подрачја. Во оваа група спаѓаат називите *валѝо*, *врис*, *каѝшаракѝи*, *лун*, *луѝро*, *муѝун*, *нис* и *ѝифун* кои означуваат различни хидрографски појави како извори, водопади и острови. Дел од овие заемки имаат јасна етимологија, додека кај други е забележлива семантичка и формална адаптација.

Албанизмите се застапени во помал обем и се карактеристични претежно за западните дијалектни подрачја. Во оваа група спаѓаат *ликен*, *пус* и *ујвар*, кои означуваат езера, бунари и водотеци. Посебен случај претставува лексемата *лица*, која е преземена од турскиот јазик, но во македонскиот влегла преку албанскиот јазик.

Латинизмите *канал*, *јамбол*, *вија* и *ѝумба* претставуваат заемки со историско и културно потекло од латинскиот јазик преку романски посредници. Овие апелативи се вградуваат во македонската хидрографска терминологија за означување различни водни појави и структури. Присуството на овие заемки ја илустрира значајната улога на латинските влијанија во историскиот развој на македонскиот лексикон, особено во областа на хидрографијата.

Најголемиот слој заемки го сочинуваат турцизмите, вкупно 26 називи што се резултат на долгото историско влијание на Османлиската империја. Овие заемки се широко распространети и опфаќаат различни типови хидрографски објекти, како што се *ада*, *андак/ендек*, *аралак*, *арк*, *азмак*, *аус*, *баѝшак*, *бош*, *боѝаз*, *бунар*, *далѝа*, *дере*, *ѝол*, *ѝерен*, *ѝирис*, *ѝул*, *коѝѝук*, *кулак*, *кајнак*, *лаѝум*, *мил*, *муѝла*, *софа*, *ѝалас*, *чаир*, *чешма*. Турцизмите се одликуваат со висока степен на интеграција во македонскиот јазик и често функционираат како основни термини во именувањето на водните објекти.

**ИНДЕКС НА ЗАЕМКИ СПОРЕД ПОТЕКЛОТО
НА ХИДРОГРАФСКИ АПЕЛАТИВИ ПО АЗБУЧЕН РЕД**

- ❖ ада – турцизам
- ❖ андак / ендек – турцизам
- ❖ аралак – турцизам
- ❖ арк – турцизам
- ❖ азмак – турцизам
- ❖ аус – турцизам
- ❖ батак – турцизам
- ❖ бош – турцизам
- ❖ богаз – турцизам
- ❖ бунар – турцизам
- ❖ валто – грцизам
- ❖ далга – турцизам
- ❖ дере – турцизам
- ❖ ёол – турцизам
- ❖ ёерен – турцизам
- ❖ ёирис – турцизам
- ❖ ёул – турцизам
- ❖ јамбол – латинизам
- ❖ катаракти – грцизам
- ❖ канал – латинизам
- ❖ кајнак – турцизам
- ❖ колтук – турцизам
- ❖ кулак – турцизам
- ❖ лун – грцизам
- ❖ лиќен – албанизам
- ❖ лица – албанизам
- ❖ лутро – грцизам
- ❖ муцун – грцизам
- ❖ мил – турцизам

- ❖ мутла – турцизам
- ❖ ниси – грцизам
- ❖ пус – албанизам
- ❖ софа – турцизам
- ❖ талас – турцизам
- ❖ чаир – турцизам
- ❖ чешма – турцизам
- ❖ врис – грцизам
- ❖ вија – латинизам
- ❖ цифун – грцизам
- ❖ тумба – латинизам
- ❖ ујвар – албанизам

СПИСОК НА ИСТРАЖЕНИ И ОБРАБОТЕНИ ПУНКТОВИ

1. ЖИДИЛОВО	32. ДИВЛЕ
2. КРКЉА	33. БЕЛИМБЕГОВО
3. ГРАДЕЦ/ДУРАЧКА РЕКА	36. ЦРЕШЕВО
4. ГАБЕР	37. ЉУБАНЦЕ
5. ЛУКЕ	37а. БРОДЕЦ
6. ОГУТ	38. БАРДОВЦИ
8. РАНКОВЦИ	39. КУЧКОВО
9. ПСАЧА	40. ВРАТНИЦА
10. КРАТОВО/ШЛЕГОВО	41. ЛЕШОК
11. КНЕЖЕВО	42. БРЕЗНО
12. ДОЛНИ СТУБОЛ	43. ТЕАРЦЕ
13. СТРАЦИН	44. РАКОТИНЦЕ
15. ШОПСКО РУДАРЕ	45. ТЕТОВО
16. МУРГАШ	46. САРАЌИНЦЕ
17. ЖЕГЃАНЕ	47. МИЛЕТИНО
18. ЧЕТИРЦЕ	47а. Г. СЕДЛАРЦЕ
19. МЛАДО НАГОРИЧАНЕ	47б. УРВИЧ
22. КЛЕЧОВЦЕ	47в. БРОД (ГОРА)
23. ДУМАНОВЦЕ	48. ЧЕЛОПЕК
23а. МАТЕЈЧЕ	49. ТУМЧЕВИШТЕ
24. РОМАНОВЦЕ	50. ВОЛКОВИЈА
24а. БУЧИНЦИ/БУЈКОВЦИ	51. ПОЖАРАНЕ
25. ОРАШАЦ	52. ПЕЧКОВО
26. ПАВЛЕШЕНЦИ	53. БАЛИН ДОЛ
29. НЕМАЊИНЦИ	54. КУНОВО
30. КНЕЖЈЕ	55. ЛЕУНОВО
31. ПРЕВОД	57. МАВРОВО

58. ЖЕРНОНИЦА	92. БЕЛЧИШТА
59. ТРЕБИШТЕ	93. ОРОВНИК
59а. ОБОКИ	94. ОХРИД
60. РОСТУШЕ	95. РАМНЕ
61. ГАЛИЧНИК	95а. КОЈНСКО
64. Г. КОСОВРАСТИ	96. ПЕШТАНИ
65. БАНИШТЕ	99. ТРПЕЈЦА
66. ДЕБАР	100. ЉУБАНИШТА
67. ГОРЕНЦИ	101. ЛЕСКОЕЦ
68. ГАРИ	102. СТЕЊЕ
69. ЛАЗАРОПОЛЕ	103. ЉУБОЈНО
71. ЕФЛОВЕЦ	106. АРВАТИ
72. ГОЛЕМ ПАПРАДНИК	107. ПРЕТОР
73. ЦЕПИШТЕ	108. ЦАРЕВ ДВОР
74. КЛЕЊЕ	109. РЕСЕН
74а. СТЕБЛЕВО	110. ЃАВАТО
75. МОДРИЧ	113. КРУШЈЕ
76. ЈАБЛАНИЦА	114. РЕЧИЦА
78. ЛУКОВО	115. СМИЛЕВО
79. РЖАНОВО	116. ДИХОВО
80. БОРОВЕЦ	117. ДРАГОШ
81. ВЕВЧАНИ	118. КАНИНО
81а. ВИШНИ	120. БУКОВО
82. ГЛОБОЧИЦА	121. КУКУРЕЧАНИ
85. СТРУГА	122. ЖИВОЈНО
86. РАДОЖДА	123. СКОЧИВИР
87. ВОЛИНО	124. ПАРАЛОВО
88. БОТУН	125. ДОБРОМИР
89. ВРБЈАНИ	127. ПУТУРОС

128. ТОПОЛЧАНИ	164. КАРАБУНИШТЕ
129. КРУШОВЈАНИ	165. МЕЛНИЦА
130. СЛЕПЧЕ (Д. ХИС.)	166. ЦРКВИНО
131. Д. ДИВЈАЦИ	169. ГРНЧИШТЕ
134. ПРОСТРАЊЕ	170. ИЗВОР
135. ВРАНЕШТИЦА	171. НЕЖИЛОВО
136. КНЕЖИНО	172. СТРОВИЈА
137. ДУШЕГУБИЦА/ПОПОЕЦ	173. СЛЕПЧЕ (ПРИЛ.)
138. ЛЕШНИЦА	176. БОГОМИЛА
141. ТАЈМИШТА	177. НИКОДИН
142. БУКОЈЧАНИ	178. ТРОЈАЦИ
143. ТУИН	179. ВАРОШ
144. СВЕТОРАЧА	180. ПРИЛЕПЕЦ
145. М. БРОД	183. ДУЊЕ
146. ТОПОЛНИЦА	184. ПОДЛЕС
147. ЗВЕЧАН	185. ГРАДСКО
148. САМОКОВ	186. ПРАВЕДНИК
149. Г. БЕЛИЦА	187. ВИТОЛИШТЕ
149а. БРЕЗНИЦА	190. СТАРАВИНА
150. ЗДУЊЕ	191. РОЖДЕН
151. Н. БРЕЗНИЦА	192. КОНОПИШТЕ
152. НЕРЕЗИ	193. БАРОВО
155. РАКОТИНЦИ	194. ВАТАША
156. ДРАЧЕВО	197. МАРЕНА
157. ЗЕЛЕНИКОВО	198. КЛИСУРА
158. ДРЖИЛОВО	199. МИРАВЦИ
159. КАТЛАНОВО	200. КОНСКО
162. ЛУГУНЦИ	201. СТОЈАКОВО
163. БАШИНО СЕЛО	203. ФУРКА

205. ПИРАВА	238. ДРЕВЕНО
206. НИКОЛИЧ	239. ПРИПЕЧАНИ
207. ДОЈРАН	240. ГРАТЧЕ
208. КОСТУРИНО	241. КОЧАНИ
209. МУРТИНО	242. ВИНИЦА
210. НОВО СЕЛО	243. КОСТИН ДОЛ
211. ГАБРОВО	246. САСА
212. МОКРИЕВО	247. КАМЕНИЦА
213. СМОЛАРЕ	248. КАЛИМАНЦИ
214. СТИНЕК	249. БЛАТЕЦ
215. ПИПЕРОВО	250. ЛАКИ
216. РОБОВО	253. КИСЕЛИЦА
218. НИВИЧИНО	254. ДЕЛЧЕВО
219. ПОДАРЕШ	254а. ЗВЕГОР
220. ВЕЉУСА	255. ТРАБОТЕВИШТЕ
221. КОНЧЕ	256. СТАР ИСТЕВНИК
222. ДУКАТИНО	257. МАЧЕВО
225. ДЕДИНО	260. ПЕХЧЕВО
226. РАДОВИШ	261. БЕРОВО
227. ЉУБОТЕН	262. ДВОРИШТЕ
228. НИКОМАН	263. КРНАЛОВО
229. ДОЛНИ БАЛВАН	264. ГАБРЕНЕ
230. ШТИП	265. МЕНДОВО
232. СУДИК	267. РАЗДОЛ
233. БОГОСЛОВЕЦ	267а. БЕЛИЦА
234. ЛЕЗОВО	268. КРЕСНА
235. СПАНЧЕВО/СОКОЛАРЦИ	269. БРЕЖАНИ
236. ЗЛЕТОВО	270. ПОКРОВНИК
237. ЛЕСНОВО	270а. ЛЕШКО

271. ОСЕНОВО	298а. ДЕРВИШАН
272. БИСТРИЦА	299. ПЛЕВНА
274. БЕЛИЦА	300. КАЛАПОТ
275. РАЗЛОГ	301. СКРИЖЕВО/КЛЕПУШНА
276. БАНСКО	302. ЗИЛЈАХОВО
276а. ЕЛЕШНИЦА	303. КАЛЕНДРА
277. СТОЖА	304. СЕКАВЕЦ
278. КРЕМЕН	305. СУХО
279. ДЕБРЕНЕ	306. ВИСОКА
280. РОЖЕН	307. НЕГОВАН
281. ХРСОВО	309. БАЛИВЕЦ
282. ОСИКОВО	310. АЈВАТОВО
283. ГРМЕН	311. МУТУЛОВО
284. ДЕЛЧОВО	312. КУКУШ
285. ПИРИН	313. ПАТАРОС
286. ЛЕХОВО	313а. СНЕВЧЕ (ШТЕМНИЦА)
287. ГАЈТАНИНОВО	314. КРЕЦОВО
288. ГОДЕШЕВО	315. АМБАР ЌОЈ
289. ЖИЖЕВО	316. ГРАДОБОР
290. ВОЛАК	317. КИРЕЧ ЌОЈ
291. ЗРНОВО	318. КУЛАКИЈА
291а. СТАРЧИШТЕ	319. ВАТИЛАК
292. Г. БРОДИ	319а. ВАРДАРОВЦИ
293. КРУШЕВО	320. ИЛИЦИЕВО
294. РУПЕЛ	322. БАРОВИЦА
295. БУТКОВО	323. ГУМЕНЦЕ
296. ЧИФЛИЦИК	324. МАЧУКОВО
297. САВЕК/КУЛА	325. ТУШИН
298. ФРАШТЕНИ	326. С'БОТСКО

327. КОРНИШОР	325. ТУШИН
328. ЦРНЕСЕВО	326. С'БОТСКО
298а. ДЕРВИШАН	327. КОРНИШОР
299. ПЛЕВНА	328. ЦРНЕСЕВО
300. КАЛАПОТ	330. В'ДРИШТА
301. СКРИЖЕВО/КЛЕПУШНА	331. ЕНИЏЕ-ВАРДАР
302. ЗИЛЈАХОВО	332. ПЛАСНИЧЕВО
303. КАЛЕНДРА	333. МОНОСПИТА/ ЈАНЧИШТА
304. СЕКАВЕЦ	334. ВРТОКОП/ЛИПОХАР
305. СУХО	336. МАНДАЛЕВО
306. ВИСОКА	337. ЛУКОВЕЦ
307. НЕГОВАН	338. ВЛАДОВО
309. БАЛИВЕЦ	339. САРАЌИНОВО
310. АЈВАТОВО	340. ТРЕСИНО
311. МУТУЛОВО	341. ЧЕГАН
312. КУКУШ	342. СТРУПИНО
313. ПАТАРОС	343. Г. ПОЖАРСКО
313а. СНЕВЧЕ (ШТЕМНИЦА)	344. ПОПАДИЈА
314. КРЕЦОВО	345. ОСТРОВО
315. АМБАР ЌОЈ	346. КАТРАНИЦА
316. ГРАДОБОР	346а. БИРИЛЦИ
317. КИРЕЧ ЌОЈ	347. РАНЦИ
318. КУЛАКИЈА	348. ТРЕМНО
319. ВАТИЛАК	348а. ЛИПИНЦИ
319а. ВАРДАРОВЦИ	349. ЕМБОРЕ
320. ИЛИЏИЕВО	350. ЕКШИ СУ
322. БАРОВИЦА	352. ЗЕЛЕНИЧ
323. ГУМЕНЏЕ	353. П'ТЕЛЕ
324. МАЧУКОВО	

354. ВОШТАРАНИ	385. ГЛОМБОЧАНИ
355. ПОП'ЛЖАНИ	386. ЛЕСКА
356. Д. КОТАРИ	386а. ПУСТЕЦ
357. БУФ	387. Л'К
359. МОКРЕНИ	388. НИВИЦИ
360. ЗАГОРИЧАНИ	389. ШУЛИН
361. ГОРЕНЦИ	390. ГРАЖДЕНО
362. ТИОЛИШТА	391. БОБОШЧИЦА
363. БАПЧОР	391а. ДРЕНОВЕНИ
365. ХРУПИШТА	392. СЛИМНИЦА
366. БОГАТСКО	
367. МАРКОВЕНИ	
368. ДОБРОЛИШТА	
369. ЕЗЕРЕЦ	
369а. СНИЧЕНИ	
370. ГАЛИШЧА	
373. НЕСТРАМ	
374. ГРАТЧЕ	
375. Д'МБЕНИ	
376. КРЧИШТА	
376а. ЛОБАНИЦА	
377. В'МБЕЛ	
377а. ВРБНИК	
380. ВИШЕНИ	
381. КОНОМЛАДИ	
381а. ГАБРЕШ	
382. РУЉА	
383. ОШЧИМА	
384. ГЕРМАН	

КОРИСТЕНА И КОНСУЛТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- Аргировски, М. 1998. *Грцизмиите во македонскиот јазик*. Скопје: ИМЈ.
- Велева, С. 2006. *Тенденции во зборообразувањето во македонскиот јазик*, Скопје.
- Величковски, Б. 2009. *Македонски пословици и поговори*. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“.
- Видоески, Б. 2008. *Македонски дијалектен атлас. Пролегомена*. Скопје: ИМЈ.
- Видоески, Б. 1998. *Дијалектите на македонскиот јазик*. том 1. Скопје: МАНУ.
- Видоески, Б. 1999. *Дијалектите на македонскиот јазик*, том 3. Скопје: МАНУ.
- Видоески, Б. 1999. *Дијалектите на македонскиот јазик*. том 2. Скопје: МАНУ.
- Видоески, Б. 2000. *Прашалник за собирање на македонскиот дијалектен атлас*. Скопје: ИМЈ.
- Видоески, Б. 2000. *Текстови од дијалектите на македонскиот јазик*. Скопје: ИМЈ.
- Видоески, Б. 2000. *Фонолошки бази на говорите на македонскиот јазик*. Скопје: МАНУ.
- Видоески, Б. 1999. *Географска терминологија во дијалектите на македонскиот јазик*. Скопје: МАНУ.
- Вражиновски, Т. 1998. *Народна митологија на Македониците*, том I, – Етнографски и фолклорни материјали – том II. Скопје-Прилеп: Институт за старословенска култура.
- Гецовска, А. 2015. *Увод во македонската етимологија. Прилог кон Етимолошкиот речник на македонскиот јазик*. Битола: Македонско научно друштво.
- Димовска-Јањатова, В. 2009. *Латинизмиите во јазикот на медиумите во Македонија*, во: Антиката и европската наука и култура. Ред. В. Софрониевски и др. стр. 131–136 Филозофски факултет – Скопје.
- Дрвошанов, В. 2012. *Кон семантиката на лексемота 'прај' во македонските говори*. ЛЗБ LIX, 4–6, 25–31.
- Дрвошанов, В. 2013. *Изразување на семантиката 'бабои' во македонските говори*. ЛЗБ LX, 1–3, 31–40.

Дрвошанов, В. 2013. *Називиие на глинаџа во македонскиџе гџовори*. Јазикот наш денешен, кн. 22. Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје, 89–100.

Дрвошанов, В. 2013. *Називиие на молџаџа во македонскиџе гџовори*. МЈ LXIV, 9–17.

Дрвошанов, В. 2014. *Изразување на семемаџа 'врне' во македонскиџе гџовори во комџарација со сосџојбаџа во хрваџскиоџи јазик*. Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, Скопје, 561–576.

Дрвошанов, В. 2014. *Кон семаниџикаџа на лексемаџа луџа во македонскиџе гџовори*. МЈ LXV, 107–118.

Дрвошанов, В. 2015. *Значеџеџо на збороџи ала во еден џревод*. ЛЗБ LXII, 4–6, 39–42.

Јанкулоски, Д. 2020. *Дериваџискиџе џроцеси на џрасловенскиоџи корен *ter- во македонскиоџи јазик*. Journal of Contemporary Philology. Skopje.

Јанкулоски, Д. 2021. *Семаниџичка дериваџија на џрасловенскиоџи корен *der- во македонскиоџи јазик*. XLVII Меѓународна научна конференџија на LIII летна школа на МСМЈЛК.

Јашар Настева, О. 1962–1963. *Македонскиџе калки од џџурскиоџи јазик*. МЈ XIII–XIV/1–2, 109–172.

Јашар Настева, О. 1965. *За еџтимолоџиџе речници на словенскиџе јазџици*. МЈ XVI, 208–217.

Јашар Настева, О. 1965. *За џафџолоџиџе хибридни образуваџа во македонскиоџи јазик*. МЈ I, 17–22.

Јашар Настева, О. 1966. *Инџтернационалнаџа лексика во современиоџи македонски јазик*. МЈ XIII/3, 10–21.

Јашар-Настева, О. 2001. *Турскиџе лексички елементи во македонскиоџи јазик*. кн. 31, Скопје: ИМЈ.

Јованова-Груевска, Е. 2009. *За именкиџе со субјекџивна оцена од зборообразувачки и лексичко-семаниџички асџекџи*, МЈ LX, 227–230.

Макаријоска, Л. 2003. *Лексикаџа на маџеријалнаџа кулџура во македонскиџе црковнословенски џексџови*. Скопје: ИМЈ.

Макаријоска, Л., Павлеска-Георгиевска, Б. 2013. *Македонската лексика низ вековиџе*, Скопје.

Конески, Б. 1982. *Грамаџика на македонскиот јазик*. Скопје: Култура.

Конески, Б. 1965. *Историја на македонскиот јазик*. Скопје: Култура.

Конески, К. 2003. *Зборообразувањето во современиот македонски јазик*. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“.

Марковиќ, М. 2017. *Семантичка деривација на прасловенскиот глатолски корен *met- во македонскиот јазик*. *Slavica Wratslaviensia*, CLXV, 267-276. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego

Марковиќ, М., Тополињска З. 2019. *Македонски ~ полски. Семантичка деривација на одбрани прасловенски корени*. Скопје: МАНУ.

Марковиќ, М., Тополињска, З. 2019. *Семантичка деривација на одбрани прасловенски корени (македонски – полски)*. Скопје: МАНУ.

Свето писмо 1990. Свето писмо на Стариот и Новиот завет (Библија). Скопје.

Саржоска, А. 2009. *Италијанизмиџе во македонскиот јазик*. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“

Стрезовска, Ј. Ивановска, Б. 2015. *Лингвистички осврт кон иужниџе зборови и заемки во стиручниот лексички фонд на јазикот*. Годишен зборник на Филолошки факултет. 29–38. Штип: Универзитет „Гоце Делчев“.

Трифунска Јаниќ, С. 2023. *Изразување на негацијата во Грамаџиката на македонскиот литератирен јазик од Блаже Конески*. Зборник на VII Интернационална научна конференција Македонскиот јазик - извор на научни истражувања, Скопје (19-20 октомври 2022), стр. 257 – 264.

Трифунска Јаниќ, С. 2024. *Преводот и иреводно-компилаиорската иворечка иосијатка во македонската книжевноисториска итрадиција (IX-XVII)*. Тетово.

Трифунска Јаниќ, С. 2024. *Македонски јазик за стираници македонско-иурска компарација*. *Госиивар*: Меѓународен универзитет „Визион“.

Трифунска Јаниќ, С. 2025. *Етимолошка анализа на називиџе што го означуваат ‘местото каде што извира вода’ со иинтервенција на човек*. Зборник на 51. Меѓународна научна конференција на МСМЈЛК при УКИМ, Охрид (30 – 31 август 2024), стр. 235 – 243.

Трифунувска Јаниќ, С. 2025. *Етимолошка анализа на називите што го означуваат 'местото низ кое тече реката, како и местото покрај река'*. Зборник на IX меѓународна научна конференција Македонскиот јазик – извор на научни истражувања, Скопје (16 – 17 октомври 2024), стр. 393 – 402.

Угринова-Скаловска, Р. 1960. *Значењата на глаголските префикси во македонскиот јазик*. Скопје: ИМЈ.

Цветановски, Г. 2008. *Лексичкиот том на македонскиот дијалектен атлас (МДА) можност за авторска интерпретација и картографска обработка*. Меѓународен славистички собир, Охрид, 393–403.

Цветановски, Г. 2009. *Од лексиката на западногерманскиот говор (во Р Албанија)*. Зборник во чест на К. Конески, Скопје.

Цветановски, Г. 2010. *Јазичите во континент и нивно меѓусебно влијание на планот на лексиката (врз примери од западногерманскиот говор)*. Филолошки студии, Скопје-Перм-Љубљана-Загреб.

Цветановски, Г. 2011. *Дијалектите и усвојувањето на стандардниот јазик во предучилишните установи*. Књижевност за деца и неена улога у васпитању и образовању деца предшколског узраста, Врање.

Цветановски, Г. 2015. *Кон етимологијата на неколку лексеми од занаетчисвото во македонските и српските дијалекти*. Дијалекти српског језика: истражувања, настава, књижевност, Лесковац.

Цветановски, Г. 2015. *Етимологијата на неколку лексеми од занаетчисвото во македонските дијалекти*. Македонски јазик, LXVI, Скопје 2015, стр. 133-142.

Цветановски, Г. 2018. *Бубамарата во традицијата на словенските народи и дијалектните именувања во македонскиот јазик*. Фолклор – традиција – јазик, Скопје.

Цветановски, Г. 2018. *Симболиката, народните верувања и обичаите за иејеруѓата и дијалектните именувања во македонскиот јазик*. Македонскиот јазик – извор на филолошки и на културолошки истражувања, ноември 2019, Скопје.

Цветановски, Г. 2023а. *Етимолошки речници на македонскиот јазик – од концепција до реализација (врз примери на филономни, орнионимни и зоонимни одредници)*. Меѓународен научен собир: Од збор до речник, ИМЈ, Скопје.

Цветановски, Г. 2023б. *Небиднинаџа како моџив за семантичко-етимолошка анализа на џоеџскиоџ јазик на Аџо Шоџов*. Меѓународна научна конференџија: Сто години од раѓањето на Аџо Шоџов, Штип: УГД.

Цветановски, Г. 2023в. *Еџимолошки речник на македонскиоџ јазик и Македонски еџимолошки речник – концепџија*. *Etymologica Macedonica* 1, 2023, 101–106.

Цветановски, Г. 2023. *Etymologica Macedonica* 1, 2023, ИМЈ.

Цветановски, Г. 2024. *Etymologica Macedonica* 2, 2024, ИМЈ.

Цветановски, Г. 2025. *Etymologica Macedonica* 3, 2025, ИМЈ.

Цветановски, Г. 2025. МЕР: *Македонски еџимолошки речник т1 (А-Ж)*. Скопје: ИМЈ.

Чундева, Н. 2016. *Русизмиџе во Толковниоџ речник на македонскиоџ јазик*. Македонски јазик, LXVII, 131-145, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје.

Шјатковски, Ј. 2005. *Грчкиџе лингвистџички влијанија во Оџиџословенскиоџ лингвистџички аџџлас*. Арeална лингвистика – теории и методи, Македонска академија на науките и уметностите, Скопје, 229-243.

Латиниџа:

Bjeletić, M. 1995. Turcizmi u srpskohrvatskoj terminologiji srodstva, *Јужнословенски филолог LI*, Београд 1995, 203-221.

Blažek, V. 2002. *A Baltic key to the etymology of Germanic *aikô “OAK”*, *Balistica XXXVII* (1) 23-24.

Boček, V. 2010. *Studie k nejstarším romanismům ve slovanských jazycích*, Praha.

Dufková, K., Blažek V. 2017. The Szech dendronymy in perspective of Slavic dendronymy, *Etymological Research into Szech*, Praha, 103-126.

Janyšková, I. 2003. K úloze tabu v etymologii, *Studia etymologica Brunensia* 2, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 179-190.

Janyšková, I. 2007. Etimologie – disciplína znama i tajemná jazykové tabu, *Letní škola slovanských studií* Filozofické fakulté Masarykovy univerzity, Brno 32-39.

Kliment, J., Feráková, V., etc. 2008. Slovenské odborné menoslovie cievnatých rastlín a jeho vzťah k vedeckej nomenklatúre (návrh zásad, pravidiel a odporúčaní pre revíziu a tvorbu slovenského botanického názvoslovia), *Bull. Slov. Bot. Spoločn.*, Bratislava, roč. 30, č. 1: 89–116.

Loma, A. 1995. Dalje od reči: rekonstrukcija prajezičkih leksemskih spojeva kao perspektiva slovenske i indoevropske etimologije, *Јужнословенски Филолог LI*, Београд, 31-58.

Loma, A. 2004. Some traces of interlinguistic contacts in the Central Balkan mountains САНУ, *Балканика XXXIV*, Београд 97-103.

Simunović, V. 2016. *Polemika o Rječniku crnogorskog jezika*, MATICA, br. 66, ljeto.

Trifunovska Janić, S. 2025. "Part of Turkish words from the field of hydrography", Magazine: VISION JOURNAL, International University "Vision", Vol. 10 No.1, pp. 149 – 157.

Theissen, U. 2015. Gesundheit vom Sinai. Zur Bedeutung. Motivation und Kontinuität altbulgarischer Phytonyme, *Etymological Research into Old Church Slavonic*, Praha 385-392.

Waniakowa J. 2015. Etymological dictionary of Polish dialectal plant names: project description, *Etymological Research into Old Church Slavonic*, Praha 449-457.

Schuster Š. H. 1973. Zur Frage der südslavischen *perunika* namen. *ЈФ* 30/1-2, 213-221.

Речници:

Аникин, А. Е. 2007- 2023. Русский этимологический словарь. Вып. 1–18. Москва: Новосибирск.

Аргировски М, Андријевска А., Ѓуркова А., 2003. *Речник на ѓрчко-црковнословенски лексички паралели*. Скопје: ИМЈ.

БЕР: Български етимологичен речник, I-VII. 1971-2010. София: Българска академия на науките.

Вражиновски Т. 2000. *Речник на народнаџа мџолоџија на Македониџе*. Скопје: Институт за старословенска култура

Дигџитален речник на македонскиот јазик, <http://www.makedonski.info/>

ERHJ I, 2016. Etimološki rječnik hrvatskoga jezika. Institut za hrvatski jezik I jezikoslovje Zagreb.

ERHJ II, 2021. Etimološki rječnik hrvatskoga jezika. Institut za hrvatski jezik I jezikoslovje Zagreb.

ЭССЯ: Этимологический словарь славянских языков, IV-V-VII, 1977-1978-1980, Наука, Москва.

Журавлева А. Ф. (ред). Этимологический словарь славянских языков, т. 28–39. Москва: Наука.

Лома, А. 2023. Приручни етимолошки речник српског језика, т. 1: А–Ј. ИСЈ, САНУ, Етимолошки одсек, Београд.

Младенов, С. 1941. Етимологически и правописен речник на българския книжовен език, Книгоиздателство „Христо Г. Данов“, София.

Matasović, R., Pronk, T., Ivšić, D., Brozović Rončević, D., 1997. *Etimološki rječnik hrvatskoga jezika*. 1. svezak. A – Nj., Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Nişanyan Sözlü, Çağdaş Türkçenin Etimolojisi, <https://www.nisanyansozluk.com>

РСЈ: Речник српскога језика, 2007. Матица Српска, Нови Сад.

ТРМЈ: *Толковен речник на македонскиот јазик*, I-VI, 2003-2014, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.

Трубачёв, О. Н. (ред). Этимологический словарь славянских языков, т. 1–27. Москва: Наука.

Трубачёв, О. Н., 1962. Славянские этимологии 29–39, Этимологические исследования по русскому языку, вып. 2 (под редакцией П. С. Кузнецова), Московский государственни университет имени М.В. Ломоносова, Москва, 26–43.

Трубачёв, О. Н., 1977. Этимологический словарь славянских языков, вып. 4., ред., Издательство «Наука», Москва.

Трубачёв, О. Н., 1978. Этимологический словарь славянских языков, вып. 5., ред, Издательство «Наука», Москва.

Трубачёв, О. Н., 1983. Этимологический словарь славянских языков, вып. 10, ред, Издательство «Наука», Москва.

Трубачёв, О. Н., 1987. Этимологический словарь славянских языков, вып. 14., ред, Издательство «Наука», Москва.

Трубачёв, О. Н., 1988. Этимологический словарь славянских языков, вып. 15., ред, Издательство «Наука», Москва.

Трубачёв, О. Н., 1990. Этимологический словарь славянских языков, вып. 17., ред, Издательство «Наука», Москва.

Трубачёв, О. Н., 1990. Этимологический словарь славянских языков, вып. 25., ред, Издательство «Наука», Москва.

Тресидер, Ц. 2001. Речник на симболи. Скопје: ТРИ.

Фасмер, М. 1986. Этимологический словарь русского языка, т.1. Москва: Издательство „Прогресс“.

Фасмер, М. 1986. Этимологический словарь русского языка, т.2. Москва: Издательство „Прогресс“.

Фасмер, М. 1987. Этимологический словарь русского языка, т.3. Москва: Издательство „Прогресс“.

Фасмер, М. 1987. Этимологический словарь русского языка, т.4. Москва: Издательство „Прогресс“.

Речници латиница:

Boryś, W. 2008. Słownik etymologiczny języka polskiego. Wydawnictwo Literackie, Krakow.

Boryś, W. 2007. Etymologie słowiańskie i polskie. Wybór studiów z okazji 45-lecia pracynaukowej, Warszawa.

Brückner, A. 1970. Słownik etymologiczny języka polskiego, Warszawa.

Buck, C. D. 1988. A Dictionary of Selected Synonyms in the Principal IndoEuropean, The University of Chicago Press, Chicago.

Collins Dictionary <https://www.collinsdictionary.com/>

Derksen, R. 2008. Etymological Dictionary of the Slavic Inherited Lexicon, Brill, Leiden – Boston.

Derksen, R. 2015. Etymological Dictionary of the Baltic Inherited Lexicon, Brill, Leiden – Boston.

De Vaan, M. 2008. Etymological Dictionary of Latin and the other Italic Languages. Leiden, Boston: Brill.

Gluhak, A. 1993. Hrvatski etimološki rječnik. August Cesarec, Zagreb.

ESJS, 1989-2022. Etymologický slovník jazyka staroslovenského 1–21, Praha.

ESSJ, 1973-1980. Etymologický slovník slovanských jazyků. Slova gramatická a zájmena 1-2, Praha.

Machek, V. 1968. Etymologický slovník jazyka českého, Praha.

- Mayrhofer, M. 1992. Etymologisches Wörterbuch des Altindoirischen, I, Carl Winter Universitätsverlag, Heidelberg.
- Machek, V. 1954. Česka a slovenska imena rostlin, Praha.
- Machek, V. 1957. Etymologický slovník jazyka českého, Praha.
- Małecki, M. 1936. Dwie gwary macedońskie. Sucho i Wysoka w Soluńskim. cz. II, Słownik, Kraków.
- Mallory, J. P., Adams, D. Q. (eds.), 1997. Encyclopedia of Indo-European Culture, London -Chicago.
- Mallory, J. P., Adams D.Q. 2006. The Oxford Introduction to Proto-Indo-European and the Proto-Indo-European World, New York.
- Neshkoska, E. 2021. „Koncept makedonskega etimološkega slovarja“. magistrsko delo.
- Orel, V. 1998. Albanian Etymological Dictionary. BRILL: LEIDEN · BOSTON · KÖLN
- Pokorny, J. 2007: Proto-Indo-European Etymological Dictionary, Dnglu Association.
- Skok, P. 1971: Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, I, JAZU, Zagreb.
- Skok, P. 1972: Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, II, JAZU, Zagreb.
- Skok, P. 1973: Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, III, JAZU, Zagreb.
- Snoj, M. 2016: Slovenski etimološki slovar, Založba ZRC, Ljubljana.
- Sławski, F. (red.) 1979: Słownik prasłowiański, III, PAN, Wrocław.
- Sławski, F. (red.) 1984: Słownik prasłowiański, V, PAN, Wrocław.
- Tietze, A. 2016-2019. Tarihi ve etimolojik Türkiye Türkçesi lugati. 1–9, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara.

БИОГРАФИЈА НА АВТОРКАТА

М-р Сунчица Трифуновска Јаниќ, виш лектор и професор по македонски јазик е вработена во Меѓународниот универзитет „Визион“, Гостивар.

М-р Сунчица Трифуновска Јаниќ е родена на 15 август 1990 година во Тетово. Основно и средно образование завршила во Тетово со континуиран одличен успех. Во октомври 2013 година дипломирала на Филолошкиот факултет при Универзитетот во Тетово, со просек на оценки 9.00. Постдипломските студии ги завршила во Институтот за македонска литература при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, во 2017 година, со просечна оценка 9,20. Во текот на додипломските студии кандидатката користела стипендија за студенти со висок просек, која ја доделуваше Министерството за образование и наука на Република Македонија. Во академската 2022/2023 година м-р Сунчица Трифуновска Јаниќ се запишала на трет циклус студии во Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ во Скопје, област Македонистика (Применета лингвистика и македонистика) под менторство на проф. д-р Гоце Цветановски, а истражувањата за нејзината докторска дисертација се насочени кон етимологијата.

Покрај професорската работа таа е и виш лектор по македонски јазик на Меѓународниот универзитет „Визион“, член на Комисијата за самоevaluација и секретар на Факултетот за општествени науки при Меѓународниот универзитет „Визион“ – Гостивар.

Интересот за стекнување нови знаења м-р Сунчица Трифуновска Јаниќ го покажува со продолжувањето на студиите на втор и на трет циклус студии. Досега има учествувано на повеќе меѓународни конференции, и има објавено 25 труда. Во 2024 г. има објавено една монографија „Преводот и преводно-компиляторската творечка постапка во македонската книжевноисториска традиција (IX-XVIII век)“ и еден учебник „Македонски јазик за странци македонско-турска компарација“.

М-р Сунчица Трифуновска Јаниќ поседува лиценца за овластен лектор по македонски јазик, уверение за познавање на англиски јазик и уверение за компјутерски науки.